

hB
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', τεύχος 346, Παρασκευή 25 Σεπτεμβρίου 1987

Δρχ. 100

Με τον ανασχηματισμό ξελασπώσαμε:

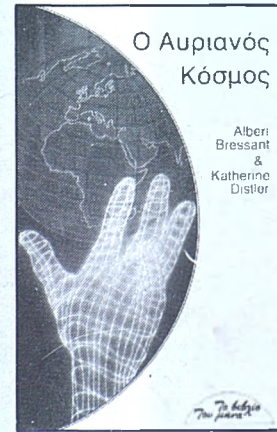
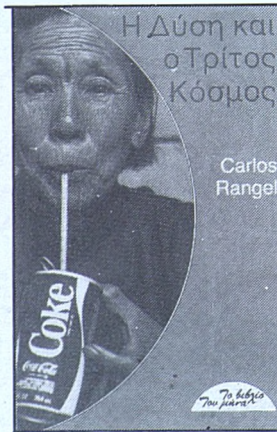
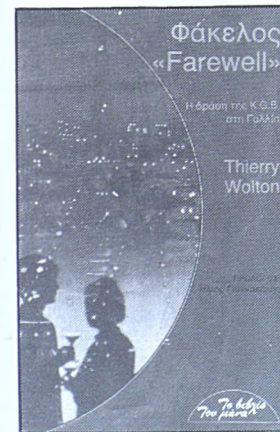
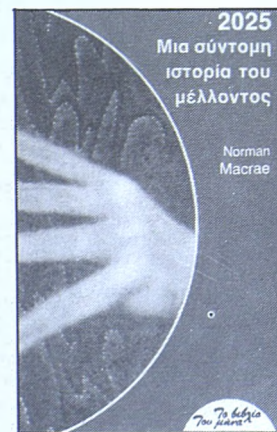
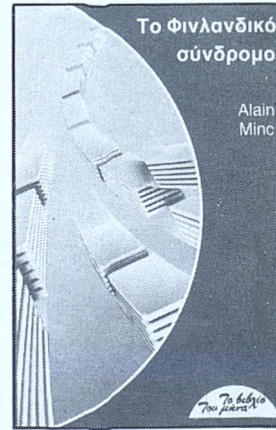
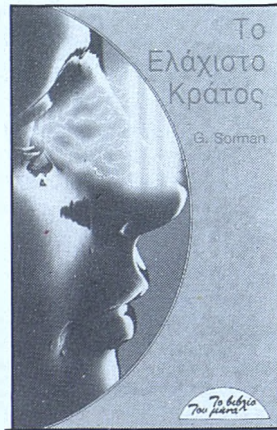
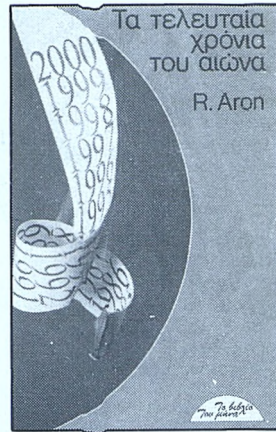
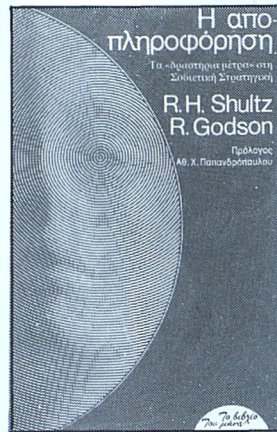
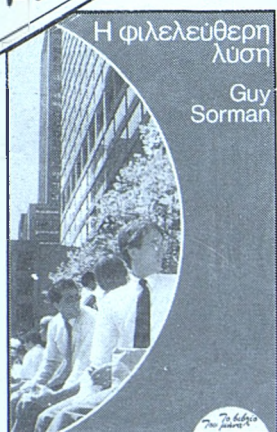
- ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ
- ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΕΝΘΑΡΡΥΝΕΙ ΤΟΝ κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ
- ΑΡΙΣΤΕΡΑ: ΜΙΑ ΚΑΤΑΤΜΗΜΕΝΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ
- Ο ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΟΦ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΕΙΤΑΙ
- ΣΕΡΑΦΕΙΜ – ΑΝΔΡΕΑΣ: ΖΗΤΩ Η ΕΞΟΥΣΙΑ!
- ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΝΕΟΛΑΙΩΝ
- ΣΕΚΟΒΕ: ΤΟ ΦΡΕΣΚΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ
- ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ

- **Κ. ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ:**
- Πολιτικός και μη διάλογος στην Ελλάδα
- Τα κομμουνιστικά κόμματα, έτος 1987

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Η έγυρη ενημέρωση του σύγχρονου ανδρώου

Το βιβλίο
του μήνα

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΡΟΕΣ**
Κάθε βιβλίο
κι ένα γεγονός

Περίοδος Β'
• Χρόνος 14ος
• Τεύχος 356
Παρασκευή 25 Σεπτεμβρίου 1987
δρχ. 100

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

B. ΝΤΑΒΟΣ	
Νάμαστε και πάλι εδώ Αντρέα	10
ΚΩΣΤΑΣ ΔΕΔΕΣ	
Όλα για το... δοβλέτι	11
ΣΤΕΛΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ	
Ο διάλογος στο κορμί της	12
Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ	
Ένας «γιατράκος» για τη Ν.Δ.	14
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Αριστερά: κίνηση σε δύσβατο	
«ρεαλισμό»	16
B. ΓΙΑΧΝΗΣ	
Οι εκπτώσεις της Αριστεράς	18
ΙΝΩ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ	
Γαλλία - Τουρκία - Συμμαχία	19
K. ΤΣΑΛΟΓΛΟΥ	
Η γηραιά ήπειρος ανησυχεί	20
B. ΖΗΣΗΣ	
Η μείωση των ευρωπυραύλων	22
A. ΔΙΑΒΟΛΙΚΟΣ	
Κυβέρνηση και Εκκλησία	26
B. ΖΗΣΗΣ	
Το σκάνδαλο της ΣΕΚΟΒΕ	28
K. ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ	
Συνέντευξη στην Τέτα Παπαδοπούλου	30
X.Γ.Π.	
Αποστολή στην Αλβανία:	
Το μειονοτικό	36
X.Γ.Π.	
Μνήμη Ντόρης Παλαστράτου	43
ΛΙΛΙΑΝ ΑΡΓΥΡΑΚΗ	
Τα Φεστιβάλ των Νεολαίων	44
N. ΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	
Η συνάντηση της Χάλκης	47
Φ. ΤΟΜΑΗ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ	
Το συνέδριο για το Προϊστορικό Αιγαίο	48
Γ. ΤΣΕΓΚΟΣ	
Θεραπευτικές κοινότητες στην Ελλάδα	50
Γ. ΒΕΛΤΣΟΣ	
Βιβλιοκριτική (B. Καραποστόλης)	53
ΗΛΙΑΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ	
Φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους	
στη Δράμα	54

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ

Οι καταξιωμένοι επανήλθαν	
αλλά τα αδιέξοδα παραμένουν	4
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ	6
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	8
ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	24
ΠΙΣΩ ΑΠ' ΤΙΣ ΚΟΥΡΤΙΝΕΣ	25
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	27
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	42
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	52
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	56

ΕΤΕΡΟΧΡΟΝΙΣΜΕΝΗ ΚΑΝΤΡΙΛΙΑ

ΟΙ ΙΣΧΥΡΟΙ ΑΝΔΡΕΣ του ΠΑΣΟΚ επανήλθαν στην κυβέρνηση, η προ οκταμήνου κομματική άμπωτις έφερε τη σημερινή κομματική πλημμυρίδα. Ο κ. Παπανδρέου έριξε πάνω στο τραπέζι τα τελευταία του χαρτιά. Δύσκολο είναι να δει κανείς ποιες άλλες κινήσεις του μένουν —στο πλαίσιο τουλάχιστον των κανόνων του παιχνιδιού— για ν' αντιστρέψει την ορατή πορεία της κυβέρνησής του που οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια στη σήψη και το θάνατο, χωρίς καν να περάσει από το στάδιο της ωρίμανσης.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΑΡΤΙΑ αλλά, δυστυχώς, για τον ίδιο και το κόμμα του όχι αρκετά ισχυρά. Γιατί αυτοί οι κύριοι που απέτυχαν να «ανασυγκροτήσουν» το ΠΑΣΟΚ θα τα καταφέρουν καλύτερα με τον κρατικό μηχανισμό; Γιατί αυτοί που όξυναν τις ενδοκομματικές σχέσεις, θα κατορθώσουν να επιβάλουν ομόνοια και τάξη στους αλληλοϋποβλεπόμενους υπουργούς; Τι νέα εφόδια απέκτησαν από την εκτός κυβερνήσεως θητεία τους, ώστε να επιστρέφουν σαν σωτήρες οι χθεσινοί αποτυχημένοι; Ο κ. Γεννηματάς παρέδωσε ένα καταρρέον ΕΣΥ προ οκταμήνου —δεν θα διστάσει σήμερα να υποσχεθεί «τομές» και «αναδημιουργίες» στο χώρο των εργασιακών σχέσεων και «επίλυση» του χρονίου προβλήματος της ΓΣΕΕ. Ο κ. Κουτσόγιωργας εγκατέλειψε την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους περιφερειακούς κρατικούς μηχανισμούς σε χαώδη κατάσταση (ας θυμηθούμε τις πρόσφατες απεργίες των Δήμων και το φιάσκο των 13 Περιφερειών) και καλείται σήμερα να συντονίσει το κυβερνητικό έργο ως αντιπρόεδρος! Ο κ. Τσοχατζόπουλος λάθρα διαβίωσε στο υπουργείο Προεδρίας: εμφανίζεται σήμερα σαν ο ανορθωτής της κατάστασης που άφησε πίσω του ο λαϊκότροπος κ. Μένιος.

Ο ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ δεν αποτελεί παρά μια ετεροχρονισμένη καντρίλια που αν είχε πραγματοποιηθεί τον περασμένο Φεβρουάριο, όταν οι παραπάνω εγκατέλειψαν την κυβέρνηση, απλούστατα θα είχε θεωρηθεί γελοίος. Μπορεί κανείς, λοιπόν, βάσιμα να ισχυριστεί πως ο προηγούμενος ανασχηματισμός δεν είχε άλλο στόχο παρά να δημιουργήσει εφεδρείες, να ξεχαστεί η ανικανότητα και η αποτυχία, να επιτρέψει την επανεμφάνιση των ιδίων προσώπων στους ίδιους γνωστούς ρόλους αλλά όλα να φαίνονται νέα και διαφορετικά. Και έτσι έχουμε τον κ. Μένιο με νέες αρμοδιότητες στο μπεγλεράκι του, τον άχρωμο και άσσομο κ. Άκη σε ένα υπουργείο που (ξανά) θα του προσφέρει επίσημη κάλυψη για άλλες αρμοδιότητες, τον κ. Γεννηματά για μια ακόμη φορά να παραπονείται ότι τον έβαλαν σε ένα υπουργείο - παγίδα που θα τον φθείρει πολιτικά...

ΤΟ ΜΟΝΟ ΚΑΛΟ σε όλη την ιστορία είναι ότι η εμφάνιση των εφεδρειών δείχνει ότι η μάχη βρίσκεται προς το τέλος της. Δεν έχει σημασία αν τον ανασχηματισμό τον επέβαλαν οι εξωσυζυγικές δραστηριότητες του κ. Παπανδρέου ή η συνείδηση ότι η προϊούσα σήψη επέβαλε την επιτάχυνση των διαδικασιών που υποτίθεται ότι θα έδιναν «νέο αέρα» στην κυβέρνηση. Το γεγονός είναι ότι το ΠΑΣΟΚ δεν έχει άλλες δυνάμεις για να του «οργανώσουν» καλύτερα τις εκλογές απ' αυτές που κινητοποίησε τώρα. Καινούργιες καντρίλιες μπορούν να γίνουν, νέοι χορευτές δεν θα εμφανιστούν.

Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ όμως πρέπει να τελειώσει πριν οι «ανασυγκροτητές» βυθιστούν κι αυτοί στο τέλμα που θα προσπαθήσουν να ανακινήσουν. Μέχρι τον Ιούνιο του '89 είναι απίθανο να αντέξουν. Αν λοιπόν το πολιτικό σκηνικό δεν αλλάξει ριζικά με τυχόν διασπάσεις κι ευρύτερες ανακατατάξεις, οι εκλογές δεν πρόκειται να γίνουν στην απώτατη ημερομηνία που επιτρέπει το Σύνταγμα. Ανοιχτήκαμε πλησίστιοι στο προεκλογικό πέλαγος και τα νερά είναι φουρτουνιασμένα.

ΤΟ ΤΡΑΓΙΚΟ είναι ότι σαν ασφαλές λιμάνι φαντάζει η ΝΔ, που περιμένει εναγωνίως να συνεχίσει το αποσυνθετικό έργο του ΠΑΣΟΚ. Το δίλημμα Σκύλα η Χάρυβδη μόνο με την απλή αναλογική μπορεί να ξεπεραστεί. Υπάρχουν όμως οι δυνάμεις που μπορούν να επιβάλουν τέτοιες λύσεις; Τα όσα γύρω μας συμβαίνουν δεν εμπνέουν δυστυχώς αισιοδοξία.

αντί

πολιτικό δεκαπενθήμερο

Οι «καταξιωμένοι» επανήλθαν— αλλά τα αδιέξοδα παραμένουν...

ΠΟΙΟΣ ΔΕΝ θυμάται τις ηχηρές εξαγγελίες που είχαν συνοδεύσει τον τελευταίο —δωδέκατο, στη σειρά— ανασχηματισμό της 5ης Φεβρουαρίου 1987; Ο ανασχηματισμός εκείνος —είχε δηλώσει ο πρωθυπουργός— ήταν «μια καινούργια Αλλαγή —αλλαγή μέσα στην Αλλαγή— με στόχο την διεύρυνση και κατοχύρωση των λαϊκών κατακτήσεων». Ήταν, ακριβέστερα, «η ανταπόκριση (του πρωθυπουργού και των επιτελών του) στα μηνύματα του λαού και του Κινήματος για μια καινούργια ταχύρρυθμη δημιουργική πορεία».

ΠΩΣ ΘΑ θα μπορούσε, όμως, να προωθηθεί η νέα «ταχύρρυθμη δημιουργική πορεία»; Η συνταγή της 5ης Φεβρουαρίου ήταν πολύ συγκεκριμένη:

Π ρ ω τ ο : με την επιστροφή «καταξιωμένων» στελεχών - υπουργών —όπως οι Γ. Γεννηματάς, Μ. Κουτσόγιωργας, Βάσω Παπανδρέου, Γ. Παπανδρέου, Στ. Τζουμάκας, Θ. Τσούρας και Α. Τσοχατζόπουλος— στην Οργάνωση, δηλαδή στο Εκτελεστικό Γραφείο, με κύρια αποστολή: Να αναμορφώσουν και εξυγιάνουν την Οργάνωση από όλα τα «εκφυλιστικά φαινόμενα», από όλους τους «πόλους εξουσίας», από όλες τις «τάσεις αυτονομίσης»... Η Οργάνωση —δήλωνε ο πρωθυπουργός— πρέπει να παύσει να είναι «μηχανισμός διαμεσολάβησης σε παλαιά πρότυπα» και να γίνει ξανά «ο γνήσιος φορέας της μεγάλης σοσιαλιστικής Αλλαγής». Συνεπώς, έργο ζωής των «καταξιωμένων» υπουργών που επιστρέφουν στην Οργάνωση, δεν μπορεί παρά να είναι η «ανασυγκρότηση του Κινήματος με γοργά και αποφασιστικά βήματα».

Δ ε υ τ ε ρ ο : Με την αυστηρή τήρηση (από μέρους του νέου υπουργικού συμβουλίου) της «δημοσιονομικής και νομισματοπιστωτικής πολιτικής» (διάβαζε, της πολιτικής της λιτότητας) και με την «ταχύτερη εφαρμογή του πενταετούς προγράμματος» —πράγμα που, στην απλοελληνική σημαίνει όχι μόνο προώθηση των μεγάλων αναπτυξιακών έργων (Μετρό της Αθήνας, Αχελώος, γέφυρα Ρίου - Αντιρρίου, κλπ.), αλλά και επιτάχυνση των ιδιωτικών επενδύσεων, εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος, ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και αλιείας, στελέχωση των κέντρων υγείας, αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, αναβάθμιση της ποιότητας σπουδών, βελτίωση των σχέσεων κράτους - πολίτη, κ.ά.

Τ ρ ι τ ο : Με την «αξιοποίηση» —σε κυβερνητικό επίπεδο— «ενός σημαντικού αριθμού νέων στελεχών, μελών της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ» (που θα δώσουν στην κυβέρνηση «νέα ορμή και σφρίγος») και —προπαντός— με την «πιστή τήρηση των αποφάσεων του πρωθυπουργού».

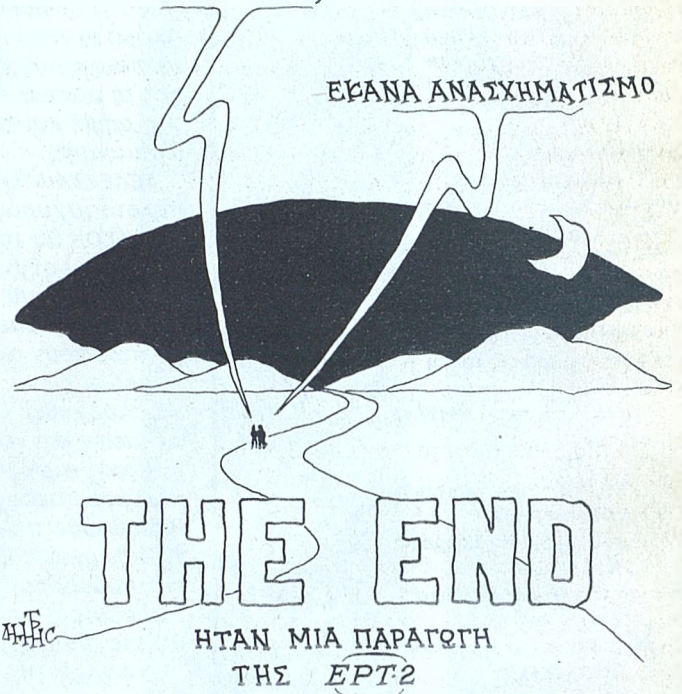
ΑΥΤΑ ΟΛΑ εξαγγέλθηκαν πριν από επτά μήνες... και, ξαφνικά —unexpectedly, όπως είπαν οι Αμερικανοί— ο πρωθυπουργός προχώρησε, προχθές Τετάρτη, στον νέο —13ο, κατά σειρά— ανασχηματισμό, «σε μια προσπάθεια να δώσει στην κυβέρνηση του ένα πιο ριζοσπαστικό χρώμα».

Η ΕΚΤΙΜΗΣΗ ανήκει στο *Ασοσιέιτεντ Πρες*, που, με την ευκαιρία, επισημαίνει:

—Την επάνοδο στην κυβέρνηση των τριών «ιστορικών» στελεχών Μ. Κουτσόγιωργα, Γ. Γεννηματά και Α. Τσοχατζόπουλο. Από τους τρεις αυτούς —λέει το αμερικανικό πρακτορείο— οι Γεννηματάς και Τσοχατζόπουλος είναι δημοφιλείς στους σκληρούς του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι (σκληροί) είναι «δυσανεστήμενοι για την κυβερνητική πολιτική της λιτότητας και για την προθυμία με

ΠΩΣ ΤΟΥΣ ΞΕΦΟΡΤΩΘΗΚΕΙ ΕΤΣΙ
ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ;

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

την οποία η κυβέρνηση δέχεται να διαπραγματευθεί το μέλλον των αμερικανικών βάσεων».

—Την απομάκρυνση από την κυβέρνηση σειράς «κεντρών» υπουργών —όπως είναι οι Μ. Παπαστεφανάκης, Λ. Βερυβάκης, Κ. Παπαναγιώτου, Γ.Α. Μαγκάκης και Στ. Αλεξανδρής— και το «ριζίμο» τού μέχρι χθες διευθυντή του διπλωματικού γραφείου του πρωθυπουργού, πρέσβη Χρ. Μαχαιρίτσα.

—Την απουσία οποιωνδήποτε αλλαγών στα νευραλγικά υπουργεία Εξωτερικών, Άμυνας, Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών. «Η θητεία της σημερινής κυβέρνησης —υπενθυμίζει το *Ασοσιέιτεντ Πρες*— εκπνέει τον Ιούνιο του 1989. Αλλά πριν από τον μήνα αυτόν, η κυβέρνηση θα πρέπει να ρυθμίσει το θέμα των βάσεων και να διενεργήσει δημοψήφισμα για τη νέα συμφωνία».

Η προεκλογική περίοδος ανοίγει...

ΚΑΙ ΑΥΤΑ μεν λένε οι Αμερικανοί. Εμείς, όμως, τι λέμε; Τι ώθησε τον πρωθυπουργό να αποφασίσει τον νέο ανασχηματισμό, 17 μόλις μέρες μετά τη ρητή διαβεβαίωσή του (από το φόρουμ της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης) ότι δεν θα κάνει ανασχηματισμό, διότι «έχουμε ήδη πολλές κυβερνήσεις» και διότι —επιτέλους— «δεν πρέπει να περάσουμε, ιστορικά, κάποιο όριο»;

ΜΕ ΒΑΣΗ τις πρωθυπουργικές εξαγγελίες Φεβρουαρίου 1987, θα πρέπει να υποθέσουμε ότι τα «καταξιωμένα στελέχη», που πήγαν στην Οργάνωση, ανταποκρίθηκαν στην αποστολή τους και ότι —δικαιωμένα— επιστρέφουν στην κυβέρνηση... Θα πρέπει να υποθέσουμε, ακόμα, ότι το υπ. αρ. 12 κυβερνητικό σχήμα ανταποκρίθηκε στα «μηνύματα του λαού», ότι τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα προχωρούν, ότι έχουμε «ποταμούς επενδύσεων» (όπως θα έλεγε ο Δημ. Μαρούδας...) ότι η αναβάθμιση της παιδείας ή της ποιότητας ζωής αποτελούν πραγματικότητα και ότι —αφού έγιναν όλα αυτά— ο πρωθυπουργός αποφάσισε έναν α-

κόμα ανασχηματισμό, για να δώσει και σε «άλλα μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ» την ευκαιρία να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους...

ΤΟ ΨΕΜΑ, όμως, έχει κοντά πόδια. Οι «καταξιωμένοι» όχι μόνο δεν κατάφεραν να «ανασυγκροτηθούν» ή «ξαναγεννηθούν» το ΠΑΣΟΚ, αλλά ούτε καν ν' αποτρέψουν νέα «εκφυλιστικά φαινόμενα», τα οποία, κατά τη διάρκεια της θητείας τους, «επληθύνθησαν ως η άμμος της γης». (Ποιος θα κάνει τον πλήρη απολογισμό των «ψυχοτραυματικών εγγραφών» του τελευταίου επιταμίνου —σκάνδαλα, ΑΓΡΕΞ, ενδοπασοκική διαπάλη;). Όσο για την κυβερνητική απόδοση, αντί να έχουμε «αλλαγή μέσα στην Αλλαγή», είχαμε, αντίθετα, διάλυση και τέλμα. Σε σημείο ώστε ορισμένοι να μιλούν για «κλίμα εποχής Ανδρουτσόπουλου»! (Ο χαρακτηρισμός ανήκει σε «διαφωνούντα στελέχη» του ΠΑΣΟΚ).

ΤΟΥΤΩΝ ΔΟΘΕΝΤΩΝ, ο νέος ανασχηματισμός, που συνοδεύθηκε με την αναδόμηση όχι μόνο του Εκτελεστικού, αλλά και του Πρωθυπουργικού Γραφείου (στο τελευταίο αυτό, οι μόνοι που παρέμειναν είναι ο Α. Λιβάνης και η Αγγέλα Κοκκόλα...), δεν έχει να προσφέρει τίποτε στον λαό, που επίμονα ζητεί όχι αλλαγή προσώπων, αλλά αλλαγή πολιτικής. Η επιστροφή, συνεπώς, της όποιας «τρόικας» τον αφήνει αδιάφορο, εφόσον ξέρει ότι, πίσω από αυτό το «πήγαινε-έλα» των λεγομένων «ιστορικών στελεχών», παίζονται άγρια παιχνίδια εσωκομματικών ισορροπιών, με φόντο, πάντοτε, την αποτυχία της κυβερνητικής πολιτικής και τα σημερινά αδιέξοδα.

ΩΣΤΟΣΟ και παρά το ότι ο υπ. αρ. 13 ανασχηματισμός εκφράζει την αποτελμάτωση του υπ. αρ. 12 κυβερνητικού σχήματος, παραμένει γεγονός ότι, με το νέο υπουργικό συμβούλιο, ανοίγει —έστω άτυπα— μια απροσδιόριστη (μέχρι στιγμής) προεκλογική περίοδος... Οι ενδείξεις δεν λείπουν. Η ανάθεση λ.χ. του υπουργείου Δικαιοσύνης στον Μ. Κουτσόγιωργα και του υπουργείου Εσωτερικών στον Α. Τσοχατζόπουλο, δεν μπορεί να είναι τυχαία, εφόσον είναι δεδομένος ο ρόλος των δύο αυτών υπουργείων σε προεκλογική περίοδο. Και, προφανώς, κρίθηκε ότι οι δύο αυτοί υπουργοί είναι «αποτελεσματικότεροι», συγκριτικά με τους «κεντρώους» Λ. Βερυβάκη και Μ. Παπαστεφανάκη... (Και μία «λεπτομέρεια»: Ως Β' αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, ο Μ. Κουτσόγιωργας έχει την εποπτεία και του υπουργείου Δημόσιας Τάξης, που είναι επίσης «νευραλγικό», σε περίοδο εκλογών). Όσο για την παρουσία του «αριστερού» Γ. Γεννηματά, πέρα από το ότι είναι «δημοφιλής» —κατά το Ασοσιέιτεντ Πρες— στους «σκληρούς» του ΠΑΣΟΚ, μπορεί να προσφέρει «θετικές υπηρεσίες» στην άμβλυνση απεργιών ή άλλων κοινωνικών αντιδράσεων.

Αξιοπιστία και χωρατά

Ο ΝΕΟΣ ανασχηματισμός συνέπεσε, με διαφορά 24 ωρών, με τη γνωστή —και «περίεργη» όπως χαρακτηρίστηκε από τον συμπολιτευόμενο και αντιπολιτευόμενο Τύπο— ανακοίνωση «κύκλων του πρωθυπουργικού περιβάλλοντος» αναφορικά με τις «πολιτικές δραστηριότητες» της συζύγου του πρωθυπουργού κ. Μ. Παπανδρέου. Ήδη, κατά την τελευταία δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου Γιάννη Ρουμπάτη, η κ. Μ. Παπανδρέου είναι «απλός πολίτης» αυτής της χώρας, παρά το γεγονός ότι, στο παρελθόν, είχε μεταφέρει μηνύματα του πρωθυπουργού στο εξωτερικό. Η δήλωση αυτή, ενίσχυσε την αίσθηση ότι «δυσάρεστες προσωπικές καταστάσεις μεταφέρονται σε δημόσιο κρατικό επίπεδο» (η διατύπωση ανήκει στην «Καθημερινή»), ενώ δεν έλειψαν εκείνοι που «συνέδεσαν» τον ανασχηματισμό της Τετάρτης με τις δυσάρεστες αυτές προσωπικές καταστάσεις. Η «σύνδεση» αυτή, ωστόσο, δεν ευσταθεί. Όχι μόνο διότι —όπως έγραψε ο «Δημοκρατικός Λόγος»— η περίπτωση Γκάρι Χαρτ δεν βρίσκει απήχηση στην Ελλάδα —αλλά διότι ο ανα-

σχηματισμός, σαν «κίνηση απελπισίας», υπαγορεύθηκε από άλλους λόγους και, πιο συγκεκριμένα, από τα αδιέξοδα που αντιμετωπίζει η κυβερνητική πολιτική.

ΓΙΑ ΤΑ αδιέξοδα αυτά, δεν βρήκε ούτε μια λέξη να πει ο πρωθυπουργός. Αντίθετα, μιλώντας στους δημοσιογράφους, αμέσως μετά την ορκωμοσία των νέων υπουργών, διαβεβαίωσε ότι η νέα κυβέρνηση είναι μία «δυναμική κυβέρνηση, που θα εξυπηρετήσει καλύτερα το λαό». Προσπάθησε, επίσης, να δικαιολογήσει τα όσα είπε στη Θεσσαλονίκη («δεν θα γίνει ανασχηματισμός», κλπ.), λέγοντας ότι απλώς «άλλαξε άποψη», ύστερα από συζητήσεις που είχε με συνεργάτες του στην κυβέρνηση και στο κίνημα... Αλλά να μη συνειδητοποιεί ο πρωθυπουργός πόσο έχει τρωθεί η προσωπική του, αλλά και η κυβερνητική, αξιοπιστία, με δηλώσεις του είδους αυτού; Ποιος πιστεύει, σήμερα, στον «δυναμισμό» του νέου κυβερνητικού σχήματος; Ποιος δεν πιστεύει ότι και η νέα κυβέρνηση θα αποτύχει, εφόσον ακολουθεί την ίδια συντηρητική, αντιφατική πολιτική;

ΑΣΦΑΛΩΣ, η νέα κυβέρνηση δεν θα επιτύχει επειδή ο Μ. Κουτσόγιωργας έγινε Β' αντιπρόεδρος, με «εποπτεία σε όλους τους τομείς κυβερνητικής δραστηριότητας» (πλην θεμάτων εξωτερικής πολιτικής και άμυνας...) ή επειδή ο νέος διπλωματικός σύμβουλος του πρωθυπουργού —όταν θα διορισθεί— θ' ασχολείται μόνο με «θέματα πρωτοκόλλου»!

ΤΟ «ΚΥΒΕΡΝΑ» είναι μια πολύ σοβαρή υπόθεση, για να λέει κανείς χωρατά ή για να θεωρεί ότι ο καλύτερος τρόπος για την αντιμετώπιση των προβλημάτων είναι η συγκέντρωση εξουσιών στο πρόσωπο του πρωθυπουργού, παρά την ύπαρξη 49 κυβερνητικών θέσεων. Τα προβλήματα, ωστόσο, παραμένουν άλυτα. Και αν υποτεθεί ότι ο ανασχηματισμός της Τετάρτης σηματοδοτεί «σημαντικές πολιτικές εξελίξεις», είναι προτιμότερο οι εξελίξεις αυτές να επιταχυνθούν, εφόσον —έτσι κι αλλιώς— ο ανασχηματισμός άνοιξε ή ανοίγει την προεκλογική περίοδο...

ΑΝΤΗΝΩΡ

PROAD

rotring

variograph

Μόλις «τελειώσει» ο μαρκαδόρος σας έχετε 5 λόγους να προχωρήσετε σε Variograph:

1. σχεδιάζει και γράφει τέλεια
2. έχει απεριόριστη διάρκεια ζωής
3. διαθέτει ανταλλακτική μύτη με ρυθμιζόμενο μήκος
4. προσφέρεται σε 4 πάχη γραμμών και 4 χρώματα
5. ξαναγεμίζει με μία απλούστατη κίνηση

Και κανένα λόγο να ξαναγυρίσετε σε μαρκαδόρο.

Κουράγιο πρωτάκια: 12 χρόνια είναι, θα περάσουν. Τα παραπέρα άλλωστε θα είναι ακόμη χειρότερα.

TETARTH, 9.9.87

Κατά 90 δραχμές την ημέρα έγιναν πλουσιότεροι οι Έλληνες μισθωτοί λόγω της ΑΤΑ. Αναμένεται νέα άνοδος των μετοχών στο χρηματιστήριο.

Ψάλλοντας *Τη υπερμάχω* άνοιξαν κι έκλεισαν τη *διαδήλωσή* τους φιλοπόλεμοι Βορειοηπειρώτες, θρησκευόμενοι και ιερωμένοι. Κεντρικό σύνθημα: «Όταν το ράσο γίνει σημαία, τότε η νίκη είναι βεβαία». Γι' αυτό και οι αναρχικοί έχουν μαύρες σημαίες.

Διαρροή *αμμωνίας* από παγοδόρμιο του *Μοσχάτου* κάλυψε προσωρινά τη βρωμία των *καυσαερίων* και του *Κηφισού*.

Κοινή μάχη έδωσαν *Βαλυράκης* - *Έβερτ* και κέρδισαν την οργάνωση των *Μεσογειακών* στην Αθήνα το 1991. Λυκοφιλία, ιστορικός ή αναγκαίος συμβιβασμός;

Μείωση των φορολογικών συντελεστών και των κλιμακίων, *αύξηση* του αφορολόγητου ποσού και των εκπτώσεων από το εισόδημα ανακοίνωσε για το 1988 ο κ. *Τσοβόλας*.

Απολύθηκε από τη δουλειά του *ιδιωτικός υπάλληλος* γιατί ήταν φορέας *Εϊτζ*.

Ο *Λούι Μαλ* πήρε το *Χρυσό Λιοντάρι* στο φεστιβάλ της Βενετίας για την ταινία του «*Γεια σας παιδιά*». Γεια σου Λούι!

ΠΕΜΠΤΗ, 10.9.87

«*Χωρίς όρους και παζαρέματα*» καλεί τους αποχωρήσαντες και διαγραφέντες να επιστρέψουν στη Ν.Δ. ο κ. *Μητσοτάκης*. Η *μεγαλοψυχία* αυτού του ανθρώπου δεν έχει όρια.

Τρεις *πετρελαιοκηλίδες* μαύρισαν τον Σαρωνικό. *Διαλύθηκαν* πριν φθάσουν στις ακτές.

«*Ποιοτικό άλμα*» υπόσχεται για τα σχολεία, που ανοίγουν αύριο, ο κ. *Τρίτσης*. Η ΔΕΗ απειλεί να κόψει το ρεύμα σε 644 σχολεία της Αττικής, που της οφείλουν 83 εκατομμύρια. 30% των νεοδιορισμένων καθηγητών δεν αποδέχθηκαν το διορισμό τους.

Καταλήψεις σε δύο πρακτορεία ειδήσεων πραγματοποιήσαν *Τούρκοι* πολιτικοί πρόσφυγες με αφορμή την *έβδομη επέτειο* από το πραξικόπημα του *Εβρέν*.

Πεντάμηνη παράταση για την ολοκλήρωση του έργου της αποφάσισε να ζητήσει από τη *Βουλή* η επιτροπή για το Φάκελλο της *Κύπρου*. Αναμένεται ότι θα επιστρέψουν και οι νεοδημοκράτες.

Στη *σημερινή απεργία* των *Δήμων* της Αττικής συμμετέχουν 133 από τους 156 Δήμους. Οι υπόλοιποι ελέγχονται από το ΠΑΣΟΚ.

Σταυρώθηκε ο *Ανδρέας Γιαννακόπουλος* στη Νέα Πεντέλη για να διασώσει το οικοπέδο του από την *Πολοδομία*.

40 εκατομμύρια απαιτεί η *Αυριανή* από τον *Χατζιδάκι* διότι «εκτόξευσε ακατανόμαστους ύβρεις» σε βάρος της στη συναυλία του στο Στάδιο. Άνεται οι *Κουρήδες*, θέλουν να βγουν και από πάνω.

Στην *Καλαμάτα* ο στρατός παίρνει τις σκηνές από τους *σεισμόπληκτους* και τους αφήνει στο δρόμο. Στόχος: να εξαφανιστούν οι *σκηνές από την πόλη*, όπως εξαφανίστηκαν και τα *ράντζα από τα νοσοκομεία*.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 11.9.87

Καλή χρονιά στους *μαθητές*, *καλό βόλι* στους *υπόλοιπους*.

Πλήθος ευφυείς νεοέλληνες επενδύουν σήμερα το 90άρι της ΑΤΑ στον *ημεροδότη* —στη μόνη οίγουρη αξία, με ρήτρα *Αντί*.

Ο κ. *Φοίβος Ιωαννίδης*, παλαιόθεν φίλος του υπουργού *Υγείας Α.Γ. Μαγκάκη*, διορίστηκε Διοικητής του *ΙΚΑ* στη θέση του αποπεμφθέντος γαμβρού.

Φαντάρος σκότωσε με *αυτόματο* δύο συναδέλφους του στους *Φιλιππούς Καβάλας* για άγνωστη αιτία και κρύβεται στα βουνά της περιοχής.

190 *δημόσιες επιχειρήσεις* και *οργανισμοί* απελευθερώνονται από τις *δεσμεύσεις* του δημοσίου τομέα ως προς τους *μισθούς* και τη *διπλοθεσία*. Σπεύσατε, οι θέσεις είναι περιορισμένες. Καλού κακού μην ξεχάσετε το πιστοποιητικό *εγγραφής* σας στην *κλαδική*.

Κουλουβάχατα: Ο Α. Παπανδρέου αποκάλυψε *αναμνηστική πλάκα* με την ευκαιρία της συμπλήρωσης ενός χρόνου από το θάνατο του Π. *Κανελλόπουλου*. Η Ν.Δ. *απουσίασε* επιδεικτικά από την τελετή.

Ανακοινώθηκε ότι οι βουλευτές της Ν.Δ. *επιστρέφουν* στην Επιτροπή για το φάκελλο της *Κύπρου*.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 12.9.87

Ο κ. *Μητσοτάκης* μίλησε στην *Έκθεση Θεσσαλονίκης*

Η κυβέρνηση κράτησε την υπόσχεσή της: ένα χρόνο μετά το σεισμό, στην Καλαμάτα δεν υπάρχουν σκηνές.

και συμφώνησε πλήρως με τον κ. Παπανδρέου.

Κουμπάρος του κ. *Μητσοτάκη* σκότωσε *κοινοτάρχη* και την αδελφή του στην *Κασταμονίτσα* Ηρακλείου

ΚΥΡΙΑΚΗ, 13.9.87

Επεισόδια στην Αθήνα μεταξύ ομάδων *αφισκοκλητών* της ΚΝΕ και *αστυνομίας* μετά από εντολή του *δημάρχου Έβερτ* να αποκολληθούν *φεστιβαλικές αφίσες* και πανών.

Απαλλάχτηκαν με βούλευμα *τέσσερις αστυνομικοί* που είχαν *σκοτώσει* 18χρονο ύποπτο *πέρυσι*. *Πυροβολείτε, πυροβολείτε: κανείς δεν θα τιμωρηθεί* στο τέλος.

Ολυμπιακός - *ΑΕΚ* 2-2. Το ντέρμπυ. *Ημεροδότης* - *Αντί*, αναβλήθηκε γιατί οι *φιλαθλοι* είχαν καταλάβει ακόμη και τον *αγωνιστικό χώρο*.

Άδικα μάζεψαν τις *σκηνές* στην *Καλαμάτα*. Ο κ. *Πρωθυπουργός* δεν πήγε. Προτίμησε λόγω *φόρτου εργασίας* να πραγματοποιήσει *κρουαζιέρα* στις *Κυκλάδες*.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 14.9.87

Χρόνια πολλά Σταύρο και Σταυρούλα.

Ο *προϊστάμενος* του *Εφετείου* Αθηνών κ. *Δαφέρμος* αρνήθηκε να φέρει προς συζήτηση στην *Ολομέλεια Εφετών* τα *σκάνδαλα* που υπέδειξε ο κ. *Μητσοτάκης*. Έτσι μπράβο: αυτό έλεπε ν' ανακατευτούν και τα κόμματα στα της δικαιοσύνης.

Παραιτήθηκε από τη θέση του ο *ευρωβουλευτής* του ΚΚΕ κ. *Τ. Αδάμου*. Αν μάθετε το γιατί, ενημερώστε με.

Σε *τέσσερις μήνες φυλάκιση* καταδικάστηκε ο *Μάριο Φολίνι* για *χρήση πλαστού διαβατηρίου* ενώ έκανε νέα έκκληση προς την κυβέρνηση να μην τον εκδώσει στην *Ιταλία*.

Αρνητικά τοποθετήθηκαν απέναντι στην *πρόσκληση* *Μητσοτάκη* για «άνευ όρων επιστροφή» οι *Ράλλης* - *Στεφανόπουλος* - *Μπούτος*.

Κατά 1,8% *μειώθηκε* το πρώτο εξάμηνο του 1987 η *βιομηχανική παραγωγή* της χώρας, η οποία *σήμερα* είναι κατά 4,4% *κατώτερη* απ' αυτήν του 1980. Κάθε *πέρυσι* και καλύτερα.

Αποπερατώθηκε το κτίριο του ιδρύματος κ. *Καραμανλή*, το οποίο ο κ. *Μητσοτάκης* θα το προτιμούσε *μαυσωλείο*.

Πενθήμερη απεργία άρχισαν οι *διπλωμάτες*.

ΤΡΙΤΗ, 15.9.87

Το Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ *διέψευσε* δημοσίευμα του «*Δημοκρατικού Λόγου*» περί *τριβών*, *συγκρούσεων* και *σαμποτάζ* στα πλαίσια του *καθοδηγητικού* οργάνου του *κινήματος*. *Ησυχία* και *τάξη* βασιλεύει στο ΠΑΣΟΚ.

Με «*ανοιχτή επιστολή*» ο επικεφαλής των επιτροπών *στήριξης* του 1985 στρατηγός *Μάρκος Βαφειάδης* σέρνει τα εξ αμάξης στο *Κίνημα*. — *Στερνή* μου γνώση, να σ' είχα πρώτη, όπως θα έλεγε κι ο *Καπετάν-Γιώτης*.

Στη *Θεσσαλονίκη* ανέπτυξε το *οικονομικό πρόγραμμα* της ΕΑΡ ο *Λεωνίδας Κύρκος*, ενώ οι νέοι του κόμματος πραγματοποίησαν *διαδήλωση με κεριά* στην Αθήνα απαιτώντας την *καθιέρωση εναλλακτικής θητείας*.

Επί δύο ώρες *περιστροφώθηκε* ο κ. *Μπανιάς* από τον *πρεσβευτή* της ΕΣΣΔ (και μέλος της Κ.Ε. του ΚΚΣΕ) κ. *Στουκάλιν* στα γραφεία του ΚΚΕΣ-Αν.Αρ. *Πρώτη φορά* ο κ. *Στουκάλιν* επισκέπτεται *εξωκοινοβουλευτικό κόμμα* —το οποίο μάλιστα ανακοίνωσε ότι η *συνάντησή* έγινε σε «*αυτονομική ατμόσφαιρα*». Σε *αναζήτηση* της *θαλπωρής της μητράς*.

Τέσσερις φάαινες εξώκειλαν στα ρχά της *Λήμνου*. Είναι γεγονός, δεν το *εφεύρα* για να το *συνδυάσετε* με την προηγούμενη *είδηση*.

Μνήμες Βιττόριο Ντε Σίκα

ΤΕΤΑΡΤΗ, 16.9.87

Την ικανοποίησή τους εξέφρασαν κύκλοι του ΣΕΒ για τη σύμπτωση απόψεων Ν.Δ.-ΠΑ.ΣΟΚ ως προς την οικονομία. Το ένα χέρι νίβει τ' άλλο — και τα δυο μαζί τον ΣΕΒ.

27 **πυρκαϊές** σ' όλη τη χώρα, χιλιάδες στρέμματα καμμένα, εκατομμύρια στρέμματα «βοσκοτόποι» περιμένουν τη σειρά τους.

Την πρόταση του ΚΚΕ για την οικονομία παρουσίασε κι ο κ. Φαράκος ενώ η ΚΝΕ άρχισε το φεστιβάλ της στην Καισαριανή με πορεία μπροστά από την αμερικανική πρεσβεία.

Αθώωθηκε και από την κατηγορία κλοπής ρολογιού η κ. Υψηλάντη στο Λονδίνο. Απέδειξε ότι της το είχε χαρίσει ο θαυμαστής της Αυριανής κ. Πάγκαλος.

Υποδειγματικές χαρακτήρισε ο κ. Ρουμπάκης τις συνθήκες διαβίωσης της μουσουλμανικής μειονότητας στη χώρα μας. Τα ίδια είπε και ο Ρουμπάκης της Αλβανίας για την εκεί Ορθόδοξη μειονότητα. Τις ίδιες τις μειονότητες ποιος τις ρωτά;

Φυλακίστηκε γιατί αρνήθηκε να εξαγοράσει την ποινή που του επιβλήθηκε για περιύβριση αρχής ο δημοσιογράφος του «Ελεύθερου Τύπου» κ. Δ. Ρίζος.

Παραδόθηκε ο δράστης του διπλού φόνου της Κρήτης, ενώ αναζητείται ακόμα στα δάση της

Θεός τον Μητσοτάκη;

Ως πολιτικός ενάγων να παραιστεί η ΔΕΗ στη δίκη κατά του πρώην διοικητή της κ. Μαυράκη. Ως πολιτικός υπεύθυνος θα εμφανιστεί κανείς;

Ο γενναιοδωρος ιδιοκτήτης του «Ελεύθερου Τύπου» εξαγόρασε την ποινή του γενναίου υπαλλήλου του Δ. Ρίζου. Εξήλθε λοιπόν των φυλακών αφού χάρισε πρωτοσέλιδο οκτάσηλο τίτλο στην εφημερίδα του.

Εκλογές πριν από το δημοψήφισμα για τις βάσεις προέβλεψε ο κ. Φλωράκης. Οπότε η συμπαράταξη θα σχηματίσει κυβέρνηση της αριστεράς και θα δώσει τις βάσεις.

Παρενέβη ο κ. Κήλυ για να αγοράσουμε αμερικανικό λιθάνθρακα καταγγέλει η ΓΕΝΟΠΙΔΕΗ. Μα είναι πρεσβευτής η καρβουνιάρης;

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 18.9.87

Μετά τη συμφωνία Παπανδρέου-Σεραφείμ, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ μέσω των Σουλτς-Σεβερντνάτζε συμφώνησαν για την κατάργηση των ευρωπυραύλων, μέσου - μικρού βεληνεκούς.

Επιμένουν οι Εφέτες Γεωργακόπουλος-Κατσίφας και ζητούν από το νέο προϊστάμενο εφετών να ασχοληθεί η ολομέλεια με τα σκάνδαλα. Και να θέλεις ν' αγιάσεις, δεν σ' αφήνουν σ' αυτόν τον τόπο.

Παραδόθηκε στην αστυνομία ο στρατιώτης Γ. Μόλλας που είχε

Η κ. Παπανδρέου χαιρέτα με ενθουσιασμό τον κοσμικογράφο του «Εθνους» που κλήθηκε ειδικά στο γκολφ Γλυφάδας για να αποθανάτισει τις επιδόσεις της.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 20.9.87

Ο «συνασπισμός της αριστεράς» μπορεί να δώσει «κυβέρνηση της αριστεράς και της προόδου» ή να γίνει «κυβερνητική δύναμη», δήλωσε ο κ. Φλωράκης, κλείνοντας το φεστιβάλ της ΚΝΕ. Προτείνει τη Νέα Μεγάλη Ιδέα που αντικαθιστά το 17% ή υπαινίσσεται πασοκοσυμπαραταξιακές κυβερνητικές λύσεις; 'Ιδωμεν.

Δεν ξεπερνούν τους 100 οι εν Αθήναις και Θεσσαλονίκη συμμετέχοντες στην Ευρωπαϊκή Ημέρα Ποδηλάτων. Οι Έλληνες σκεπτόμενοι ως τετράποδα προτιμούν τα τετράτροχα.

Κόμμα Γυναικών, προτίθεται να ιδρύσει η κ. Μαργαρίτα Ανδρέου Παπανδρέου, σύμφωνα με την «Ακρόπολη». Εννοεί των γυναικών όλων των αρσενικών μελών του ΠΑΣΟΚ, προφανώς.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 21.9.87

Φθινοπωρινή Ισημερία, το καλοκαίρι αμετάκλητα πίσω αλλά το γαϊδουροκαλόκαιρο με τις ζέστες και το νέφος δεν εννοεί να φύγει.

Μυστηριώδης «κύκλοι του πρωθυπουργικού περιβάλλοντος» δηλώνουν ότι οι πολιτικές δραστηριότητες της κ. Μαργαρίτας Ανδρέου Παπανδρέου «αφορούν την ίδια», η ίδια δηλώνει ότι όσα γράφονται είναι «κοινές ανοησίες», ο κ. Ρουμπάκης δηλώνει ότι δεν μπορεί να σχολιάσει δηλώσεις «ανωνύμων κύκλων», έστω και πρωθυπουργικών. Φαύλος πολιτικοκοινογενειακοψενικός κύκλος.

Αυτομόλησε στις τάξεις της ΝΔ ο βουλευτής Λακωνίας της ΔΗΑΝΑ κ. Γιατράκος. Ο κ. Μητσοτάκης γλυκάθηκε από την πρώτη φέτα του σαλαμιού που έφαγε και θέλει κι άλλο.

Επιτέλους, επιβεβαιώθηκε ότι η αστυνομία ακουμπά τους τρομοκράτες, όπως επανειλημμένα δήλωσε ο κ. Δροσογιάννης: οι στασιάζαντες υποψήφιοι αρχιφύλακες υποδέχθηκαν τον κ. Αρκουδέα με το σύνθημα «κάτω η τρομοκρατία».

Άλλοι τρεις εφέτες με αναφορές τους συνεπικουρούν το αίτημα των δύο συναδέλφων τους να ασχοληθεί η ολομέλεια με τα σκάνδαλα. Δύσκολα τα πράγματα για την κυβέρνηση.

Για να ενημερώσετε τους στατιστικούς σας πίνακες: ασκήθηκε ποινική δίωξη για «απάτη κατ' εξακολούθηση» που αφορά 600 εκατομμύρια κατά υπευθύνων της ΠΡΟΜΕΤ, δημιουργήματος της κ. Βάσως Παπανδρέου — η οποία θα μείνει στο ανδρικό ΠΑΣΟΚ.

Πυρκαϊά στις εγκαταστάσεις της εκδοτικής εταιρείας ΓΡΑΜ-ΜΗ του κ. Κοσκοτό. Πιθανώτατα εμπρησμός. Από ποιους;

ΤΡΙΤΗ, 22.9.87

Χαμός στην Αθήνα: 13ος και γούρκοος ανασχηματισμός. Ο κ. Κουτσόγιωργας ανέλαβε τους ενοχλητικούς εφέτες, ο κ. Τσοχατζόπουλος τα προεκλογικά μαγειρέματα, ο κ. Γεννηματάς να σωφρονίσει την εργατική τάξη. Μόνο 50ελές το Υπουργικό Συμβούλιο και γι' αυτό ο Ημεροδότης δεν χώρεσε. Την άλλη φορά —αν υπάρξει.

Χαμός και στον Περσικό: οι Αμερικανοί χτύπησαν τους Πέρσες και στον ΟΗΕ όλοι τρέχουν και δεν προφταίνουν. Έγκυροι κύκλοι του διεθνούς οργανισμού υποστηρίζουν πως το κακό έγινε επειδή ο κ. Παπανδρέου χαλάρωσε την προσοχή του για την παγκόσμια ειρήνη, προκειμένου ν' ασχοληθεί με τον ανασχηματισμό.

Ημεροδότης

Μπανιάς - Στουκάλιν: το ΚΚΕ εσ.-Αν. Αρ. περεστρόϊκνεται (το ρήμα περεστρόϊκνεται όπως κλίνεται όπως και το καπελώνω).

Μακεδονίας ο φαντάρος που σκοτώσε τους δύο συναδέλφους του.

ΠΕΜΠΤΗ, 17.9.87

Συνάντηση Παπανδρέου-Σεραφείμ στο Καστρί. Θα συσταθεί Κληρικοκοιτική Επιτροπή για να επιλύσει τις διαφορές Κυβέρνησης-Εκκλησίας. Ο κ. Τρίτσης θα εκρωσώπει την Εκκλησία, ο παραιτηθείς από τον ΟΔΕΠ πατήρ Πυρουνάκης την κυβέρνηση.

Πωλούνται όλες οι προβληματικές σε τιμές ευκαιρίας. Αν δεν διοριστήκατε ήδη στέλεχος σε κάποιο από τους 190 προνομιούχους δημόσιους οργανισμούς, αγοράστε τουλάχιστον μια προβληματική.

Συνάντηση Καραμανλή - Αβέρωφ - Βαρβιτσιώτη - Παναγιωτόπουλου - Αχ. Καραμανλή έγινε την περασμένη Τρίτη στην Πολιτεία. Σώζει ή θάβει ο

σκοτώσει δυο συναδέλφους του.

Προσωρινός απολογισμός: 280.000 στρέμματα δασών έχουν καεί από την αρχή του καλοκαιριού. Από αυτά 90.000 κατά τη διάρκεια της συζήτησης του περί βοσκοτόπων νομοσχεδίου.

Κατά 10% αυξάνονται τα χειμερινά είδη υποδύσεως-ενδύσεως. Παρηγορηθείτε λοιπόν με τα περυσινά σας σμόκιν και τίμπερλαντ αλλά ανανεώσετε με κάθε θυσία τη γούνα της κυρίας σας.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 19.9.87

Μια που ο κ. Παπούλιας δεν κατάφερε να φέρει γιεν από την Ιαπωνία αναχώρησε ο κ. Σημίτης για τις ΗΠΑ σε αναζήτηση δολαρίων.

Ο σοσιαλισμός περεστρόϊκνεται και προοδεύει: με μαζορέτες γιορτάστηκε στη Μόσχα η 840ή επέτειος από την ίδρυση της πόλης, την επιβολή ΕΠΑ αποφάσισε το Κοινοβούλιο της Ουγγαρίας.

ΧΤΥΠΗΣΕ ΤΗ ΠΥΧΤΑ Η 17 ΝΟΕΜΒΡΗ
Γιατί οι αντιστασιακοί εκπαιδευτές από τις 2 ομάδες - δεν θέλουν να μην σπουδάσουν, έτσι η προσπάθεια!

ΑΝΤΑΛΛΑΣ
Αν θέλεις - πιάσε σου ν' άλλο!

Αυριανή
Αυριανή - η πρώτη σου γυναικεία ανακάλυψη!

Πολύτιμη συλλογή - 100 σελίδες - 1000 ερωτήσεις.

ΜΗΝ ΑΦΗΣΕΙΣ ΕΩ
ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ-ΜΕΝΟ

Χωρίς αυτούς σπουδαίους ανασχηματισμούς και να γίνει θα πάει

Ο ανασχηματισμός είχε γίνει πριν εφτάμισι μήνες. Το είχε αποκαλύψει η «Αυριανή» της 5ης Φεβρουαρίου 1987...

ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

Η άλλη επταετία (συνέχεια)

Όχι, δεν πρόκειται για το δεύτερο τόμο του ομώνυμου «άλμπουμ» του (και δικού μας) σκιτσογράφου Γιάννη Ιωάννου. Πρόκειται για τα επταετή γενέθλια της τουρκικής Χούντας, που με όλες τις... εθνικές ιδιομορφίες της παραμένει στον πυρήνα της αυτό που υπήρξε από το 1980 και μετά: περιορισμός της πολιτικής και της άσκησης της στα όρια που γνωρίζει η φιλτραρισμένη και «αρμονική» κυκλοφορία της ελίτ (νέας, ως επί το πλείστον, και, πρόσφατα, κάπως παλαιότερης...). Και η συρρίκνωση αυτή του πολιτικού και της πολιτικής στο δίκτυο των επιλέκτων που δέχονται τους όρους «νομιμότητας» και «νομιμοποίησης» του πολιτικού και στρατιωτικού δεσμού του Εβρέν και του Οζάλ, δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά με τον αποκλεισμό, την τρομοκρατία και την έως θανάτου καταστολή που επιφυλάσσονται σε πάσης φύσεως εθνικές, κοινωνικές και πολιτικές συσσωματώσεις, «μη αποδεκτές» από τους κρατούντες.

Και αν όλα αυτά κάπου έχουν καταχωρηθεί στη συλλογική μνήμη των νεοελλήνων, δεν είναι ανώφελο να αναμνησθούν, σε «επετείους» που είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες καθ' ημάς: αν ο όρος «επταετία» αποτελεί πράγματι τόπο συμπύκνωσης και κώδικα επικοινωνίας μιας πολυσυμμετρικής μνήμης και γνώσης, είναι απορίας άξιο γιατί η συνειρμική του αξία δεν ενεργοποιήθηκε προκειμένου περί της γείτονος.

Πόσοι ήταν αυτοί που μίλησαν φέτος για την «επταετία» της Τουρκίας; Σχεδόν κανείς. Ίσως γιατί ολοένα και λιγότερο γίνεται λόγος για την κατάσταση στη χώρα του πρόσφατα μεθ' ημών συνομιλούντος Τουργκούτ Οζάλ. Κι ίσως γι' αυτό επίσης δεν γίνεται λόγος και για την «επταετία συνέχεια».

Λες και η δημοκρατία αφορά μόνο το «σπίτι» του καθενός, ή μπορεί να «προσαρμόζεται» στα στρεβλωτικά σχέδια «μεταπολίτευσης» των ανεργμάτων της Άγκυρας.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΧΟΛΕΡΑΣ

Οι αντιδράσεις της «κοινωνίας» στο «κακό» δεν είναι – ούτε μπορούσαν να είναι – ουδέτερες, ως προς τις αξίες που τις διέπουν ούτε φυσικές, ως προς τους τρόπους και διαύλους διαμόρφωσής τους. Γι' αυτό και οι αντιδράσεις άλλων προς τις εν λόγω «κοινωνικές» αντιδράσεις δεν μπορούν να

χαρακτηριστούν αθέμιτες, ανομικές και «αποκλίνουσες», ούτε νομιμοποιείται στους άλλους, τους «κοινωνικούς», να οδηγήσουν ποικιλοτρόπως στο γκέτο και στο περιθώριο αυτούς που αντιδρούν στις κανοναρχίες τους.

Διότι ο ορισμός του «κακού», του «μισασηματικού» ή του «άξιου αποκλεισμού» είναι μια από τις πρώτες κανοναρχικές πράξεις, άσχετα αν ενδύεται τη μορφή της αυτόματης, οιονεί αυτονόστης «ρύθμισης».

Γνωστή πλέον, και θεωρητικά τεκμηριωμένη, όλη η ιστορία του ασύλου, αρχής γενομένης από την εποχή της λέπρας, και της τρέλλας: το «κακό» εξορίζεται εκτός τειχών πολιτείας, εγκλείεται στο γκέτο του ασύλου, που παραπέμπει, σε κάτοπτρο, στη λογική του μείζονος γκέτο, αυτού της κοινωνίας. Κι όλα αυτά χάριν της ασφαλείας και της υπέρθεσης του «κοινωνικού καλού καγαθού».

Θα ήταν υπερβολικό άραγε να θεωρηθεί ως συνέχεια κοινωνικού ρατσισμού – και όχι φόβου κτλ. – η κυρίαρχη στάση έναντι της σημερινής εκδοχής του χολερικού κακού, του aids; Κοινωνικός ρατσισμός τόσο στα ενδότερα ανακλαστικού «αποκλεισμού» του φορέα, όσο και στον εμπεδωμένο συναφή κώδικα συμπεριφοράς και στη θεσμοποιημένη, έστω και συγκαλυμμένη, τάξη αξιών.

Όταν χωρίς κανένα λογικό επιχείρημα, δεν σε εξορίζουν απλώς από αυτό που ονομάζεται κοινωνική ζωή, εν γένει, αλλά και απ' αυτή τούτη την προϋπόθεση ύπαρξής της, την εργασία: όταν σε εξορίζουν, επιπρόσθετα, αυτοί που διαφεντεύουν την εργασία σου: κι όταν η αντίδραση σ' αυτή την εξορία του «κακού φορέα» περιορίζεται σε κριτική – και περιορισμένη μάλιστα – δια του τύπου, τότε δεν είναι υπερβολικό να μιλήσεις για μια κατ' ουσίαν ζωώδη σκληρή ύλη, που κρύβεται κάτω από τις «πολιτι-

σμένες» ρυθμίσεις της κοινωνικής συμβίωσης και που ακριβώς, αποτελεί την προϋπόθεσή τους.

Μεταξύ αυτών των «πολιτισμένων» ρυθμίσεων συγκαταλέγεται και η μέσω των λογαριασμών ΔΕΗ, ενημέρωση των «πολιτών» για ψύχραιμη αντιμετώπιση του aids...

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ:

Ένα χρόνο μετά, η ύβρις

Ο Πρωθυπουργός προϊστάτο της τελετής που οργάνωσε ο ανηψιός του εκλιπόντος τ. πρωθυπουργού Δ. Λιβανός, στο πνευματικό ησυχαστήριο του θείου του. Παρόντες ήταν και πολλοί άλλοι, εκ της συμπολιτεύσεως (και να σκεφτείτε ότι τούτο το ησυχαστήριο είναι μια καμαρούλα, γεμάτη άλλοτε από ένα γραφείο, πολλά βιβλία, πλήθος χειρόγραφα...). Απόντες ήταν μύριοι όσοι, εκ της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως, με πρώτον τη τάξη τον κ. Μητσοτάκη.

Το γεγονός επισημάνθηκε δεόντως από τον Τύπο της συμπολιτεύσεως: έμφαση στην παρουσία του κ. Παπανδρέου και των συν αυτώ: στηλίτευση της απουσίας του «Ψηλού» και της ακολουθίας του.

Κι όλα αυτά στο ησυχαστήριο ενός δημόσιου άνδρα, που ήθελε να μας εγκαταλείψει με τη μνήμη του πνευματικού ανθρώπου.

Ελεεινά θέατρα, σπέκουλα και ύβρις, ακριβώς ένα χρόνο μετά.

Και μην τολμήσει κανείς να σκεφτεί τίποτε περί εθνικής ομοψυχίας...

Επικίνδυνο κλίμα

Η υπόθεση Φολίνι παρ' ότι περνά στα «ψιλά» δεν πρέπει να μείνει ως έχει. Οι μέχρι τώρα αντιδράσεις κυρίως από την «κίνηση για την υπεράσπιση των κοινωνικών

και πολιτικών δικαιωμάτων» έθεσαν με ευρύτητα και την πολιτική και την νομική πλευρά της. Με την απόφαση του Αρείου Πάγου, αν και η υπόθεση εκκρεμεί στο υπουργείο Δικαιοσύνης, δημιουργείται ένα κλίμα που καλλιεργεί την υποβάθμιση έως και την κατάργηση της έννοιας του πολιτικού ασύλου και στηρίζει εκείνες τις απόψεις που προσπαθούν να σηματοδοτήσουν με μια συγκεκριμένη κατεύθυνση την έννοια της τρομοκρατίας. Με δεδομένη την κατάσταση που επικράτησε σε άλλες χώρες ύστερα από την κυριαρχία παρόμοιων αντιλήψεων με γνωστές τις απόψεις που ηγεμονεύουν σήμερα σε ανώτατα κυβερνητικά κλιμάκια δεν μπορεί παρά να ανησυχούμε για το χειρισμό και τις σκοπιμότητες που υποκρύπτονται γύρω από την υπόθεση Φολίνι.

Επισημαίνονται όμως και σειρά νομικών προβλημάτων τα οποία δεν σχετίζονται μόνο με κραυγαλέα κενά στη διαδικασία, αλλά με ουσιαστικά πολιτικά θέματα που δεν έχουν απαντηθεί. Από αυτή τη σκοπιά η επιμονή μας στην υπόθεση Φολίνι δεν έχει να κάνει μόνο με τον σεβασμό και την αναγνώριση ενός πλαισίου νομιμότητας, αλλά κυρίως με τις πολιτικές σκοπιμότητες που υπηρετεί επί της ουσίας η απόφαση για την έκδοση του Μαουρίτσιο Φολίνι.

Η εμείς, ή τα ταξί

Τι θα γίνει επιτέλους με την «συμπαθή τάξη» των ταξιτζήδων; Ως τότε θα γίνεται ανεκτό να μολύνουν την ατμόσφαιρα με τα σύννεφα καπνού που εκπέμπουν οι πεπαλαιωμένοι ή κακά συντηρημένοι κινητήρες τους; Ως τότε θα τους επιτρέπεται να διαλέγουν αυτοί ποιους θα πάρουν και προς ποιες κατευθύνσεις; Ως τότε θα ανεχόμαστε την απίθανη κυκλοφοριακή συμφόρηση που δημιουργεί η συνεχής αναζήτηση πελατών μεταξύ Ομονοίας και Συντάγματος; Ως τότε θα έχουν το δικαίωμα να σταματούν ξαφνικά, σε οποιοδήποτε σημείο του δρόμου, προκειμένου να εξασφαλίσουν τον

δεύτερο, τρίτο ή τέταρτο πελάτη —αδιαφορώντας γι' αυτούς που ακολουθούν, αδιαφορώντας για το αν θα σκοτώσουν όσους με δικυκλα είναι κοντά τους; Μέχρι τότε το επιχείρημα «το ψωμί μου βγάζω κύριος» θα τους επιτρέπει να αδιαφορούν πλήρως για τα νεύρα, την υγεία, τη ζωή όλων όσοι κυκλοφορούν στην Αθήνα;

Είναι πασιγνώστο πως η ανοχή που έχουν εξασφαλίσει από δημοτικές και κρατικές αρχές οφείλεται στην προσπάθεια προσέλκυσης των ψήφων των 15.000 ταξιτζήδων, των οικογενειών, των συγγενών, των φίλων τους. Αν θέλουμε να επιβιώσουμε, μόνη λύση να οργανώσουμε πολυπληθέστερο σωματείο «Αντίστασης στην αυθαιρεσία και την καταπίεση του ταξί». Ίσως τότε οι εξουσίες αρχίσουν να σκέπτονται πως το κακό έχει προ πολλού παραγίνει...

Νόμος για τους δοσκοτόπους: Γκρίζος και αμφιλεγόμενος

Για τις «καθαρές προθέσεις» που είχε η κυβέρνηση με το νομοσχέδιο — νόμο πλέον — για τους δοσκοτόπους διαβέβαιωνε στο προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙ ο υπουργός Γεωργίας Γιάννης Ποττάκης. Στη Βουλή, τελικά, ύστερα από πολλές τροπολογίες, το νομοσχέδιο ψηφίστηκε με ονομαστική ψηφοφορία (48-22). Την καθολική αντίθεσή τους προέβαλλαν όμως οι βουλευτές του ΚΚΕ, της ΕΑΡ και ο ανεξάρτητος Μ. Δρεττάκης. Η Ν.Δ. δεν αρνήθηκε την αλλαγή χρήσης, αλλά θεώρησε προεγκολικό τον τρόπο που θα γίνει, ενώ η ΔΗΑΝΑ εξέφρασε την ικανοποίησή της.

Ο νόμος παρ' όλες τις τροπολογίες που έγιναν εξακολουθεί να είναι αμφιλεγόμενος και ως προς τους στόχους που η ίδια η κυβέρνηση προσδιόρισε και ως προς άλλους, ανομολόγητους, που πολλοί θα θελήσουν να εκμεταλλευθούν. Μετά τις τροπολογίες που έγιναν και οι οποίες θα μας είναι γνωστές με την τελική διατύπωση και δημοσίευση του κειμένου, το ΑΝΤΙ θα επανέλθει επί της ουσίας του νόμου. Είναι ένας νόμος που δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί αυτόνομα ως προς την τόνωση μόνο, π.χ., της κτηνοτροφίας, ούτε να κριθεί από τις προθέσεις της κυβέρνησης. Αφορά ένα σύνθετο περιβαλλοντολογικό πρόβλημα ιδιαίτερα οξύ και πολύπλοκο για τη χώρα μας με τη δεδομένη νομοθεσία για το περιβάλλον και την πρακτική που έχει κυριαρχήσει μετά τον πόλεμο από κάθε λογής «προστατές» γης και οικοπέδων.

ΕΚΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑΣ

Ο Luqman Suratman, 31 ετών, συνελήφθη τον Ιανουάριο του 1986 κάπου στην Κεντρική Ιάβα. Δικάστηκε μαζί με άλλα 15 άτομα, όλα μέλη μιας μουσουλμανικής ομάδας της Jemaahusroh (Κοινότητα της Οικογένειας) τον Ιούλιο του 1986 κατηγορούμενος για ανατρεπτική δράση. Υποστηρίχτηκε ότι είχαν αναμιχθεί σε δραστηριότητες που υπονόμειαν την κυβέρνηση και την κρατική ιδεολογία και ότι σκόπευαν να ιδρύσουν Ισλαμικό κράτος στην Ινδονησία.

Η Διεθνής Αμνηστία ασχολείται με την υπόθεση Suratman από το Σεπτέμβριο του 1986 γιατί πιστεύει ότι αυτοί οι κρατούμενοι καταδικάστηκαν για μη βίαιες δραστηριότητες σχετικές με την έκφραση των θρησκευτικών και πολιτικών τους πιστεύων και γιατί παράλληλα δεν είχαν μια σωστή δίκη. Άλλα προσωπικά στοιχεία του Suratman δεν είναι γνωστά, καθώς επίσης άγνωστη είναι και η υγεία του και ο τρόπος μεταχείρισής του στη φυλακή.

Μπορείτε να στείλετε ευγενικά γράμματα στη διεύθυνση:
PRESIDENT SUHARTO
PRESIDEN RI
ISTANA NEGARA
JALAN VETERAN
JAKARTA, INDONESIA

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

CH

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ CROMWELL
ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΛΟΝΔΙΝΟΥ
ΠΑΡΩΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΕΝΟ ΜΕ ΜΟΝΑΔΕΣ:

ΡΑΔΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΧΗΜΕΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΟΡΓΩΝ
ΤΕΧΝΗΤΟΥ ΝΕΦΡΟΥ - ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΩΝ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΗΠΑΤΟΣ
ΚΑΡΔΙΟΛΟΓΙΚΗ - ΚΑΡΔΙΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ
ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ - ΝΕΥΡΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ
ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΩΣ ΜΥΕΛΟΥ ΤΩΝ ΟΣΤΩΝ
ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΙΚΟ - ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΟ
ΣΤΕΙΡΟΤΗΤΟΣ - ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΟΜΙΛΙΑΣ & ΑΚΟΗΣ
ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ & ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΔΩΡΕΑΝ:
ANGLO - HELLENIC
MEDICAL INFORMATION SERVICES

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ Ε.Σ.Υ.

Πόσο πιο εύγλωττη μαρτυρία για την αποτυχία του Ε.Σ.Υ., από την αναδημοσιευμένη διαφήμιση από τα φύλλα της 20/9; Τα ξένα νοσοκομεία αντιπροσωπεύονται στην Ελλάδα με τα τουριστικά γραφεία ταξιδίων, τα οποία παρέχουν «πληροφορίες δωρεάν» για ασθενείς πάσης φύσεως, προκειμένου να μεταβούν στο εξωτερικό για νοσηλεία.

ΠΑΣΟΚ ΚΑΙ ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ
Κεφάλαιο Α: «α γράμματα της διαχειριστικής»
α. ΟΕΣΗ
β. ΑΝΑΔΟΜΗΣΗ
γ. ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΔΟΜΗΣΗΣ

Νάμαστε και πάλι εδώ Αντρέα...

του Βασίλη Νταβός

Ποιούς σκοπούς υπηρετεί ο 13ος ανασχηματισμός της κυβέρνησης του κ. Α. Παπανδρέου, που έγινε την περασμένη Τρίτη; Για το σύνολο του πέραν του ΠΑΣΟΚ πολιτικού κόσμου ο νέος ανασχηματισμός έγινε για «να αποσπασθεί η προσοχή του λαού από την κρίση που διέρχεται η χώρα», για «να εξυπηρετηθούν οι εσωκομματικές ισορροπίες στο ΠΑΣΟΚ» και για «να βγει το κυβερνητικό κόμμα από τα μεγάλα αδιέξοδα στα οποία το οδήγησε η ίδια η πολιτική του».

Ωστόσο, αν και οι εκτιμήσεις αυτές – που σημειωτέον έγιναν περίπου αυτούσιες και στον προηγούμενο ανασχηματισμό της 5ης Φεβρουαρίου – εκφράζουν πιστά το παρασκήνιο που προηγήθηκε της τελευταίας κίνησης του κ. Α. Παπανδρέου στην πολιτική σκακιέρα – όπου παίζει με αντίπαλο τον εαυτό του – μερικά πολύ σημαντικά χαρακτηριστικά της νέας κυβέρνησης προσδιορίζουν και την επιχειρούμενη ριζική μεταβολή του πολιτικού σκηνικού.

Πρώτα-πρώτα, η επανάκαμψη στην κυβέρνηση των κ. Τσοχατζόπουλου, Κουτσόγιωργα και Γεννηματά της δίνει ένα σαφή κομματικό – και για πολλούς «εκλογικό» – χαρακτήρα, σε αντίθεση με την προηγούμενη, που από κύκλους του ΠΑΣΟΚ χαρακτηριζόταν, «άχρωμη», «σοσιαλδημοκρατική» και «τεχνοκρατική». Χωρίς, βέβαια, αυτό να σημαίνει ότι το «πνεύμα του Νταβός» εγκαταλείφθηκε, ούτε ότι θα σημειωθεί μια ριζική αλλαγή πολιτικής. Τα βασικά υπουργεία – αυτά των Εθνικής Οικονομίας, Εξωτερικών, Άμυνας και Οικονομικών – διατηρούν τις προηγούμενες κεφαλές τους και μάλιστα το πρώτο και το τρίτο ενισχύονται.

Συνεπώς, η δεξιά πορεία του ΠΑΣΟΚ θα συνεχισθεί και αυτό που αναλαμβάνουν οι κ.κ. Τσοχατζόπουλος, Κουτσόγιωργας και Γεννηματάς είναι να αρθρώσουν και πάλι τον αντιδεξιό πολιτικό λόγο της κυβέρνησης, απαντώντας έτσι στη Δεξιά του κ. Μητσοτάκη που συνεχώς συσπειρώνεται. Αν, μάλιστα, συνεκτιμήσουμε ότι τη στιγμή που γράφονταν αυτές οι γραμμές ο κ. Κωστής Στεφανόπουλος ετοιμαζόταν – μετά την αποχώρηση του βουλευτή του κ. Γιατράκου – να διατυπώσει κάποιους όρους για τη συνεργασία ή την επανένταξή του στη «μεγάλη φιλελεύθερη παράταξη», τότε το έργο της νέας κυβέρνησης προβλέπεται δυσκολότατο. Πώς, άραγε, να απαντήσει κανείς με λόγια όταν οι περιστάσεις απαιτούν έργα και ο αντίπαλός του ενισχύεται συνεχώς; Στο ερώτημα αυτό κανόν να απαντήσει είναι μόνον ο κ. Πα-

πανδρέου που όπως φαίνεται έχει διαγνώσει πλέον τον κίνδυνο που αποτελεί γι' αυτόν και το κόμμα του η Δεξιά.

Παράλληλα, ο κ. Παπανδρέου φρόντισε με τον ανασχηματισμό να ενδυναμώσει το δικό του ρόλο, συγκεντρώνοντας γύρω του όλους τους «δορυφόρους» και μοιράζοντάς τους στο κυβερνητικό έργο κατά πως του αρμόζει, «τακτοποιώντας» για μια ακόμα φορά τις ατέλειωτες εσωκομματικές τριβές. Παράλληλα, φρόντισε να τοποθετήσει δίπλα τους και άλλους τοποτηρητές του, διατηρώντας τις ίδιες τριβές που του επιτρέπουν να αρχεί.

Πρώτο θύμα της νέας ισορροπίας δυνάμεων στην κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ είναι, όπως φαίνεται, η σύζυγος του πρωθυπουργού. Και δεν είναι τυχαίο ότι την παραμονή ακριβώς του ανασχηματισμού το κύριο θέμα της πολιτικής ειδησεογραφίας ήταν «η ρήξη Αντρέα-Μαργαρίτας», οι αιτίες της οποίας φαίνεται να απομακρύνονται αρκετά από τα «προσωπικά» και να εστιάζονται και σε κάποιες διαφορές περί του τρόπου άσκησης, αλλά και παραμονής, στην εξουσία.

Την απάντηση, την έδωσε την επόμενη ο κ. Παπανδρέου απομακρύνοντας από την κυβέρνηση τους κ. Στάθη Αλεξανδρή – υπουργό Ναυτιλίας – και τον κ. Θόδωρο Στάθη – υφυπουργό Άμυνας. Βέβαια, η τύχη του πρώτου είχε κριθεί είδη από το φιάσκο του «Κολοσσού της Ρόδου», ενώ για την αποχώρηση του δεύτερου, ρόλο έπαιξαν τα δημοσιεύματα που τον θέλουν αναμειγμένο σε διάφορες, όχι και τόσο διαφανείς, διαδικασίες στις προμήθειες των Ενόπλων Δυνάμεων. Όσον αφορά τον νέο αναπληρωτή υπουργό Άμυνας κ. Στάθη Γιώτα, ο διορισμός του ερμηνεύεται και ως ένδειξη της αναζωπύρωσης του «αντιαμερικανισμού» της κυβέρνησης, και της συνομιλίας για τις δάσεις, πέραν τα γεγονότα ότι ο «κομματικός», Κ. Γιώτας είναι ένας ακόμα «άνθρωπος του Προέδρου».

Ιδιαίτερη σημασία για την πολιτική μελλοντολογία έχουν βέβαια και τα χαρτοφυλάκια που πήραν οι τρεις του Εκτελεστικού. Ο κ. Κουτσόγιωργας είδε να ικανοποιείται το αίτημά του να αναλάβει «δ' αντιπρόεδρος» και ταυτόχρονα ανέλαβε και το υπουργείο Δικαιοσύνης. Οι «κακές γλώσσες» συνδέουν την τοποθέτηση του κ. Κουτσόγιωργα στο υπουργείο αυτό με τον χειρισμό των σκανδάλων που ξεσπούν συνεχώς και την αντιμετώπιση της ισχυρής επιρροής που απέδειξε ότι διαθέτει η Νέα Δημοκρατία στο χώρο της Δικαιοσύνης. Εξάλλου, ο υπουργός Δικαιοσύνης δραματίζει πάντοτε σημαντικό ρόλο στον

εκάστοτε εκλογικό νόμο. Την επόμενη ημέρα του ανασχηματισμού έγινε, τέλος, γνωστό ότι «Ο Μένιος θα αναλάβει την ευθύνη όλων των κυβερνητικών τομέων που άπτονται των εσωτερικών θεμάτων».

Με τις εκλογές και το νόμο τους συνδέεται και η τοποθέτηση του κ. Τσοχατζόπουλου στο υπουργείο Εσωτερικών. Όσον αφορά τον Κ. Γεννηματά η τοποθέτησή του στο υπουργείο Εργασίας φιλοδοξεί να εξυπηρετήσει τους λεπτούς χειρισμούς που επιβάλλει η κρίση στο συνδικαλιστικό του ΠΑΣΟΚ, η έξαρση των εργατικών διαμαρτυριών και – κυρίως – οι χειρισμοί που πρέπει να γίνουν προς τη μεριά του ΚΚΕ.

Όμως καμία κίνηση του κ. Παπανδρέου δεν είναι μονομερής. Ο κ. Κουτσόγιωργας αναβαθμίστηκε, αλλά ο μεγάλος αντίπαλός του, ο κ. Α. Λιδάνης, δεν έφυγε από το Πολιτικό Γραφείο του πρωθυπουργού, όπως ήθελαν οι τελευταίες, πριν τον ανασχηματισμό, φήμες. Έτσι, η διαμάχη των δύο πολιτικών αντρών θα συνεχισθεί, όπως και ο διαιτητικός ρόλος του κ. Παπανδρέου. Από την άλλη μεριά, το υπουργείο Εργασίας είναι ένα σημαντικό υπουργείο στη σημερινή κυβέρνηση, αλλά είναι πάντα ένα υπουργείο φθοράς. Μόνον ο κ. Τσοχατζόπουλος δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει κάποιες παγίδες, εφόσον παραμένει πάντα ο «πλέον έμπιστος» του κ. πρωθυπουργού.

Να σημειωθεί επίσης ότι οι «Τρεις» του εκτελεστικού που επανήλθαν, στην κυβέρνηση έχουν ταχθεί κατά της οικονομικής πολιτικής του κ. Παπανδρέου που ασκεί ο κ. Σημίτης. Έχουμε, δηλαδή, τη λύση μιας ακόμα σύγκρουσης με νέα σύγκρουση.

Όσον αφορά τις άλλες προσωρινές διευθετήσεις της εσωκομματικής κρίσης που έκανε ο κ. Παπανδρέου, σημειώνουμε ότι ο κ. Γιαννόπουλος απέκτησε πάλι χαρτοφυλάκια, αφού δεν σταμάτησε ούτε στιγμή να διαμαρτύρεται για τον λόγο που γήκε από την κυβέρνηση – ο επιμένων νικά – και ο κ. Καψής διεσώθη την τελευταία στιγμή και ύστερα από έναν αγώνα ζωής ή θανάτου στο πλαίσιο του οποίου λέγεται ότι απευθύνθηκε προσωπικά και στον πρωθυπουργό.

Διεσώθη και ο κ. Τρίτσος αν και όπως λέγεται ο υφυπουργός, κ. Σολωμός θα αναλάβει τον χειρισμό του εκκλησιαστικού, αφήνοντας τον Αντώνη στο «Παιδείας».

Αντίθετα έφυγαν ο κ. Γ.Α. Μαγκάκης – λίγες μέρες μετά την «αποπομπή» του κ. Θ. Κατσάνεβα από το ΙΚΑ, που εφέρετο και αυτός για χαρτοφυλάκιο – και ο

κ. Βερυβάκης που τελικά θα αποκτήσει αυτοδικαίως τον τίτλο του «ανθρώπου για όλες τις δουλειές».

Τελικά, το μόνο που λείπει τώρα από τον κ. Πρωθυπουργό είναι η «πολιτική» με την πραγματική της έννοια και όχι με εκείνη που τη στολίζουν οι γνωστοί χειρισμοί του.

Την πολιτική αυτή λέγεται ότι θα αναλάβει να την εφεύρει το νέο Εκτελεστικό Γραφείο του Κινήματος. Κύριο καθήκον του ανώτατου καθοδηγητικού οργάνου του ΠΑΣΟΚ θα είναι στο μέλλον η επεξεργασία του νέου προγράμματός του, το οποίο φιλοδοξεί να προβάλλει το «νέο πολιτικό λόγο» του ΠΑΣΟΚ, όπως αυτός θα προκύπτει από «τα νέα δεδομένα» – εν όψει και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης – και όχι «από τα παλιά και δοκιμασμένα».

Σύμφωνα με τις μέχρι στιγμής ενδείξεις στο νέο Εκτελεστικό θα εισέλθει και ο κ. Κώστας Λαλιώτης, ενώ θα αναδοθμιστεί ο ρόλος των κ. Γ. Παπανδρέου, Βάσω Παπανδρέου, Θαν. Τσούρα, Στεφ. Τζουμάκα και Κ. Σκανδαλίδη. Αναμένεται να διαπιστωθεί αν θα επαναλειτούργήσει στο Εκτελεστικό μια νέα «άτυπη τριόικα», αποτελούμενη αυτή τη φορά από τους κ. Γ. Παπανδρέου, Κ. Λαλιώτη και Βάσω Παπανδρέου.

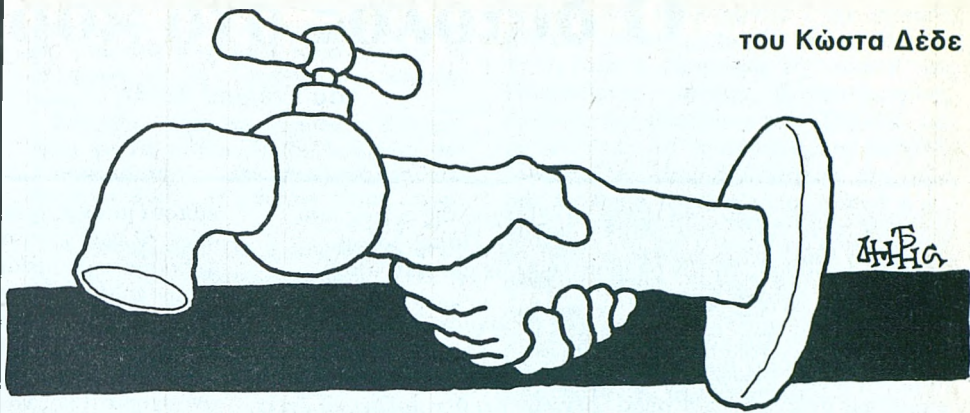
Το καινούριο, λοιπόν, παιχνίδι του κ. Παπανδρέου είναι διπλό: Επανένταξη της παλιάς ισχυρής φρουράς των «πολιτικών» στελεχών στην κυβέρνηση με στόχο τον κ. Μητσοτάκη και ανάθεση του αποτυχόντος μέχρι στιγμής εγχειρήματος της «περεστρόικα» στα «ιδεολογικά» στελέχη, όπως είναι ο κ. Λαλιώτης. Κατά τα άλλα, τα διπλά παιχνίδια εξυπηρετούν πάντα, ή σχεδόν πάντα, τις επιδιώξεις του ενός που τα ρυθμίζει. Άσχετα από το αν επιτυγχάνουν.

Η τελευταία σημαντική κίνηση του κ. Α. Παπανδρέου στο πλαίσιο του ανασχηματισμού ήταν η απομάκρυνση σειράς συμβούλων του από το Πολιτικό του Γραφείο. Έτσι παραιτήθηκαν ο διευθυντής του διπλωματικού του γραφείου κ. Μαχαιρίτσας – ο οποίος αναλαμβάνει πρέσβης με «ειδική αποστολή», μάλλον τον κ. Οζάλ ή τις βάσεις – και ο οικονομικός του σύμβουλος κ. Γιάννης Παπανικολάου που αφού δημιούργησε πολλούς εχθρούς και αντιπάθειες αναλαμβάνει τώρα «άλλα καθήκοντα». Συνολικά από τους επτά συμβούλους του πρωθυπουργού έμειναν κοντά του μόνον οι τρεις. Λέτε να εισακούσθηκαν εκείνοι που φρονούσαν ότι ο πρωθυπουργός «είχε κλειστεί στον κλοιό των συνεργατών του» και ο κ. Α. Παπανδρέου να αποφάσισε να ξαναασχοληθεί με την πολιτική προσωπικά; Ίσως να είναι σωστό· μόνο που αυτό θα συμβαίνει όλο και σε πιο αραιά διαλείμματα...

Όσον αφορά τις εκλογές συνίσταται στους μελλοντολόγους να αποφεύγουν την εκπόνηση σεναρίων. Θα γίνουν όταν ο κ. Α. Παπανδρέου αποφασίσει. □

Όλα για το... δοβλέτι

του Κώστα Δέδε

Η νέα κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου, παρά τον εμπλουτισμό της με τα λεγόμενα αριστερά και αθυρόστομα στελέχη, δεν προτίθεται να διώξει το «κακό πνεύμα» του νεοφιλελευθερισμού (γνωστό πια ως «πνεύμα του Νταβός») και να αποτάξει τη σατανική κακοδομικότητα που έχει κατακυριεύσει το ΠΑΣΟΚ. Το «πνεύμα του Νταβός» θα πλανάται ανενόχλητο, αφού οι οικονομικοί υπουργοί δεν ανοδομήθηκαν· απεναντίας ενισχύθηκαν με έναν νεαρό τεχνοκράτη, μουσικό και ποιητή, τον κ. Γ. Πέτσο, που έγινε αναπληρωτής υπουργός Οικονομικών.

Η πλοήγηση της οικονομικής πολιτικής, στα γνωστά μήκη και πλάτη, επιβάλλεται, προκειμένου η κυβέρνηση να μη διαταράξει τα «ήρεμα νερά», που χαρακτηρίζουν τώρα τις σχέσεις της με την ιδιωτική πρωτοβουλία. Ανεξάρτητα, συνεπώς, από μια αρκετά πιθανολογούμενη αριστερή φρασολογία, που θα εκτομίζεται για να σταματήσουν οι διαρροές προς τα αριστερά, το οικονομικό προφίλ δεν πρόκειται να αλλάξει και οι κοινωνικοί εταίροι – δηλαδή το κράτος, οι εργαζόμενοι και εργοδότες – θα κινούνται στο ίδιο σκηνικό. Και η πλοκή του δράματος αποτελείται από μια αγωνιώδη κυβερνητική προσπάθεια, για προσέλκυση παραγωγικών επενδύσεων που θα συνοδεύεται από την εφαρμογή πολιτικής λιτότητας, που εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε μια δυναμική αντιπαράθεση των κοινωνικών εταίρων τον προσεχή χειμώνα.

Προβλέπεται, επομένως, ένας «θερμός χειμώνας» που επιφυλάσσει αρκετές πολιτικές θερμοληψίες στο κυβερνών κόμμα.

Στα πλαίσια μιας τέτοιας συλλογιστικής δεν είναι τυχαία η τοποθέτηση του κ. Γ. Γεννηματά στην πολιτική ηγεσία του υπουργείου Εργασίας. Και τούτο γιατί όπως πιστεύεται, «μπορεί ο νέος υπουργός Εργασίας να μιλήσει την κατάλληλη γλώσσα που θα γίνει πιστευτή από τους συνδικαλιστές, δεδομένου ότι ο κ. Γεννηματάς θεωρείται τίμιος και ειλικρινής προστάτης του Κινήματος». Άλλο, όμως, το τί πιστεύεται και προσδοκάται και άλλο το τί αναμένεται, σύμφωνα με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα και τις τρέχουσες και μελλοντικές εισοδηματικές εξελίξεις.

Από άλλους όμως θεωρείται πολύ πιθανό ότι αντίθετα ο κ. Παπανδρέου, προσπαθεί να εκθέσει τον κ. Γεννηματά στη συνδικαλιστική κατακραυγή, προκειμένου να αλλοιωθεί, ως ένα βαθμό, η εικόνα που έχει δημιουργήσει κυρίως στην Αριστερά, ο ένθερμος υποστηρικτής του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ) και να μετριάσει η

κομματική του ισχύς.

Αλλά δεν είναι μόνο οι εισοδηματικές διεκδικήσεις και απαιτήσεις που θα συναντήσει ο κ. Γεννηματάς. Είναι και το άλλο «αγκάθι», που φυτρώνει στην καρέκλα του υπουργού Εργασίας: Η ανεργία. Και η οποία, ανεργία, προβλέπεται να συνεχίζει ακάθεκτη την ανοδική της πορεία, αφού νέα φουγάρα δεν κατασκευάζονται, κλείνουν αρκετές επιχειρήσεις και η νέα πολιτική για τις προβληματικές, που τόσο επιτυχώς έχει προδιαγράψει και περιγράψει ο κ. Γ. Πέτσος, μπορεί να οδηγήσει στην ανεργία 25.000 εργαζόμενους σε αυτές.

Η ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

Όταν πριν από λίγες μέρες ο (τότε) υφυπουργός Βιομηχανίας κ. Γ. Πέτσος δήλωνε στην «Καθημερινή» ότι «στόχος μου είναι η υλοποίηση του πνεύματος του Νταβός, που παρουσίασε ο πρωθυπουργός, ως και η «ανάπτυξη 1992», που τόσο κρυστάλλινα τοποθέτησε με το λόγο του στη Θεσσαλονίκη» δημιούργησε, εντός ΠΑΣΟΚ, αρκετά «μυρμουρητά» και «δυσφορία».

Μόλις, όμως, εξηγήθηκε ότι με την αγορά των προβληματικών από ιδιώτες επιχειρηματίες απαλλάσσεται ο κρατικός προϋπολογισμός και το νομισματοπιστωτικό πρόγραμμα από σημαντικά ποσά, τα οποία χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση αυτών των μονάδων, δημιουργήθηκε αισιοδοξία. Και τούτο γιατί τα ποσά αυτά μπορούν, για εκλογικούς λόγους, να χρησιμοποιηθούν για προσλήψεις ή για άλλες παροχές μεγάλης ψηφοσυλλεκτικής αποδοτικότητας.

Μπροστά, λοιπόν, στο ενδεχόμενο της απώλειας της εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ, η χρησιμοποίηση οποιουδήποτε μέσου, για την εξασφάλιση της εκλογικής πελατείας, είναι παραδεκτή και αποδεκτή μέθοδος από όλο τον κομματικό μηχανισμό και τα στελέχη. Έτσι, η εκλογική σκοπιμότητα μπορεί να δικαιολογηθεί το πως είναι δυνατό να συνυπάρχουν στη νέα κυβέρνηση οι θιασώτες της πολιτικής λιτότητας και οι επικριτές της. Οι υπερασπιστές της και οι πολέμιοί της. Οι λεγόμενοι «σκληροί» και οι «ρεαλιστές».

Σε ένα κόμμα, στο οποίο χωρούν πια όλες σχεδόν οι ιδεολογίες και ιδιοσυγκρασίες, το «πνεύμα του Νταβός» θα πλανάται, δημιουργώντας παρακρούσεις, συγκρούσεις και τριβές που θα κουκουλώνονται μέχρι τις προσεχείς εκλογές· που μάλλον θα γίνουν αρκετά πριν την ώρα τους... □

Ο διάολος στο κορμί της

του Στέλιου Χατζή

Μερικούς μήνες πριν, ένα ιστορικό στέλεχος της δεξιάς που τρέφει καλά αισθήματα για τον κ. Ανδρέα Παπανδρέου, έπαιρνε το θάρρος να τον συμβουλευθεί σε μία κατ' ιδίαν συνάντηση – μεταξύ ανδρών:

«*Νομίζω κύριε πρόεδρε, ότι ένα από τα κυριότερα λάθη που κάνετε, και τα οποία σας βλάπτουν πολύ, είναι ότι δεν παίρνετε μέτρα συνωμοτικότητας, και μερικές προσωπικές σας υποθέσεις βγαίνουν στον αέρα. Δεν λέω ότι δεν πρέπει να έχετε μικροπεριπέτειες, και σχεδόν όλοι μας είχαμε παλιότερα, όταν ασκούσαμε κυβερνητικές ευθύνες. Αλλά φροντίζαμε να τις κρατάμε μυστικές*».

Ο έμπειρος πολιτικός, ο οποίος μετά τη συνάντηση έμεινε με την εντύπωση ότι είχε πράγματι επηρεάσει τον πρωθυπουργό, ξεχνούσε μία όχι ασήμαντη διαφορά: ότι είναι άλλο πράγμα

κάποια μικροπεριπέτεια, και άλλο ο έρωτας. Γιατί ο έρωτας, όπως άλλωστε και ο θήλας, όχι μόνο δεν κρύβονται αλλά μπορούν να επηρεάσουν και τις εξελίξεις στην περίπτωση που ο ερωτευμένος ή ο γριπιασμένος είναι και πολιτικός. Όπως η γριπίτη μπορεί να αποτελέσει πηγή φημών ή αιτία αναβολής συνεδριάσεων, υπουργικών συμβουλίων κ.λπ., έτσι και ο έρωτας μπορεί να προκαλέσει έναν κυβερνητικό ανασχηματισμό, να επηρεάσει τη σύνθεσή του ή -το λιγότερο- να επιταχύνει μια κυβερνητική αναδόμηση. Όποιοι μετά τις τελευταίες εξελίξεις, και ιδίως τη δήλωση του «περιβάλλοντος του πρωθυπουργού» για την κ. Μαργαρίτα Παπανδρέου, διατηρούν τις επιφυλάξεις τους, θα πρέπει να διαβάσουν τις 8 σκηνές ενός δράματος, όχι πια οικογενειακού, αλλά βαθύτατα πολιτικού.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ:

Θεσσαλονίκη. Σάββατο 5 Σεπτεμβρίου. Μετά την ομιλία του για τα εγκαίνια της Διεθνούς Έκθεσης, ο πρωθυπουργός και μία στενή παρέα συμβούλων του συζητούν στο ξενοδοχείο «Μακεδονία Παλλάς». Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ δεν κρύβει την ικανοποίησή του για την απίχτηση της ομιλίας του, τις εκδηλώσεις του κόσμου και την καλή κομματική κινητοποίηση. Την ίδια εντύπωση έχουν και η Αγγέλα Κοκκόλα, ο Γιώργος Κατσιφάρας, ο Αντώνης Λιδάνης, ο Γιάννης Ζιάγκας και ο Μάκης Παπασταύρου.

Γύρω στα μεσάνυχτα, ο πρωθυπουργός αποσύρεται, επειδή όπως δηλώνει θέλει να ξεκουραστεί, αλλά και να τηλεφωνήσει στην Αθήνα. Άλλοι από την παρέα προτιμούν να δουν για διασκέδαση σε νυχτερινά κέντρα και άλλοι να συναντήσουν τους φίλους τους που δρίσκονται στην συμπρωτεύουσα. 20 λεπτά αργότερα, ο Α. Παπανδρέου βγαίνει έξαλλος από το δωμάτιό του, και διατάζει την αστυνομία να βρει και να καλέσει ξανά την παρέα στο ξενοδοχείο. Όταν μετά από μία ώρα περίπου οι στενοί φίλοι μαζευτούν ξανά στην πρωθυπουργική σουίτα, θ' ακούσουν έκπληκτοι τον ένοικό της να τους λέει εξοργισμένος:

«Αποφασίστε! είστε μ'εμένα ή με αυτήν;» εννοώντας τη Μαργαρίτα Παπανδρέου. «Αυτή καταφέρεται συνεχώς εναντίον μου. Υπονομεύει εμένα και τη φίλη μου. Εσύ δε μιλάς τώρα, αλλά είσαι συνεχώς μαζί της», θα προσθέσει ο κ. Α. Παπανδρέου απευθυνόμενος στον Γ. Κατσιφάρα, που θ' αποφύγει να ανοίξει το στόμα του, σε όλη τη διάρκεια της συζήτησης. Ξαφνικά, κάτι πάει να πει ο κ. Α. Λιδάνης.

«Σταμάτα, σε ξέρουμε και σένα. Έχεις διορίσει όλους τους δικούς της».

«Γιατί, μου είπατε ποτέ να μην τους

διορίσω;», θα αντιτάξει ο διευθυντής του Πολιτικού Γραφείου του πρωθυπουργού.

Η συζήτηση θα τελειώσει μέσα σε βαρύ κλίμα. Ο Γ. Κατσιφάρας φυσικά δεν θα υπογραφολοιηθεί, ούτε με τον νέο ανασχηματισμό. Ο δε Α. Λιδάνης θα πέσει από τότε σε δυσμηνεία, η οποία θα έχει και επιπτώσεις στη σύνθεση της αναδόμησης.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ:

Ο Α. Παπανδρέου θεωρεί ότι κάποιος έχει μεταφέρει στη σύζυγό του τα γεγονότα που έχουν συμβεί στη Σίφνο, ένα μήνα νωρίτερα. Στο νησί των Κυκλάδων παραθερίζουν στις αρχές Αυγούστου ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας Κ. Σημίτης, ο υφυπουργός Θ. Καρατζάς, η Α. Κοκκόλα κ.ά.

Όλοι περιμένουν τον πρωθυπουργό, που πρόκειται να φτάσει στην παραλία του Πλατύ Γιαλού με τη θαλαμηγό του εφοπλιστή Ποταμιάνου. Μάλιστα στο πατρικό σπίτι της κ. Καρατζά, η οποία κατάγεται από το νησί, έχει ετοιμασθεί ένα δωμάτιο για τον πρωθυπουργό. Ο τελευταίος όταν θα φθάσει, θα προτιμήσει να μη δγει καθόλου από το γιωτ και να μη δει, παρά ελάχιστα, τους στενούς συνεργάτες του: στο σκάφος παραμένει και η κ. Δήμητρα Λιάνη.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ:

Αθήνα, Τρίτη 15 Σεπτεμβρίου. Δυο μέρες μετά την «επέτειο» των σεισμών της Καλαμάτας και τις εκδηλώσεις που έχουν γίνει στην πόλη, ο «Ελεύθερος Τύ-

πος» αποκαλύπτει την πραγματική αιτία της απουσίας του πρωθυπουργού από τις εκδηλώσεις: σύμφωνα με την εφημερίδα, ο κ. Α. Παπανδρέου κάνει την ίδια μέρα κρουαζιέρα στο Αιγαίο, με τη συντροφιά της αεροσυννοδού και παραγωγού της εκπομπής «Μισό-Μισό». Το πρωτοσέλιδο δημοσίευμα δίνει σκανδαλιστικές πληροφορίες για την κρουαζιέρα, που συνεχίζεται επί τρεις μέρες, προκαλώντας μεγάλες αντιδράσεις μέσα στο κυβερνητικό στρατόπεδο.

Πολλοί βουλευτές απευθύνονται στον πρόεδρο της Βουλής Γιάννη Αλευρά για να εκδηλώσουν τη δυσφορία τους, ενώ ο πρωθυπουργός αναρωτιέται ποιος διοχετεύει τα δημοσιεύματα στον Τύπο. Κάποιες υποψίες που πέφτουν αρχικά στον – εκλεγμένο με την υποστήριξη και της «Νέας Δημοκρατίας» – δήμαρχο Βουλιαγμένης και ιδιοκτήτη του σκάφους της κρουαζιέρας Γρηγόρη Κασιδόκωστα δεν επαληθεύονται.

Η έρευνα επεκτείνεται στα μέλη της πρωθυπουργικής φρουράς, η οποία έχει συγκροτηθεί ήδη από την εποχή κατά την οποία υπουργός Δημοσίας Τάξεως ήταν ο Γιάννης Σκουλαρίκης. Κάποιοι ρίχνουν τις ευθύνες σε έναν αστυνομικό, μέλος της φρουράς από παλιά, ο οποίος μετά από ορισμένα γεύματα μακαρονάδας του πρωθυπουργού με την κ. Λιάνη στο σπίτι της τελευταίας στο Ψυχικό, εκτελούσε χρέη λαντζιέρη. Μία μέρα αντέδρασε λέγοντας ότι «εγώ δεν είμαι παραδουλεύτσα, είμαι αστυνομικός», για να απομακρυνθεί εν συνεχεία από τη φρουρά. Τα αποτελέσματα είναι πενιχρά, αλλά ο Γ. Αλευράς χρεώνεται με την κατηγορία ότι δημιουργεί δική του ομάδα βουλευτών, και πιέζει τον πρωθυπουργό. Ο βασικός – μαζί με τον Α. Λιδάνη – νικητής και εμπνευστής του ανασχηματισμού του Φεβρουαρίου, θα είναι και αυτός ένας από τους χαμένους της αναδόμησης του Σεπτεμβρίου.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ:

Την επομένη του δημοσιεύματος, το «Έθνος» για πρώτη φορά από το 1981, καταφέρεται εναντίον του ίδιου του πρωθυπουργού. Με ένα ιδιαίτερα καυστικό σχόλιο, το οποίο θέτει το ερώτημα αν ο Α. Παπανδρέου είναι ο «Αγαπητικός της Βοσκοπούλας», ο «Τριστάνος και η Ιζόλη», ή ο «Εραστής του Αιγαίου», η εφημερίδα στέκεται στις πληροφορίες του «Ελεύθερου Τύπου».

Μερικές μέρες αργότερα, στην Ύδρα, στη δίλλα του διευθυντή του «Έθνους» κ. Αλέξανδρου Φιλίππου, γιορτάζεται η ονομαστική του εορτή, παρουσία του κ. Καψή, του κ. Κουλουμπή και του κ. Μαρούδα. Ο πρώτος, υφυπουργός μέχρι προχθές, έχει αποκλειστεί από τη λίστα των υπουργήσιμων, για να σωθεί ύστερα από δική του συγκινητική παρέμβαση, μόλις την τελευταία στιγμή. Ο κ. Μαρούδας, που προσπαθεί απεγνωσμένα και χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα να ξανακαταλάβει ένα πόστο στο οποίο απέτυχε παταγωδώς, χρεώνεται το δημοσίευμα και, όπως θα δούμε αργότερα, όχι μόνο αυτό.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ:

Αθήνα, Παρασκευή 18 Σεπτέμβρη. Στο «Ποντίκι» της ίδιας μέρας, δημοσιεύεται ένα περιστατικό που συνέβη στην «Ένωση Γυναικών Ελλάδας», στην οποία προΐσταται η κ. Μαργαρίτα Παπανδρέου:

«Λίγες μέρες μετά την εκλογική επιτυχία στην Ισλανδία του Κόμματος των Γυναικών, ήταν προγραμματισμένη συνεδρίαση της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας. Μετά το τέλος της συνεδρίασης και πριν διαλυθεί η σύναξη, ένα μέλος του Δ.Σ. εξέφρασε το θαυμασμό της για το επίτευγμα των γυναικών της Ισλανδίας, στις πρόσφατες εκλογές. Και πάνω στο γενικό ενθουσιασμό πέταξε την κουβέντα:

- Δεν κάνουμε κι εμείς κόμμα;
- Να κάνουμε, να κάνουμε, υπερθεμάτισε η πληθωρική Μαρία Κυπριωτάκη.
- Το υπογράφεις αυτό που λες; παρενέβη η Ντιντή Γιαννοπούλου.
- Και βέβαια, το υπογράφω, συνέχισε η Μαρία, νομίζοντας ότι συνεχίζεται και η πλάκα.

Τότε, η άλλη της έδωσε ένα κομμάτι χαρτί, όπου ήταν γραμμένη η φράση: «πρέπει να κάνουμε κόμμα - υπογραφή Μαρία Κυπριωτάκη».

Είχε ξεχαστεί και από την Κυπριωτάκη και από τις υπόλοιπες, που ήταν παρούσες, το περιστατικό, όταν η άλλοτε υφυπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών έλαβε - μερικές μέρες μετά - το... μήνυμα:

- Αύριο πρωί να ανέβεις στο Καστρί, σε θέλει ο πρόεδρος...

Μπαίνοντας μέσα κι αρχίζοντας να του λέει ότι «εξέλιπαν οι λόγοι που είχα ζητήσει να Σας δω...», ο μεγάλος την κεραινοδόλησε, κραδαίνοντας το χαρτί με την υπογραφή της:

- Τι είναι αυτό; Πας να μου διαλύσεις το κόμμα; Απαιτώ ΑΜΕΣΩΣ εξήγησες!...

Είδε κι έπαθε η καμήνη να του εξηγήσει ότι όλα αυτά δεν ήταν παρά μια πλάκα, επικαλούμενη τη μαρτυρία των υπολοίπων. Αργότερα, όταν έμαθε πως το θέμα είχε απασχολήσει ΚΑΙ το Εκτελεστικό Γραφείο (!) κατάλαβε πως παρά τρέχα γλίτωσε τη διαγραφή και τη... ρετσινιά της αποστάτριας!

Επιμύθιο: Αυτή την περίοδο, η Κυπριωτάκη ψάχνει να βρει ΠΟΙΑ διαδίδασε στο Καστρί το χαρτί με την υπογραφή της γιατί δεν είναι α π ό λ υ τ α δέβαιη! Είναι... περίπου!

ΑΣ σημειωθεί ότι η κυριότερη ίσως έκπληξη του ανασχηματισμού, είναι η επιστροφή στην κυβέρνηση του γνωστού κομμουνιστή Βαγγέλη Γιαννόπουλου.

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ:

Δυο μέρες αργότερα, η «Απογευματινή της Κυριακής» αφιερώνει το κύριο θέμα της πρώτης της σελίδας σ' ένα, εκ πρώτης όψεως, ακατανόητο ή «παρাত্রαγμένο» ρεπορτάζ, που φέρει τον τίτλο «Σύγκρουση Ανδρέα-Μαργκαρετ». Σύμφωνα με το δημοσίευμα, η σύζυγος του πρωθυπουργού εκνευρισμένη από τις απιστίες του με το «Μισό-Μισό» και μετά τον παραγκωνισμό της, ετοιμάζεται να διαφοροποιηθεί πολιτικά, φιλοδοξώντας να ιδρύσει νέο κόμμα.

«Συμπαράστατες και επιτελείς της ομάδας της κ. Παπανδρέου», προστίθεται, «εμφανίζονται εκτός των άλλων οι τέως υπουργοί (τα ονόματα που ακολουθούν έχουν σημασία) κ. Κατσιφάρας, Σκουλαρίκης και Μαρούδας... Οστόσο η ενεργός και απροκάλυπτη ανάμιξή της στα εσωκομματικά και οι πολιτικές πρωτοβουλίες της έχουν προκαλέσει έντονη ανησυχία ορισμένων κορυφαίων στελεχών του ΠΑΣΟΚ... απόλυτα εξακριβωμένες πληροφορίες αναφέρουν ότι ο γνωστός για τη μετριοπάθεια, την εντιμότητα και το ήθος του πρόεδρος της Βουλής κ. Αλευράς, λειτουργώντας πυροσβεστικά, προσέθετε το δημοσίευμα «την κάλεσε για να της συστήσει σύνεση και να την επιπλήξει λέγοντας: “Ελλάδα δεν είσαι εσύ μόνον και ο Ανδρέας. Ελλάδα είναι ολόκληρος ο ελληνικός λαός”». Η διαφοροποίηση και από τα δύο μέλη του ζεύγους, είναι εδώ χαρακτηριστική.

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ:

Δευτέρα, 21 Σεπτεμβρίου: Το άρθρο προκαλεί ισχυρότατες αντιδράσεις στο κυβερνητικό στρατόπεδο, και ιδίως στην πλευρά Ανδρέα Παπανδρέου, που το αποδίδει είτε στους κύκλους των κ. Αλευρά - Λιδάνη, είτε και στην ίδια τη σύζυγο του πρωθυπουργού. Αποφασίζεται η αντιμετώπιση και στα δύο μέτωπα. Το ίδιο βράδυ, ο Μένιος Κουτσόγιωργας, παραδίδει στο συγκρότημα Κουρή προς διανομή, μία - πρωτοφανή σε παγκόσμιο επίπεδο - δήλωση κύκλων του πρωθυπουργικού περιβάλλοντος: «Οι πολιτικές δραστηριότητες της κ. Μαργα-

ρίτας Παπανδρέου, αφορούν την ίδια και μόνο». Η παρέμβαση Κουτσόγιωργα, αποδεικνύει την άνοδο των μετοχών του, γεγονός που θα εκφρασθεί την επομένη με τον ανασχηματισμό: όπως και το 1975, όταν ο δικηγόρος της οικογένειας Παπανδρέου, Μένιος Κουτσόγιωργας, ανέβηκε στο στερέωμα του ΠΑΣΟΚ, μεσολαβώντας για τη συμφιλίωση Ανδρέα-Μαργαρίτας που βρίσκονταν και τότε στα πρόθυρα του διαζυγίου, (ήταν η περίοδος «Βάσω του ΠΑΣΟΚ»), έτσι και το 1987, ο Μένιος εκτελεί μία συγκεκριμένη αποστολή. Σκοπός του είναι να πείσει την κ. Παπανδρέου να αναχωρήσει στο εξωτερικό, μέχρι που να κατασταλάξει η κατάσταση, και αποφεύγοντας όσο το δυνατόν τη δημοσιότητα.

Η παρέμβαση Κουτσόγιωργα με την «δήλωση των κύκλων», γίνεται μεν με στόχο «την πίεση προς τη Μαργαρίτα» και με τη σύμφωνη γνώμη ενός πρωθυπουργού που είναι κυριολεκτικά έξω φρενών με τη σύζυγό του, αλλά αποδεικνύεται πολύ γρήγορα ότι αποτελεί μία χονδροειδή γκάφα: και την αντίδραση ολόκληρης της οικογένειας Παπανδρέου προκαλεί, απειλώντας γενικότερες εξελίξεις που θα έχουν σοβαρότατες επιπτώσεις σε όλο το κυβερνητικό στρατόπεδο, και το θέμα ετοιμάζεται να γίνει πρωτοσέλιδο σε όλες τις εφημερίδες. Η νύχτα της Δευτέρας, θα μπορούσε να αποτελέσει και μόνο αυτή θέμα ταινίας θρίλερ, με τίτλο «Η νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου μετά τους πειρασμούς του Αγίου Αντωνίου».

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΩΗ:

Πρωινές ώρες Δευτέρας προς Τρίτη: για την αντιμετώπιση των υπονομευτικών ενεργειών των Λιδάνη, Αλευρά, Μαρούδα, Σκουλαρίκη κ.λπ, και την ανακατάκτηση της πρωτοβουλίας, έχει συζητηθεί ήδη από τη Δευτέρα το ενδεχόμενο του ανασχηματισμού. Η ανακίνηση «θέματος Μαργαρίτας» κάνει εντελώς αναγκαία την αλλαγή του πεδίου αντιπαράθεσης.

Ο μικρός διορθωτικός ανασχηματισμός, μετατρέπεται λίγο πολύ αναγκαστικά σε «σαρωτικό». Ο Α. Λιδάνης χάνει πολλούς ανθρώπους του, ο Γ. Αλευράς λιγότερους, ο Μ. Κουτσόγιωργας αναβαθμίζεται μετά από την οκτάμηνη «αναδιαπαιδαγώγηση» του στους αγρούς του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος.

Ο Α. Παπανδρέου αναγκάστηκε να διαμορφώσει ήδη από τώρα, ένα σχήμα που θα έπρεπε μόνο με ορισμένες αλλαγές να παρατάξει στον τελικό των εκλογών. Όσοι εξακολουθούν να μην πιστεύουν στα βαθύτερα κίνητρα του ανασχηματισμού, ας μην ξεχνούν την Ιλιάδα: μήπως για την ωραία Ελένη δεν άρχισε ο Τρωικός πόλεμος; Σε κάθε περίπτωση όλα αυτά τα τελευταία γεγονότα, απέδειξαν ότι υπάρχει ένας διάλογος στο κορμί της. Στο κορμί της Αλλαγής, φυσικά. □

Ένας «γιατράκος» για την Νέα Δημοκρατία

Του Πάνου Παναγιωτόπουλου

Ενώ στο κυβερνητικό στρατόπεδο η «μεταφυσική» έχει πάρει το προβάδισμα, καθώς δύο αντιμαχόμενες «γυναικείες θεότητες», η «Μαργαρίτα» και η «Δήμητρα» κρατούν στα χέρια τους τις τύχες του ΠΑΣΟΚ, στη Ν.Δ. ο κ. Μητσοτάκης ασχολείται με τα «επίγεια» και τα «εγκόσμια». Η επιστροφή στη Ν.Δ. του βουλευτή της ΔΗΑΝΑ κ. Κωστή Γιατράκου, που ανακοινώθηκε τη Δευτέρα 21 Σεπτεμβρίου, ήταν αρκετή για να πείσει τον πρόεδρο της Ν.Δ. ότι σε τούτο τον «μάταιο κόσμο» μπορούν και οι κομματικά «πάσχοντες» να «ιαθούν». Αρκεί, βέβαια, να υπάρξει και γι' αυτούς, την κατάλληλη στιγμή, ο... «γιατράκος» τους!

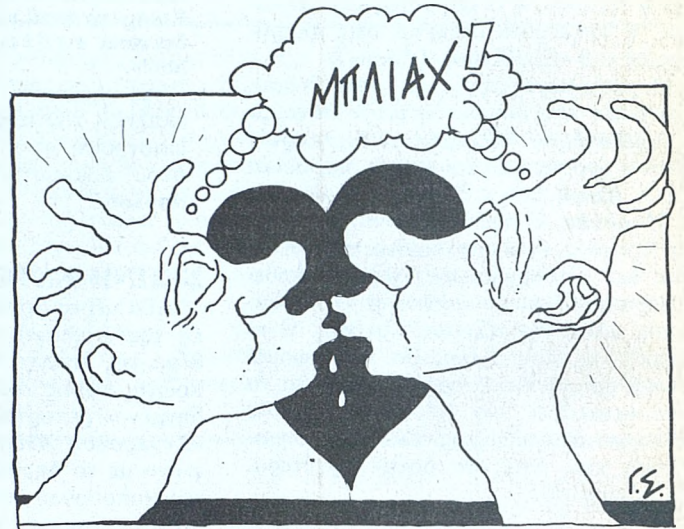
Δεν είναι υπερβολικό να λεχθεί ότι ο βουλευτής Λακωνίας της ΔΗΑΝΑ, με την επανάκαμψή του στο κόμμα με το οποίο εξελέγη βουλευτής το 1981 και το 1985 (ο ίδιος προέρχεται από την ΕΔΗΚ, της οποίας υπήρξε βουλευτής, στο διάστημα '74-'77, ενώ στις εκλογές του 1977 δεν εξελέγη και προσχώρησε στη Ν.Δ.) ανέτρεψε το σκηνικό, που είχε δημιουργηθεί στον ευρύτερο χώρο της Ν.Δ.

Το σκηνικό αυτό δεν ήταν καθόλου ευχάριστο για τον αρχηγό της Ν.Δ., ο οποίος από τις αρχές του καλοκαιριού είχε γίνει στόχος μιας ιδιόμορφης «επίθεσης ενότητας» για την επανένταξη στη Ν.Δ. των 15 συνολικά βουλευτών, που αποχώρησαν (οι 13) ή διαγράφηκαν (οι 2) από την περίοδο που ανέλαβε την ηγεσία του κόμματος. Στην ουσία, επρόκειτο για ένα παιχνίδι «πινγκ-πονγκ», στο οποίο οι δύο αντίπαλοι συναγωνίζονταν για το ποιος θα πετάξει πρώτος το «μπαλάκι» της ενότητας, πάνω από το δίχτυ, προς την πλευρά του άλλου.

Το «εναρκτήριο χτύπημα», όπως είναι γνωστό, δόθηκε από τους αποχωρήσαντες. Με την «επίθεση ενότητας», που ενορχηστρώθηκε μέσα από δημοσιεύματα εφημερίδων που διάκινεται φιλικά προς τη Ν.Δ., αλλά κρατούν κάποιες «αποστάσεις» από τη σημερινή της ηγεσία. Η «επίθεση» αυτή κλιμακώθηκε προς τα τέλη του καλοκαιριού, ενισχυμένη και από αλληπάλληλες δηλώσεις (όπως του κ. Στεφανόπουλου και του κ. Μπούτου) ευθυγραμμισμένες απόλυτα με το ίδιο πνεύμα. Η όλη υπόθεση όμως δε θα είχε πάρει αυτές τις διαστάσεις, αν δεν είχε μπει στο «παιχνίδι» και ο κ. Αβέρωφ.

Ο επίτιμος πρόεδρος της Ν.Δ., που έχει γίνει εσωκομματικός πόλος έλξης πολλών δυσανεσθέντων από την ηγεσία Μητσοτάκη, ενεργώντας ιδιαίτερα, υπό την επιρροή «παλαιοαβερωφικών» στελεχών, που παροπλίστηκαν ή απομακρύνθηκαν από το σημερινό αρχηγό της Ν.Δ. έριξε το βάρος του υπέρ της ενότητας.

Το γεγονός δε, ότι για τους γνωρίζοντες, οι σχετικές πρωτοβουλίες που ανέλαβε ο κ. Αβέρωφ εξέφραζαν απόλυτα τη βούληση του ιδρυτού του κόμματος κ. Κων. Καραμανλή, εξηγεί ίσως κατά τον καλύτερο τρόπο τους λόγους για τους οποίους ο κ. Μητσοτάκης αισθάνθηκε την ανάγκη να αντιδράσει, χωρίς την παραμικρή καθυστέρηση. Στην επιλογή της προσφορότερης μεθόδου για την αντίδρασή του αυτή, έπαιξε καθοριστικό ρόλο η εκτίμηση που έκανε για τους απώτερους στόχους της «ενωτικής επίθεσης», που εξαπολύθηκε εναντίον του. Κατά την κρίση του αρχηγού της Ν.Δ. η όλη προσπάθεια απέβλεπε στο να εκθέσει τον ίδιο, ενώπιον της λαϊκής βάσης του κόμματος, ότι αποτελεί τον «κατ' εξοχήν παράγοντα πολυδιάσπασης του χώρου». Γι' αυτό και έσπευσε να προλάβει, «καρφώνοντας» γρήγορα το «μπαλάκι της ενότητας» προς την πλευρά του αντιπά-

λου. Σύμφωνα με εξακριβωμένες πληροφορίες, η σύγκληση της Κεντρικής Επιτροπής της Ν.Δ., την Πέμπτη 10 Σεπτεμβρίου, εξυπηρετούσε κυρίως αυτό το σκοπό. Να διατυπωθεί δηλ. από την πλευρά του κ. Μητσοτάκη η «πρόσκληση» προς τους αποχωρήσαντες ότι «είναι ευπρόσδεκτοι», «αν επιθυμούν να επιστρέψουν», «χωρίς όμως όρους και παζαρέματα».

Αιφνιδιάστηκαν

Η «αντεπίθεση» Μητσοτάκη αιφνιδίασε τους «ενωτικούς». Γιατί κατάλαβαν ότι ο αρχηγός της Ν.Δ. προσπαθεί να εκθέσει εκείνους ότι «προκάλεσαν και εξακολουθούν να συντηρούν διασπαστικά φαινόμενα στο χώρο».

Από την άλλη πλευρά θεώρησαν ότι η «πρόσκληση» Μητσοτάκη δεν έχει ουσιαστικό αντίκρουσμα. Και τούτο διότι, για τους «αντι-Μητσοτακικούς» παράγοντες εκτός της Ν.Δ., η επανάκαμψη στο κόμμα αποτελεί τη μόνη οδό για να αποφύγουν μία συντριπτική ήττα στις ερχόμενες εκλογές (όποτε κι αν διεξαχθούν αυτές), μέσα στο αναπόδραστο, για τους ίδιους, δικομματικό πολιτικό σκηνικό, που δεν αφήνει περιθώρια πολιτικής επιδίωξης για αυτόνομα σχήματα του ενδιαμέσου χώρου. Αλλά «επιδίωξη πολιτικά» σημαίνει στην εποχή μας «εξασφαλίζω εκλόγιμη θέση στη λίστα». Κάθε τέτοια διαπραγμάτευση όμως την απέκλεισε εκ των προτέρων ο κ. Μητσοτάκης. Στο μέτρο που, όπως λέγεται, ο ίδιος εξέλαβε την «επίθεση ενότητας» ως την τελευταία άξια λόγου απόπειρα των «εξωκομματικών κέντρων» να τον θέσουν υπό «υψηλή κηδεμονία».

Έτσι, ο πρόεδρος της Ν.Δ. διαμήνυσε προς όλες τις πλευρές ότι και αν ακόμη «παραβλέψει» όλα «τα θέματα αρχής», δεν μπορεί να εγγυηθεί στους αποχωρήσαντες την επανεκλογή τους, γιατί θα εξεγεθθούν αμέσως όλοι οι βουλευτές του κόμματος, οι οποίοι ούτε έχουν λάβει ούτε και πρόκειται να λάβουν επίσημες εγγυήσεις, για το αν θα είναι στη «λίστα» και εάν, ναι, σε ποια ακριβώς θέση.

Η Βάση στο προσκήνιο

Επιπλέον όμως ο κ. Μητσοτάκης, απαντώντας για το επίμαχο θέμα, σε ερωτήσεις πολιτικών συντακτών, την Κυριακή 13.9. στη Θεσσαλονίκη, φρόντισε να ενισχύσει τις «οχυρές του

θέσεις», ανάγοντας το όλο θέμα «εν αμφιβολία», στη σφαίρα των αποφασιστικών αρμοδιοτήτων της «λαϊκής δάσης».

«Στο τέλος-τέλος», είπε ο αρχηγός της Ν.Δ. «τις αποφάσεις δεν τις παίρνω εγώ, δεν τις παίρνουν τα αρμόδια όργανα του κόμματος. Αυτή που πρέπει να αποφανθεί τελικά είναι η μεγάλη δάση, η λαϊκή μας δάση, ο λαός βασικά. Και οι άνθρωποι, οι οποίοι μπορεί να έχουν προσβάλει τη φιλοτιμία του ελληνικού λαού πρέπει να προετοιμάσουν το έδαφος της επιστροφής. Οι επιστρέφοντες πρέπει να αποκαταστήσουν τις σχέσεις τους, γιατί δεν μπορείς να ανήκεις σε ένα κόμμα του οποίου η λαϊκή δάση σε αποβάλλει!». Ο κ. Κ. Μητσοτάκης προχωρούσε σε αυτούς τους τακτικούς ελιγμούς, έχοντας κατά νουν ότι υπό τις υφιστάμενες συνθήκες μία και μόνον λύση θα μπορούσε να αποβεί για τον ίδιο χρήσιμη: Να επιστρέψουν στη Ν.Δ. οι «ανώνυμοι» από τους αποχωρήσαντες και να μείνουν οριστικά εκτός κόμματος, οι «επώνυμοι». Έτσι, λοιπόν, ο αρχηγός της Ν.Δ. ανέθεσε στον Γ.Γ. της Κ.Ο. του κόμματος κ. Αθαν. Τσαλδάρη, «να αναπτύξει, στο παρασκήνιο, διάφορες επαφές προς την πλευρά των Βουλευτών της ΔΗΑΝΑ».

Ενώ απέκλεισε, εκ των προτέρων, την οποιαδήποτε διαπραγμάτευση με τους κ. Κ. Στεφανόπουλο, Γ. Μπούτο και Γ. Ράλλη, για τους οποίους και ίσχυε και η επισήμανση του προέδρου της Ν.Δ. ότι «η επιστροφή θα είναι χωρίς όρους και παζαρέματα». Όσον αφορά, τέλος, τον κ. Δ. Λιβανό, η περίπτωση του αποκλείστηκε από την αρχή, με το επιχείρημα ότι «δεν αξίζει τον κόπο».

«Η περίοδος της σιωπής»

Τη δημόσια διατύπωση της πρότασης Μητσοτάκη ακολούθησε μία «περίοδος σιωπής» από την πλευρά των αποχωρησάντων.

Η περίοδος αυτή παρατάθηκε χρονικά, όταν, μέσω τρίτων προσώπων (λέγεται ότι τέτοιο ρόλο διαδραμάτισε ο κ. Γ. Βαρθολομαίος) διαμηνύθηκε από την Πολιτεία σε όλους ότι «θα έπρεπε να ζυγίσουν προσεκτικά τι θα πουν».

Ωστόσο, σε κατ' ιδίαν συνομιλίες, οι εκτιμήσεις των τριών «επωνύμων» του χώρου, δηλ. του κ. Ράλλη, του κ. Γ. Μπούτου και του κ. Κ. Στεφανόπουλου, συνέπιπταν. Και οι τρεις θεωρούσαν «ανεπιχειρήσιμη» την πρόταση Μητσοτάκη και χαρακτήριζαν «εμπαγισμό» και «πρόσκληση για παράδοση άνευ όρων», την πρωτοβουλία του.

Με την επιστροφή του κ. Στεφανόπουλου από το Λονδίνο και τη συνεδρίαση του Π.Γ. της ΔΗΑΝΑ, την Παρασκευή 18 Σεπτεμβρίου, μπήκαν στην τελική τους ευθεία οι διαδικασίες για τη διατύπωση της απάντησης προς τον κ. Μητσοτάκη.

Η «Καθημερινή» της Κυριακής 20 Σεπτεμβρίου έδωσε μία «πρόγευση», για το περιεχόμενο της απάντησης αυτής: «Διάλογο απαιτεί η ενότητα κορυφής», τονιζόταν σε πρωτοσέλιδο άρθρο της. Και εκεί ακριβώς στόχευαν οι εκτός Ν.Δ. «αντιηγετικοί». Να υποχρεωθεί ο κ. Μητσοτάκης να συμμετάσχει σε έναν «άτυπο διάλογο κορυφής», μέσω τρίτων, αίροντας τις αυστηρές προϋποθέσεις, που έθεσε εξ αρχής.

Αλλαγή σκηνικού

Ωστόσο το σκηνικό άλλαξε απότομα. Τα έντονα εσωκομματικά προβλήματα της ΔΗΑΝΑ και οι προσωπικές διαμάχες στο μικρό κόμμα του κ. Στεφανόπουλου, σε συνδυασμό με το μείζον πρόβλημα της πολιτικής επιδίωξης, που αντιμετώπιζον άμεσα οι βουλευτές του, όσο βλέπουν τις εκλογές να πλησιάζουν, αποτέλεσαν το ψυχολογικό υπόβαθρο για την στήριξη της πρότασης Μητσοτάκη.

Ο κ. Κ. Γιατράκος ήταν ένας από τους πρώτους που έκαναν τις σχετικές επαφές. Στο πλαίσιο των οποίων, λέγεται, ότι έπαιξαν σημαντικό ρόλο διευθυντής Κυριακάτικης εφημερίδας και γνωστός πολιτικός συντάκτης.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τους τελευταίους μήνες ο Βουλευτής Λακωνίας της ΔΗΑΝΑ είχε αποστασιοποιηθεί από το κόμμα του κ. Στεφανόπουλου, κάνοντας κριτική για «στροφή προς τα δεξιά» και καταλογίζοντας στον κ. Στεφανόπουλο ότι «δεν τον κάλυψε» σε μία προσωπική διαμάχη που είχε, με το μέλος του Π.Γ. κ. Βασ. Μαγγίνα (κατά τη διαμάχη αυτή είχαν ανταλλάξει και δημόσια «πλαγιοβολές» μεταξύ των δύο, από γνωστή «μικροπολιτική» «τρίτη κυβερνητικής εφημερίδας»).

Η «ευτυχής» κατάληξη των επαφών με τον κ. Γιατράκο ήταν γνωστή στον κ. Μητσοτάκη το βράδυ της Παρασκευής, όταν σε συνομιλία που είχε με πολιτικούς συντάκτες, με την ευκαιρία κοινωνικής εκδήλωσης σε σπίτι γυναικας – βουλευτή της Ν.Δ., δεν έδειχνε καθόλου να ενοχλείται από τις δηλώσεις του «Καραμανλογενούς» βουλευτή κ. Γ. Παναγιωτόπουλου στον ραδιοφωνικό σταθμό «Αθήνα 984 στα FM». Δηλώσεις, οι οποίες ακολούθησαν τη συνάντηση του κ. Παναγιωτόπουλου με τον ιδρυτή της Ν.Δ. και εκλήφθησαν από το μεγαλύτερο μέρος του Τύπου, ως έκφραση μέσω διαγγελώς των απόψεων της Πολιτείας «για να γίνουν οι σωστοί χειρισμοί στο θέμα της ενότητας» και «οι σχετικές πρωτοβουλίες να είναι ουσιαστικές και όχι τυπικές».

Και ενώ, λοιπόν, οι πιέσεις για την ενότητα προς τον κ. Μητσοτάκη επρόκειτο να κλιμακωθούν, από την εβδομάδα που άρχισε, μετά την επίσκεψή του στην Πάτρα, τη Δευτέρα 21.9. μεταβλήθηκε το σκηνικό.

Η επιστροφή Γιατράκου ανακοινώθηκε μετά από κατ' ιδίαν συνάντηση, που είχε ο βουλευτής με τον κ. Μητσοτάκη, στο σπίτι κορυφαίου στελέχους της Ν.Δ., το οποίο και διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στις σχετικές επαφές.

Η ηγεσία της ΔΗΑΝΑ αντέδρασε με μία οξυτάτη ανακοίνωση προδίδοντας, πρώτον, την απώλεια της ψυχραιμίας της και, δεύτερον, την ύστατη προσπάθεια που κατέβαλε να αποτρέψει την επιστροφή και άλλων βουλευτών της στη Ν.Δ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στην τελευταία κατηγορία οι δημοσιογραφικές πληροφορίες, ενέτασαν τους κ. Ν. Αναστασόπουλο, Θ. Γάτσο, Γ. Μουτζουρίδη και Δ. Μανουσάκη. Από τους οποίους μπορεί ο ένας ή οι δύο να έχουν προσχωρήσει ήδη (με πρώτο τον κ. Αναστασόπουλο) την ημέρα που θα κυκλοφορήσει αυτό το εύχος.

Ανασχηματισμός

Από την πλευρά του ο κ. Μητσοτάκης πρόκειται να προχωρήσει τις αμέσως επόμενες μέρες (επιστρέφει την Κυριακή 27.9. από το Βερολίνο) σε «ανασχηματισμό» του προσωπικού του επιτελείου. Ανακοινώνοντας ότι παραιτείται από τα καθήκοντά του, ως πολιτικός σύμβουλος του αρχηγού της Ν.Δ., ο κ. Π. Μπακογιάννης, ενώ μετακινείται από τη Ρηγίλλης στο προσωπικό του γραφείο στην Ερατοσθένους η κόρη του κ. Ντόρα Μπακογιάννη.

Για τον κ. Μητσοτάκη πάντως υπάρχει ένα ακόμη άμεσο πρόβλημα, που επιβάλλεται να αντιμετωπίσει ο ίδιος: Η γιορτή για τα 13 χρόνια από την ίδρυση της Ν.Δ. που έχει προγραμματισθεί για τις 4 Οκτωβρίου. Ο τρόπος τον οποίο θα επιλέξει ο Κων. Καραμανλής για να εμφανισθεί (αποστολή μηνύματος κ.λπ) ή για να απουσιάσει, η αναφορά που πρέπει να γίνει για τα ιδρυτικά στελέχη της Ν.Δ. κ. Γ. Ράλλη, Κ. Στεφανόπουλο κ. Γ. Μπούτο κ.ά. αποτελούν τα πλέον «ακανθώδη» θέματα, τα οποία υποχρεωτικά ο σημερινός πρόεδρος της Ν.Δ. πρέπει «να τα αγγίξει».

□

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα

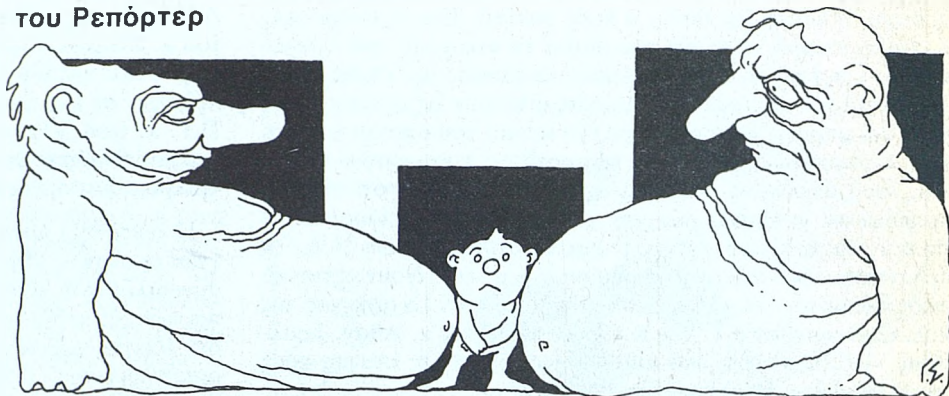
Θυμηθείτε εκείνες τις
ιπποτικές μυθιστορίες με τους
μεγάλους έρωτες, τις
περιπέτειες, όταν οι εραστές
χάνονται και αναζητούνται
διασχίζοντας τον κόσμο.
Έτσι, βέβαια, και η Ελένη
φτάνει στα πέρατα της γης
για να ξανασμίξει με το
μυθικό αρραβωνιαστικό.
Μονάχα που οι σημερινοί
ήρωες δεν έχουν να παλέψουν
με δράκοντες και με
καστρόπυργους, αλλά με τις
συμπληγάδες της Ιστορίας.
Ανασύροντας τις μνήμες της,
πετράδι το πετράδι, η
αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα
ξαναζωντανεύει μια αλλόκοτη
προσωπική περιπέτεια και μια
συγκλονιστική εποχή.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΡΟΣ
Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

ΑΡΙΣΤΕΡΑ: Κίνηση σε δύσβατο «ρεαλισμό»

του Ρεπόρτερ

Η φθινοπωρινή επιστροφή της
πολιτικής χαρακτηρίστηκε πρωτίστως
και για άλλη μια φορά από σημεία
κρίσης ταυτότητας και
προσανατολισμού στο ΠΑΣΟΚ και
τη ΝΔ, από αναζωπύρωση των
«ανασχηματισμών» (μεσαίου ή
ανώτερου επιπέδου) και από
αναθέρμανση διαλόγων περί
εκλογικών επιδόσεων και
συσχετισμών υπό μορφή
δημοσκοπική. Για την Αριστερά,
φαίνεται πως σήμανε η ώρα για έναν
πρώτο προγραμματισμό εκλογικής
στρατηγικής για την επόμενη
αναμέτρηση· και δεν είναι μόνο το
σύνθημα «εκλογές-αναλογική(ς) εδώ
και τώρα» του **Α. Κύρκου**, ή η
«πρόκληση» που απηύθυνε από την
Καισαριανή ο **Γ.Γ. του ΚΚΕ** στον κ.
Μητσοτάκη «εμπρός για την
καθιέρωση της απλής αναλογικής και
εκλογές». Η θέση σε εκλογική τροχιά
των αριστερών κομματικών μηχανών
έχει πιο οργανικό και
μακροπρόθεσμο πεδίο αναφοράς,
είναι μια κίνηση-απόπειρα να
διαταχθούν με σφαιρικότερη και
περισσότερο έγκαιρη προπαρασκευή
τα σημεία και οι όροι των προσεχών
εκλογικών διακυβευμάτων· κι αυτό
σημαίνει, μεταξύ άλλων, την
αποφυγή του αριστερού
ετεροπροσδιορισμού και ετερονομίας,
τη διεκδίκηση μιας αυτονομίας που
θα συμβάλλει στην έξοδο από τα
δόντια της μυλόπετρας των δύο
μεγάλων, στη μη επανάληψη της 2ας
Ιουνίου 1985.

Τόσο το **ΚΚΕ** όσο και η **Ε.ΑΡ** αποπει-
ράθηκαν φέτος για πρώτη φορά να δια-
τυπώσουν επί της συγκεκριμένης συγκυ-
ρίας και με πολύ συγκεκριμένη αφορμή
(λόγος **Α. Παπανδρέου** στη ΔΕΘ) την
αντιπρότασή τους για την έξοδο από την
οικονομική κρίση, για την «άλλη ανά-
πτυξη» κ.τ.λ. (σχετικό ρεπορτάζ, σε άλ-
λες σελίδες). Και η απόπειρα αυτή συνε-
παγόταν, αλλά και προϋπέθετε, έναν άλ-

λο κώδικα λόγου, περισσότερο δραχυ-
πρόθεσμο, λιγότερο διακηρυκτικό-
ρητορικό, προγραμματικά ρεαλιστικότε-
ρο. Παράλληλα, το **Ε.Σ.Κ.** του κ. **Αρσέ-
νη** αποφάσισε να παίξει το ρόλο του ου-
δέτερου συνδετικού οχήματος, προκειμέ-
νου οι δύο της ιστορικής αριστεράς, (και
μαζί μ' αυτούς το **ΚΚΕ** **Αν. Αρ.**) να
συνομιλήσουν πάνω σε μια αριστερή αν-
τιπρόταση για την οικονομία, της οποίας
η σχεδίαση και παραγωγή εναποτίθεται
σε μια συνάντηση των τεσσάρων, ένα
«φόρουμ», που αναμένεται να πραγμα-
τοποιηθεί το πρώτο δεκαήμερο του επό-
μενου μήνα. Και δεν είναι ασφαλώς τυ-
χαίο ότι το **ΚΚΕ**, δια στόματος **Φαρά-
κου**, εμφανίζει και πάλι ένα προφίλ «τα-
κτικής δημοτικών εκλογών '86», δηλαδή
μια κατά το δυνατό μεγαλύτερη εφεκτι-
κότητα και ευλυγισία έναντι των προσ-
δοκώμενων συμπαράτακτικών συμμάχων
του: σε ένα μείζον θέμα τριδής με τους
Εαρινούς, στη στάση έναντι της **ΕΟΚ**, ο
κ. **Φαράκος** επεσήμανε σε συνέντευξη
Τύπου για την οικονομία, ότι η τωρινή,
περισσότερο «ρεφορμιστική» στάση του
κόμματός του εξηγείται από το γεγονός
πως «κάναμε κάποιες παραπέρα σκέψεις
(σε σχέση με το 12ο Συνέδριο, σ.σ.),
όταν εξετάσαμε το πρόβλημα της **ΕΟΚ**,
σε σχέση με την ανάγκη συνεργασίας των
αριστερών δυνάμεων». Στον ίδιο προγ-
ματιστικό τόνο γράφει για το πρόβλημα
ΕΟΚ-συμπαρατάξη της Αριστεράς και ο
Ευρωβουλευτής του **ΚΚΕ** **Αλ. Αλαβάνος**,
στην «Πρώτη» της 22ης Σεπτεμβρίου.

Παρά, όμως, τα όποια σημεία σύγκλι-
σης επί του οικονομικού που ορισμένοι
διαβλέπουν στις τωρινές θέσεις των δύο
κομμάτων, ο **Α. Κύρκος** επιλέγει κι αυ-
τός έναντι του **ΚΚΕ** μια «τακτική δημο-
τικών εκλογών '86». Κι εδώ ακριβώς εί-
ναι το σημείο όπου η πολιτική κινητικό-
τητα που παρατηρείται πρόσφατα στους
αριστερούς σχηματισμούς, συνοδεύεται
από κεντρόφυγες τάσεις, οι οποίες προ-
βάλλουν μόνον παράλληλες ευθείες, με
ιδιότυπες και μη συνεχείς κάποιες άλλες
καθέτους πρόσπτωσης. Ο **Γ. Γραμματέας**
της **ΕΑΡ** ζήτησε από τον κ. **Αρσένη** να

δηλώσει δημοσίως πως το οικονομικό φόρουμ είναι ένα συγκεκριμένου-στόχου και ad hoc, περίπου, γεγονός στερούμενο της διάστασης μακράς διάρκειας, ή προπλάσματος, ή αυτόνομου πεδίου για την ευόδωση των συμπαρατακτικών σχεδίων του ΚΚΕ· προηγουμένως, η ΕΑΡ έσπευσε να ανακοινώσει, ότι το δημοσίευμα του «Έθνους», που εμφάνιζε την πρόταση Αρσένη ως συνάντηση των πολιτικών αρχηγών των τεσσάρων, δεν ανταποκρίνεται διόλου στην πραγματικότητα. Από τη μεριά του ο κ. Φλωράκης αποπειράθηκε μια πρώτη οριοθέτηση έναντι της Ε.ΑΡ. που ανακαλεί μνήμες από την παλιά καλή εποχή του «δεξιού αναθεωρητικού πράκτορα... κ.τ.λ.»: το ΚΚΕ απουσίασε από την ομιλία Κύρκου στη Θεσσαλονίκη «επειδή η άρχουσα τάξη προβάλλει τον Κύρκο» και επειδή αν πήγαινε κάποια αντιπροσωπεία του αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει στον «αποχωρισμό» των κληρονόμων του κόμματος της εργατικής τάξης από «τα άλλα κόμματα της Αριστεράς». Εδώ ο Γ. Γραμματέας του ΚΚΕ έπαιξε και το ρόλο του συνήγορου των εξωκοινοβουλευτικών της «μικράς αριστεράς»: το γεγονός ότι δεν κλήθηκαν το ΕΣΚ και το ΚΚΕεσ. Αν. Αρ. από την Ε.ΑΡ. στη Θεσσαλονίκη, είναι για τον κ. Φλωράκη, δείγμα αλαζονείας κ.τ.λ. Η «στιχομυθία» από τον συνεχίστηκε με τον κ. Κύρκο να λέει για τον Αγραφιωτή καπετάνιο «Ο λύκος κι αν εγέρασε», και το συνολικό κλίμα που δημιουργήθηκε δε θυμίζει τίποτε από την ανακωχή, ή και το ειδύλιο του περυσινού, κυρίως, χρόνου. Και στο κλίμα αυτό θα πρέπει να συνυπολογισθούν δύο ακόμα συμβάντα: η «διόρθωση» που έκανε ο κ. Φλωράκης στον κ. Ανδρουλάκη, όταν ο τελευταίος μιλούσε στο κλείσιμο των φεστιβαλικών εκδηλώσεων της ΚΝΕ Θεσ/νίκης για «διάλογο χωρίς όρους και όρια». Και, δεύτερο συμβάν, η άρνηση του ΚΚΕ να μετάρχει στην συζήτηση που οργανώνεται στο φεστιβαλ νέων της Ε.ΑΡ με θέμα «13 χρόνια μετά τη μεταπολίτευση, 13 χρόνια πριν το 2000».

Η υπέρ μικρών συνηγορία του ΚΚΕ έχει λόγο και αιτία: η θετική, έστω και χλιαρή, στάση του κ. Αρσένη έναντι της Οκτωβριανής συμπαρατάξης, το γεγονός ότι ο πρώην «τσάρος» αντιπροσωπεύει – στην όποια έστω κλίμακα εμπέλειας... – μιαν αναβαθμισμένη πολιτικά εκδοχή της αριστερής κριτικής προς το ΠΑΣΟΚ οιονει εκ των ένδον, καθώς και η αντι-Εοικική στάση του αρχηγού του Ε.Σ.Κ. – στάση που είναι «συγκολλητική ουσία» και γέφυρα, ως προς το ΚΚΕ, για ένα αριστερό μέτωπο – είναι παράγοντες που νομιμοποιούν το ρόλο υπεράσπισης που ανέλαβε ο κ. Φλωράκης. Κι αυτό ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ο κ. Αρσένης με την πρόσφατη πρωτοβουλία του φόρουμ εμφανίζεται και ως επιδιαιτητής στις ενδοαριστερές διενέξεις, άρα ως αυτόνομος πολιτικός παίκτης· ανεξάρτητα

επίσης από το γεγονός ότι ο κ. Αρσένης γνωρίζει πολύ καλά ότι και το Ε.ΑΡ. και το ΚΚΕ τον αντιμετωπίζουν ως μήλον της έριδος, προκειμένου το όνομά του να προσφέρει κάποια μεγαλύτερη συμβολική ισχύ στα ψηφοδέλτια τους της Α' Αθηνών, π.χ. Με την πρόσθετη δέσφαια υπόμνηση ότι στελέχη του κ. Αρσένη «δε συζητούν» την προοπτική συμπαρατάξης με το ΚΚΕ.

Με δεδομένη τη δορυφορική δυναμική και προοπτική που διαμορφώνεται γύρω από το ΚΚΕ και την Ε.ΑΡ. οι λόγοι του «φλερτ» των ορθόδοξων με το κόμμα του κ. Μπανιά είναι επίσης ως ένα βαθμό ευεξήγητοι: ανεξάρτητα από τις πληροφορίες για μια πάρα πολύ στενή προσέγγιση του κ. Μπανιά και των «σταλινικών» του ΚΚΕ, οι πρωτοβουλίες που το ΚΚΕεσ. Αν. Αρ. ανέλαβε από κοινού με την Σ.Σ.Ε.Κ. για μια κεντρικότερης σημασίας συνεργασία με τις αριστερές δυνάμεις στα θέματα δάσεις/εξωτερικής πολιτικής, έγιναν ανεπιφύλακτα δεκτές από τους «σοβιετοφίλους» και απορρίφθηκαν ρητά από τους Εαρινούς. Είναι γεγονός, θεδαίως, ότι οι πρωτοβουλίες δεν είχαν συνέχεια, ότι αντιμετωπίζεται πρόδλημα μορφής και πλατφόρμας της συνεργασίας, π.χ., ως προς το δημοψήφισμα για τις δάσεις όμως είναι εξίσου ενδεικτικό ότι το ΚΚΕ δεν κομπιάζει στην εκφορά του τίτλου του κόμματος του κ. Μπανιά, με τη σαφή προοπτική ενός εκ των ένδον πλαγιοκοπήματος της Ε.ΑΡ.

Η τελευταία διακρίνεται από τις χειριστες σχέσεις της με τους αιρετικούς πρώην συντρόφους (θυμίζουν σχέσεις «κολλιγιανικών»-«παρτσολιδικών», σε μικροκλίμακα πολιτικής και ιστορίας...), όπως το ίδιο συμβαίνει με τις σχέσεις μεταξύ Ε.Σ.Κ. και Σ.Σ.Ε.Κ., όπου η τελευταία, μετά την προσχώρηση των Πιπεργιά και Κοκκινοδασίλη στο Ε.Σ.Κ., έκρινε σωστό να χρεώσει την οικονομική πολιτική της πρώτης τετραετίας στον κ. Αρσένη και τους προκρίτους του.

Σε αυτή την κατάσταση πραγμάτων, οι χιαστί συμμαχίες και οι συναντήσεις ετεροειδών σχηματισμών και θέσεων είναι το μόνο χαρακτηριστικό της αριστερής κινητικότητας. Αυτό δε θα ήταν αρνητικό, δε θα οδηγούσε αυτομάτως σε πασοκικά αποφθέγματα περί «παρά φύσει» συμπτώσεων και συμμαχιών, αν οι αριστεροί που ασκούν μεσαίες και ανώτερες διευθυντικές λειτουργίες και πολιτικές επιρροές πείσουν πως μπορούν να διαλεχθούν, πρώτον, αναγνωρίζοντας ως φυσικό το δικαίωμα της διαφορετικότητας και, δεύτερον, νομιμοποιώντας κατ' ουσίαν το δικαίωμα επιλογής του καθενός για το πού θα τοποθετηθεί στον άξονα μικρή-μεγάλη πολιτική συνάντηση, θέση, δράση.

Αυτό είναι ένα από τα πραγματιστικά ζητούμενα στην κινητικότητα της πρωτοεμφανιζόμενης ρεαλιστικής αριστεράς.

Ο ΦΙΔΕΛ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

συνομιλίες με τον
ΦΡΑΪ ΜΠΕΤΤΟ

Οι απόψεις του ΦΙΔΕΛ ΚΑΣΤΡΟ στο θέμα της θρησκείας και σε άλλα καυτά ζητήματα του επαναστατικού κινήματος, δοσμένα με ένα βιβλιοντοκουμένο, προϊόν μαραθώνων συνομιλιών του με τον καθολικό ιερωμένο Φραϊ Μπέττο.

Αληθινά κάτι νέο και πρωτότυπο.

Εξωφυλλο ανάγλυφο χαρακτηριστικό

● Μαζί με το βιβλίο δωρεάν προσφορά μια τετραχρωμή αφίσα του Φιδέλ Κάστρο.

Εκδόσεις «ΓΝΩΣΕΙΣ»,
Χ. Τρικούπη 22, 10 679
Αθήνα, τηλ. 3619138 - 3627153

ΣΤ. ΠΑΥΛΙΔΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ,
ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Οι εξελίξεις, οι τάσεις, οι προοπτικές της Ελληνικής Οικονομίας, ιδωμένες μετά από διαλεκτική επεξεργασία των πρόσφατων (τελευταίων) στοιχείων, και τους δρόμους που άνοιξε ο προβληματισμός για το 12ο Συνέδριο του ΚΚΕ.

Βιβλίο - προσφορά στη μαρξιστική ελληνική οικονομική σκέψη, από τον Σπ. Παυλίδη τ. Πρόεδρο του Τμήματος Πολιτικής Οικονομίας της Ανωτάτης Οικονομικής Σχολής «Καρλ Μαρξ» της Σόφιας και τώρα Επισκέπτη Καθηγητή της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Θεσσαλονίκης.

Εκδόσεις «ΓΝΩΣΕΙΣ»,
Χ. Τρικούπη 22, 10 679
Αθήνα, τηλ. 3619138 - 3627158

Οι εκπτώσεις της Αριστεράς

Του Βαγγέλη Γιαχνή

Το δεκαπενθήμερο της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης καθιερώθηκε πλέον σαν βήμα οικονομικού διαλόγου. Ο πρωθυπουργικός λόγος ερεθίζει και πυροδοτεί τις αντιδράσεις των κομμάτων της αντιπολίτευσης που προσπαθούν να προβάλλουν τη διαφορετικότητα των οικονομικών τους προτάσεων. Βέβαια είναι ένα άλλο θέμα εάν και κατά πόσο πετυχαίνουν το στόχο τους. Ο κ. Μητσοτάκης π.χ. όχι μόνο δεν κατάφερε να διαφοροποιηθεί από την κυβερνητική πολιτική αλλά αναγκάστηκε να ομολογήσει ανοιχτά τη συμφωνία του στις βασικότερες συνιστώσες της. Ο μόνος χώρος που του απέμεινε να αντιπολιτευθεί είναι πλέον η ηθικολογία.

Γι' αυτό είναι και έντονη και εμφανής η προσπάθειά του να μετατοπίσει το κέντρο βάρους του αντιπολιτευτικού του λόγου στο ηθικό πεδίο. Το μεγαλύτερο μέρος των τελευταίων του λόγων αναλώνεται στη στήλιτευση «της ανήθικης πράξης νομικλατούρας» απ' τη μια πλευρά και από την άλλη στην προβολή «της διαχωριστικής ικανότητας των στελεχών του» και «στο υψηλότερο ήθος του κόμματός του». Ωστόσο το κόμμα του κ. Μητσοτάκη δεν είναι παρθενογέννητο. Δεκαετίες ολόκληρες εξουσίασε τον τόπο και ευθύνεται απόλυτα για την καθυστέρηση, τη διαρθρωτική αναρχία, την εξάρτηση και τον παρασιτισμό.

Οι απόηχοι των «γαλάζιων σκανδάλων» δεν έσθσαν ακόμη. Το διάτρητο παρελθόν της δεξιάς ωστόσο δεν νομιμοποιεί τη σωρεία των πασοκικών σκανδάλων ούτε εξιλεώνει τις αμαρτίες των στελεχών του ΠΑΣΟΚ. Αλλά δεν επιτρέπει και στον κ. Μητσοτάκη να παριστάνει τον κήνσορα του ήθους και της εντιμότητας.

Πάντως τα ηθικοπλαστικά κηρύγματα του κ. Μητσοτάκη δεν συνιστούν μια άλλη οικονομική πρόταση. Μήπως όμως η άλλη πτέρυγα της αντιπολίτευσης (η Αριστερά με όλες τις αποχρώσεις της) έχει δώσει τέτοια δείγματα ώστε να συνθέτουν μια άλλη πρόταση;

Ο κ. Κύρκος, που προηγήθηκε του ΚΚΕ με την ομιλία του στη Θεσσαλονίκη – αν και συμπαιθότερος με το νέο ύφος που εγκαίνιασε – όχι μόνο δεν υπήρξε καινοτόμος αλλά συμπεριέλαβε πάρα πολλά στοιχεία από τα προγράμματα του προκυβερνητικού ΠΑΣΟΚ.

Υπάρχει χώρος για όλους – είπε – και για την ιδιωτική πρωτοβουλία και για τις δραστηριότητες του δημοσίου και για τους κοινωνικούς φορείς. Κοινωνική συναίνεση δηλαδή και διαταξική συνεργασία περισσότερο προωθημένη απ' αυτή που περιέκλειε ο όρος των «μη προνομιούχων» του ΠΑΣΟΚ. Οι κάποιες αναφορές στους «αγώνες των εργαζόμενων» και στην «αναπτυξιακή

πρωτοβουλία του δημοσίου» δεν στάθηκαν ικανές ν' ανατρέψουν την εντύπωση που προκάλεσε το «συναινετικό μήνυμα» της ΕΑΡ.

Αλλά και τα περί «εκδημοκρατισμού και εκσυγχρονισμού του δημοσίου», καθώς και τα περί «αποκέντρωσης και ενίσχυσης της πρωτοβουλίας για την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών» δεν αποτελούν νέα στοιχεία ούτε ακούγονται για πρώτη φορά.

Μεταπολεμικά όλα τα κόμματα, χωρίς εξαίρεση, επαγγέλλονταν «την εξυγίανση και τον εκσυγχρονισμό του δημοσίου» και μεταπολιτευτικά όλοι οι προεκλογικοί λόγοι διανθίζονταν με τους γραφικότερους όρους της «αποκέντρωσης», της «αυτοδιαχείρισης» και τα υπερφορτωμένα «τρένα των νέων τεχνολογιών».

Όμως κανένας δεν μπήκε στον κόπο να καταδείξει τον συγκεκριμένο τρόπο με βάση τον οποίο θα γίνουν όλα αυτά και κυρίως κανένας δεν προσδιόρισε το συγκεκριμένο πλαίσιο ανάπτυξης μέσα στο οποίο θα ευδοκιμήσουν οι, πολλαπλώς προσφερόμενες για ακατάσχετη δημαγωγία, νέες τεχνολογίες.

Το μέγιστο ερώτημα λοιπόν είναι τι είδος και ποια μορφή θα έχει η ανάπτυξη που πρέπει να επιλεγεί για τη συγκεκριμένη (με τις γνωστές ιδιομορφίες της) χώρα στο πλαίσιο του γενικότερου κοινωνικού καταμερισμού εργασίας και κατά προέκταση ποια και πόσα θα είναι τα περιθώρια αυτονομίας και ανεξαρτησίας για την άσκηση μιας εγχώριας οικονομικής πολιτικής. Με λίγα λόγια η ελληνική ανάπτυξη θα έχει τουριστικό, γεωργικό, βιομηχανικό, ηλεκτρονικό ή παραοικονομικό χαρακτήρα; και επ' αυτού η Αριστερά δήλωσε διπλωματικότητα: no comments.

Αλλά υπάρχει και ένα άλλο εξίσου σημαντικό ερώτημα. Σ' αυτή την «άλλου τύπου ανάπτυξη» (έτσι ακριβώς χαρακτηρίζεται από την Αριστερά, προδίδοντας την ένδεια του οικονομικού της λόγου) ποια κοινωνική δύναμη θ' αναλάβει την ευθύνη και την πρωτοβουλία να την υλοποιήσει, θα είναι η εργατική τάξη, θα είναι οι αγρότες, θα είναι οι μικρομεσαίοι, θα είναι η αστική τάξη; Ποια κοινωνική δύναμη, τέλος πάντων, θα έχει εκείνα τα συμφέροντα που θα συμπίπτουν με τους στόχους της «άλλης ανάπτυξης»; «Όλοι μαζί» απαντάει ο κ. Κύρκος και «το μέλλον ανήκει σε όλους» συμπληρώνει άλλο ανώτατο στέλεχος, χωρίς να διευκρινίζουν ότι ορισμένοι έχουν ήδη διασφαλίσει το μέλλον τους μέχρι το 3.000 μ.Χ. και άλλοι βρίσκονται πίσω στο 1930 μ.Χ., ενώ οι περισσότεροι προβληματίζονται για το παρόν.

Αλλά τέτοιος ισχυρισμός από θεωρητική τουλάχιστον άποψη δεν έχει προβληθεί ούτε από την ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία. Πώς είναι δυνατόν να γίνει μια τόσο αυθαίρετη υπέρβαση, όταν είναι δεδομένος ο ταξικός χαρακτήρας των καπιταλιστικών κοινωνιών; Ποια είναι τα νέα στοιχεία που συντελούν στην άρση των ταξικών αντιθέσεων; Γιατί δεν προσδιορίζονται ώστε

να στοιχειοθετηθεί, επιτέλους, ο πολυπόθητος νέος πολιτικός λόγος; Ας ξεκαθαριστούν αυτά τα βασικότερα ερωτήματα και στη συνέχεια υπάρχουν άνετα περιθώρια για την εξειδίκευση της οικονομικής πολιτικής κατά τομείς και κλάδους.

Διαφορετικά οι θέσεις του τύπου «συμφωνούμε με την απελευθέρωση των επιτοκίων», ή «πρέπει και οι αγρότες ν' αντιμετωπισθούν φορολογικά ισότιμα με τους εργαζόμενους» στην καλύτερη περίπτωση ενισχύουν και δικαιώνουν την άποψη του κ. Σημίτη, που ισχυρίζεται ότι «δεν υπάρχει άλλη πρόταση από κανέναν». Στο ίδιο περίπου μόνιμο κινήθηκε και η πρόταση του ΚΚΕ, όπως αυτή σκιαγραφήθηκε από τον κ. Φαράκο στην πρόσφατη συνέντευξή του.

Το ΚΚΕ διακατεχόμενο από την αγωνία της απομόνωσης και στην προσπάθειά του να προωθήσει τη γραμμή της «συμπάρταξης» αλλά και πιεζόμενο από τις εντυπωσιακές κινήσεις του Γκορμπατσόφ πραγματοποιήσε ένα άλμα στο κενό, απεμπολώντας τις «ταξικές» του αναλύσεις. Χωρίς να εξηγήσει γιατί χθες η εργατική τάξη ήταν πρωτοπορία και σήμερα δεν είναι, γιατί χθες υπήρχαν τα αιμοσταγή μονοπώλια και σήμερα σχεδόν είναι ανύπαρκτα, γιατί χθες έπρεπε ν' αποχωρήσει η χώρα «άμεσα έξω από την ΕΟΚ» και σήμερα υπάρχουν απλώς «εμπόδια», γιατί χθες έπρεπε να φορολογηθεί αποκλειστικά και μόνο το μεγάλο κεφάλαιο και σήμερα πρέπει να παταχθεί γενικώς η φοροδιαφυγή, γιατί – τέλος – χθες το κέρδος ήταν «ο ιδρώτας των εργαζόμενων» και σήμερα είναι «νόμιμο και θεμιτό» κ.λπ., κ.λπ. Τι συμβαίνει; Πρόκειται για μια νέα ευελιξία του ΚΚΕ; Επιφανειακά έτσι δείχνουν τα πράγματα.

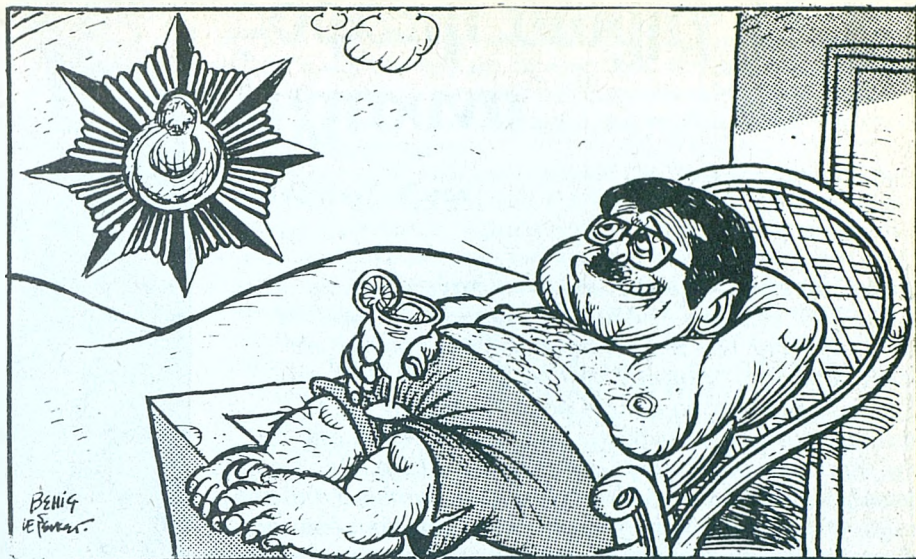
Το ΚΚΕ είναι αποφασισμένο να υλοποιήσει πάση θυσία τη γραμμή της «συμπάρταξης» γι' αυτό και εμφανίστηκε με το προφίλ του άμεσου διεκδικητή της εξουσίας. «Είναι ένα πρόγραμμα εξυγίανσης της οικονομίας», έλεγε αυτάρεσκα ο κ. Φλωράκης στη Θεσσαλονίκη, σαν να περίμενε από στιγμή σε στιγμή την ανάθεση για σχηματισμό κυβέρνησης από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Όσοι όμως παρακολούθησαν την ομιλία του Γ. Γραμμ. της ΚΝΕ κ. Γράβα, δύο μέρες αργότερα (τι ατυχία για ένα νέο, να είναι υποχρεωμένος να μιλάει με την ξύλινη γλώσσα των παππούδων του, ενώ οι τελευταίοι να «νεάζουν») ανακάλυψαν τη διγλωσσία του ΚΚΕ. «Εμείς οι μεγάλοι θα θάλουμε νερό στο κρασί μας. Εσείς οι νέοι θα κρατάτε ψηλά τη σημαία του προλεταριάτου και της επανάστασης».

Πώς ωστόσο από την επιφανειακή διγλωσσία μαίνεται η σφοδρότατη σύγκρουση της ορθοδοξίας με την ανανέωση. Όπως και να 'ναι πάντως τα πράγματα, η Αριστερά εμφανίστηκε στην πολιτική αγορά με σημαντικότερες εκπτώσεις που θέτουν ίσως σε κίνδυνο την ιδεολογικοπολιτική της ταυτότητα. Είναι αυτό πολύ κακό; Με ορισμένες προϋποθέσεις, μάλλον όχι... □

- Γαλλία - Τουρκία - Συμμαχία...

της Ινώς Αφεντούλη

Η επίσημη αναθέρμανση των σχέσεων της Τουρκίας με τη Γαλλία άρχισε αμέσως μετά την κυβερνητική αλλαγή του Μαρτίου 1986, δηλαδή με την επάνοδο της δεξιάς στην εξουσία. Ανεπίσημα είχε αρχίσει λίγο νωρίτερα: το Νοέμβριο του '85 με ένα ταξίδι του Τουρκγούτ Οζάλ στο Παρίσι, όπου συνάντησε το Ζακ Σιράκ, ευρισκόμενο τότε στην αντιπολίτευση.

Η επίσκεψη εκείνη του Οζάλ κανένα άλλο νόημα δεν είχε εκτός από την προβολή του στον ευρωπαϊκό χώρο.

Προσκεκλημένος της οργάνωσης «Ισλάμ και Δύση» που από τότε δεν έχει εμφανιστεί ως διοργανωτής καμιάς άλλης εκδήλωσης (δημόσιας και τόσο προβεβλημένης τουλάχιστον...), ο Οζάλ μίλησε για το φιλόδοξο οικονομικό του πρόγραμμα. Είχαν μόλις επέλθει οι αλλαγές στο τραπεζοπιστωτικό σύστημα για την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων.

Στο πάνελ της εκδήλωσης που έγινε στις 14-11-85 στο κτίριο της ΟΥΝΕΣΚΟ και είχε το γενικό τίτλο «Η συμβολή της Δύσης και του Ισλάμ στην εδραίωση μιας νέας διεθνούς οικονομικής τάξεως» μετείχαν, εκτός του **Τουρκγούτ Οζάλ**, και οι:

- **Ραιημόν Μπαρ**, πρώην πρωθυπουργός της Γαλλίας.

- **Τζωρτζ Μπωλ**, πρώην υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ.

- **Μοχάμεντ Αλ Φεϋζάλ αλ Σαούντ**, Σαουδάραβας πρίγκιψ, πρόεδρος της Παγκόσμιας Ένωσης Ισλαμικών Τραπεζών.

Ο Οζάλ στην ομιλία του τότε είχε τονίσει —και δεν έπαψε άλλωστε να το τονίζει έκτοτε— ότι η Τουρκία είναι η καταλληλότερη γέφυρα Ανατολής και Δύσης και βεβαίως ένα πολύ πρόσφορο έδαφος για επενδύσεις.

Ο Οζάλ επανέρχεται στο Παρίσι, επίσημα αυτή τη φορά, τον Απρίλιο του '86 για να προεδρεύσει στην ετήσια υπουργική σύνοδο του ΟΟΣΑ (η Τουρκία είχε την προεδρία εκείνο το εξάμηνο).

Συναντά πάλι τον Σιράκ, πρωθυπουργό πλέον, και φαίνεται πως εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος στις γαλλοτουρκικές σχέσεις.

Το Μάιο του '86 επισκέπτεται επίσημα

την Άγκυρα ο Γάλλος υπουργός Άμυνας Αντρέ Ζιρώ. Μεσολαβεί η επίσκεψη του Ζαν - Μπερνάρ Ραιημόν στην Αθήνα. Ο υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας καθισχάζει την ελληνική πλευρά ότι τίποτε το ανησυχητικό δεν υπάρχει στη γαλλο - τουρκική προσέγγιση.

Έπεται όμως η επίσκεψη Χαλέφoglου στο Παρίσι και η προκλητική του ομιλία στο Γαλλικό Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (IFRI).

Τον περασμένο Ιούλιο επισκέπτεται την Τουρκία ο υπουργός Εξωτερικού Εμπορίου Μισέλ Νουάρ. Και στις 24 Αυγούστου πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη ο υπουργός Βιομηχανίας Αλαίν Μαντλέν.

★ ★ ★

Είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί πως «περνάει» η προσέγγιση της Γαλλικής κυβέρνησης με την Τουρκική μέσα από την εφημερίδα «Φιγκαρό» που θεωρείται κατεξοχήν όργανο έκφρασης της κυβερνητικής γραμμής στη Γαλλία. Σε ένα μόνο μήνα τον περασμένο Αύγουστο δημοσιεύονται τέσσερα άρθρα:

- Στο άρθρο «Η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ προετοιμάζεται στην Ανατολή» (10-8-87) ο Κλωντ Λοριέ αρχίζει με μια χαρακτηριστική φράση που ανήκει στον Αντνάν Καβεταί, διευθυντή του πολιτικού γραφείου του Οζάλ. «Πριν η Τουρκία μπορέσει να ισχυριστεί ότι είναι ευρωπαϊκή θα πρέπει οι πόλεις και τα χωριά της να μοιάζουν με τις ευρωπαϊκές πόλεις και τα χωριά, να έχουν δηλαδή νερό, αποχέτευση, ηλεκτρικό, τηλεφωνό». Μεγάλη ελπίδα της Τουρκίας, τονίζει ο αρθρογράφος, είναι το GΑΡ. Ένα τεράστιο έργο που επιχειρεί να αξιοποιήσει τον Τίγρη και τον Ευφράτη για αρδευτικά και υδροηλεκτρικά έργα. Και αυτό προφανώς ανοίγει τεράστια περιθώρια για επενδύσεις...

- Στις 22-8 ο Ερίκ Λεκούρ με αφορμή συμφωνία συνεργασίας γαλλικής και τουρκικής εταιρείας για την κατασκευή του δικτύου διανομής φυσικού αερίου στην Κωνσταντινούπολη πανηγυρίζει για τον «επαναπατρισμό» στη Γαλλία του 70% των 2,7 δισεκατομμυρίων φράγκων που θα κοστί-

σει το έργο. Πρόκειται για «επιβεβαίωση και βελτίωση του οικονομικού κλίματος μεταξύ Γαλλίας - Τουρκίας...» καταλήγει.

- Μια μέρα μετά (24/8) ο Ντανιέλ Σεγκέν (αδελφός του Γάλλου υπουργού Κοινωνικών Ασφαλίσεων) με αφορμή την επίσκεψη του Γάλλου υπουργού Βιομηχανίας στην Άγκυρα τονίζει: «Η Τουρκία γνωρίζει ότι χρειάζεται την υποστήριξη της Γαλλίας για να υποχωρήσουν οι Ελληνικές, Γερμανικές και Δανικές αντιρρήσεις ως προς την ένταξη της στην ΕΟΚ. Και η χώρα μας» προσθέτει, «δεν έχει αντιρρήσεις αρχών ως προς την ένταξη αυτή». Ταυτόχρονα στο ίδιο άρθρο αναφέρεται στις δυσμενείς επιπτώσεις του παγώματος των σχέσεων Άγκυρας - Παρισιού στη διάρκεια της σοσιαλιστικής διακυβέρνησης (1981-86) και τις προσπάθειες της σημερινής κυβέρνησης να επανορθώσει.

- Τέλος στις 26-8, δύο ειδικοί απεσταλμένοι της «Φιγκαρό» στην Τουρκία και στην Ελλάδα, περιγράφουν το «παράδοξο» να διάκεινται εχθρικά η μια προς την άλλη, δύο χώρες-μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας. Με φιλοτουρκικούς τόνους, ο απεσταλμένος στην Τουρκία, εκθειάζει την γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας επιμένοντας στο ρόλο που έχει μέσα στο ΝΑΤΟ σε σχέση με το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

★ ★ ★

Η αρθρογραφία αυτή, αποκαλυπτική του «κλίματος» που επικρατεί για την πολιτική που ακολουθεί η Γαλλική κυβέρνηση απέναντι στην Τουρκία, χαρακτηρίζει σε ένα βαθμό την προσέγγιση των δύο χωρών. Αν το στρατιωτικό καθεστώς στην Τουρκία δεν αποτελούσε εμπόδιο για ένα «καλό κλίμα συνεργασίας» πιθανόν μια «φιλελευθροποίησή του» ή «μετεξέλιξή του» μετά το δημοψήφισμα που έχασε ο Οζάλ στην Τουρκία να ανοίγει και άλλους δρόμους για τη συνεργασία Γαλλίας - Τουρκίας. Και είναι προφανές ότι μια προσέγγιση που θα παρακάμπετι τις ελληνικές θέσεις θα δημιουργήσει επιπλέον προβλήματα στην πολιτική της Ελλάδας στην ΕΟΚ σε σχέση με την Τουρκία...

Η γηραιά ήπειρος ανυσιχεί

του Κ. Τσαλόγλου

Μπορεί να είναι περίεργο, αλλά δεν παύει να είναι αληθινό. Η Ευρώπη δεν πανηγύρισε για τη συμφωνία απομάκρυνσης των πυραύλων μέσου και μικρότερου βεληνεκούς που αποκαταστάθηκε μεταξύ Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ. Είναι πάρα πολλοί όσοι ανησυχούν για τη δυτικοευρωπαϊκή ασφάλεια, που εναποτίθεται, από δω και πέρα, στα συμβατικά – υποτίθεται – όπλα. Δεν είναι, ασφαλώς, οι ίδιοι, μ' εκείνους που ανησυχούσαν από την παρουσία αυτών των πυραύλων στο ευρωπαϊκό έδαφος. Η ανησυχία των τελευταίων ξεκινούσε από την πολύ ορθή σκέψη ότι η κλιμάκωση των εξοπλισμών εμπνέεται από το αναπόφευκτο του πολέμου και όχι της διατήρησης της ειρήνης. Οι πρώτοι, δείχνουν να ανησυχούν στην ιδέα ότι η μείωση των πυρηνικών εξοπλισμών ενθαρρύνει τις επιθετικές τάσεις των πολεμοχαρών, αφού συρρικνώνεται η «σωφρονιστική» απειλή του απαντητικού πλήγματος και της γενίκευσης της σύγκρουσης. Ποιοι έχουν δίκιο;

Αν υποθεθεί ότι κανείς δεν μπορεί να έχει υπερβολική εμπιστοσύνη στα φιλειρηνικά κηρύγματα της Μόσχας – αφού έρχονται σε αντίθεση με την αμετακίνητη υποχρέωσή της να εργάζεται για την παγκόσμια νίκη του σοσιαλισμού – δικαιώνονται, τότε, όσοι εφησυχάζαν με τα «ειρηνιστικά» αποτελέσματα της «ισορροπίας του τρόμου». Αν, αντίθετα, γίνει δεκτή ως απόλυτα ειλικρινής η επιθυμία της σοβιετικής ηγεσίας – για τους σοβιετικούς λαούς δεν είναι δυνατό να υπάρχει αμφιβολία – να σεβαστεί στην πράξη την αρχή της ειρηνικής συνύπαρξης και να αποκλείσει τον πόλεμο ως μέσο για την ευόδωση των ιδεολογικών ή εθνικών επιδιώξεών της, τότε η συμφωνία της περασμένης Πέμπτης αποτελεί ένα πράγματι ιστορικό δήμα προς την κατεύθυνση της εδραίωσης της παγκόσμιας ειρήνης. Ειρήνης, που θα στηρίζεται πλέον, όχι στη συσσώρευση μέσων καταστροφής, αλλά στην αποκήρυξή τους ως «οργάνου» για την επίλυση των διεθνών διαφορών.

Αν, ωστόσο, η συμφωνία είναι καρπός αισθήματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης, πώς εξηγείται η επίδειξη αυτού του αισθήματος εκ μέρους των Αμερικανών και όχι των Ευρωπαίων; Πώς συμβαίνει, οι «ιμπεριαλιστές» και «πολεμοκάπηλοι» Αμερικανοί να εμπιστεύονται τους Ρώσους κομμουνιστές, και να μην τους εμπιστεύονται οι Ευρωπαίοι; Οι οποίοι φιλοδοξούν, με την Ε.Ο.Κ. και την κοινή αμυντική της οργάνωση, να παίξουν το ρόλο μεσολαβητή, για την «απόσβεση» των επικίνδυνων κραδασμών που προκαλούν οι τριβές και η αμοιβαία καχυποψία των δύο υπερδυνάμεων;

Η απόπειρα απάντησης στα παραπάνω ερωτήματα γεννά σειρά άλλων ερωτημάτων. Που μένουν, προς το παρόν, και αυτά αναπάντητα. Παραδείγματος χάριν:

Η Ουάσιγκτον συμφωνεί με τη Μόσχα για την πυρηνική αποδέσμευσή της από την Ευρώπη επειδή, άραγε, έπαψε πια να την ενδιαφέρει αμυντικά το ευρωπαϊκό έδαφος; Ή μήπως, εξακολουθεί μεν να θεωρείται από την αμερικανική πολιτικοστρατιωτική ηγεσία η δυτική Ευρώπη ως «σημείο» αναπόσπαστο της αμερικανικής ασφάλειας, αλλά θέλει, με την απομάκρυνση των Πέρσινγκ και Κρουζ, να υποχρεώσει τους Ευρωπαίους να δαπανούν οι ίδιοι για την άμυνά τους και όχι να τα

φορτώνουν όλα στο «Μπαρμπα Σαμ»; Μήπως δε συμβαίνει ούτε το ένα ούτε το άλλο, αλλά η «αποτρεπτική» λογική που στηριζόταν στους ευρωπυραύλους μετατίθεται στους διηπειρωτικούς πυραύλους που είναι εγκατεστημένοι στο αμερικανικό έδαφος; Και που σημαίνει ότι η υποχρέωση άμεσης ανάμιξης των Η.Π.Α. σε ενδεχόμενη επίθεση των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας κατά των ευρωπαϊκών τους συμμάχων, όχι μόνο δεν εξασθενεί με την απομάκρυνση των ευρωπυραύλων, αλλά, αντίθετα, γίνεται ισχυρότερη;

Αλλά αν για το τελευταίο αυτό πρόκειται, τότε γιατί ανησυχούν – όσοι ανησυχούν – Ευρωπαίοι; Δεν είναι «σωφρονιστικότερη» η απειλή παγκόσμιας πυρηνικής σύρραξης και καθολικής καταστροφής, από την «πειθώ» μιας τοπικής αντίστασης; Και αντίστροφα: Η ανάληψη της ευθύνης αυτόματης παρέμβασης, με ανταλλαγή διηπειρωτικών πυραύλων μεταξύ Σοβιετικών και Αμερικανών, αποτελεί, άραγε, εξέλιξη στο πρόβλημα του πυρηνικού αφοπλισμού που δικαιολογεί πανηγυρισμούς από την πλευρά των Αμερικανών; Πανηγυρίζουν, επειδή θα δεχθούν επί των κεφαλών τους τις πυρηνικές κεφαλές που θα τους εξακοντίσουν οι Ρώσοι, αν σημειωθεί κάποια επικίνδυνη πολεμική εξέλιξη στην Ευρώπη;

Δύσκολη, πράγματι, η απάντηση σε όλα αυτά τα ερωτήματα. Το κύριο επιχείρημα – ενεργοποιούμενο από την έλλειψη εμπιστοσύνης – της ευρωπαϊκής ανησυχίας από τη συμφωνία για τους ευρωπυραύλους, είναι η υπεροχή του Συμφώνου της Βαρσοβίας σε συμβατικά όπλα έναντι αυτών που διαθέτει το ΝΑΤΟ στο ευρωπαϊκό έδαφος. Η υπεροχή – υποτιθέμενη ή πραγματική, αυτό είναι ένα άλλο ερώτημα – ήταν εκείνη ακριβώς που επέβαλε την εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων ώστε να αποκλειστούν τα «στρατηγικά» οφέλη που θα μπορούσε να αποδώσει αυτή η υπεροχή στους σοβιετικούς, αφού συνδυάζονταν και με πυραυλική ισχύ.

Οι πύραυλοι μικρού και μέσου βεληνεκούς αποστολή έχουν – σε αντικατάσταση του παραδοσιακού πυροβολικού – να εξουδετερώσουν τις εστίες αντίστασης του αντίπαλου ώστε να διευκολυνθεί η προέλαση των χερσαίων δυνάμεων. Οι πύραυλοι

μόνοι τους δεν εξασφαλίζουν στρατηγικής σημασίας αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα αυτά εξασφαλίζονται όταν καταληφθεί το εχθρικό έδαφος και αχρηστευθεί η στρατιωτική και πολιτική διοίκηση που καθοδηγούσε την πολεμική δράση της εχθρικής πλευράς.

Για να ματαιωθεί η αξιοποίηση του «τακτικού» πλήγματος από τους μέσου/μικρού βεληνεκούς πυραύλους, με την προέλαση των μηχανοκινήτων και του πεζικού του επιτιθέμενου, ο αμυνόμενος κάνει χρήση των δικών του πυραύλων. Οι πύραυλοι, λοιπόν, αυτού του μεγέθους, οι οποίοι δεν έχουν τη «στρατηγική» σημασία των διηπειρωτικών πυραύλων – την ολοκληρωτική καταστροφή, δηλαδή, των ζωτικών πολεμικών, οικονομικών και διοικητικών κέντρων του αντίπαλου, μια και στην περίπτωση απομακρυσμένων και δυσπρόσιτων στόχων δεν είναι δυνατό να γίνει χρήση πεζικού – είναι απολύτως αναγκαίοι για την εξισορρόπηση της μειονεκτικότητας σε συμβατικά όπλα. Αν τους στερηθεί και αυτούς τους πυραύλους ο «υστερών», αισθάνεται, δικαιολογημένα, αδύναμος και εκτεθειμένος στους χειρότερους κινδύνους.

Το «εύλογο» των δυτικοευρωπαϊκών ανησυχιών έδειξε να το κατανοεί και η Μόσχα. Αυτό εξηγεί γιατί η συμφωνία της με την Ουάσιγκτον δεν περιλαμβάνει τους γαλλικούς και αγγλικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς. Η κατανόηση τούτη, όμως, δεν πρέπει να ερμηνευθεί και ως αποδοχή επί μέρους της σοβιετικής πλευράς του δυτικού «ισχυρισμού» περί συντριπτικής υπεροχής των συμβατικών εξοπλισμών του Συμφώνου της Βαρσοβίας έναντι των δυτικών. Η εξαίρεση των γαλλο-αγγλικών πυραύλων από τη συμφωνία υπαγορεύτηκε από την ανάγκη να εξασφαλιστεί η συγκατάθεση των Ευρωπαίων για τη σύναψή της. Αν οι Ευρωπαίοι δε συμφωνούσαν, ή η συμφωνία δε θα υπογραφόταν ποτέ, ή οι Αμερικανοί θα προχωρούσαν σε μονομερή διαπραγμάτευση. Πράγμα που θα οδηγούσε, αναπόφευκτα, στη διάλυση του Ν.Α.Τ.Ο. Διάλυση, που κανένας, ασφαλώς, δεν ήθελε.

Αλλά είναι δικαιολογημένη η έντονη δυτικοευρωπαϊκή ανησυχία, έστω και αν γίνει αποδεκτό ότι δεν πρέπει να επιδειχνεται εξαιρετική εμπιστοσύνη στις απώτερες σκέψεις της ηγεσίας του παγκόσμιου κομμουνισμού; Η υπεροχή του Συμφώνου της Βαρσοβίας σε ποιοτική ισχύ των συμβατικών του όπλων είναι τόσο μεγάλη όσο την εμφανίζουν οι ανησυχούντες Ευρωπαίοι, επικαλούμενοι στατιστικούς, απλώς, αριθμούς;

Κανένας, ούτε από τη μία, ούτε από την άλλη πλευρά, δεν κατάφερε ως τώρα να συμφωνήσει με τα στοιχεία που επικαλείται το αντίπαλο μέρος ως προς τη μαχητική ισχύ των εκατέρωθεν οπλοστασίων. Φυσικό. Τα στρατιωτικο-βιομηχανικά κατεστημένα της μιας και της άλλης «συμμαχίας» υπερβάλουν, κατά κανόνα, σχετικά με την ποιοτική αξία του «υλικού» που παρατάσσει ο αντίπαλος, γιατί μόνο έτσι πετυχαίνουν όλο και περισσότερες πιστώσεις για έρευνα και παραγωγή νέων όπλων. Αν παραδέχονταν με ειλικρίνεια την ακριδή μαχητική ισχύ του «εχθρού» θα ήταν σα να παραιτούντο από το επιχείρημα που τους εξασφαλίζει το προβάδισμα ως άγρυπνων υπερασπιστών των εθνικών συμφερόντων, με όλα τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά παρακολουθήματα αυτού του προβαδίσματος.

Πρέπει, λοιπόν, να θεωρείται ως δεδομένο ότι αν η συμφωνία για τους ευρωπυραύλους σηματοδοτεί την είσοδο της ανθρωπότητας σε μια νέα, ελπιδοφόρο περίοδο ειρηνικού διαλόγου ανάμεσα στα αντίπαλα, ιδεολογικά και πολιτικά, στρατόπεδα, η δυσπιστία μεταξύ των «διαλεγόμενων» δε φαίνεται να κάνει, και αυτή, ανάλογα δήματα προόδου. Δεν προκύπτει η δυσάρεστη αυτή διαπίστωση από τις επιφυλάξεις, μόνο, των Ευρωπαίων. Υπογραμμίζεται και από την επιμονή του προέδρου Ρήγκαν να συνεχιστεί το πρόγραμμα του «πολέμου των άστρων». Επιμονή, που αναπαράγει τη δυσπιστία της άλλης πλευράς, και την ωθεί σε παράλληλες έρευνες για απόκτηση «διαστημικών» όπλων.

Παρά την εξακολουθητική έλλειψη εμπιστοσύνης, τα δήματα προς τον πυρηνικό αφοπλισμό επιταχύνονται. Και αυτό είναι που έχει τη μεγαλύτερη σημασία. Δε θα μπορούσε να συμβεί διαφορετικά. Η ιστορική «συγκυρία» έχει υποστεί εμφανέστα-

τες μεταβολές. Είναι αυτή, ακριβώς, που επιβάλλει το σταμάτημα των πυρηνικών εξοπλισμών, την πυρηνική αποκλιμάκωση. Η κλιμάκωση, εδώ και σαράντα, σχεδόν, χρόνια, ας γίνει δεκτό ότι απέδωσε υπέρ της ειρήνης. Εδώ και κάμποσα χρόνια, όμως, τα αρνητικά παρακολουθήματα των «υπέρ» της ισορροπίας του τρόμου, έγιναν αφόρητα για τα ίδια τα συμφέροντα των δύο υπερδυνάμεων.

Παρά την αναμφισβήτητη επιρροή στα διεθνή πράγματα της Σοβιετικής Ένωσης, η ηθική, η πολιτική της ακτινοβολία εξασθενούσε. Αντικατοπτριζόταν αυτή η εξασθένηση στην πολιτική ισχύ σε εθνικό μέγεθος, των κομμουνιστικών κομμάτων, που έβλεπαν να συρρικνώνεται συνεχώς η εκλογική τους πελατεία. Η αναμφισβήτητη πολεμική δύναμη της Ε.Σ.Σ.Δ. δεν έκανε περισσότερο αρεστό το καθεστώς της. Δεν το έκανε αρεστό ούτε ανάμεσα στους ίδιους τους σοβιετικούς πολίτες. Η αλλαγή προτεραιοτήτων για την εκπλήρωση των καθηκόντων που γεννά η ιδεολογική και κρατική επιδίωξη, ήταν αναπόφευκτη. Αυτήν, ακριβώς, την ανάγκη «ιστοριοποιεί» – το μέλλον θα δείξει αν με επιτυχία ή όχι – η πολιτική Γκορμπατσόφ. Η οποία, δεν είναι διόλου τυχαίο, συνδυάζει τα μέτρα εκδημοκρατισμού, «κοινωνικοποίησης» των εσωτερικών παραγωγικών σχέσεων, με την προθυμία αναζήτησης σημείων σύμπτωσης των σοβιετικών θέσεων με θέσεις της αντίθεταν όχθης, ώστε να «περπατήσει» ο αφοπλισμός.

Ανάλογες εξελίξεις σημειώθηκαν και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Το αμερικανικό τεχνολογικό προβάδισμα σε μέσα καταστροφής δεν αποδείχτηκε ικανό να διαφυλάξει και το οικονομικό προβάδισμα. Η υπεροχή του αμερικανικού «μοντέλου» οικονομικής λειτουργίας και ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα, οφείλεται λιγότερο στα πλεονεκτήματά του, και περισσότερο στα κατάφωρα μειονεκτήματά που συνοδεύουν το «μοντέλο» του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Η Ευρώπη και η Ιαπωνία «σήκωσαν κεφάλι» στην παντοδυναμία του δολαρίου. Είναι εξελίξεις που κανείς, στη βορειοαμερικανική Συμπολιτεία, δεν μπορούσε να αγνοήσει.

Η παγκόσμια διαπάλη για την επιβεβαίωση της υπεροχής τούτου ή εκείνου του πολιτικού και κοινωνικού συστήματος, ύστερα από μισό, σχεδόν, αιώνα εναπόθεσης αυτού του καθήκοντος στους πυρηνικούς εξοπλισμούς, πρέπει να κατευθυνθεί στη χρηματοδότηση των νέων, των ΕΙΡΗΝΙΚΩΝ μέσων στήριξης και διεύρυνσης της παγκόσμιας επιρροής τούτου ή εκείνου του συστήματος. Από τις αλλαγές, κάποιος – εκτός, βέβαια, από την ειρήνη – θα βγάλει κερδισμένοι. Κάποιος όχι. Ανάμεσα στους χαμένους, αισθάνονται οι ανησυχούντες, πως περιλαμβάνεται και η Ευρώπη. Θα είναι ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα, αν πράγματι ανακύψει.

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση συναντά δυσκολίες εξαιτίας, κυρίως, της έλλειψης κεφαλαίων για την υποδομή της «σύγκλισης» των οικονομικών των ασθενέστερων κρατών μελών, με τις οικονομίες των ισχυρότερων εταίρων. Η πυρηνική παρουσία στο ευρωπαϊκό έδαφος των Η.Π.Α. απήλασε τους Ευρωπαίους από την υποχρέωση κάλυψης με δικές τους δαπάνες της «εξισορροπητικής» πολεμικής προετοιμασίας σε πυρηνικά και συμβατικά όπλα. Η απομάκρυνση απέναντι στις τελικές σοβιετικές προθέσεις, επιβάλλει την ανάληψη από τους ίδιους της σχετικής δαπάνης. Αυτό σημαίνει ότι ποσά, με τα οποία χρηματοδοτούντο τα Ταμεία της Κοινότητας θα κατευθυνθούν, στο μέλλον, στα στρατιωτικά κονδύλια κάθε χώρας, ή της κοινής ευρωπαϊκής άμυνας. Οι μικρότερες χώρες της Ε.Ο.Κ. θα είναι εκείνες που θα αισθανθούν εντονότερα τις συνέπειες, στο οικονομικό πεδίο, του αφοπλισμού!

Θα αρχίσουμε, λοιπόν, να θρηνούμε, πριν πανηγυρίσουμε για τη χαλάρωση της πυρηνικής έντασης στην ήπειρό μας;

Ασφαλώς όχι. Το κέρδος από τον αφοπλισμό δεν μετριέται, μακροπρόθεσμα, με χρηματικά ποσά. Αν δεν αποκατασταθεί, όμως, η εμπιστοσύνη ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, ώστε να συνεχιστούν και διευρυνθούν οι συμφωνίες ΓΕΝΙΚΟΥ αφοπλισμού, δεν θα είναι ΟΛΟΙ κερδισμένοι από τον αφοπλισμό. Δεν θα υπάρξουν, σε παγκόσμια κλίμακα, τα οφέλη, σε επίπεδο ζωής των λαών, που απ' αυτόν αναμένονται. □

Τελικά ο Ρόναλντ Ρήγκαν αποδείχθηκε εύκολος στόχος για τον Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Δύο μόνο χρόνια μετά την πρώτη συνάντησή τους στη Γενεύη και λίγους μήνες μετά τη δεύτερη συνάντηση στο Ρεϊγκιάβικ, οι ηγέτες των δύο υπερδυνάμεων είναι έτοιμοι να ξανασυναντηθούν στην Ουάσιγκτον – αυτή τη φορά για να υπογράψουν μια συμφωνία για την απομάκρυνση των πυρηνικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς, ή «ευρωπυραύλων».

Δε θα επανέλθουμε εδώ στις λεπτομέρειες της προς υπογραφή συμφωνίας, τις οποίες ο αναγνώστης του «ΑΝΤΙ» μπορεί να αναζητήσει σε άλλες σελίδες του περιοδικού καθώς και στον ημερήσιο Τύπο. Το σημαντικότερο γεγονός στην υπόθεση δεν είναι πόσο ή ποιοι πύραυλοι θα διαλυθούν – εφόσον θα παραμείνουν άλλοι υπεραρκετοί για να μας εξαφανίσουν όχι μια αλλά περισσότερες φορές – αλλά η αυγή μιας νέας εποχής ύφεσης που προκύπτει από την υπό εξέλιξη συμφωνία των υπερδυνάμεων για τους ευρωπυραίους.

Αν η προηγούμενη εποχή της ύφεσης οριοθετήθηκε από την ήττα των αμερικανών στο Βιετνάμ και τις επιπτώσεις της στην εσωτερική πολιτική ζωή της ηγέτιδας του «ελεύθερου κόσμου», η ανατέλουσα οριοθετείται από την επαναβεβαίωση του «στάτους κβο» στην γηραιά ήπειρο. Η διέξοδος για τους ευρωπυραίους – και μαζί της ο νέος «ψυχρός πόλεμος» που εξαπέλυσε ο Ρήγκαν κατά της «αυτοκρατορίας του κακού» – ξεκίνησε όταν ο Λεονίντ Μπρέζνιεφ και η ομάδα των στρατοκρατών, που καθόρισε τα τελευταία θήματά του στην πολιτική σκηνή αποφάσισαν να αποσταθεροποιήσουν το ΝΑΤΟ και τη Δυτική Συμμαχία εγκαθιστώντας τους SS-20.

Το μήνυμα που έστειλε τότε η γηραιά σοβιετική άρκτος στους ευρωπαίους συμμάχους των ΗΠΑ ήταν σαφές: «Οι πύραυλοί μας μπορούν να φτάσουν στις πρωτεύουσές σας μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας. Αυτό σημαίνει ότι θα σας έχουν εξαφανίσει πριν οι Αμερικάνοι σύμμαχοί σας αποφασίσουν αν θα χρησιμοποιήσουν τους διηπειρωτικούς τους πυραίους εναντίον μας. Αλλά επειδή αν κάνουν κάτι τέτοιο θα απαντήσουμε κι εμείς με τον ίδιο τρόπο, οι ΗΠΑ θα προτιμήσουν μάλλον να μην το τολμήσουν».

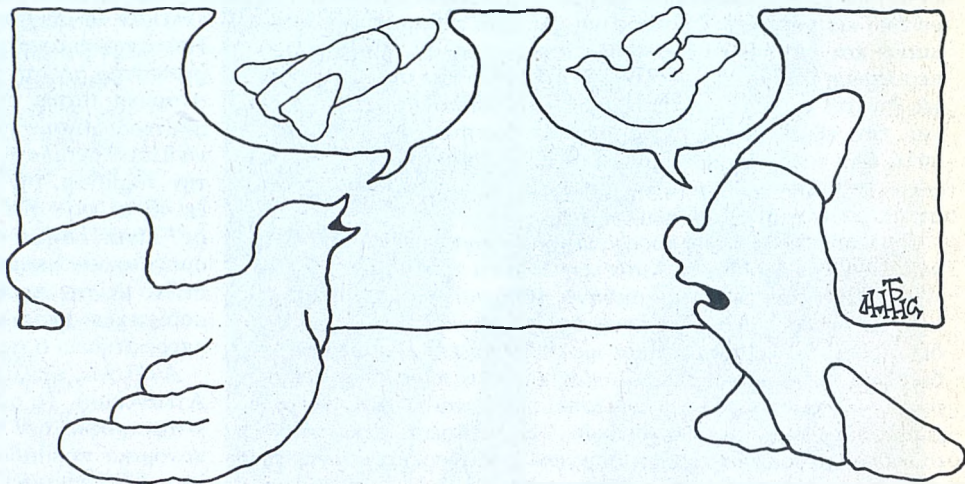
Ο Μπρέζνιεφ ποντάριζε δηλαδή στο γεγονός ότι οι Αμερικάνοι δεν είχαν τότε αναπτύξει στην Ευρώπη πυραίους μέσου βεληνεκούς, που σημαίνει ότι σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου θα ήταν αναγκασμένοι να χρησιμοποιήσουν πυραίους μεγάλου βεληνεκούς (διηπειρωτικούς). Έτσι όμως θα εξέθεταν τις μεγαλουπόλεις τους στους αντίστοιχους σοβιετικούς, θα «αυτοκτονούσαν» με άλλα λόγια.

Πρέπει, ωστόσο, να σημειώσουμε – προς αποφυγή κάθε παρεξήγησης – ότι οι Σοβιετικοί δε θα υλοποιούσαν ποτέ τον εκβιασμό τους, εξαπολύοντας μια πυρηνική επίθεση εναντίον της Ευρώπης. Το «μήλον της έριδος» ήταν η ηγεμονία στη γηραιά ήπειρο και αυτό που έβεταν υπό αμφισβήτηση ήταν η «αμερικανική ομπρέλα», η κηδεμονία δηλαδή των ΗΠΑ στους Ευρωπαίους συμμάχους τους.

Αλλά η σοβιετική κίνηση, αν και καλά μελετημένη, έγινε σε μια εποχή παρακμής και ύστερα από λίγο το «κενό εξουσίας» γέμισε κάθε τομέα της πολιτικής ζωής στη Μόσχα. Οι Αμερικανοί απάντησαν με μια ολο-

Η μείωση των ευρωπυραύλων και το τέλος του πολέμου

του Βασίλη Ζήση

μέτωπη επίθεση, ακολούθησαν τα γεγονότα της Πολωνίας και του Αφγανιστάν, στα δεδομένα του προβλήματος προστέθηκαν και οι επανειλημμένες ήττες της ευρωπαϊκής αριστεράς και τελικά, παρά την αντίδραση των ειρηνιστών, οι «Πέρσινγκ-2» και οι «Κρουζ» εγκαταστάθηκαν στις πεδιάδες της Κεντρικής Ευρώπης.

Έτσι, οι Αμερικάνοι επιβεβαίωσαν την κυριαρχία τους στην ήπειρο και πιο συγκεκριμένα στο «κεντρικό θέατρο επιχειρήσεων». Και όταν ο Έριχ Χόνεκερ πέρασε το τείχος και πήγε στη Βόννη όλοι ήταν σίγουροι πως μια συμφωνία για τους Ευρωπυραίους ήταν πλέον θέμα ημερών. Έτσι και έγινε.

Δύο θήματα μπρός ένα θήμα πίσω

Ποιος είναι ο κερδισμένος από τη συμφωνία; Δύσκολο να το πει κανείς. Ο μιν Ρήγκαν, που μετακομίζει όπου νάναι από το Λευκό Οίκο, έχει μεγάλη ανάγκη από μια ενέργεια που θα ανορθώσει το καταρακωμένο από το «Ιρανγκαϊήτ» κύρος του και θα στεφανώσει το τέλος της θητείας του με τη δόξα. Ο Γκορμπατσόφ πάλι χρειάζεται πάση θυσία να δρομολογήσει την μείωση των εξοπλισμών, για να διαθέσει τα κονδύλια που ξοδεύει εκεί στην ανόρθωση της σοβιετικής οικονομίας και την ικανοποίηση των καταναλωτικών αναγκών του λαού του.

Εκτός από τη «δόξα» και το «θούτυρο» στη συμφωνία για τη μείωση των «κανονικών» ρόλο έπαιξαν και τα εξής: Οι σοβιετικοί συμφώνησαν να αποσυρθεί το αίτημά τους να συνυπολογισθούν στο τελικό κείμενο και οι δυτικογερμανικοί «Πέρσινγκ». Από την άλλη μεριά, ο Χέλμουτ Κολ δήλωσε ότι θα τους καταργήσει σταδιακά. Η Μόσχα συμφώνησε επίσης να μην αποσύρουν οι ΗΠΑ τις πυρηνικές κεφαλές, που οπλίζουν τους πυραίους μέσου βεληνεκούς, όσο οι τελευταίοι δεν θα έχουν απομακρυνθεί από την Ευρώπη. Πράγμα που σημαίνει ότι θα περάσουν αρκετά χρόνια μέ-

χρι να υλοποιηθεί η συμφωνία για τους ευρωπυραίους. Τέλος, οι σοβιετικοί συμφώνησαν να τεθούν μελλοντικά κατώτατα και ανώτατα όρια στους διηπειρωτικούς πυραίους τους, οι οποίοι προκαλούν και τη μεγαλύτερη ανησυχία στους Αμερικανούς.

Επιβεβαιώθηκε, λοιπόν, για μια ακόμα φορά ότι η πολιτική επέστρεψε στο Κρεμλίνο. Ο Γκορμπατσόφ έκανε όσες παραχωρήσεις επέτρεπε το κύρος της υπερδύναμης στην οποία προΐσταται, στερώντας έτσι κάθε περιθώριο ελιγμών στον Ρήγκαν. Άλλωστε, τι σημασία έχει για τον Μιχαήλ Σεργκέγιεβιτς αν θα διαλυθούν εκατό ή χίλιοι πύραυλοι, όταν θα μείνουν άλλοι τόσοι ικανοί να εξολοθρεύσουν κάθε ζωή στον πλανήτη μας μέσα σε λίγες ώρες, αν αυτό θα δώσει μια ανάσα στη σοβιετική οικονομία;

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το δεύτερο σημαντικό στοιχείο που προκύπτει στην προσέγγιση των δύο υπερδυνάμεων είναι ότι αρχίζουν να χάνουν σιγά σιγά την ισχύ τους τα στρατιωτικοβιομηχανικά μπλοκ δυνάμεων, που επηρεάζουν την εσωτερική και εξωτερική πολιτική τους.

Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι όσο ο Σεβαρντνάντζε συζητούσε με τον Σουλτς στην Ουάσιγκτον, πολλαπλασιάζονταν στα σοβιετικά μέσα ενημέρωσης οι επιθέσεις των «σκληρών» κατά της ειρηνευτικής πολιτικής του Γκορμπατσόφ. Ο τελευταίος, μάλιστα, αναγκάστηκε να απαντήσει, την προηγούμενη εβδομάδα, με ενυπόγραφο άρθρο στις δηλώσεις που έκανε ο Λιγκατσόφ όταν αυτός έκανε τις διακοπές του. Και όπως επισημάνθηκε, η «Πράβδα» και η «Ισθέςτια» έχουν να δημοσιεύσουν ενυπόγραφο άρθρο Γενικού Γραμματέα του ΚΚΣΕ πολλά χρόνια.

Μακριά από τις μιλιταριστικές αντιλήψεις που επικράτησαν στο ΚΚΣΕ από την εποχή της «καπιταλιστικής περικύκλωσης», του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και του Στάλιν, ο Γκορμπατσόφ γνωρίζει καλύτερα από κάθε άλλο σύντροφό του ποια είναι η ουσία του ανταγωνισμού των εξοπλισμών.

Το μήνυμα που του είχε στείλει ο Ρήγκαν ήταν σαφές: «Υποταχθείτε στους όρους μας γιατί μπορούμε να σας υποτάξουμε με την τεχνολογία και τις ελλείψεις σας σε οικονομικούς πόρους. Αν δεν συμφωνήσετε στους όρους μας, η κόυρσα των εξοπλισμών θα επιδεινώνει συνεχώς την οικονομική θέση του σοβιετικού λαού και – πού θα πάει – κάποτε θα ξεγεγερθεί».

Το μεγάλο λάθος του Ρήγκαν ήταν η ανάμιξη του στο «Ιρανγκαίτ». Αν δεν προέκυπτε το σκάνδαλο αυτό θα ήταν πολύ δύσκολο στον Γκορμπατσόφ να σώσει το κύρος και την αξιοπρέπεια της χώρας του υποχωρώντας ταυτόχρονα στο θέμα των εξοπλισμών. Τώρα τα έκανε και τα δύο και είναι ο κερδισμένος.

Από την άλλη μεριά, η τεράστια αύξηση των στρατιωτικών εξοπλισμών, που χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό των ΗΠΑ, ήταν η ατμομηχανή που παρήγαγε στην πτώση το δολάριο. Ο στρατιωτικός προϋπολογισμός ήταν επί χρόνια ο μόνος αποδεκτός κρατικός παρεμβατισμός στην υποτιθέμενα ελεύθερη αμερικανική αγορά. Για παράδειγμα, ο Κάρτερ δημιούργησε με τις αμυντικές δαπάνες του περισσότερες από 200.000 θέσεις εργασίας στη στρατιωτική βιομηχανία. Επιπλέον, οι αμυντικές δαπάνες του Ρήγκαν ενίσχυαν σε μεγάλο βαθμό το στρατιωτικοβιομηχανικό λόμπυ της Αμερικής, που σημειωτέον ελέγχει εκατομμύρια ψήφους στις περιοχές όπου δεσπάζουν τα εργοστάσιά του. Τελικά, όμως, οι υπέρμετρες αμυντικές δαπάνες αύξησαν υπέρμετρα και τον πληθωρισμό, επιδείνωσαν το ισοζύγιο των ΗΠΑ, επηρέασαν το δολάριο που πέφτει συνεχώς και για μια ακόμα φορά έφεραν στο προσκήνιο το «τραστ» των μη-στρατιωτικών βιομηχανιών.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι οι милитаристικές ομάδες πίεσης στο εσωτερικό και των δύο υπερδυνάμεων αρχίζουν να χάνουν έδαφος, προς όφελος θεβαίως των πιο «δημοκρατικών» και φιλελεύθερων. Αυτό θα έχει αναντίρρητα θετικές επιπτώσεις και στο εσωτερικό και στο εξωτερικό των δύο συνασπισμών. Όπως και να το κάνουμε, είναι άλλο πράγμα να διαπραγματευόμαστε με τον Σουλτς και άλλο με τον Ουάινπεργκερ.

Ο πόλεμος έχει τελειώσει

Τα κίνητρα συνεπώς του ανταγωνισμού των εξοπλισμών είναι οικονομικά. Νά ένα παράδειγμα: Και οι δύο υπερδυνάμεις διαθέτουν από πολλά χρόνια τόσα πυρηνικά όπλα που, άσχετα από το ποιο οπλοστάσιο είναι πιο ισχυρό και σύγχρονο, μπορούν να ισοπεδώσουν τα πάντα. Όλα αυτά τα χρόνια, όμως, συνέχισαν και συνεχίζουν να αναπτύσσουν και να παράγουν νέα όπλα. Η απλή όμως λογική μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι «ανόητος» όποιος κατασκευάζει νέα όπλα, δαπανώντας δισεκατομμύρια δολάρια με σκοπό να επιτεθεί, τη στιγμή που διαθέτει τρεις και τέσσερις φορές περισσότερα από όσα του χρειάζεται για να διαλύσει στην κυριολεξία τον αντίπαλό του. Και την στιγμή που γνωρίζει ότι τα ίδια όπλα διαθέτει και ο αντίπαλός του.

Η εξήγηση λοιπόν του αγώνα των εξοπλισμών βρίσκεται στον οικονομικό ανταγωνισμό και στην εσωτερική ανάγκη του κάθε συστήματος, να επιβεβαιώσει ότι είναι το ισχυρότερο.

Η παράλογη αυτή συγκέντρωση όπλων μαζικού θανάτου έχει την εξήγησή της και σε μια άλλη κρίση, αυτήν του «πολέμου». Εξαιτίας των μέσων μαζικού θανάτου που έχουν συγκεντρώσει οι δύο υπερδυνάμεις, έχουν εισέλθει, από καιρό, στην «μετακλαυζευφική» εποχή. Την εποχή αυτή ο πόλεμος δεν αποτελεί, πλέον, τη συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα, όπως πρόσθεσε ο μεγάλος Πρώσος στρατηλάτης.

Βέβαια, τα σύνορα πολέμου και πολιτικής δεν έχουν κλείσει εντελώς και οριστικά. Καθίσταται, όμως, όλο και πιο δύσκολη για τις δύο υπερδυνάμεις η εξεύρεση ενός δυνατού τρόπου για το πώς η μια θα επιβάλλει στο πεδίο μάχης τη θέλησή της στην άλλη, χωρίς να προκαλέσει πυρηνικό πόλεμο και να καταστραφεί και η ίδια. Τι σημαίνουν, λοιπόν, μερικές δεκάδες πυρηνικές κεφαλές παραπάνω;

Για την κυβέρνηση Ρήγκαν σημαίνουν ότι θα αναγκάσει έτσι την ΕΣΣΔ να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και θα της επιβάλλει εκεί, με κάποιον «φακιρικό» τρόπο, ό,τι δεν μπορεί να της επιβάλλει

στο πεδίο της μάχης. Η θεωρία αυτή υπονοεί ότι οι Σοβιετικοί είναι πρόθυμοι να παραδεχθούν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, ό,τι αρνούνται στον ανταγωνισμό των εξοπλισμών: την PAX AMERICANA. Έτσι, με το επιχείρημα αυτό ο Ρήγκαν δικαιολόγησε τις υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες του και τα υπερκέρδη των ψηφοφόρων του στις στρατιωτικοβιομηχανικές περιοχές. Όσο, βέβαια, στο Κρεμλίνο ήταν ο Μπρέζνιεφ.

Όλα αυτά, κατά τη γνώμη μας, υποδεικνύουν ότι το κρίσιμο σημείο στις διαπραγματεύσεις για τον αποπλισμό δεν είναι το πόσοι ή ποιοι πύραυλοι θα καταστραφούν, όσο τουλάχιστον οι δύο μεγάλοι δεν συμφωνούν για μια 100% εξάλειψη των όπλων μαζικού ολέθρου. Ο έλεγχος των εξοπλισμών αποκτά σημασία όταν δημιουργεί τις προϋποθέσεις για αλλαγές στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική των δύο υπερδυνάμεων, που θα τείνουν να καταστήσουν διαρκή τα αγαθά της ειρήνης και της δημοκρατίας.

Γιατί δεν πρέπει να αγνοούμε ότι οι δύο υπερδυνάμεις βρίσκονται από την εποχή του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου σε μια διαρκή πολεμική προετοιμασία, η οποία επέτρεψε να εμφανιστούν φαινόμενα όπως ο «μακαρθισμός» και να ενισχυθούν αλλά, όπως ο εγκλεισμός του σοβιετικού λαού στον απομονωτισμό, από το φόβο των κατασκόπων. Και ας μην ξεχνάμε και τα σενάρια που παίχτηκαν πρόσφατα και στη χώρα μας, με ήρωες σοβιετικούς κατασκόπους και έλληνες συνεργάτες τους. Όπως δεν πρέπει να ξεχνάμε και τις θάσεις και τόσα άλλα.

Όλα αυτά ανάγονται σε έναν κοινό παράγοντα. Τη διαρκή στρατιωτική αντιπαράθεση των δύο υπερδυνάμεων που επειδή στην εποχή του πυρηνικού πολέμου δεν μπορεί να διοχετευθεί στο πεδίο της μάχης διοχετεύεται σε άλλους τομείς, που, για εμάς τουλάχιστον, μπορεί να σημαίνουν εξάρτηση και υποτέλεια. □

ΕΛΛΗΝΟΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΣ

ΠΑΙΔΙΚΟΣ - ΝΗΠΙΑΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ

ΜΑΓΙΚΟΣ ΑΥΛΟΣ

- Σεβασμός στην τρυφερή ηλικία
- Υπεύθυνη προετοιμασία για το σχολείο
- Συνεργασία με τους γονείς

ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ 72

ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

τηλ. 68.16.834

Πολιτικός Μυγχαουζενισμός

Ξέρετε ότι αν πιστεύαμε τους πολιτικούς, το άγαλμα του Τρούμαν θα έπρεπε να βρίσκονταν σε μουσείο, την ίδια ώρα που θα λειτουργούσαν διακομματικές επιτροπές στην Βουλή για την άμυνα και την παιδεία, ο κ. Μητσοτάκης θα έκανε πορεία προς το λαό, και όλα αυτά τη στιγμή που μια νέα τάξη βιομηχάνων θα είχε αναλάβει τα ηνία της πολυβασανισμένης Ελληνικής βιομηχανίας;

Το αναδρομικό ξαναδιάβασμα των εφημερίδων, παρέχει μεταξύ των άλλων απολαύσεων και την ευκαιρία να διαπιστώσει κανείς πόσες φορές οι πολιτικοί αθετούν τις υποσχέσεις τους στην καλύτερη περίπτωση ή ψεύδονται ασύστολα στην χειρότερη. Γιατί πράγματι η δήλωση για την τοποθέτηση του Τρούμαν σε Μουσείο ανήκει στον Μένιο Κουτσόγιωργα (7 Νοεμβρίου '86), όπως και αυτή της συντομότητας συγκρότησης των διακομματικών επιτροπών (25 Νοεμβρίου '86), η οποία μάλιστα στηρίχθηκε σε μια ομιλία του πρωθυπουργού μια μέρα πριν. Μιλώντας μετά την εκδήλωση για τον Γοργοπόταμο, ο κ. Παπανδρέου είχε προτείνει «ανεπίσημα και φιλικά», την σύσταση «μικτών διακομματικών επιτροπών στο Κοινοβούλιο για τα αμυντικά θέματα και την παιδεία», παρακαλώντας μάλιστα τους εκπροσώπους του ΠΑΣΟΚ στο Κοινοβούλιο «να αναλάβουν σχετικές πρωτοβουλίες». Κοντεύει ένας χρόνος από τότε, και φυσικά όσο έχετε δει εσείς τις διακομματικές επιτροπές, άλλο τόσο τις έχει δει και η Βουλή των Ελλήνων.

Αντίστοιχης... διορατικότητας, ήταν και η πρόβλεψη της κ. Βάσως Παπανδρέου στην ομιλία της στην Βουλή μόλις είχε αναλάβει αναπληρωτής υπουργός Βιομηχανίας, ότι «δημιουργείται μια καινούργια τάξη βιομηχάνων γι' αυτό σύντομα θα δούμε μια βιομηχανική ανάπτυξη σύγχρονη και όχι βασισμένη σε κάποιες πρόσκαιρες παροχές» (5 Νοεμβρίου '86), αλλά φυσικά το μονοπώλιο δεν ανήκει στον κυβερνητικό στρατόπεδο. Τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς ο κ. Μητσοτάκης έλεγε ότι δεν θα κάνει πρόταση μομφής, επειδή «δεν θέλει τώρα ανένδοτο», για να φτάσει τον Ιούνιο του '87, μέσα δηλαδή σε 6 μήνες να εξαγγείλει τον ανένδοτο εξαγγέλοντας την πορεία με το λαό, η οποία με τη σειρά της δεν θα πραγματοποιηθεί, ποτέ ενώ την ίδια τύχη θα έχει και ο «διάλογος με τον λαό», τον οποίο αναγγέλει πανηγυρικά τον Ιανουάριο του '87, ο κ. Παπανδρέου.

Ο μόνος τελικά ειλικρινής, αποδυνκνείται εκ των υστέρων ο τώως διοικητής του ΙΚΑ κ. Κατσάνεβας ο οποίος σύμφωνα με το «Έθνος» (16-12-86) δήλωνε στο δικαστήριο ότι «δεν είναι παιδί του Καστριού». Λες και ήξερε τι επρόκειτο να συμβεί μερικούς μήνες μετά... Εκτός πια και αν αυτή η δήλωση στο δικαστήριο, έπαιξε ρόλο για την αποκοπή του από το ΙΚΑ. Γιατί όπως και να το κάνουμε SCRIPTA MANENT...

του Τύπου, του Ραδιοφώνου, της Τηλεόρασης...

● Έτοιμα είναι τα κτίρια του συγκροτήματος Κουρή στη Θεσσαλονίκη για την έκδοση της «Αυριανής Βορείου Ελλάδος»· χωρίς δάνεια, βεβαιώνει στην «Αυριανή» και στο «Δημ. Λόγο». Ακόμα όμως δεν μας εξήγησε τι έγινε με την ιστορία των δανείων της χούντας και των περιφημων κουπονιών. Περιμένουμε.

● Εβδομαδιαία ετοιμάζονται να γίνουν τα **Επίκαιρα**. Διευθυντής θα είναι ο Β. Μπιστικός ο οποίος παραμένει όμως και στην «Απογευματινή».

● Αλλαγές πρόκειται να γίνουν στην «Αυγή». Ο διευθυντής της εφημερίδας Γρ. Γιάνναρος εδήλωσε την πρόθεσή του να αποχωρήσει.

● Νέο περιοδικό για κομπιούτερ ετοιμάζει το συγκρότημα Λαμπράκη. Οι προεργασίες πάντως για το ραδιοφωνικό σταθμό προχωρούν. Για την τηλεόραση προβλέπεται μάχη.

● Συνέντευξη με τον Μ. Χατζιδάκι είχε πάρει ο Άρης Δαβαράκης για τον Ταχυδρόμο για να δημοσιευθεί πριν τη συνάντησή του πρώτου στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Η συνέντευξη όμως δεν δημοσιεύθηκε γιατί ο Μ.Χ. έθιγε μεταξύ άλλων και ορισμένους εκδότες. Λέγεται ότι προσπάθεια απάλυνσης ή απάλειψης κάποιων διατυπώσεων δεν ευδοχώθηκε και η συνέντευξη δεν δημοσιεύθηκε. Έτσι εξηγείται από ορισμένους και η αρχή της ομιλίας του Μ.Χ. στο Στάδιο, η οποία ξεκίνησε με το «αφού δεν είμαι δημοσιογράφος...»

● Καθυστερεί η έκδοση της «Αθηναϊκής», ενώ συνεχίζονται οι προετοιμασίες για τις «24ωρες» του δόκτορος Γ. Κοσκωτά.

● Μυστήριο καλύπτει την απόπειρα εμπρησμού στις εγκαταστάσεις Κοσκωτά στην Παλλήνη και το απειλητικό τηλεφώνημα - φάρσα για βόμβα στα γραφεία της «Γραμής Α.Ε.» που είχε σαν αποτέλεσμα την εκκένωση των γραφείων της.

Η πράξη αυτή είναι επικίνδυνη για τη

δημοκρατία και σκοταδιστική. Ο Τύπος κρίνεται από τους αναγνώστες και όχι από τους εμπρηστές. Άλλο η διαφάνεια για την προέλευση των χρημάτων του Κοσκωτά και άλλο βέβαια οι βιαιοπραγίες και οι υλικές καταστροφές.

Στο μεταξύ αναγνώστης μας κατήγγειλε ότι δύο άνδρες ασφαλείας του Κοσκωτά «τη συνοδεία» λυκόσκυλων τον υποχρέωσαν σε σωματική έρευνα και έλεγχο του αυτοκινήτου του, την ώρα που περνούσε έξω από το εργοστάσιο. Ιδιωτικοί αστυνομικοί, τώρα, εναντίον πολιτών; Το όνομα του παθόντος είναι στη διάθεση του περιοδικού.

● Ανταγωνιστή θα απαιτήσει στον τραπεζικό χώρο ο Γ. Κοσκωτάς. Ο και εκδότης Θ. Λιακουνάκος, ετοιμάζεται να ανοίξει Τράπεζα. Ποιος είπε ότι το εμπόριο όπλων δεν αποδίδει επί ΠΑΣΟΚ;

● Διαμαρτυρήθηκε ο ραδιοσταθμός του Δήμου Αθηναίων, αλλά και όλοι οι δημοσιογράφοι γιατί ο κυβερνητικός εκπρόσωπος έδωσε ταυτόχρονα με την ΕΡΤ-1 τον ανασχηματισμό ακριβώς στις 9 μ.μ. Διαμαρτυρήθηκαν επίσης όλοι την ημέρα του ανασχηματισμού για την «αποκλειστικότητα» των «Νέων» για τον «αιφνιδισμό Ανδρέα». Προς τι ομοιάζουν ΕΡΤ-1 και ΝΕΑ;

● Αλήθεια τι παραπάνω έχει ο δήμαρχος Αθηναίων Μ. ΕΒΕΡΤ από άλλους, ιδίου δημοσίου ενδιαφέροντος πολιτικούς άνδρες, ή πολιτικά κόμματα και σε ορισμένα δελτία ειδήσεων του ρατίου του δήμου μεταδίδονται οι δηλώσεις του με την εξής σειρά: Η είδηση ή αντίδραση της αξιωματικής αντιπολίτευσης — αν η είδηση αφορά κυβερνητική δραστηριότητα — οι αντιδράσεις — όχι όλων των κομμάτων; Ποια κριτήρια πρυτανεύουν όταν — όχι συχνά αλήθεια — συμβαίνει;

● Την 1η Οκτωβρίου αναμένεται το περιοδικό της Ε.ΑΡ. Τίτλος ευρέθη. «Επιχειρήματα» Λέγεται ότι θα υπάρχουν πολλές εκπλήξεις στο πρώτο τεύχος.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ: **Μεροληπτική κατάθεση**
Μία προσωπική κατάθεση, που συγχρόνως είναι και μαρτυρία της γενιάς της δικτατορίας και της μεταπολίτευσης.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΟΥΓΙΑΝΔΗΣ: **Λεπτομέρειες**
Λεπτομέρειες του καθημερινού βίου, που κάνουν όμως τη ζωή μας... δύσκολη· πολλές φορές ανυπόφορη.
Μικρά χρονολογήματα δημοσιευμένα στο περιοδικό ANTI.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΡΩΤΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΙΟΥΛΙΟΣ 1987

Είναι πια ξεκάθαρο ότι η συνολική κυκλοφορία των αθηναϊκών εφημερίδων ουσιαστικά ξαναέφτασε στα περυσινά της επίπεδα, παρ' όλο ότι το Φεβρουάριο η τιμή τους αυξήθηκε από 40 σε 50 δρχ. δηλαδή κατά 25%. Βέβαια αυτός ο κανόνας δεν ισχύει για όλες αλλά μόνο για το μέσο όρο.

Έτσι, σε πτώση βρίσκονται σχεδόν όλες οι εφημερίδες εκτός από το **Έθνος** (+1,2%), την **Ελευθεροτυπία** (+20,5%) και τον **Ελεύθερο Τύπο** (+19,8%). Η **Ελευθεροτυπία** μάλιστα κατόρθωσε να ανεβεί το μήνα αυτό από την πέμπτη θέση που είχε πέσει στην τρίτη και ο **Ελεύθερος Τύπος** από την τέταρτη στη δεύτερη. Το **Έθνος** εξακολουθεί να κρατάει την πρώτη θέση σημειώνοντας μάλιστα μια μικρή άνοδο. (Μια μηδαμινή ουσιαστικά αύξηση τριακοσίων φύλλων σημείωσαν και τα δύο ακροδεξιά φύλλα που η κυκλοφορία τους είναι πάρα πολύ μικρή).

Αν χωρίσουμε τις εφημερίδες κατά παρατάξεις, τότε βλέπουμε να επαναλαμβάνεται το φαινόμενο που παρατηρήθηκε και τον περασμένο μήνα: Τα τρία φύλλα που ανήκουν στην κομμουνιστική αριστερά είδαν την κυκλοφορία τους να πέφτει κατά 16% ενώ όλων των άλλων παρατάξεων ανέβηκε. Ίσως να περιέχει κάποιο πολιτικό μήνυμα αυτή η πτώση εκτός αν συνδέεται με τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι παραδοσιακοί αναγνώστες τους.

Από τις δεκαέξι εφημερίδες οι έντεκα έχασαν φύλλα σε σχέση με πέρυσι με συνέπεια τα **Νέα** από τη δεύτερη να πέσουν στην τέταρτη θέση, η **Αυριανή** από την τρίτη στην πέμπτη θέση και η **Πρώτη** από την έννατη στη δέκατη θέση.

Τις μεγαλύτερες απώλειες είχαν οι **Ακρόπολις** (-32,5%), ο **Δημοκρατικός Λόγος** (-19,2%) και η **Βραδυνή** (-15,0%), μαζί με τρία φύλλα της Αριστεράς, **Ριζοσπάστης** (-14,9%), **Πρώτη** (-16,8%) και **Αυγή** (-19,3%).

Κυκλοφορίες Ιουλίου 1987

	1986	1987	%
ΠΑΣΟΚ			
Έθνος	(1) 156.771	(1) 158.720	+ 1,2%
Ελευθεροτυπία	(5) 99.266	(3) 111.621	+ 20,5%
Νέα	(2) 118.253	(4) 110.902	- 6,2%
Αυριανή	(3) 105.848	(5) 98.418	- 7,0%
Δημ. Λόγος	(13) 12.285	(13) 9.929	- 19,2%
Σύνολο	492.423	497.590	+ 1,1%
Ν. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ			
Ελεύθερος Τύπος	(4) 100.212	(2) 120.002	+ 19,8%
Απογευματινή	(6) 92.976	(6) 91.706	- 1,4%
Βραδυνή	(7) 56.232	(7) 47.802	- 15,0%
Μεσημβρινή	(10) 34.463	(9) 33.643	- 2,4%
Καθημερινή	(11) 23.867	(11) 22.128	- 7,3%
Ακρόπολις	(12) 21.263	(12) 4.354	- 32,5%
Σύνολο	329.013	329.635	+ 0,2%
ΚΚ - ΑΡΙΣΤΕΡΑ			
Ριζοσπάστης	(8) 45.536	(8) 38.740	- 14,9%
Πρώτη	(9) 38.993	(10) 32.428	- 16,8%
Αυγή	(15) 5.919	(15) 4.778	- 19,3%
Σύνολο	90.448	75.946	- 16,0%
ΑΚΡΑ ΔΕΞΙΑ			
Εστία	(14) 6.306	(14) 6.340	+ 0,5%
Ελεύθερη Ώρα	(16) 1.234	(16) 1.535	+ 24,4%
Σύνολο	7.540	7.875	+ 4,4%
Γενικό Σύνολο	919.424	911.046	- 0,9%

Πίσω Από Τις Κουρτίνες

ΕΝΔΟΠΑΡΑΤΑΞΙΑΚΑ ΜΑΧΑΙΡΩΜΑΤΑ

Η προσχώρηση βουλευτών της ΔΗΑΝΑ **Γιατράκου** και **Αναστασάπουλου** «ήταν μόνο η αρχή». Όσο αθώα κι αν φάνηκε αυτή η ιστορία αρχές της εβδομάδας τόσο πιο ύποπτα μεθοδευμένη αποδεικνύεται. Γιατί από καιρό δούλευε συστηματικά ο τέως «*αρχιερέας της αποστασίας*». Και, όπως είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, η προσπάθεια αποσάρθρωσης της ΔΗΑΝΑ μετά τα πρώτα «θετικά» αποτελέσματα θα έχει και συνέχεια.

Τα γεγονότα και η μέθοδος:

Την ερχόμενη εβδομάδα πρόκειται να προσχωρήσουν στη «Νέα Δημοκρατία» του Κ. Μητσοτάκη **άλλοι δύο βουλευτές** της ΔΗΑΝΑ. Μετά από αυτό, όλη η ιστορία «περί όρων διαλόγου» πάει περίπατο. Ο αρχηγός της ΝΔ θα απαιτεί *δηλώσεις και αιτήσεις προσχώρησης*, σύμφωνα με πληροφορίες του περιβάλλοντός του.

Δεύτερο στοιχείο:

Γνωστό δημοσιογραφικό όνομα, πρόκειται αυτή την Κυριακή —ή την επόμενη— μέσα από την επώνυμη στήλη του να ζητήσει από τον ίδιο τον κ. **Στεφανόπουλο**, να συμβάλει στην «*ενότητα της παρατάξεως*» και να *προχωρήσει σε συζητήσεις* γι' αυτό.

Συστηματική, μεθοδευμένη και αποτελεσματική υπονόμηση λοιπόν. Πολλοί έχουν υποτιμήσει μερικά από τα τάλεντα του κ. Μητσοτάκη.

ΛΕΓΟΝΤΑΙ ΑΛΛΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΙ

Λέγεται ότι ο πρεσβευτής της ΕΣΣΔ (και μέλος της Κ.Ε. του ΚΚΕΣ-Αν.Αρ. για τις βάσεις κατά την επίσκεψή του στα γραφεία τους. Έμεινε στο γνωστό πλαίσιο της «επιστολής Γκορμπατσόφ» περί της ανάγκης διεθνούς ελέγχου των δραστηριοτήτων τους. Ορισμένοι ισχυρίζονται πως γι' αυτό η πρωτοβουλία ΚΚΕΣ-Αν.Αρ. και ΣΣΕΚ εναντίον των βάσεων δεν είχε συνέχεια. Το πιθανότερο όμως είναι πως οι υπερβολικές αξιώσεις του ΚΚΕ για «συμπαράταξιακή» κοινή τοποθέτηση όλων των δυνάμεων επ' αυτού και άλλων θεμάτων εξωτερικής πολιτικής ψύχραναν τους άλλους δύο εταίρους: ήσαν έτοιμοι για βήμα προς βήμα προσεγγίσεις αλλά όχι και για άλματα...

Λέγεται επίσης ότι ο κ. Στουκάλιν δεν βρισκόταν στα ίδια επίπεδα αντιπασοκικού πάθους με τους συνομιλητές του. Αντίθετα, επισήμανε τη σημασία που έχουν οι ελληνικές κυβερνητικές θέσεις για την προώθηση της «*διεθνούς ύφεσης και ειρήνης*», τουλάχιστον όπως την αντιλαμβάνεται η Μόσχα.

Λέγεται, τέλος, ότι το ΠΑΣΟΚ δεν είναι και τόσο εχθρικό έναντι της ιδέας της «*συμπαράταξης*». Θα μπορούσε ίσως ένα τέτοιο σχήμα να στηρίξει μια μειοψηφική κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ, χωρίς αυτή η υποστήριξη να παίρνει το χαρακτήρα συνεργασίας ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ. Από αυτή την άποψη ίσως κάτι να σημαίνει και η «*μικρή φράση*» του Χ. Φλωράκη στο φεστιβάλ της ΚΝΕ, που την ανέδειξε πρωτοσέλιδο ο «*Ριζοσπάστης*»: ότι δηλαδή ο σοβασπισμός της αριστεράς μπορεί ν' αποτελέσει «*κυβερνητική δύναμη*» —συνιστώσα δύναμη μιας κυβέρνησης κι όχι συνιστάμενη.

ΤΟ ΑΣΟΠ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΟΥ

Κάτι προετοιμάζεται πάλι στο ΑΣΟΠ. Τις ημέρες αυτές της μεγίστης κινητικότητας, το πρόσωπο του διοικητή της Εθνικής Τράπεζας κ. **Παναγόπουλου** συζητείται ως περιζήτητη νύφη —ή μήπως και ανεπιθύμητη, για άλλους;— Τα περί μεταπηδήσεώς του στην πρεσβεία της Ουάσιγκτον είναι γνωστά ήδη. Αλλά η *μη συμμετοχή του στις εργασίες του ΑΣΟΠ* είναι μια άλλη πτυχή των πρόσφατων εξελίξεων και διόλου τυχαία. Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος έδωσε κάποιες αόριστες πληροφορίες για το γεγονός και πάντως διόλου πειστικές. Το θέμα εκκρεμεί: Παραμερισμός πλήρης ή αναβάθμιση;

Τράμπα για την εξουσία Κασάρων και Αγίων

του Α. Διαβολικού

ΕΓΙΝΕ —και ποια— «τράμπα» μεταξύ του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου και του «ευλογησαντος» δικτατορία, μεταπολίτευση και Αλλαγή αρχιεπισκόπου Σεραφείμ την περασμένη Πέμπτη 17 Σεπτεμβρίου; Όλα δείχνουν ότι έγινε και μάλιστα επιμελώς προετοιμασμένη προς όφελος του Α. Παπανδρέου και του προϊσταμένου της Ιεραρχίας Σεραφείμ και με τρόπο τέτοιο μάλιστα, που να εξασφαλίζει τον έλεγχο όλων των μετέπειτα εξελίξεων.

ΟΛΗ η ιστορία του εκκλησιαστικού ξεκίνησε από την περίφημη σύνοδο της Χαλκίδας της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ. Εκεί ο καπετάν Υψηλάντης (Αλ. Ρόσσιος) έθιξε το θέμα λέγοντας στον πρωθυπουργό: «μας κοροϊδεύεται ή όχι για το εκκλησιαστικό»; «Ό,τι διακηρύχθηκε θα πραγματοποιηθεί», απάντησε ο Πρόεδρος του Κινήματος. Και τότε δρομολογήθηκε και η «πρωτοβουλία» Τρίτης. Οι δεσπότες όμως ήθελαν να προχωρήσει σιγά σιγά η υπόθεση. Ήθελαν την καθυστέρηση και μαζί τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν όσο το δυνατόν περισσότερα. Αυτό δεν बोлеу την κυβέρνηση που ήθελε να παρουσιάσει μια μεγάλη εξαγγελία. Ο νόμος συντάχθηκε για να ταρακουνήσει την ιεραρχία και να εμφανίσει την κυβέρνηση συνεπή ως προς μία προγραμματική εξαγγελία της. Τα υπόλοιπα ανέλαβαν να τα διευθετήσουν οι κ. Κασιμάτης και Λιλαίος, που σε όλο το διάστημα από την ψήφιση του νόμου μέχρι την συνάντηση μετ' αγγελικών ασπασμών Α. Παπανδρέου - Σεραφείμ εργάστηκαν πυρετωδώς για να βρίσκονται σε άριστες σχέσεις οι δύο «μεγάλοι» και σε μόνιμη συνεννόηση. Το πρόβλημά τους ήταν ο «μαθητευόμενος μάγος» Αν. Τρίτης και οι «φωνακλάδες» της Ιεραρχίας, που δεν κάτανουσαν κάποιους «υψηλούς» χειρισμούς και από τις δύο πλευρές. Ο κ. Τρίτης είχε καλά χρησιμοποιηθεί από τους ενδιαφερόμενους, ο νόμος έγινε αλλά έπρεπε να παίξει τώρα άλλο ρόλο.

Ο ΝΟΜΟΣ πράγματι είχε βγάλει του ιεράρχες από το λήθαργο «του σιγά σιγά» αλλά ο χρόνος λειτούργησε υπέρ της πολιτείας, γιατί τα θέματα του ΟΔΕΠ, της στέρησης των χρημάτων, το όριο ηλικίας κλπ. τους προσγειώσαν. Τώρα οι Παπανδρέου - Σεραφείμ θα μπορούσαν να κινηθούν. Ήδη ο νόμος τον οποίο ετοίμασε ο

Ημερία στη «Γαλήνη»...

δικαστής Στέφανος Μαθίας και για τον οποίο το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχθηκε ότι η νομολογία έχει επιλύσει τα βασικά του σημεία ήταν πραγματικότητα. Ποιος θα ήταν ο συμβιβασμός που θα επισφραγιζόταν με τα φιλά του Σεραφείμ; Γι' αυτόν είχαν εργασθεί επιμελώς οι Κασιμάτης - Λιλαίος. Έπρεπε να σωθεί από τη μια ο νόμος και ο Τρίτης και ταυτόχρονα να ικανοποιηθεί η Εκκλησία παρέχοντας μόνον τα αγροτικά και δασικά, αλλά να δοθούν σε αυτήν τα υπεσχημένα ανταλλάγματα, δηλαδή μισθοί ιεροκλήρων, μισθοί του ΟΔΕΠ, περιθαλψη του κλήρου και ποσό υπέρ των μοναστηριών από τον κρατικό προϋπολογισμό. Τα προβλήματα έτσι που είχαν δημιουργηθεί τακτοποιούνται τώρα στη βάση συμβάσεως και όχι μηδενικής. Φυσικά ο χωρισμός Εκκλησίας - Κράτους πάει περιπατο, ο νόμος δεν καταργείται, απλώς καθυστερεί η εφαρμογή του, προηγείται όμως η σύμβαση που τον υπερφαλαγγίζει χωρίς να τον «καταργεί». Το αντίστροφο θα ήταν άλλωστε γελοιοποίηση της κυβέρνησης...

ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΑ σύμβαση θεωρείται ικανοποιητική από την Εκκλησία γιατί δεν δίνει, αλλά συμβάλλεται με το νόμο. Αντίστοιχο προηγούμενο είναι η σύμβαση που έγινε το 1952 με τον τότε αρχιεπίσκοπο Σπυρίδωνα. Η ιεραρχία τη θεωρεί αυτή τη ρύθμιση άριστη.

ΣΥΜΦΩΝΑ με πληροφορίες επειδή η καταμέτρηση είναι δύσκολη για να κρατήσει π.χ. η Εκκλησία το 1/5 των εκτάσεων που ανήκουν σε μοναστήρια, θα εκχωρηθεί απλώς ο περιβάλλον ζωτικός

χώρος. Αυτό χαρακτηρίστηκε «χώρος αναπνοής» ή κατά τον Τρίτη «περιβαλλοντική προστασία»... Μέσα από αυτή τη βυζαντινολογία που αναπτύχθηκε και για άλλα θέματα οι κατεχορήν και ουσιαστικοί «χειριστές» των οσων θα συζητά η αποφασισθείσα Κοινή Επιτροπή, οι Κασιμάτης και Λιλαίος, θα την τροφοδοτούν με τα υπό εξέταση ζητήματα. Οι δυο τους, που άλλωστε πάντα συνεργάζονταν στενά, θα υλοποιούν τα συμφωνηθέντα, ενώ οι υπόλοιποι θα παίζουν υπερήφανα τον διακοσμητικό τους ρόλο. Και οι δύο έχουν την εμπιστοσύνη των «κορυφαίων» —πρωθυπουργού - Αρχιεπισκόπου— που δεν εμπιστεύονται τους παρακαταναούς και τους υφισταμένους τους.

Ο ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΣ όμως είχε και άλλες προεκτάσεις οι οποίες εκφράστηκαν και στον τελευταίο ανασχηματισμό. Ο Αντ. Τρίτης διεσώθη κρατώντας το Υπουργείο Παιδείας. Αποσχίσθηκε όμως το υπουργείο Θρησκευμάτων με επικεφαλής τον κ. Σολωμό. Ο τελευταίος που εξασφαλίζει την συναίνεση με τον Σεραφείμ έχει και το επιπλέον προσόν να είναι της αρεσκείας του. Φαίνεται ότι όλη αυτή η ιστορία του «χωρισμού» θεωρείται και ως... μία «ικανοποίηση» κάποιων «ξεροκέφαλων» που επιμένουν στο χωρισμό της Εκκλησίας και Κράτους! Στο παρασκήνιο ένας από τους υποψήφιους για το «Θρησκευμάτων» ήταν και ο κ. Λιλαίος. Όμως αν γινόταν, θα εξετίθετο ο αρχιεπίσκοπος μας και ο Λιλαίος θα μπορούσε εύκολα να χαρακτηριστεί από τους αντιπάλους του ως ο «πράκτορας της πολιτείας» στην Εκκλησία. Ο ιντριγκαδόρος «άγιος» Σεραφείμ προβλέπει πάντα τις αντιδράσεις. Έτσι δεν θα μπορούσε ποτέ να αφήσει ένα χρήσιμο άνθρωπο για τις μετέπειτα συζητήσεις στην Κοινή Επιτροπή να «καεί» με τέτοιο τρόπο. Άλλωστε η ουσιαστική εργασία και προσφορά εκεί υπάρχει. Και ο κ. Σολωμός που δεν διακρίνεται για τις «άκαμπτες» απόψεις του —που και περιορισμένες φαίνεται να είναι για τα της Εκκλησίας— ήταν για τον Σεραφείμ μια καλή επιλογή. Στην Κοινή Επιτροπή που αναμένεται να στελεχωθεί από «μετριοπαθείς» —από την πολιτεία θα μετέχει π.χ. ο πρόεδρος του Σ.τ.Ε., όπως και από την Εκκλησία επίσης «μετριοπαθείς» παρά τη συμμετόχη του Δημητριάδος που θα μετέχει ως νομομαθής

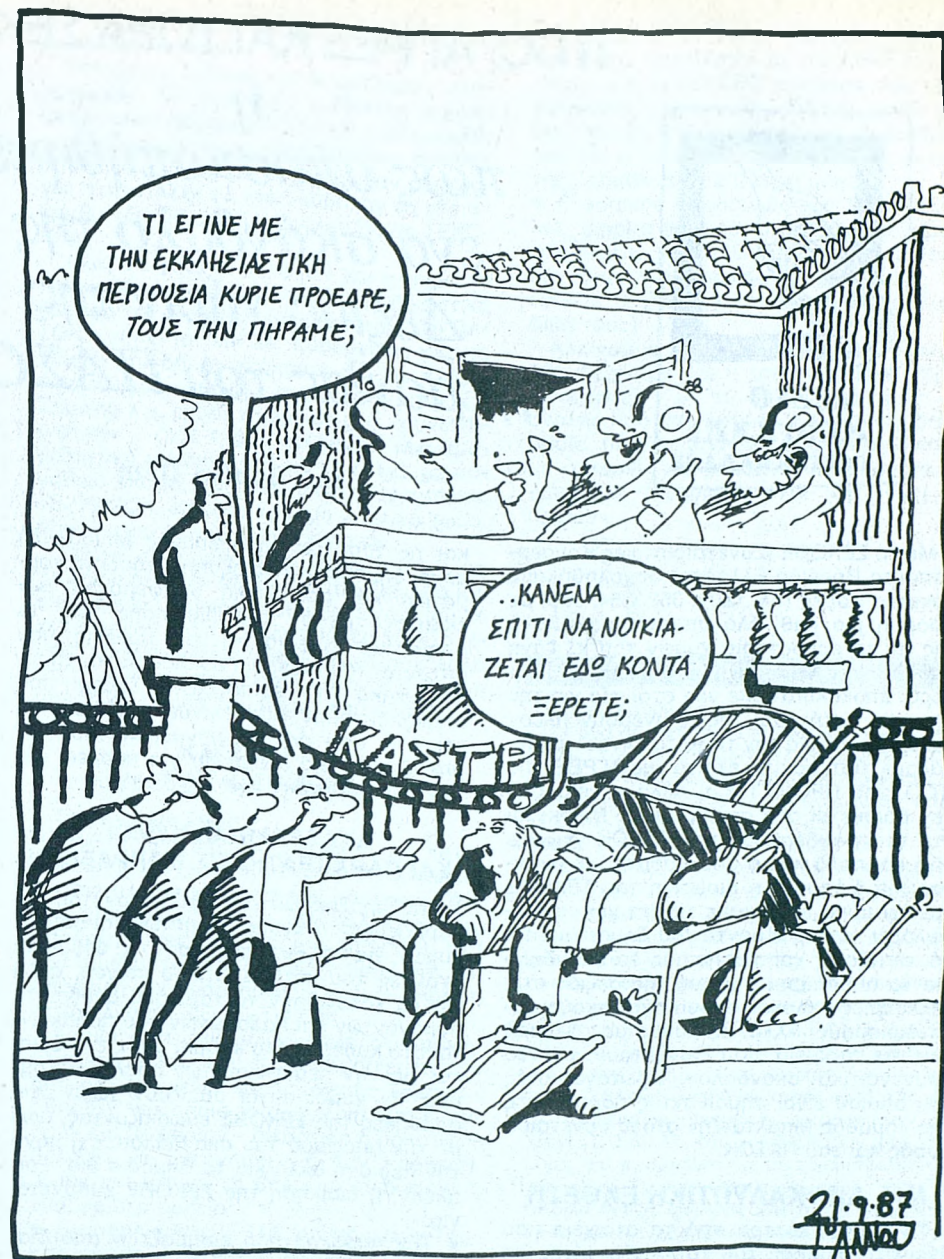
και ως «γέφυρα» προς τους «φωνασκούν-
τες» —ο κ. Λιλαίος μαζί με τον κ. Κασι-
μάτη θα φανούν πλέον χρήσιμοι.

ΑΝ ΑΥΤΑ χαροποιούν κάποιους «κο-
σμικούς» του Καίσαρος της εξουσίας,
κάποια άλλα χαροποιούν τους «κληρι-
κούς» της του Θεού εξουσίας. Ο «άγιος»
Σεραφεΐμ θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα ευ-
τυχής, γιατί με τον διακανονισμό αυτό
λύνει και το προσωπικό του πρόβλημα:
σώζει το θρόνο του και περιορίζει τις δρα-
στηριότητες της «Επιτροπής Αγώνος».
Θα μπορεί να ελέγχει και πάλι την Διαρ-
κή Ιερά Σύνοδο που αποτελείται από 12
δεσπότες —η Ιεραρχία αποτελείται από
70— την οποία «κατέλωσαν» για ένα διά-
στημα οι «φωνακλάδες» καταργώντας τα
ιερά θέσμια. Με τη σύμβαση που συμφω-
νήθηκε και τις υποσχέσεις που ακολούθη-
σαν οι «φωνακλάδες» μπήκαν στη γωνία,
ο Σεραφεΐμ έσωσε το θρόνο του και δια-
τηρεί τον έλεγχο της εξουσίας στην Εκ-
κλησία δια της Ιεράς Συνόδου. Τελικά γι
αυτόν «η μπόρα πέρασε»... Οι ακραίοι βέ-
βαια τον κατηγορούν ότι κοροϊδεύει την
Εκκλησία και ότι «τους πουλήσει» —κυ-
ρίως οι Φλωρίνης Καντιώτης, που παραι-
τήθηκε από την «Επιτροπή Αγώνος», μα-
ζί με τον Κορινθίος. Αλλά ο Σεραφεΐμ
γνωρίζει καλά ότι η δυναμική των πραγ-
μάτων ωθεί τώρα προς τον συμβιβασμό,
ο οποίος του επιτρέπει να έχει και τον έ-
λεγχο των μετέπειτα εξελίξεων.

ΟΛΗ ΑΥΤΗ η παρασκηνιακή διαδικα-
σία που ολοκληρώθηκε με τα χριστιανικά
φιλά αγάπης στη «Γαλήνη» επισφραγι-
ζοντας την αγωνία πρωθυπουργού και αρ-
χιεπισκόπου για το πώς θα συμβιβαστούν
προκειμένου να μην διαταραχθεί η εξου-
σία τους, φαίνεται ότι δεν έγινε αντιληπτή
από τον παπα-Πυρουνάκη που προδόθη-
κε από την Πολιτεία, δηλαδή από τον
«προδομένο» από τον πρωθυπουργό, Υ-
πουργό Παιδείας (και «Θρησκευμάτων»
πριν λίγες μέρες).

Ο ΠΑΠΑ—Γιώργης «έχει σεβαστούς και
γνώστες αγώνες», αλλά όμως «είναι και
σεβαστός οι αποφάσεις του», με αποτέλε-
σμα να κάνει το μόνο που απέμεινε σε ένα
μοναχικό «καου-μπόι» αλλά δεν έχουν
τολμήσει δεκάδες στελέχη του κυβερνη-
τικού και κρατικού μηχανισμού —να πα-
ραιτηθεί δηλαδή μετά την «τράμπα» από
μέλος του Δ.Σ. του ΟΔΕΠ. Παρέμεινε έτσι
μια φωνή κληρικού σε «άλλο μήκος κύ-
ματος» από αυτό των δεσποτάδων και
πολλών άλλων, μόνος αυτός μέσα σε
10.000 περίπου κληρικούς, αλλά και με
την πίκρα του χρησιμοποιηθέντος. Αφού
τον έβαλαν να δραστηριοποιηθεί μετά
του τράβηξαν το χαλί αφήνοντάς τον μό-
νο. Παρηγοριά! Ο θύτης του κ. Τρίτσης έ-
χει υποστεί ήδη τα ίδια από τον Καίσαρα.

ΓΙΑ ΑΛΛΟΥΣ λόγους «πικραμένους» εί-
ναι και ο «άγιος» Φλωρίνης που το έριξε
στην ειρωνεία και το χιούμορ προφανώς

για να διασκεδάσει εντυπώσεις και άλ-
λων «φωνακλάδων». «Λόγους σκοπιμό-
τητας» βλέπει στη «σκηνή των περιπτύξε-
ων»: «ομοιάζει με τους τρυφερούς εναγκα-
λισμούς απατωμένων συζύγων οι οποίοι
δια λόγους σκοπιμότητας, εις τας δημο-
σίας εμφανίσεις των ασπάζονται τρυφε-
ρώς αλλήλους ωσάν να λένουν: "βλέπε-
τε πώς αγαπώμεθα; Όλα τα άλλα είναι
ψεύδη των ανθρώπων οι οποίοι μας μι-
σούν"...» Χιούμορ ή προειδοποίηση ότι
και αυτός και άλλοι «φωνασκούντες» θα
περιμένουν για να γυρίσει ο τροχός; Η
«τράμπα» παρουσιάζει βέβαια την εικόνα
του «νικητή» και για την κυβέρνηση και
για την εκκλησία. Τα προβλήματα ωστό-
σο θεωρείται ότι θα λυθούν με κύρια κα-
τεύθυνση την επιτευχθείσα σύμβαση με-
ταξύ των δύο.

ΤΩΡΑ γιατί είχε προηγηθεί όλη αυτή η
φασαρία με τις εξαγγελίες περί «χωρι-

σμού Κράτους - Εκκλησίας», με τις συζη-
τήσεις περί Κανόνων, Συνόδων, Βαπτίσε-
ων, περιουσιών, φτωχών και ακτημόνων
αγροτών; Πρόκειται για άλλου παπά
Ευαγγέλιο όπως τελικά φαίνεται. Που έ-
χει να κάνει με την κοσμική εξουσία του
«Καίσαρος» και την «πνευματική» των ε-
πί της Ελλάδος αντιπροσώπων του Θεού,
«αγίων» δεσποτάδων μας.

ΜΠΟΡΕΙ και με άλλα. Με το μόνο πάν-
τως που σίγουρα δεν έχει σχέση είναι με
το διαχωρισμό κράτους και εκκλησίας
και τη συζήτηση των όσων συνεπάγεται
μια τέτοια επιλογή. Ο κ. Σεραφεΐμ χρειά-
ζεται ηρεμία τις νύχτες για τις προσευχές
και τις μετάνοιές του και ο πρωθυπουρ-
γός απαλή μουσική για τις αμαρτίες του.

ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΗΡΕΜΙΑ. Μήπως ζητούν
πολλά, «δια βαπτίσματος, «ιερωμένε» κ.
Τρίτση και «δια χειροτονίας», αγαπητέ
παπα-Πυρουνάκη;

ΙΤΣΟ, ΑΓΡΕΞ ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΣΕΚΟΒΕ

ή πώς αποσιωπήθηκε ένα σκάνδαλο της Δεξιάς χάριν της ηγεμονίας του ΠΑΣΟΚ

του Βασίλη Ζήση

Με τη ΣΕΚΟΒΕ (Συνεταιριστικές Κονσερβοποιίες Βόρειας Ελλάδας) ασχοληθήκαμε αρκετές φορές (βλ. τευχ. 353, 354, 355) με αφορμή μια καθ' όλα ύποπτη συναλλαγή της με το εργοστάσιο χυμών του κ. Φάνη Τόμπρα, του ΟΤΕ και των υποκλοπών. Σήμερα, αποκαλύπτουμε νέα στοιχεία για την εταιρεία αυτή, που της απονέμουν πλέον και δικαιοματικά τον τίτλο του «νέου σκανδάλου», ύστερα από εκείνα της ΑΓΡΕΞ, της ΙΤΣΟ, της ΠΡΟΜΕΤ κ.ά. Αλλά η «είδηση» δεν βρίσκεται στο σημείο αυτό. Βρίσκεται στο ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ γνώριζε εδώ και πολύ καιρό όσα ύποπτα και σκανδαλώδη διέπραξε η διοίκηση της ΣΕΚΟΒΕ και όχι μόνο δεν έκανε τίποτα για να διαφυλάξει τα συμφέροντα του δημόσιου, αλλά, αντίθετα, χρησιμοποίησε το σκάνδαλο για να αποσπάσει ψήφους της δεξιάς στις τελευταίες εκλογές στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Αλλά, ας δούμε με τη σειρά όλα τα στοιχεία που συνθέτουν το νέο «συνεναιτικό σκάνδαλο», πρωταγωνιστές του οποίου είναι σημαίνοντες παράγοντες της «ομάδας Μπαλτατζή» στους συνεταιρισμούς και του ΠΑΣΟΚ.

ΜΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Το σημαντικότερο από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το «ΑΝΤΙ» είναι μια εμπιστευτική έκθεση της Διεύθυνσης Γεωργικών Βιομηχανιών της Αγροτικής Τράπεζας προς τον Διοικητή και τον Υποδιοικητή της. Η έκθεση φέρει ημερομηνία 26.3.87 και μεταξύ άλλων αναφέρει ότι με βάση λογιστικό τής 16.2.87 «οι ληξιπρόθεσμες και άληκτες οφειλές» της ΣΕΚΟΒΕ (προς την ΑΤΕ κυρίως), φτάνουν τα δέκα δισεκατομμύρια δραχμές (9.727.600.000 για την ακρίβεια). Παράλληλα και με βάση στοιχεία από το ισοζύγιο της 31.10.86 το οικονομικό άνοιγμα της φτάνει τα 3.675.000.000 δραχμές.

Το ερώτημα είναι θεαίως, όπως και στην περίπτωση της ΑΓΡΕΞ, της ΙΤΣΟ και της ΠΡΟΜΕΤ, πώς δημιουργήθηκε αυτό το τεράστιο χρέος και πού πήγαν τα δισεκατομμύρια που λείπουν από τον ισολογισμό της ΣΕΚΟΒΕ. Φταίει μόνο η κακοδιαχείριση, όπως επιστημαίνει έκθεση ορκωτών λογιστών που δημοσιεύτηκε στο «Ποντίκι» της 18.9.87; Τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το «ΑΝΤΙ» αποδεικνύουν ότι η «κακοδιαχείριση» ευθύνεται μόνο για ένα πολύ μικρό μέρος του σκανδάλου.

Η ΣΕΚΟΒΕ κατασπατάλησε τα δισεκατομμύρια που εισέπραξε από το δημόσιο

και τις τραπεζές, από εποχής Μπαλτατζή μέχρι σήμερα, για να εξυπηρετήσει τα κομματικά και προσωπικά συμφέροντα των εκάστοτε μελών της διοίκησής της, τα οποία και ευθύνονται για πράξεις που άπτονται του ποινικού δικαίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εμπιστευτική έκθεση που αποκαλύπτουμε, υποδεικνύει στη διοίκηση της ΑΤΕ «την άσκηση μηνύσεων κατά των υπευθύνων της εταιρείας για πράξεις αυτών που παρέχουν σχετικό δικαίωμα».

ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΙ ΧΥΜΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΡΑΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΩΝ

Στις πράξεις αυτές περιλαμβάνεται, για παράδειγμα, η αγορά άχρηστων και σάπιων χυμών, για να εξυπηρετηθούν όχι θέβαια οι ανάγκες του καταναλωτικού κοινού, αλλά για να καλυφθούν τα ταμειακά ανοίγματα παραγόντων και παραγωγών που πρόσκεινται στο κυβερνητικό κόμμα, όπως εικάζεται και για την περίπτωση των αδελφών Τόμπρα. Οι χυμοί αυτοί σπίζουν τώρα στις αποθήκες της ΣΕΚΟΒΕ εσωδιάζοντας, μαζί με την αποφορά του σκανδάλου, όχι μόνο την περιοχή αλλά και το δημόσιο βίο. Επιπλέον, η διοίκηση της ΣΕΚΟΒΕ ευθύνεται για:

- Την παρακράτηση εισπράξεων από διαθέσεις ενεχυρών (ποσό περίπου τριών δισεκατομμυρίων) παρά τις συμβατικές υποχρεώσεις της και τις επανειλημμένες υποστάσεις της ΑΤΕ.
- Την παρακράτηση εισπράξεων που προέρχονται από διάθεση προϊόντων στο εξωτερικό (αυτό μας θυμίζει την ΑΓΡΕΞ και την κ. Υψηλάντη).
- Την διάθεση προϊόντων χωρίς την παράδοση φορτωτικών εγγράφων.
- Την απασχόληση μεγάλου αριθμού εργατοτεχνικού προσωπικού – πολύ μεγαλύτερου από τα απαιτούμενα – με αποτέλεσμα τα έξοδα μισθοδοσίας και διοίκησης να φτάνουν σε δυσθεώρητα ύψη. (Ποιος μίλησε για προεκλογικές και μετεκλογικές προσλήψεις;).

Για την εξυγίανση της ΣΕΚΟΒΕ και τη διαφύλαξη των δισεκατομμυρίων που χρω-

στάει στο δημόσιο, η έκθεση πρότεινε είτε να θγουν στον πλειστηριασμό περιουσιακά της στοιχεία, είτε να κηρυχθεί η εταιρεία σε αναγκαστική διαχείριση. Κι αυτό επειδή ο συντάκτης της έκθεσης εκτίμησε ότι άλλα ηπιότερα μέτρα οικονομικής εξυγίανσης, όπως είναι η αύξηση των ιδίων κεφαλαίων, δεν είναι σε θέση να επιλύσουν «τα οξύτατα προβλήματα» που αντιμετωπίζει η ΣΕΚΟΒΕ.

Η έκθεση προτείνει, επίσης, να μη χορηγήσει η ΑΤΕ νέο δάνειο στην ΣΕΚΟΒΕ επειδή «οι αντισυμβατικές ενέργειές της και το όχι σωστό πνεύμα που διέπει τα αιρετά και υπηρεσιακά όργανά της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους» δεν εγγυώνται την αποπληρωμή του.

Αλλά, επειδή ο συντάκτης της έκθεσης γνωρίζει, όπως φαίνεται καλά, το παρασκήνιο και προέβλεψε ότι η διοίκηση της ΣΕΚΟΒΕ θα πείσει την κυβέρνηση – μέσω των επαφών της με στελέχη του ΠΑΣΟΚ – για να πιέσει με τη σειρά της την ΑΤΕ για να δώσει η τελευταία και νέο δάνειο στην εταιρεία, υπέδειξε και την εναλλακτική λύση:

«Στην περίπτωση αυτή (χρηματοδότηση της εταιρείας) επιβάλλεται η Τράπεζα να ζητήσει από το Δημόσιο να εγγυηθεί τυχόν άνοιγμα του συγκεκριμένου δανείου και η χορήγησή του να συνδυαστεί με τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- Την ανάληψη υποχρέωσης, από τη Διοίκηση της Εταιρείας, πιστής τήρησης των όρων χρηματοδότησής της.
- Την άσκηση μηνύσεων κατά των υπευθύνων της Εταιρείας, για πράξεις αυτών που παρέχουν σχετικό δικαίωμα».

Σημειώνουμε ότι το 1986 η διοίκηση της ΑΤΕ χορήγησε και νέο δάνειο ύψους δυο δισεκατομμυρίων στη ΣΕΚΟΒΕ, παρόλο που έκθεση ορκωτών λογιστών είχε επισημάνει τις ατασθαλίες των μελών της διοίκησης.

Και παρόλο που η έκθεση προτείνει να μη χορηγηθεί νέο δάνειο αν δεν τηρηθούν οι όροι που προαναφέρονται, μαθαίνουμε ότι η διοίκηση της ΑΤΕ ενέκρινε ήδη νέο δάνειο, ύψους 2,6 δις, προς τη ΣΕΚΟΒΕ.

Η ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΓΙΝΕ

Η αποκαλυπτική αυτή έκθεση συντάχθηκε, όπως προαναφέραμε, στις 26.3.87 και επιδόθηκε αμέσως στον τότε διοικητή της Αγροτικής Τράπεζας κ. Καφίρη και στην προϊστάμενη αρχή, το υπουργείο Γεωρ-

* Το τεύχος αυτό είχε πάρει το δρόμο για το τυπογραφείο όταν πληροφόρηθήκαμε ότι και το «ΚΑΛΑΜΙ» αναφέρεται στην ίδια έκθεση. Διαγράφουμε, λοιπόν, το επίθετο «αποκλειστικό», και διαπιστώνουμε για μια ακόμα φορά ότι το κυνήγι των «αποκλειστικών» καθιστά αβέβαιες και αφερέγγυες τις «πηγές» και από μόνο του δεν αρκεί για το φωτισμό των γεγονότων.

γίας. Από τότε πέρασαν έξι ολόκληροι μήνες και ούτε η Τράπεζα, ούτε το Υπουργείο, έκαναν το παραμικρό για να προσοπάτουν να δισεκατομμύρια του δημοσίου που διακυβεύονται στην ΣΕΚΟΒΕ. Ο λόγος; Υψηλά ιστάμενα στελέχη του ΠΑΣΟΚ και της κυβέρνησης χρησιμοποίησαν την έκθεση όχι για να στείλουν στον Εισαγγελέα τον κ. Σπυρούδη και τα άλλα στελέχη της ΣΕΚΟΒΕ, αλλά για να παζαρέψουν μαζί τους την υποστήριξη του συνδυασμού του ΠΑΣΟΚ από τους δύο ψηφοφόρους της ομάδας Μπαλτατζή στις εκλογές της ΠΑΣΕΓΕΣ. Αλλά ας πάρουμε από την αρχή την ιστορία αυτής της «κατά φύσιν» — όπως αποδεικνύουν οι παρόμοιες περιπτώσεις — και όχι «παρά φύσιν» — συνεργασίας, του ΠΑΣΟΚ. Όχι για κανέναν άλλο λόγο αλλά για να εντυφλώσουμε λίγο περισσότερο στον αμοραλισμό της πολιτικής σκηνής.

Ο Εντεταλμένος Σύμβουλος της ΣΕΚΟΒΕ κ. Σπυρούδης τυγχάνει σημαίνον στέλεχος της «ομάδας Μπαλτατζή» στους συνεταιρισμούς. Τυγχάνει, επίσης, ουσιαστικός αρχηγός της ΑΔΑΚ, που είναι η συνδικαλιστική παράταξη της «Νέας Δημοκρατίας» στην ΠΑΣΕΓΕΣ. Η «ομάδα Μπαλτατζή» αποτελεί την «αιχμή του δόρατος» της Ν.Δ. στο συνεταιριστικό κίνημα, εφόσον ελέγχει τις περισσότερες από τις πρωτοβάθμιες οργανώσεις της Δυτικής και Ανατολικής Μακεδονίας.

Ως γνωστόν, οι «μπαλτατζηδικοί» ανήκουν στη λεγόμενη «φωτισμένη δεξιά», μπορούν δηλαδή και φωτίζονται, κατά περίπτωση και συνεργάζονται με άλλες δημοκρατικές δυνάμεις, όπως το ΠΑΣΟΚ. Συνηθισμένοι, λοιπόν, στα διπλά παιχνίδια, οι «μπαλτατζηδικοί» και ο κ. Σπυρούδης επεδίωξαν στις τελευταίες εκλογές στις συνεταιριστικές οργανώσεις τη συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ. Με τα κατάλληλα ανταλλάγματα βεβαίως, ένα από τα οποία ήταν και η ΣΕΚΟΒΕ «θα σας ψηφίσουμε στις εκλογές, αλλά δε θα πειράξετε την ΣΕΚΟΒΕ».

Το «ΑΝΤΙ» επεσήμανε τη συνδιαλλαγή αυτή έγκαιρα, από το τχ. 343, όταν έγραφε: «Ο κ. Σπυρούδης διαπραγματεύεται με το ΠΑΣΟΚ για μετεκλογικό συνασπισμό στην ανάδειξη του προεδρείου της ΠΑΣΕΓΕΣ». Τότε, βεβαίως, δε γνωρίζαμε ότι η ΣΕΚΟΒΕ ήταν ο «δούρειος ίππος» του ΠΑΣΟΚ μέσα στη δεξιά και το μέσο που έκανε δυνατή μια ακόμα «συνεναιτική» διαδικασία. Τώρα αποδεικνύεται.

Τελικά, οι «μπαλτατζηδικοί» δεν ψήφισαν στις εκλογές των συνεταιρισμών του ΠΑΣΟΚ και το τελευταίο άρχειο να «διαρρέει» στον Τύπο διαφορά «ντεσού» της υπόθεσης ΣΕΚΟΒΕ, σα την ερωμένη που εκδικείται τον εραστή, που την κοροϊδεύει υποσχόμενος «γάμου κοινωνίαν». Δεν τολμά, όμως, να αποκαλύψει όλη την αλήθεια για ευνόητους λόγους.

Ποιοι είναι οι υψηλά ιστάμενοι παράγοντες του ΠΑΣΟΚ που ενέκριναν τη συναλλαγή; Το «ΑΝΤΙ» είναι σε θέση να γνωρίζει ότι ο πρώην διοικητής της ΑΤΕ κ. Καφίρης θέλησε να διατάξει έλεγχο, μόλις πήρε στα χέρια του την περιφέρη έκθεση, αλλά «δεν τον άφησαν». Άλλες πληροφορίες — από το υπουργείο Γεωργίας αυτές — αναφέρουν ότι ο κ. Ποττάκης προσπάθησε επανειλημμένα να λάβει μέτρα για την εξυγίανση της ΣΕΚΟΒΕ, που σύμφωνα με μια πληροφορία έφταναν και μέχρι την αλλαγή του διοικητικού της συμβουλίου. Ούτε αυτός, όμως, κατόρθωσε να προχωρήσει,

ίσως «επειδή κάτι τέτοιο υπερέβαινε τις δυνατότητές του».

Υπάρχουν, βέβαια, και οι αντίθετες πληροφορίες. Ότι δηλαδή ο κ. Ποττάκης είναι αυτός που «παζαρέψε» με τον κ. Σπυρούδη — είτε αυτοβούλως είτε κατόπιν άνωθεν υποδείξεως — και τώρα που έγιναν οι εκλογές στην ΠΑΣΕΓΕΣ «του λύθηκαν τα χέρια» και θα «ξεκαθαρίσει» την «υπόθεση ΣΕΚΟΒΕ».

Ίσως να γίνει κι αυτό, αν και η σημασία της υπόθεσης ξεπερνά πλέον τη δικαστική πλευρά της. Το θέμα είναι πολιτικό: Το ΠΑΣΟΚ ευθύνεται και ως κυβέρνηση και ως κόμμα επειδή οι χειρισμοί δε θα έγιναν ασφαλώς με ευθύνη — οι κ. Γεννηματάς και Σημίτης λ.χ. έχουν ανάμειξη στα «συνεταιριστικά» — ενός ή δυο στελεχών. Μια αμοραλιστική συνδιαλλαγή με τη δεξιά, με μοναδικό σκοπό την συνέχιση της ηγεμονίας του ΠΑΣΟΚ, σε έναν κρίσιμο γι' αυτό χώρο, πρυτανεύει πάσης άλλης εκλογής.

Τελικά το πραγματικό θέμα αυτής της ιστορίας είναι το συνεταιριστικό κίνημα και επωμίζονται μεγάλες ευθύνες αυτοί που το χειρίστηκαν για τις πελατειακές τους σχέσεις και επιδιώξεις. Γιατί γνωρίζουν καλά ότι οι συνεταιρισμοί είναι αυτή τη στιγμή η μοναδική ελπίδα του αγροτικού κόσμου.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟΝ κ. ΤΟΜΠΡΑ

Επιμένουμε όμως:

- Πού πήγαν τα δισεκατομμύρια που κατασπατάλησε η ΣΕΚΟΒΕ; Η ύποπτη συναλλαγή της με την εταιρεία των αδελφών Τόμπρα χρησιμεύει, εκτός των άλλων, και ως υπόδειγμα για να δοθεί μια απάντηση στο ερώτημα αυτό. Χρησιμεύει επίσης, και ως απόδειξη της διάστασης που έχει πάρει η συνδιαλλαγή Δεξιάς - ΠΑΣΟΚ.

Ας μας επιτρέψουν, συνεπώς, οι αναγνώστες του «Αντί» την επαναδημοσίευση των βασικών στοιχείων της υπόθεσης Τόμπρα - ΣΕΚΟΒΕ, τα οποία μπορούν να χρησιμεύσουν και σε όποιον — δικαστικό ή πολιτικό — θελήσει να ενεργήσει για την υπόθεση. Έστω και για να τηβάλει με όλους τους τύπους στο αρχείο:

- Η εταιρεία ΛΙΜΠΕΡΤΑ των αδελφών Τόμπρα πούλησε στη ΣΕΚΟΒΕ χυμό πορτοκαλιού απολύτως ακατάλληλο και επικίνδυνο για την υγεία του καταναλωτικού κοινού.

- Ο χυμός πουλήθηκε ύστερα από τις φορτικές πιέσεις του κ. Τόμπρα προς τον κ. Σπυρούδη και αφού προηγουμένως απειλήθηκαν και εκβιάστηκαν έμμεσα στελέχη του εργοστασίου της ΣΕΚΟΒΕ που διαφωνούσαν με την αγορά.

- Ο κ. Σπυρούδης απείλησε, μάλιστα, τον τότε χημικό διευθυντή του εργοστασίου της ΣΕΚΟΒΕ στα Γιαννισκά κ. Πλούμη ότι αν δεν ενέκρινε την αγορά των χυμών «είχε τρεις άλλους έτοιμους να πάρουν τη θέση του». Ο κ. Πλούμης παραιτήθηκε τελικά, αλλά διατηρούμε τις επιφυλάξεις μας για το αν πρόκειται περί «παραίτησης» ή «εξαναγκασμού σε παραίτηση». Το λόγο έχει ο κ. Πλούμης.

- Ο κ. Τόμπρας επισκεπτόταν και μάλιστα νύκτωρ τον κ. Σπυρούδη στο σπίτι του για να συζητήσουν την αγορά. (Με κάτι τέτοια του βγαίνει το όνομα ότι είναι «συνωμότης»).

- Οι χυμοί του κ. Τόμπρα παραμένουν ακόμα αδιάθετοι στις αποθήκες της ΣΕΚΟΒΕ.

- Ο ίδιος, ο κ. Πάνος Τόμπρας, αδελφός του Φάνη, ομολόγησε με επιστολή του στο «Αντί» ότι η ΣΕΚΟΒΕ αγόρασε τους ακατάλληλους χυμούς του, διόμισι φορές επάνω από την κανονική τιμή, με τη δικαιολογία ότι η «ΛΙΜΠΕΡΤΑ» είχε τους χυμούς της.. αδιάθετους επί επτά μήνες.

- Ο νομικός σύμβουλος της ΣΕΚΟΒΕ, τέλος, διορίστηκε από τον κ. Τόμπρα νομικός σύμβουλος του ΟΤΕ στην συμπρωτεύουσα και ήταν και υποψήφιος βουλευτής του ΠΑΣΟΚ (δηλαδή, όλα «και μονά και ζυγά» δικά τους).

Κλείνουμε το σημερινό άρθρο — αν και όλα δείχνουν ότι η υπόθεση ΣΕΚΟΒΕ θα συνεχιστεί — με τη δημοσίευση μιας επιστολής που μας έστειλε ο κ. Σπυρούδης, η οποία, ύστερα από όλα όσα αποκαλύπτουμε μπορεί να χαρακτηριστεί άνετα ως «μνημείο υποκρισίας» και «να τεθεί στο αρχείο».

ΚΑΙ Ο κ. ΣΠΥΡΟΥΔΗΣ:

Κύριε Διευθυντά,

Σε δύο συνεχή σας δημοσιεύματα με ημερομηνίες 31/7/87 και 28/8/87 ασχολείσθε με τον κ. Φάνη Τόμπρα και τη δραστηριότητά του στην παραγωγή χυμών, εμπλέκοντας και τη ΣΕΚΟΒΕ ως αγοράστρια και μάλιστα προτιμησιακά από την εταιρεία ΛΙΜΠΕΡΤΑ.

Σας γνωρίζουμε λοιπόν ότι η συνεταιριστική και όχι κρατική όπως γράψατε εταιρεία ΣΕΚΟΒΕ πραγματοποιεί όλες τις προμήθειές της ύστερα από διαγωνισμό και προσφορές που δέχεται από όλες τις εταιρείες χωρίς να ερευνά και ποιοι είναι μέτοχοί τους. Στην περίπτωση των χυμών δέχεται προσφορές και συνεργάζεται με τις εταιρείες ΣΠΑΡΤΗ ΕΛΛΑΣ, ΒΙΟΧΥΜ, ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΜΠΑΛΗ, ΛΙΜΠΕΡΤΑ και άλλες.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση που αναφέρεστε η ΣΕΚΟΒΕ δέχθηκε προσφορές από όλες τις παραπάνω εταιρείες, μειοδοτήσαν δε η ΣΠΑΡΤΗ ΕΛΛΑΣ και η ΛΙΜΠΕΡΤΑ από τις οποίες και προμηθεύτηκε ίσες περίπου ποσότητες χυμού, παλαιότερα είχε μειοδοτήσει η εταιρεία ΑΦΟΙ ΜΠΑΛΗ και αυτοί υπήρξαν οι προμηθευτές μας, όπως και παλιά κατά τον ίδιο τρόπο η εταιρεία ΒΙΟΧΥΜ. Τα πρακτικά των διαγωνισμών και οι αποφάσεις της Επιτροπής Προμηθειών είναι στη διάθεσή σας, χωρίς να παρίσταται ανάγκη να καταφεύγετε σε πληροφροδοτές που δεν φημίζονται για την αξιοπιστία τους. Αν φροντίζατε να μάθετε για το ποιόν και την πολιτεία τους γενικά, δεν θα αποτολμούσατε το δημοσίευσμα.

Κύριε Δ/ντά, στη ΣΕΚΟΒΕ υπάρχει πλήρης διαφάνεια και σας καλούμε να τη διαπιστώσετε: Είστε ευπρόσδεκτος στα γραφεία μας.

Είναι ψευδές το ότι απολύθηκε ή απειλήθηκε ο διευθυντής του εργοστασίου χυμών κ. Πλούμης και θα πάρατε και επιστολή του, που θα σας διαφωδύει, μη γίνεσθε λοιπόν — προφανώς άθελά σας και από παραπληροφόρηση — «συκοφάντες». Φυσικά δεν σχολιάζω τα περί κολλητού κλπ. του κ. Τόμπρα που αναφέρονται στο πρόσφατο μου γιατί όσοι στους συνεταιριστικούς κύκλους του βορειοελλαδικού και πανελληνίου χώρου μας γνωρίζουν, και αυτοί δεν είναι λίγοι, μπορούν κάλλιστα να σας πληροφορήσουν σίγουρα περί του αντιθέτου.

Ευχαριστώ
Απ. Σπυρούδης

Εντεταλμ. Σύμβουλος ΣΕΚΟΒΕ

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ:

«Την πολιτική συζήτηση στην Ελλάδα τη χαρακτηρίζει η κενότητα και η απουσία ουσιαστικών θεμάτων»

Δημοσιεύουμε το δεύτερο μέρος της συνέντευξης που παραχώρησε στο ANTI ο Κορνήλιος Καστοριάδης, το οποίο καλύπτει ευρύ και «ευαίσθητο» φάσμα θεμάτων —από την κατάρρευση της Αριστεράς, τη νεοφιλελεύθερη μεταμπίεση της Δεξιάς, έως την ποδοσφαιροποίηση της ελληνικής πολιτικής ζωής και την κοσμοθεωρητική αντίθεση μεταξύ της αρχαίας ελληνικής και της βυζαντινής παράδοσης. Το πολιτικό και διανοητικό θάρρος του Κορνήλιου Καστοριάδη —σε μια εποχή που και τα δύο σπανίζουν— χαρακτηρίζουν το έργο και την πολιτεία του, σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι πρόλογοι και οι εισαγωγές περιττεύουν. Για το λόγο αυτό περνάμε κατ' ευθείαν στη συνέντευξη.

Τ.Π.

ΠΕΡΙ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ

● Τον τελευταίο καιρό γίνεται αρκετός λόγος στην Ελλάδα περί των αρετών του νεοφιλελευθερισμού. Υπάρχουν κείμενα, αρθρογραφία και ένα σχετικό ρεύμα υπέρ. Εσείς θεωρείτε ότι προσκομίζει κάτι καινούριο ο νεοφιλελευθερισμός;

— Ασφαλώς όχι. Τίποτα καινούριο δε φέρνει. Κατ' ουσίαν πρόκειται για μια αντεπίθεση των δεξιών στρωμάτων και των μεγάλων κύκλων της business τα τελευταία δέκα χρόνια. Η επίθεση αυτή πασπαλίζεται με όλες αυτές τις ρητορείες περί φιλελευθερισμού, ατομικισμού κλπ.

Τι έκανε η Θάτσερ στην Αγγλία και ο Ρήγκαν στην Αμερική; Σίγουρα έκαναν μια ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος. Τα μέτρα που πήραν τις περισσότερες φορές χτύπησαν τις φτωχότερες τάξεις, η ανεργία έφθασε σε δυσθεώρητα ύψη ιδίως στην Αγγλία - δυστυχώς ο πληθυσμός δεν ξεσηκώθηκε - οι κοινωνικές παροχές μειώθηκαν και δημιουργήθηκε φοβία μπροστά στην απειλή παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

● Νομίζετε ότι ο νεοφιλελευθερισμός έχει μέλλον;

— Νομίζω ότι αυτή η κατάσταση δεν μπορεί να συνεχιστεί επί πολύ. Δεν το αντέχει ούτε η αγγλική ούτε η αμερικανική οικονομία, οι οποίες βρίσκονται σε πολύ άσχημη φάση. Εδώ βλέπει κανείς όλη τη δημαγωγία των πολιτικών. Ο Ρήγκαν κέρδισε τις εκλογές υποσχόμενος ότι θα εξαλείψει το έλλειμμα του δημοσίου προϋπολογισμού και ότι θα αποκαταστήσει τη δύναμη της Αμερικής. Το αποτέλεσμα είναι ότι μετά από επτά χρόνια δικής του θητείας το έλλειμμα του προϋπολογισμού είναι τέτοιο που ούτε οι πιο φανατικοί κεύσανοι δε θα το είχαν ονειρευτεί. Υπερβολικό είναι επίσης και το εξωτερικό έλλειμμα. Από άποψη οικονομική ο Ρήγκαν τα έχει κάνει γης μαδιάμ.

Γι' αυτό είναι πιθανό στις ερχόμενες εκλογές να υπάρξει αντιστροφή χτύπημα. Θέλω να πω δηλαδή, ότι υπάρχουν αντικειμενικά όρια σε αυτή την επιστροφή σε μια δήθεν φιλελεύθερη οικονομία. Κατά τη γνώμη μου η επιστροφή σε μια φιλελεύθερη οικονομία τύπου 19 αιώνα θα οδηγούσε πολύ σύντομα τις ανεπτυγμένες χώρες σε οικονομική κατάρρευση. Γι' αυτόν το λόγο κάποιο φρένο θα μπει.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Βρίσκετε ότι υπάρχει σήμερα πλέον κάποια ουσιαστική διάκριση ανάμεσα στη Δεξιά και την Αριστερά;

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ: Οι όροι Δεξιά και Αριστερά βαθύτερα και ουσιαστικά δε σημαίνουν πλέον τίποτα. Αυτό από καιρό το έχω γράψει και το έχω πει. Δε μιλάω φυσικά για εξωφρενικές περιπτώσεις ακροδεξιών, χούντας, αυτού του Λαρούς του Αμερικανού οίωναί φασίστα ούτε μιλάω για τα κομμουνιστικά κόμματα τα σταλινικά. Δεν υπάρχει όμως διάκριση μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς, γιατί και οι δύο στην καλύτερη περίπτωση αυτό που έκαναν και κάνουν είναι ότι διαχειρίζονται το υπάρχον καθεστώς, όσο και αν φωνάζουν για αλλαγή. Και η Δεξιά και η Αριστερά εκπροσωπούν γραφειοκρατικούς σχηματισμούς οι οποίοι απαρτίζονται: από έναν κομματικό μηχανισμό, ένα μέρος της κρατικής γραφειοκρατίας και ένα μέρος από τους διευθύνοντες των επιχειρήσεων. Φυσικά η Δεξιά διαθέτει πολύ ισχυρότερα ερείσματα από την Αριστερά τόσο στο κράτος όσο και στο χώρο της οικονομίας.

● Είπατε ότι η Δεξιά και η Αριστερά απλώς διαχειρίζονται την εξουσία. Καλά, όταν κέρδισαν τις εκλογές στη Γαλλία οι σοσιαλιστές το 1981, δεν έκαναν τίποτα;

— Πήραν κάποια μικροδημαγωγικά μέτρα στην αρχή. Σε ενάμιση χρόνο αλλάξαν και ακολούθησαν μια πολιτική που η Δεξιά δε θα είχε τολμήσει να κάνει - οικονομική λιτότητα, πάγωμα μισθών, περιορισμός των κοινωνικών παροχών.

● Στις εκλογές του 1981 εσείς δεν είχατε κάποιο δίλημμα;

— Το 1981 ψήφισα για πρώτη φορά στη ζωή μου. Και ψήφισα τον Μιττεράν όχι βέβαια γιατί πίστευα ούτε ένα χιλιοστό από όσα έλεγε, αλλά γιατί πίστευα ότι έπρεπε να διωχθεί ο Ζισκάρ.

● Νομίζετε ότι δε θα σκεφθείτε ανάλογα στις εκλογές του 1988; — Όχι. Το 1988 κατά πάσα πιθανότητα δε θα ψηφίσω κανένα. Δε θα βρεθώ προ διλήμματος.

● Ξέρετε αυτό το δίλημμα στην Ελλάδα ισχύει και διαιωνίζεται. Ψηφείτε Ένωση Κέντρου για να φύγει η ΕΡΕ, ψηφείτε ΠΑΣΟΚ για να φύγει η Νέα Δημοκρατία, ξαναψηφείτε ΠΑΣΟΚ για να μη ξαναέρθει η Νέα Δημοκρατία...

— Νομίζω ότι οι περισσότεροι άνθρωποι ψηφίζουν πραγματιστικά, δηλαδή χωρίς καμιά σημαντική και βαθειά ιδεολογική τοποθέτηση. Απλώς κοιτάζουν, τι είναι το λιγότερο κακό. Δεν μπορώ να πω, τι θα έκανα, εάν ζούσα εδώ. Πάντως, όπως τους βλέπω, είναι πάρε τον ένα και χτύπα τον άλλο.

● Οι δυτικές κοινωνίες έτσι όπως είναι σήμερα πιστεύετε ότι έχουν κάποια προοπτική;

— Στις δυτικές κοινωνίες στη σημερινή εποχή υπάρχει ένα τεράστιο πολιτικό και ιστορικό πρόβλημα. Αυτές οι κοινωνίες όχι μόνο δεν είναι πραγματικά ελεύθερες ούτε δίκαιες — αυτό θα ήταν αστείο να το πει κανείς — αλλά ούτε θα μπορέσουν να λειτουργούν με τον παρόντα τρόπο επί πολύ.

● Ποιοί είναι οι λόγοι που σας κάνουν να σκέφτεστε έτσι;

— Τεράστια προβλήματα μένουν άλυτα. Η οικονομία έχει φτάσει σε αδιέξοδο. Το ιδεώδες της συνεχούς και διαρκούς αύξησης των καταναλωτικών αγαθών έχει καταρρεύσει ιδίως μετά τη δεύτερη κρίση του πετρελαίου. Υπάρχει επίσης το πρόβλημα του Τρίτου Κόσμου, το πρόβλημα του επεκτατισμού της Ρωσίας — επειδή βρισκόμαστε τώρα στη φάση Γκορμπατσόφ δε σημαίνει ότι έχει αλλάξει τίποτα στην ουσία. Τέλος υπάρχει το τεράστιο οικολογικό πρόβλημα. Δε μου φαίνεται δυνατόν ότι θα συνεχιστεί αυτή η κατάσταση επί πάρα πολύ χρόνο.

Κατά τη γνώμη μου ή θα γίνει κάποια μεγάλη καταστροφή, πολεμική, οικονομική, οικολογική — εξάλλου όλα αυτά είναι συνδεδεμένα — ή κάποια μερίδα των λαών θα αρχίσει να καταλαβαίνει τι γίνεται και θα δημιουργηθεί ένα καινούργιο πολιτικό κίνημα πραγματικά επαναστατικό. Επαναστατικό όχι με την έννοια ότι θα βγουν μαχαίρια και ότι θα γίνουν σκοτωμοί.

● Αλλά πως;

— Με την έννοια ότι το κίνημα αυτό θα επιδιώξει μια πραγματική αλλαγή στις κοινωνικές δομές. Θα επιδιώξει να εγκαθιδρύσει μια πραγματική δημοκρατία, με τη συμμετοχή όλων στη διαχείριση των κοινών, στη διεύθυνση των κοινών. Ένα επαναστατικό κίνημα που θα οδηγήσει στην αυτοκυβέρνηση των παραγωγικών και τοπικών μονάδων, των χωρών, των εθνών. Αυτή είναι η μόνη πολιτική επιδίωξη η οποία έχει κάποιο νόημα και για την οποία αξίζει να δουλέψει κανείς. Από την άποψη αυτή, και σε σύγκριση με τα τεράστια προβλήματα, το αν η Δεξιά σήμερα είναι περισσότερο Δεξιά από την Αριστερά και αν η Αριστερά είναι προς Νότον ή προς Βορράν της Δεξιάς, εμένα μου φαίνεται λίγο αστείο.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΘΕΙΑ ΚΑΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

● Νομίζετε ότι υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα στην κατάρρευση του «αριστερού ονείρου» και στην πολιτική απάθεια η οποία επικρατεί; Ένας από τους λόγους που οι άνθρωποι «κλειστήκαν» στα σπίτια τους είναι η απογοήτευσή τους από την Αριστερά;

— Ασφαλώς. Και αυτό έγινε σε πολλά κύματα. Το αριστερό κίνημα υποστήριζε επί πολλά χρόνια μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ότι ο καπιταλισμός οδηγεί στο φασισμό, στη φτώχεια και στη συνεχή εξαθλίωση. Αυτό αποδείχθηκε εσφαλμένο. Οι δυτικές φιλελεύθερες ολιγαρχίες λειτούργησαν, από το 1945 μέχρι περίπου το 1975, με κοινωνικές παροχές, με αυξήσεις μισθών, με ελάχιστη ανεργία και χωρίς να γίνει φασισμός. Ήδη αυτό υπενόμεινε την αριστερή ιδεολογία. Από την άλλη μεριά απεκαλύφθη, τι ήταν η Ρωσία, απεκαλύφθη το Γκουλάγκ, το ήταν η Κίνα, το ήταν η Κούβα — έστω και αν στην Ελλάδα δεν έχει γίνει ακόμα αυτή η αποκάλυψη — απεκαλύφθη τι ήταν το Βιετνάμ κλπ. Υπήρξε λοιπόν τεράστια απογοήτευση. Και ταυτοχρόνως ο καπιταλισμός έλεγε: ελάτε, εγώ σας δίνω τηλεόραση, βίντεο, αυτοκίνητο, τροχόσπιτο, διακοπές. Το έλεγε και το έκανε.

Η απογοήτευση από την Αριστερά και οι παροχές του καπιταλισμού οδήγησαν τους ανθρώπους στην ιδιωτικοποίηση. Ο καθένας φροντίζει απλώς για τα δικά του και όλα τα άλλα ας πάνε στο διάβολο. Δεν είναι δυνατό όμως μια κοινωνία αυτού του τύπου, να ζητήσει επί πολύ, εφ' όσον ολοένα μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού είναι ιδιωτικοποιημένα. Η ιδιωτικοποίηση μόνον προσωρινά διευκολύνει τη διαχείριση του συστήματος, διότι αφήνει τους κυβερνώντες να κάνουν ό,τι θέλουν. Στο τέλος όμως οδηγεί στην καταστροφή. Διότι κάνοντας ό,τι θέλουν, χωρίς κανένα έλεγχο, οι κυβερνώντες συσσωρεύουν τους παραλογισμούς και τα σκάνδαλα. Και το σύστημα λειτουργεί ολοένα λιγότερο αποτελεσματικά. Αυτό έγινε στην Αμερική με τον Ρήγκαν.

● Διαβλέπετε ότι έχουμε αρχίσει κάπως να ξεπερνάμε αυτήν την κατάσταση της ιδιωτικοποίησης ή είμαστε ακόμα στο «βάθος»;

— Προς το παρόν δεν το βλέπω το ξεπέρασμα. Βεβαίως ζωντανόι άνθρωποι υπάρχουν παντού, όμως το μέγιστο τμήμα του κόσμου βολεύεται με αυτή την κατάσταση, τη βρίσκει... όπως λέμε στην καθαρεύουσα.

● Τον περασμένο Ιούνιο συμμετείχατε στην Βαλέντσια σ' ένα συνέδριο κορυφαίων Ευρωπαίων και Αμερικανών διανοουμένων, το οποίο έγινε με σκοπό να εορταστεί η 50ή επέτειος του ιστορικού συνεδρίου των αντιφασιστών συγγραφέων που είχε γίνει στην Ιβία πόλη — τη Βαλέντσια — μεσούντος του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου το 1937. Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά εκείνου του συνεδρίου και σε ποια συμπεράσματα κατέληξε το φετινό;

— Το συνέδριο του 1937 είχε καταδυναστευθεί από τους σταλινικούς οι οποίοι εκείνη την εποχή είχαν ήδη σκοτώσει τους αγωνιστές του ΡΜ. Ένα από τα σκάνδαλα του συνεδρίου ήταν ο αποκλεισμός του Αντρέ Ζιντ.

● Για ποιο λόγο τον απέκλεισαν;

— Διότι είχε μόλις δημοσιευθεί το περίφημο βιβλιαράκι του «Επιστροφή από τη Ρωσία», στο οποίο έγραφε αυτά τα οποία είχε πραγματικά δει εκεί και όχι εκείνα που του έλεγαν οι κομματικοί του συνοδοί.

● Έγινε τον Ιούνιο στη Βαλέντσια κάποια κριτική σχετικά με αυτό το θέμα; Κάποιος γενικότερος απολογισμός πεπραγμένων;

— Έγινε. Και από αυτή την άποψη το συνέδριο ήταν διαφωτιστικό και γόνιμο. Ελέγχθησαν μερικά πράγματα που έπρεπε επιτέλους κάποτε να λεχθούν. Στο συνέδριο του Ιουνίου, εκτός από αυτούς που συμμετείχαν για πρώτη φορά, υπήρχαν ορισμένοι που είχαν λάβει μέρος και το 1937 και είχαν ζητήσει ή δεχτεί την τρομοκρατία των σταλινικών έστω καλή τη πίστι, όπως π.χ. ο μεγάλος Άγγλος ποιητής Stephen Spender, ο οποίος όμως γρήγορα κατάλαβε τι ακριβώς συνέβαινε. Αυτοί οι άνθρωποι μίλησαν για το παρελθόν και κατέληξαν ότι χωρίς δημοκρατία δεν μπορεί να υπάρξει αναμόρφωση της κοινωνίας. Το συνέδριο του Ιουνίου το χαρακτήρισε η αυτοκριτική των διανοουμένων, οι οποίοι τότε, εν ονόματι του ότι δεν πρέπει να βγαίνουν τα άπλυτα του αριστερού κινήματος στη φόρα, για να μη φθείρεται, είχαν δεχτεί να καλύψουν τους σταλινικούς και τα εγκλήματα τους. Μίλησαν επίσης ορισμένοι Λατινοαμερικανοί συγγραφείς όπως ο Μάριο Βάργκας Λυόσσα και ο Καμπρέρα Ινφάντε και είπαν ότι η καταστροφική επικυριαρχία του σταλινισμού στην αριστερή παράταξη στη διάρκεια του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου, δεν είναι παρελθόν. Στη Λατινική Αμερική που ζούμε εμείς, είπαν, αυτή η κατάσταση είναι ανοιχτή πληγή. Δηλαδή εξακολουθεί να υπάρχει το πρόβλημα των κομμουνιστικών κομμάτων και του σταλινισμού και εάν συμβεί κάτι και ξεσηκωθούν οι Λατινοαμερικανοί, πάλι υπάρχει ο κίνδυνος να ελέγξουν την κατάσταση οι σταλινικοί και να ξαναγίνουν τα ίδια.

ΤΑ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

● Πιστεύετε ότι μπορεί να συνυπάρξει το κομμουνιστικό καθεστώς και η δημοκρατία;

— Τι εννοείτε με τις λέξεις, κομμουνιστικό καθεστώς;

● Εννοώ τον υπαρκτό, σε μια σειρά χώρες, σοσιαλισμό.

— Όχι βέβαια. Αυτός ο υπαρκτός σοσιαλισμός είναι η μονοκρατορία του κομμουνιστικού κόμματος, η οποία δεν συμβιβάζεται με τη δημοκρατία. Είναι ας να λέμε ότι υπάρχει τετραγώνος κύκλος.

● Τα ανανεωτικά ή αναθεωρητικά κομμουνιστικά κόμματα, νομίζετε ότι μπορούν να ξεπεράσουν αυτό το πρόβλημα;

— Μα ποιά είναι η δομή αυτών των κομμάτων; Αν λες ότι η ισότητα και η ελευθερία είναι ο σκοπός σου, τότε άρχισε να σκουπίζεις μπροστά στην πόρτα σου. Άρχισε να εφαρμόζεις την ελευθερία και την ισότητα μέσα στο κόμμα. Αυτό σημαίνει κατάργηση του περιφημου δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Όμως κανένα κομμουνιστικό κόμμα δεν τον έχει καταργήσει. Η οργάνωση η κομμουνιστική, όπως τη συνέλαβε και την πραγματοποιήσει ο Λένιν και όπως εξακολουθεί να υπάρχει σε όλα τα κομμουνιστικά κόμματα, ακόμα και τα πιο δήθεν «ανανεωμένα», όπως το Ιταλικό, είναι οργάνωση μονολιθική, δηλαδή ολοκληρωτική. Ένα κόμμα με τέτοια δομή δεν μπορεί να φτιάξει δημοκρατική κοινωνία, ακριβώς όπως ένας σαδιστής δεν μπορεί να είναι καλός παιδαγωγός.

● Μερικά κομμουνιστικά κόμματα παίρνουν κάποιες σοβαρές αποφάσεις, πχ. απεμπολούν το λενινισμό. Μήπως αυτό σημαίνει ότι οδεύουν σε δημοκρατικότερες κατευθύνσεις;

— Όχι, το είδαμε αυτό με το παράδειγμα του Ιταλικού Κόμματος. Παρ' όλα όσα διεκήρυξε, εξακολουθεί να μένει το ίδιο. Εγώ νομίζω ότι αυτές οι μεγάλες αποφάσεις είναι απλώς ορτορουνιστική διαμαγωγία. Έχουν αντιληφθεί ότι δεν περνάει πια η μπογιά τους. Δεν περνάει πια το παραμύθι, ότι εμείς μόνο έχουμε δίκιο και οι άλλοι είναι χαφιέδες. Έτσι παρουσιάζονται τώρα ως δημοκράτες.

«Ένα κομμουνιστικό κόμμα δεν μπορεί να φτιάξει δημοκρατική κοινωνία, όπως ένας σαδιστής δεν μπορεί να είναι καλός παιδαγωγός».

Και ο Μαρσαί στη Γαλλία έχει συγκροτήσει επιτροπή υπερασπίσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη.

● **Ας υποθέσουμε ότι οι άνθρωποι βγαίνουν από την ιδιωτικοποίηση και επαναστατηριοποιούνται πολιτικά. Μια νέα πολιτική δραστηριότητα προϋποθέτει την αποκοπή από τα κομμουνιστικά ιδεώδη;**

— Χρειάζεται όχι μόνον αποκοπή, αλλά πλήρης συνειδητοποίηση πολλών πραγμάτων, πχ. Γιατί το παλιό επαναστατικό κίνημα έφθασε εκεί που έφθασε; Γιατί η Ρωσική Επανάσταση κατάντησε εκεί που κατάντησε; Γιατί το κόμμα των μπολσεβίκων έγινε αυτό το τερατώδες ολοκληρωτικό κόμμα; Πώς μπόρεσε ο Στάλιν να επικρατήσει; Γιατί οι διάδοχοι του Στάλιν κράτησαν και κρατούν αυτό το κόμμα; Γιατί εξακολουθούν να υπάρχουν πολιτικοί κρατούμενοι στα Γκουλάγκ; Γιατί εξακολουθεί η Ρωσία να κρατάει δεσμούς δεκάδες λαών μέσα και έξω από τη λεγόμενη ΕΣΣΔ; Αν δεν ξεκαθαρίσουμε ότι όλα όσα έχουν γίνει από το 1918 ως τώρα δεν είναι παρά μια μορφή ολοκληρωτισμού εξίσου απεχθής όσο και ο φασισμός, δεν μπορεί να υπάρξει νέο πολιτικό ξεκίνημα.

● **Μπορούν να χαρακτηριστούν ως ιστορικά ατυχήματα όλα αυτά που συνέβησαν στην ΕΣΣΔ; Η φυσική εξόντωση των πολιτικών αντιπάλων, η υπαρξη πολιτικών κρατουμένων είναι ίσως ιστορικά ατυχήματα;**

— Όχι βέβαια. Αφού υπάρχει μονοκρατορία ενός κόμματος, αφού υπάρχει θεωρία σύμφωνα με την οποία μία είναι η αλήθεια και την κατέχει αποκλειστικά αυτό το κόμμα, ήταν —αν όχι μοιραίο— τουλάχιστον εξόχως πιθανό, να οδηγηθούμε σ' ένα ολοκληρωτικό καθεστώς. Αφού μία είναι η αλήθεια, όσοι δε συμφωνούν με αυτή δεν είναι καλόπιστοι άνθρωποι... άρα είναι πράκτορες του εχθρού... άρα πρέπει να τουφεκιστούν ή να φυλακιστούν.

● **Ποιες είναι οι ρίζες αυτής της κατάστασης;**

— Οι ρίζες υπάρχουν ασφαλώς στον Λένιν και κατά κάποιο τρόπο υπάρχουν ήδη στον Μαρξ. Στη σύλληψη του Μαρξ υπάρχει η ιδέα ότι μία τάξη εκφράζει σήμερα την αλήθεια της ιστορίας *η εργατική τάξη*, μία θεωρία εκφράζει αυτή την τάξη *η μαρξιστική θεωρία*, μία πολιτική οργάνωση μπορεί να κατέχει αυτή τη σωστή θεωρία. Συνεπώς όλοι οι άλλοι είναι μέσα στο ψέμμα και το λάθος. Άρα δεν μπορούν να υπάρχουν διαφωνούντες. *Η ιδέα και μόνο ότι υπάρχει επιστημονικός σοσιαλισμός, σημαίνει ότι υπάρχει επιστημονική αλήθεια επί της πολιτικής.* Επομένως όσοι την κατέχουν θα διδάξουν τους άλλους. Οι άλλοι δεν μπορούν να έχουν γνώμη.

● **Παρ' όλα αυτά οι κομμουνιστικές ιδέες συνεχίζουν να έλκουν τους ανθρώπους.**

— Εξακολουθούν να υπάρχουν αυταπάτες, οι οποίες στηρίζονται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν είναι ευχαριστημένοι με το υπάρχον καθεστώς και γυρεύουν κάτι άλλο, που θεωρούν ότι το βρίσκουν στα κομμουνιστικά κόμματα. Πολλοί νέοι αισθάνονται την ανάγκη να ενταχθούν σε κάποιο συλλογικό χώρο, στον οποίο να νομίζουν ότι παλεύουν για κάτι καλύτερο. Πάντως στις Δυτικές χώρες η τάση αυτή συνεχώς μειώνεται, η δύναμη των κομμουνιστικών κομμάτων ολοένα συρρικνώνεται.

Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

● **Δεν είσατε εδώ και πολλά χρόνια μαρξιστής. Υπήρξατε όμως. Σας βοήθησε στο παρελθόν ο μαρξισμός, πχ. σε θέματα κοινωνικής κριτικής;**

— Ασφαλέστατα. Ο Μαρξ είναι ένας μεγάλος στοχαστής, ο οποίος έδειξε ένα σωρό πράγματα και βοήθησε να αναρωτηθούμε για την

κοινωνική κατάσταση γύρω μας. Με τα όπλα του μαρξισμού μπόρεσα ήδη από το 1946, να δω ότι η ρωσική κοινωνία είναι μια κοινωνία εκμετάλλευσης και καταπίεσης. Από την άποψη της κοινωνικής κριτικής ο Μαρξ φτάνει για να δείξει ότι ο λεγόμενος σοσιαλισμός είναι κατ' ουσίαν ένας κρατικός γραφειοκρατικός καπιταλισμός.

Το ερώτημα που τίθεται όμως είναι: Γιατί ο μαρξισμός είχε τη μοίρα που είχε; Αυτό είναι ένα τεράστιο ζήτημα που δεν μπορούμε να το παραγνώρισουμε. Βέβαια δε συμμερίζομαι τις ανοησίες των λεγομένων Νέων Φιλοσόφων, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι ο μαρξισμός είναι η αιτία του Γκουλάγκ. Δεν είναι έτσι. Ποτέ μια ιδέα δεν είναι η αιτία της πραγματικότητας. Απόδειξη ότι ο μαρξισμός έβγαλε δύο φυντάνια, όχι ένα: το μπολσεβικισμό και τη σοσιαλδημοκρατία.

● **Διατηρεί ο μαρξισμός κατά τη γνώμη σας ακόμη κάποια «φρεσκάδα» ως εργαλείο σκέψης;**

— Από τον Μαρξ μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει πλέον μόνον ορισμένα στοιχεία σχετικά με την κοινωνικοοικονομική ανάλυση. Αλλά αυτά μόνο δεν αρκούν. Μπορούν μόνο να χρησιμοποιηθούν μέσα σε μια σκέψη, η οποία πηγαινει πιο πέρα από αυτά.

● **Ένα άτομο, ένας πολίτης που «αφήνει» το μαρξισμό, προς τα πού θεωρείτε ότι πρέπει να κατευθυνθεί, προς τα πού και τι να ψάξει;**

— Ξέρουμε τι πρέπει να ψάξει και το είπαμε πριν. Πρέπει διερευνήσει γιατί έγινε αυτό που έγινε στη Ρωσία, γιατί ο μαρξισμός έδωσε τα αποτελέσματα που έδωσε. Από κει και πέρα περνάμε σε άλλα θέματα.

Τα πράγματα δεν ήταν όπως τα νόμιζε ο Μαρξ. Η δομή και η εξέλιξη της κοινωνίας δεν καθορίζονται αποκλειστικά και αιτιοκρατικά μόνον από τις οικονομικές συνθήκες. Υπάρχουν άλλοι παράγοντες πιο βασικοί, τους οποίους ο Μαρξ άφησε απ' έξω, πχ. η ύπαρξη του κράτους και του πολιτικού παράγοντα.

Αλλά το σημαντικότερο είναι άλλο. Αυτό που κεντρικά δίνει μορφή σε μια κοινωνία, είναι αυτό που ονομάζω *φαντασιακό στοιχείο*, δηλαδή *η φανταστική θέσμιση αυτής της κοινωνίας* και συνεπώς η όλη συγκρότηση του κόσμου με πράγματα που βαραινουν και που δε βαραινουν, με πράγματα που σημαίνουν και που δε σημαίνουν κλπ. Και εκεί παρεπιπτόντως βλέπουμε ότι *ο μαρξισμός ήταν, σε τελευταία ανάλυση, μια αποφυάδα των καπιταλιστικών φαντασιακών σημασιών*. Ο Μαρξ είχε καταλήξει, να θεωρεί, ότι αυτά τα πράγματα που βαραινουν πάντοτε στην ιστορία είναι τα ίδια που βαραινουν μέσα στην καπιταλιστική φαντασιακή θέσμιση, δηλαδή *η τεχνική και η οικονομία*.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΦΟΥΤ-ΜΠΩΛ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

● **Ποιές παρατηρήσεις κάνετε για το γενικότερο επίπεδο της πολιτικής συζήτησης στην Ελλάδα, ιδίως όπως διαμεσολαβείται από τις εφημερίδες;**

— Νομίζω ότι υπάρχει τεράστια πτώση του επιπέδου της πολιτικής συζήτησης, η οποία επιδεινώνεται κάθε χρόνο. Φυσικά ένας σταθμός αυτής της πτώσης είναι η χούντα, αλλά και μετά τη χούντα συνεχίζεται η κατάρρευση. *Τις πολιτικές συζητήσεις τις χαρακτηρίζει η κενότητα και η απουσία ουσιαστικών θεμάτων.* Σχεδόν και οι καλύτεροι πολιτικοί σχολιαστές δεν αναφέρονται στα ουσιαστικά πολιτικά προβλήματα. Τελικά αυτά που κατ' ουσίαν γράφονται και συζητούνται είναι τα διάφορα κόλπα που κάνει ο Παπανδρέου στον Μητσοτάκη ο ένας στον άλλο. Έτσι όπως εμφανίζεται αυτή τη στιγμή η πολιτική στην Ελλάδα, δεν είναι πολιτική.

● **Αλλά είναι τι, κ. Καστοριάδης;**

— Είναι ένα φουτ-μπωλ στο οποίο υπάρχουν οι οπαδοί των δύο ομάδων, οι οποίοι ουρλιάζουν «επάνω τους» ή «ρίχτου κουτουλιά» ή «δώσε πάσα στον τάδε».

● **Η κατάσταση αυτή αποτελεί μόνον ελληνικό φαινόμενο;**

— Εκτός από τη Γαλλία όπου ζω, παρακολουθώ τις εξελίξεις και διαβάζω με προσοχή τις εφημερίδες δύο τριών χωρών που με ενδιαφέρουν — Αγγλία, Γερμανία, ΗΠΑ. Και εκεί υπάρχει δημαγωγία. Και εκεί υπάρχει διαφθορά. Και φυσικά κατά κανένα τρόπο δεν εξιδανικεύω το καθεστώς τους, τη λεγόμενη δημοκρατία. Τονίζω το λεγόμενο, γιατί έχω εντελώς άλλη γνώμη περί δημοκρατίας. Η διαφορά όμως σε σχέση με ό,τι συμβαίνει στην Ελλάδα είναι τεράστια. Δε νοείται πολιτική συζήτηση, πχ. στη Γαλλία η οποία να μη διαδραματίζεται συνεχώς πάνω σε ουσιαστικά ζητήματα. Βέβαια οι πολιτικοί στη διάρκεια της συζήτησης και ψέμματα λένε και τις στατιστικές με σοφιστικό τρόπο χρησιμοποιούν. Πάντως η συζήτηση

ση γίνεται, τα θέματα μπαίνουν, ακολουθεί αντίλογος και όχι φωνές.

Όταν παίρνω σήμερα μια ελληνική εφημερίδα διαβάζω επί οκτώ σελίδες πολιτικά κουτσομπολιά αντί πολιτικού σχολιασμού, επί δεκαέξι σελίδες αθλητικές ειδήσεις και καμμία σελίδα στο τέλος για το τι συμβαίνει εκτός ελληνικών συνόρων. Υπάρχει έστω μια ημέρα το χρόνο που οι ελληνικές εφημερίδες να αφιερώνουν την πρώτη σελίδα τους σε κάποιο γεγονός που συμβαίνει έξω από την Ελλάδα; Πρόκειται γι' αυτήν την περιεργή *νεοελληνική ομφαλοσκοπία*, όπου ασχολούμαστε με το ποδόσφαιρο μεταξύ κυβερνήσεως και αντιπολιτεύσεως αφ' ενός και με την πολιτική του Ολυμπιακού και του Παναθηναϊκού αφ' ετέρου.

● **Ποιοί είναι οι λόγοι που οδήγησαν σ' αυτό το τόσο χαμηλό πολιτικό επίπεδο;**

— Η τάση της ποιοτικής κατάρρευσης της πολιτικής είναι ασφαλώς δεσφινή. Αναμφισβήτητα υπάρχει τρομερή κρίση και παρακμή της κοινωνίας σε παγκόσμια κλίμακα. Η διαφορά είναι όμως ότι στην Ελλάδα η παρακμή αυτή πέφτει σε ένα αμπέλι που ήταν ήδη στραβό. Στις άλλες χώρες π.χ. στη Γαλλία στην Αγγλία στη Γερμανία υπάρχουν πανεπιστήμια, θεσμοί, μηχανισμοί, διοίκηση, που έχουν στηθεί και λειτουργούν και έχουν μεταρρυθμιστεί και εκμοντερνιστεί επί δέκα περίπου αιώνες. Στην Ελλάδα δεν υπήρχε τίποτα τέτοιο ή τα ελάχιστα που υπήρχαν κάθε φορά καταστρεφόντουσαν από διαδοχικές κρίσεις.

ΝΑΙ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ, ΑΛΛΑ ΠΟΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ;

● **Πώς σας φαίνεται η «εξέλιξη» της ελληνικής γλώσσας; Έχετε φτάσει σε κάποια πρώτα συμπεράσματα για το τι συμβαίνει;**

— Τα συμπεράσματα είναι τραγικά. Εδώ και δεκαπέντε χρόνια επιτελείται μια ανεπίστροφη καταστροφή. Δε λέω φυσικά ότι είναι τελεσίδικη. Ενδέχεται στο μέλλον να υπάρξει μια αντίδραση. Αυτό όμως που συμβαίνει τούτη τη στιγμή είναι, ότι ήδη έχει καταστραφεί η γλώσσα. Βλέπω πώς μιλούνται τα ελληνικά στα λεγόμενα μαζικά μέσα πληροφόρησης. Μια φορά στο ραδιόφωνο μάλιστα άκουσα το καταπληκτικό «ώρα Ελλάδας τρία». Βλέπω στα χαρτονομίσματα που έχω επάνω μου, στο ένα «Δραχμαί πεντακόσιαι» στο άλλο «Δραχμές πεντακόσιες». Λες και το ελληνικό κράτος δε ξέρει τι γλώσσα μιλάει ή δεν είναι ικανό να αποσύρει τα μεν ή τα δε.

Με την κατάργηση των αρχαίων ελληνικών και την εφαρμογή του μονοτονικού έχουμε αποκοπεί κατά κάποιο τρόπο από την ιστορική συνέχεια της γλώσσας. Αυτό σημαίνει ότι ένα παιδί που μαθαίνει να διαβάζει σήμερα, κατ' ουσίαν δεν μπορεί να διαβάσει ακόμα και πρόσφατους Νεοελληνες συγγραφείς. Δεν μπορεί να διαβάσει Ελύτη, Σεφέρη, ακόμα λιγότερο Καβάφη. Και τί πρέπει να γίνει; Να τυπωθεί ο Παπαδιαμάντης με μονοτονικό; Και είναι δυνατό να διαβάσει κανείς Παπαδιαμάντη ή Παπαρρηγόπουλο χωρίς να ξέρει καθαρεύουσα; Και πώς διδάσκεται αυτή την καθαρεύουσα;

● **Δε συμφωνείτε ότι έπρεπε να επισημοποιηθεί η δημοτική;**

— Φυσικά έπρεπε να γίνει η δημοτική, επίσημη γλώσσα του κράτους, της κοινωνίας, των ανθρώπων που γράφουν. Αλλά ποια δημοτική; Τι είναι η δημοτική; Μπορεί ποτέ να ζήσει σύγχρονη κοινωνία, προσπατώντας να περιοριστεί στην ωραιότητα και καταπληκτική γλώσσα των δημοτικών τραγουδιών, των ψαράδων, των σοπάνων; Δεν μπορεί. Οι άνθρωποι αυτοί δεν είχαν ούτε τα αντικείμενα τα οποία χρησιμοποιούμε εμείς σήμερα ούτε ιδίως αυτού του είδους τις αφηρημένες έννοιες, που χρειαζόμαστε για να εκφραστούμε.

Ωστόσο είχε αρχίσει να διαμορφώνεται μια νεοελληνική δημοτική γλώσσα, η οποία είναι περίπου αυτή που έμαθα και μιλούσα και μιλούσαν οι φίλοι μου και γράφανε — η αθηναϊκή του μεσοπολέμου. Ο Κοσμάς Πολίτης έγραφε σ' αυτή τη γλώσσα. Και άνθρωποι που έγραφαν πιο αφηρημένα κείμενα, π.χ. ο Δεσποτόπουλος, όταν ήθελαν να γράφουν στη δημοτική, έγραφαν πράγματι ωραιότητα δημοτική. Αυτό όμως δε σήμαινε ότι απεμπολούσαν λέξεις που προέρχονταν από τα αρχαία ελληνικά ή ενδεχομένως είχαν κατασκευαστεί από τους καθαρευουσιάνους.

Σήμερα αυτό που κατορθώσαμε είναι ότι καταστρέψαμε την ιστορική συνέχεια της γλώσσας. Χωρίς ιστορική συνέχεια, γλώσσα τουλάχιστον ιστορικής κοινωνίας με τη στενή έννοια, δηλαδή γλώσσα στην οποία υπάρχει γραπτός και έντεχνος λόγος, δε νοείται. Δε θα υπήρχαν γαλλικά σήμερα, εάν ο μέσος Γάλλος δεν μπορούσε να διαβάσει Ρακίνα. Φυσικά τα γαλλικά του Ρακίνα ή του

Το πρόβλημα δεν είναι τα αρχαία ελληνικά, αλλά η ποιότητα της διδασκαλίας και του εκπαιδευτικού συστήματος.

Σταντάλ δεν τα μιλάει πια κανείς. Αλλά τα διαβάζει και τα καταλαβαίνει, έχει δηλαδή προσπέλαση σ' αυτά τα κείμενα.

● **Υποστηρίζεται όμως, ότι με την εφαρμογή του μονοτονικού και την απλοποίηση της ορθογραφίας οι μαθητές θα μάθουν καλύτερα ελληνικά ή τουλάχιστον θα μάθουν να γράφουν σωστότερα.**

— Αυτό είναι ανοησία. Οι Γάλλοι και οι Εγγλέζοι εδώ και τόσους αιώνες μαθαίνουν γαλλικά ή αγγλικά απείρως καλύτερα από τα ελληνικά που ξέρουν οι Έλληνες καθηγητές του Πανεπιστημίου. Η ορθογραφία της αγγλικής γλώσσας είναι τελείως εξωφρενική από τη φωνητική άποψη. Όπως λέει το γνωστό ανέκδοτο, στα αγγλικά γράφεις *καουτσούκ* και προφέρεις *αυτοκίνητο*. Αυτό όμως δεν εμπόδιζε τα εγγλεζάκια να μαθαίνουν πολύ καλά και να γράφουν σωστά τη γλώσσα τους. Πιστεύω ότι το επιχείρημα υπέρ του μονοτονικού, για λόγους απλοποίησης της ορθογραφίας, είναι απλώς *δημαγωγικό* και *βλακώδες*.

● **Αλλά και πριν από την εφαρμογή του μονοτονικού και την κατάργηση των αρχαίων, οι μαθητές ούτε μαθαιναν ορθογραφία ούτε έγραφαν με ευκολία ούτε με τα αρχαία ελληνικά επικοινωνούσαν.**

— Ακούστε, όταν έφθασα στη Γαλλία το 1946 ήμουν εικοσιτριών ετών. Αρχισα αμέσως να κάνω παρέα με ανθρώπους της ηλικίας μου. Μερικοί από αυτούς, επειδή σπούδαζαν φιλοσοφία, είχαν κάνει αρχαία ελληνικά στο γυμνάσιο τρία χρόνια επί τρεις ώρες την εβδομάδα. Αυτοί ξέρανε ασφαλώς πολύ καλύτερα αρχαία ελληνικά από το 95% των ελληνοπαίδων, οι οποίοι κάναμε στο γυμνάσιο αρχαία ελληνικά έξι χρόνια επί δώδεκα ώρες την εβδομάδα. Εμείς κάναμε αρχαία οκτώ φορές περισσότερο από τα γαλλόπαιδα. Εκείνα όμως μαθαινανε εμείς, όχι. Στο τέλος του γυμνασίου τα γαλλόπαιδα κάναμε *thème*, δηλαδή *μετάφραση από τα γαλλικά στα αρχαία ελληνικά*. Θα ήθελε πολύ να δώσω σ' ένα καθηγητή του ελληνικού πανεπιστημίου ένα νεοελληνικό κείμενο για να το μεταφράσει στα αρχαία ελληνικά...

Λοιπόν το θέμα δεν έχει καμμία σχέση με τα αρχαία ελληνικά και την καθαρεύουσα. Έχει σχέση με την ποιότητα της διδασκαλίας και του εκπαιδευτικού συστήματος. Κι αυτή η ποιότητα εξακολουθεί και τώρα να είναι, όπως στα δικά μου χρόνια, αν όχι χειρότερη. Και φυσικά από το κεφάλι βρωμάει το ψάρι.

● **Τι εννοείτε;**

— Ότι έχουμε πολιτικούς αρχηγούς, οι οποίοι κάνουν λάθη μιλώντας ελληνικά, ότι επίσης οι υπεύθυνοι οι οποίοι καταρτίζουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα δε ξέρουν πού τους πάνε τα τέσσερα. Έχω πρόσφατη εμπειρία, γιατί χρειάστηκε να βοηθήσω, εδώ στην Ελλάδα, ένα παιδί. Είδα λοιπόν τα μεταφρασμένα αρχαία κείμενα που τους έχουν δώσει για να μάθουν, λέει, τη μετάφραση. Τι σημαίνει, μαθαίνω τη μετάφραση, δεν ξέρω. Το θέμα είναι, ποια κείμενα τους δίνουν. Όταν εμείς κάναμε στο σχολείο αρχαία ελληνικά, για να μπορέσουμε να αποκτήσουμε κάποια προσπέλαση στη γλώσσα, αρχίζαμε με εύκολα κείμενα, π.χ. Χρηστομάθεια, Μύθοι του Αισώπου, δευτερεύοντες ρήτορες του 4ου π.χ. αιώνα. Κάναμε λόγου χάρι, Λυσία. Ο Λυσίας έχει ενδιαφέρον μόνο ως γλωσσική άσκηση και όχι για το περιεχόμενό του. Αν θέλω να μάθω σε κάποιον την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, από την άποψη ουσίας, το τελευταίο πράγμα που θα του δώσω είναι ο Λυσίας. Κι όμως, οι κύριοι αρμόδιοι στο υπουργείο Παιδείας συνεχίζουν το πρόγραμμα που είχαμε εμείς τότε. Μεταφράζουν τον Λυσία και τον δίνουν στα παιδιά.

«Μέσα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία εκείνο που λειτουργεί ως μυθολογία είναι η ελληνική ιστορία».

● **Νομίζετε ότι αυτή η συνεχής συρρίκνωση της ελληνικής γλώσσας θα δημιουργήσει, εκτός των άλλων, προβλήματα και στις μεταφράσεις; Ίσως θα είναι δύσκολο, σε λίγο καιρό, να μεταφραστεί στα ελληνικά π.χ. ένα γερμανικό φιλοσοφικό κείμενο;**

— Μου αναξέετε μια προσωπική πληγή. Το πρόβλημα που ήγιστε, ήδη υπάρχει για τις μεταφράσεις αυτές. Το αντιμετώπισα με τα δικά μου τα βιβλία τα γραμμένα στα γαλλικά. Διαπίστωσα την καταπληκτική φτώχεια του νεοελληνικού φιλοσοφικού λόγου. Εντάξει, είμαστε υπέρ της δημοτικής 100%. Όμως φιλοσοφία χωρίς απαρέμφατο δε γίνεται. Η δημοτική δεν έχει απαρέμφατο. Λοιπόν ή θα αποφασίσουμε ότι δεν κάνουμε φιλοσοφία ή θα πούμε: άλλο σημαίνει λέγειν και άλλο λόγος. Άλλο σημαίνει νοείν και άλλο νόηση. Θα πουν ορισμένοι ότι είναι το ίδιο. Όχι, δεν είναι το ίδιο, διότι το απαρέμφατο περιέχει την ουσιαστικοποιημένη ενέργεια ή το ενεργοποιημένο ουσιαστικό. Στο απαρέμφατο δεν πρόκειται για το λόγο ή τη νόηση, ως αφηρημένες έννοιες. Πρόκειται για τη δράση του λέγειν και του νοείν.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΕΣ

● **Περνάτε κάθε χρόνο δύο μήνες στην Ελλάδα. Ταξιδεύετε στη χώρα αρκετά, έχετε φίλους παλιούς και καινούριους. Θέλω να πω, δεν έρχεστε μόνο για διακοπές και για τη θάλασσα. Ποιές είναι οι εντυπώσεις σας από τη σχέση των ανθρώπων με τον τόπο και ιδιαίτερα από την επέμβασή τους στο τοπίο;**

— Η Ελλάδα ή ο ελλαδικός χώρος έχει υποστεί άπειρες εισβολές και καταστροφές από τους ονομαζόμενους βαρβάρους. Αρχίζουμε τουλάχιστον από τους Ρωμαίους οι οποίοι ισοπέδωσαν την Κόρινθο το 146 π.χ. Ακολουθούν ο Σύλλας, οι Γαλάτες, οι Γότθοι, οι Αλαμανοί, οι Σλάβοι, οι Βούλγαροι, οι Φράγκοι, οι Τούρκοι και τελευταίοι οι Γερμανοί. Το άθροισμα όλων αυτών των καταστροφών είναι μικρότερο από την καταστροφή που έκαναν οι Νεοέλληνες οι ίδιοι στον τόπο τους τα τελευταία εικοσιπέντε - τριάντα χρόνια.

Όταν ήμουνα παιδί πήγαινα στην Ελευσίνα. Το τοπίο ήταν καταπληκτικό. Πραγματικά αισθανόσασα, ότι θα μπορούσα να είχε υπάρξει μια Δήμητρα θεά της γης και ότι γινόντουσαν μυστήρια εκεί πέρα. Ήταν αυτός ο αφάνταστος ελαιώνας, η θάλασσα η καθαρή και απέναντι η Σαλαμίνα. Και τώρα χάρη στις διαδοχικές κυβερνήσεις μεταξυ των οποίων πρώτη και καλύτερη φυσικά η κυβέρνηση του Κ. Καραμανλή —να μην τα ξεχνάμε αυτά τα πράγματα— η περιοχή έχει μεταμορφωθεί σε βιομηχανικό σκουπιδαριό. Η είσοδος στην Αθήνα, η Ιερά Οδός, όπου οι Αρχαίοι Αθηναίοι φώναζαν «Ίακχε, Ίακχε», έχει καταντήσει κόλαση βρωμιάς δεξιά και αριστερά από την οποία υπάρχουν σωροί τρυπημένων λαστίχων. Αυτή την καταστροφή δεν την έκαναν ούτε οι Τούρκοι, ούτε οι Ναζί. Την έκαναν οι Έλληνες με τον μέγα εθνικό ηγέτη Καραμανλή επικεφαλής και άλλος μέγας εθνικός ηγέτης ο Παπανδρέου τη συνεχίζει.

● **Μα, κ. Καστοριάδη, βιομηχανικές εγκαταστάσεις υπάρχουν και σε άλλες χώρες. Δεν καταστράφηκε εκεί το τοπίο;**

— Σ' ένα τμήμα ασφαλώς ναι. Όμως από μια ορισμένη στιγμή και μετά άρχισαν οι αντιδράσεις, ξεσηκώθηκε ο κόσμος. Το ασυγχώρητο στην Ελλάδα είναι ότι έγιναν αυτές οι καταστροφές —και εξακολουθούν να γίνονται— όταν αλλιού είχαν ήδη αρχίσει να λαμβάνονται μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και να αποδίδουν κάποια αποτελέσματα. Πριν ένα χρόνο οι αγγλικές εφημερίδες έγραψαν ότι οι σολωμοί ξανανεβαίνουν στον Τάμεση. Απέναντι από το σπίτι μου στο Παρίσι οι ψαράδες ξαναψαρεύουν στον Σηκουάνα και πιάνουν ψάρια φαγώσιμα.

● **Θέλετε να πείτε ότι, εν αντιθέσει με τις ευρωπαϊκές χώρες, η καταστροφή στην Ελλάδα είναι ολική ή τείνει να γίνει ολική και ανεπίστροφη;**

— Η καταστροφή υπάρχει σε παγκόσμια κλίμακα, τόσο από την άποψη την οικολογική, όσο ιδίως από την άποψη της φθοράς των ανθρωπολογικών δομών. Ξαναλέω όμως ότι άλλο είναι να πέφτει μια καταστροφή σε τόπους όπου υπήρχε κάποια βάση. Είναι λόγου χάρη να έχουμε έναν άσωτο υιό ο οποίος ροκανίζει μια περιουσία. Η περιουσία υπάρχει, θα φαγωθεί ένα ορισμένο τμήμα της. Στην Ελλάδα περιουσία τέτοιου είδους δεν υπήρχε. Υπήρχε απλώς η φύση και το ήθος το νεοελληνικό με τα προβλήματά του, αλλά και με τις πολλές θετικές πλευρές του. Πιστεύω ότι αφ' ενός η στάση των ιδίων των Ελλήνων, αφ' ετέρου η εισβολή του μοντέρνου καπιταλισμού και της τηλεοπτικής κοινωνίας, διέλυσαν μέσα σε εικοσιπέντε χρόνια μόνον, και τη φύση και το ήθος. Αν μπορούσε να μείνει κανείς ψυχρός και αδιάφορος, ώστε να εξετάσει αυτή την κατάσταση επιστημονικά, θα βρισκόταν μπροστά σ' ένα τεράστιο κοινωνιολογικό φαινόμενο το οποίο παρουσιάζει επίσης ενδιαφέρον και από την άποψη της φιλοσοφίας της ιστορίας: Πώς είναι δυνατόν μέσα σ' ένα τέταρτο αιώνα να αλλοιωθεί ένας τόπος και ένας λαός όπως δεν αλλοιώθηκε επί εικοσιπέντε αιώνες.

● **Ξέρετε αυτά που λέτε θα προκαλέσουν πολύ και πολλούς. Σύμφωνα με την κυρίαρχουσα άποψη, οι Έλληνες έχουν βαθύτατη σχέση με τον τόπο τους, τον αγαπούν όσο τίποτα άλλο, τον ποθούν κλπ...**

— Μα από πού κρίνει κανείς, τι σχέση έχουν οι άνθρωποι με τον τόπο; Η σοβαρή στάση μας επιβάλλει να κρίνουμε όχι από αυτά που λένε, αλλά από αυτά που κάνουν. Εγώ βλέπω ότι αυτό τον τόπο τον καταστρέφουν. Η Αθήνα ήταν μια ωραιότατη μισονεοκλασική πολιτεία και αποτελούσε ηδονή να περπατάς στις δώδεκα το μεσημέρι στην οδό Πανεπιστημίου το 1939. Σήμερα έχει καταντήσει μια από τις πιο άσχημες πόλεις του κόσμου. Έχω ταξιδέψει και στις Ινδίες και στη Λατινική Αμερική για να μπορώ να το πω αυτό. Φυσικά η ασχήμια της γίνεται τόσο πιο επώδυνη, όσο το τοπίο της είναι μοναδικό. Πώς μπόρεσαν σ' αυτό το τοπίο άνθρωποι, να φτιάξουν αυτό το τερατούργημα; Και το καταπληκτικότερο είναι ότι παράλληλα υπάρχει η επίκληση των αρχαίων προγόνων. Μα αν κάτι χαρακτήριζε τους αρχαίους Έλληνες —περισσότερο και από τη φιλοσοφική και τη δημοκρατική στάση— ήταν η αίσθηση του ωραίου, το γούστο, η αισθητική ή ζυμωμένη με τη ζωή. Στο μουσείο της Αρχαίας Αγοράς, βλέπει κανείς ότι ακόμα και τα δοχεία, τα καθίσματα, των αρχαίων Αθηναίων είναι έργα τέχνης. Σήμερα τα έργα τα πολεοδομικά των Νεοελλήνων είναι καθίσματα.

Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

● **Πώς συνδυάζεται κατά τη γνώμη σας η καταστροφή της Αθήνας με την αδιάκοπη συζήτηση περί ελληνικότητας και ελληνικής ταυτότητας;**

— Η ταυτότητα κάθε λαού δημιουργείται σε αναφορά με κάποιο φανταστικό σημείο, με ένα σύνολο φανταστικών σημασιών. Στους Νεοέλληνες αυτό το φανταστικό σύνολο είναι η μυθολογία της ελληνικής ιστορίας. Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία εκείνο που λειτουργεί ως μυθολογία είναι η ελληνική ιστορία.

● **Πώς μεταβάλλεται η ιστορία σε μυθολογία;**

— Πρώτον: με αυτή τη σχιζοφρενική διπλή αναφορά στην αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο. Τελοσπάντων ή επικαλείσαι τον Επιτάφιο του Περικλή και τον Θουκυδίδη ή επικαλείσαι τον Ρωμανό τον Μελωδό και την αποχώρηση του Ιωάννη Κατακουζηνού σε μοναστήρι. Δεν μπορείς να επικαλείσαι ταυτοχρόνως και τα δύο ως πρότυπα.

Δεύτερον: με την απόκρυψη μιας σημαντικότερης σειράς ιστορικών γεγονότων και με την παρουσίαση μόνον εκείνων τα οποία θεωρούνται ένδοξα.

Τρίτον: με το γεγονός ότι αποφεύγουμε κάθε ευθύνη για την ιστορία μας. Κατ' ουσίαν δεν την επωμιζόμαστε. Αυτό το διαπιστώνει κανείς εύκολα, αρκεί να δει τα γυμνασιακά βιβλία ιστορίας.

● **Μπορείτε να δώσετε κάποια παραδείγματα;**

— Ας πάρουμε τη βυζαντινή ιστορία. Υπάρχει στην Αθήνα ακόμα οδός Βασιλείου Βουλγαροκτόνου. Όταν ο Βασίλειος κατέπνιξε την τελευταία εξέγερση των Βουλγάρων, έπιασε 15.000 αιχμαλώτους και τους τύφλωσε προς παραδειγματισμόν. Λοιπόν αυτό το ανθρωπιστικότατο γεγονός διδάσκει ανάμεσα στα κλέη και τις δόξες της ελληνικής φυλής χωρίς καμμία κριτική. Ουδέποτε είδα επίσημα να γίνεται μνησία στα σχολικά βιβλία, για το πώς ξεκαθαρίζανε τους λογαριασμούς τους οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες με τους αντιπάλους τους. Ξέρουμε όμως ότι τους έκοβαν τη μύτη, εξ

ου και οι περιήφοι ρινότμητοι. Αυτά όμως, δεν τα λέμε, τα κρύβουμε.

Αποσιωπούνται επίσης ένα σωρό γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Ο ίδιος ο Παπαρρηγόπουλος —αναφερόμενος σε ορισμένες αρκετά μακρές φάσεις της ιστορίας του Οικουμενικού ημών Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως— λέει ότι η πέννα του πέφτει από τα χέρια, γιατί δεν μπορεί να περιγράψει τα αίσχθητα τα οποία η εθνική ημών Εκκλησία και οι υποψήφιοι πατριάρχες διέπρατταν συκοφαντούντες οι μεν τους δε στην Υψηλή Πύλη προκειμένου να επιβούν του θρόνου. Όλα αυτά παραμερίζονται και μένει η ελληνική ιστορία με εκείνη την άλλη σχιζοφρενική εικόνα ότι: *είμαστε ένας λαός ηρώων, ο οποίος ταυτοχρόνως είναι φτωχό και ανήμπορο θύμα*. Δηλαδή για όποιο κακό συνέβη στην ιστορία μας, ο ελληνικός λαός δεν έχει καμία ευθύνη. Φταίνε πάντα οι άλλοι, οι οποίοι εισέβαλλαν, οι οποίοι μας ξεγέλασαν κλπ.

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

● Στην Ελλάδα ένα σημαντικό τμήμα του κόσμου έχει, αν όχι αρνητική, τουλάχιστον πολύ επιφυλακτική στάση προς την Ευρώπη. Με τη λέξη Ευρώπη δεν υπονοώ βεβαίως την ΕΟΚ. Εσείς πιστεύετε ότι αυτή η αντιευρωπαϊκή στάση —συνειδητά ή όχι— σχετίζεται ίσως με το θέμα της ανατολικής παράδοσης, του Βυζαντίου κλπ;

— Καθ' όσον εξακολουθεί να παίζει ρόλο η βυζαντινή παράδοση στο σύνολό της στη σημερινή ελληνική ζωή, ασφαλώς αποτελεί τον βασικό παράγοντα μεσαιωνισμού. Μεσαιωνισμού με την έννοια πχ. της συγχύσεως της Εκκλησίας με το κράτος, με το ραγιαδισμό των ανθρώπων απέναντι στην όποια εξουσία, με την αυθαιρεσία της κάθε εξουσίας απέναντι στον κόσμο, με την ανυπαρξία αυτόνομης σκέψης. Αυτή είναι η κληρονομιά του Βυζαντίου. Φυσικά υπάρχει βυζαντινή τέχνη, ποίος θα το αμφισβητήσει; Αλλά *χάρη στο Βυζάντιο δεν υπάρχει στον ελληνικό χώρο ούτε πολιτική ούτε φιλοσοφική ούτε επιστημονική Αναγέννηση*.

● Θα πουν ορισμένοι κ. Καστοριάδη ότι υπεύθυνο ή όχι το Βυζάντιο, πάντως είναι οι νεώτερες ρίζες μας. Τι τους απαντάτε;

— Θα μπορούσε να πει ο Χομεϊνί ή ένας «προοδευτικός» χομεϊνιστής, ότι το Ισλάμ είναι αυτό που είναι, αλλά είναι οι κοντινότερες ρίζες του. Εντάξει. Κάποια στιγμή τις υπερβαίνει κανείς τις ρίζες του, εάν θέλει να πάει παρακάτω. Αυτό το πρόβλημα δεν υπάρχει μόνο για την ελληνική ιστορία. Υπάρχει και για την ευρωπαϊκή και για την ιστορία ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Η παράδοση είναι κάτι που στην *π ρ ο ε λ λ η ν ι κ ή* ανθρωπότητα το υφιστάμεθα απλώς. Η *ε λ λ η ν ι κ ή* περίπτωση της ιστορίας εγκαινίασε το ότι: αφ' ενός επιλέγουμε μέσα στην παράδοσή μας, αφ' ετέρου τη διαμορφώνουμε αυτή την παράδοση. Αυτό έκανε την αρχαία Ελλάδα να είναι ό,τι είναι. Δεν έμεινε μέσα στην εκάστοτε παράδοσή της. Έφτιαξε άλλα πράγματα. Και για να γίνει αυτό, έπαψαν οι αρχαίοι Έλληνες να φτιάχνουν κούρους από μίαν ορισμένη στιγμή και μετά. Ωραιότατοι οι κούροι, ποίος είπε όχι. Έπαψαν να γράφουν ομηρικά έπη. Βγήκαν άλλοι άνθρωποι και δημιούργησαν άλλα. Η Σαπφώ, ο Αρχίλοχος, ο Αθηνάιος τραγικοί. Για να γίνει ο Θουκυδίδης *Θ ο υ κ υ δ ι δ η ς* κατέστρεψε την παράδοση του Ηροδότου. Τη συνέχισε αλλά την κατέστρεψε, διότι από την άποψη της φιλοσοφίας της ιστορίας στην οποία στηρίζεται η ιστοριογραφία του Θουκυδίδα δεν έχει καμιά σχέση με τον Ηρόδοτο. Το ίδιο και ο Σωκράτης, κατέστρεψε κατά κάποιο τρόπο τους προσωκρατικούς — καλά, κακά είναι άσχετο. Αυτό θα πει να είσαι μέσα σε μια παράδοση ιστορική, η οποία διαφέρει από τις προελληνικές κατά τούτο: *ότι δεν είσαι σκλάβος της παραδόσεώς σου, αλλά ότι επιλέγεις μέσα από αυτήν και συνεχίζεις*.

● Είπατε ότι το πρόβλημα της παράδοσης τίθεται και για την ευρωπαϊκή ιστορία. Με ποιόν τρόπο;

— Τι θα πει να είσαι Γάλλος σήμερα; Σε ποιά γαλλική ιστορία αναφέρεσαι; Υπάρχουν κάποιοι ελάχιστοι που επιμένουν να αναφέρονται στην Καπετική δυναστεία, είναι βασιλόφρονες, θεωρούν παράδοσή τους τον Λουδοβίκο τον 14ο. Κατά τη γνώμη μου το να είσαι Γάλλος σήμερα σημαίνει, να αναφέρεσαι σε μια παράδοση η οποία δε λέει φυσικά να γκρεμίσουμε τους γοτθικούς ναούς. Το να είσαι Γάλλος σήμερα μπορεί να σημαίνει ότι αναφέρεσαι σε ορισμένο αριθμό πραγμάτων, πχ. στις πόλεις που δημιούργησε η ανερχόμενη αστική τάξη, στον Ντεκάρτ, στους διανοούμενους και φιλοσόφους του 18ου αιώνα, στη Γαλλική Επανάσταση, στην Κορμούνα. Δηλαδή ως Γάλλος —εάν ήμουνα Γάλλος— επιλέγω μέσα στην ιστορία μου. Και λέω ότι ήταν εδώ σήμερα ο Λουδοβίκος ο 16ος πάλι θα τον δικάζα, ίσως δε θα τον καρατομούσα. Το ίδιο ισχύει ή θα έπρεπε να ισχύει και για την ελληνική ιστορία. Τα τζά-

«Οι σύγχρονοι Έλληνες έχουν να κάνουν τη δική τους Αναγέννηση, το δικό τους Διαφωτισμό, τη δική τους μοντέρνα δημιουργία κι όχι να πιθηκίζουν το Βυζάντιο».

κια της Επανάστασεως λόγου χάρη είναι τμήμα της ελληνικής ιστορίας. Εγώ όμως είμαι εναντίον των τζακιών.

● Δηλαδή και στην Ελλάδα θεωρείτε ότι υπάρχει ένα θέμα επιλογής ως προς την παράδοση;

— Ασφαλώς. Στην Ελλάδα μάλιστα η επιλογή μπαίνει με ιδιαίτερα δραματικό τρόπο, διότι υπάρχει αυτή η τεράστια απόσταση, η πολιτική αντίθεση ανάμεσα στον αρχαίο ελληνικό κόσμο και στον βυζαντινό. Αντίθεση κοσμοθεωρητική. Αντίθεση μιας κοινωνίας που —πρώτη στην ιστορία— απελευθερώνεται πνευματικά και μιας κοινωνίας που επικαλείται την Αποκάλυψη.

Αντίθεση πολιτική ανάμεσα σε μια κοινωνία που δημιουργεί για πρώτη φορά δημοκρατικούς θεσμούς και σε μια θεοκρατική αυτοκρατορία όπου και οι ανώτατοι αυλικόι φι λάνε τα πέδιλα του αυτοκράτορα. Φυσικά οι σημερινοί Έλληνες ούτε αρχαίοι ούτε βυζαντινοί είναι. Αλλά αν έχουν να επιλέξουν κάτι αυτό κατά τη γνώμη μου είναι ασφαλώς το πραγματικό πνεύμα της αρχαίας ελληνικής δημιουργίας σαν αγώνα για την ελευθερία, την αυτονομία, την αυτοθέσμιση. Οι σύγχρονοι Έλληνες έχουν να κάνουν τη δική τους Αναγέννηση, τον δικό τους Διαφωτισμό, τη δική τους μοντέρνα δημιουργία και όχι να πιθηκίζουν το Βυζάντιο. Αν αυτή τη μοντέρνα δημιουργία μπορέσουμε να τη θρέψουμε με στοιχεία —τα οποία μπορέσαμε να συντηρήσουμε και να μετουσιώσουμε— από τη βυζαντινή εικονογραφία, από τη λαϊκή μουσική κλπ. τόσο το καλύτερο. Αλλά αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να απεμπολήσουμε την κύρια δημιουργία της αρχαίας Ελλάδας και της Ευρώπης μετά τον 13ο αιώνα, δηλαδή: Ένα κριτικό βλέμμα και μια κριτική στάση απέναντι στην παράδοσή μας.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ ΤΟΥ '68, ΣΤΟ «ΜΑΗ ΤΟΥ '68»

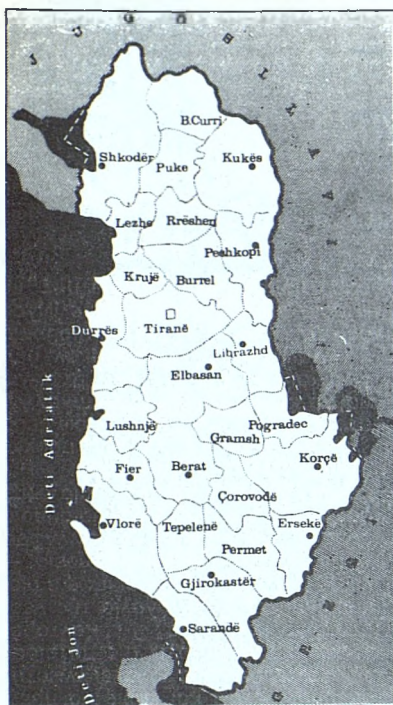
● Έχετε αφιερώσει ένα μεγάλο μέρος της ζωής σας, γράφοντας πολιτικά και φιλοσοφικά κείμενα που αφορούν την αυτοθέσμιση και την αυτονομία είτε την κοινωνική είτε την ατομική. Τι σκέφτεστε βλέποντας ότι η πραγματικότητα γύρω μας είναι εντελώς διαφορετική, ότι οι άνθρωποι αδιαφορούν για όλα αυτά;

— Σκέφτομαι σε δύο επίπεδα που δεν είναι ασυμβίβαστα. Πρώτον ότι κάθε κατάσταση είναι διαβατική και μεταβατική. Και συνεπώς, το ότι οι πληθυσμοί είναι έτσι σήμερα στη Δύση και την Ανατολή, δεν είναι τελεσιδικό και τελειωτικό. Στη Γαλλία τον Απρίλιο του '68, κανείς δεν περίμενε ότι θα επακολουθούσε ο Μάιος του '68. Εφ' όσον δεν πιστεύει κανείς ότι η σημερινή κοινωνία είναι τελείως πεθαμένη, εφ' όσον δεν πιστεύει κανείς ότι οι άνθρωποι ανεπίστροφα έχουν βυθιστεί στην *ιδιωτικοποίηση* και τον *ψευδοατομικισμό*, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν σπέρματα τα οποία θα μπορούσαν να τους οδηγήσουν ενδεχομένως σε μια δραστηριότητα, τότε το κεφάλαιο δεν έχει κλείσει. Δεύτερον, όπως κάθε άνθρωπος, ο οποίος κάνει κάτι που νομίζει ότι ξεπερνάει την ατομική του ζωή, κάνω αυτά που κάνω και θα συμβούν αυτά τα οποία θα συμβούν σε δέκα, σε πενήντα, σε εκατό σε πεντακόσια χρόνια...

● Δηλαδή... αισιοδοξείτε;

— Πάντα αρνήθηκα να σκέφτομαι και να συζητώ με τις κατηγορίες της αισιοδοξίας και της απαισιοδοξίας. Νομίζω ότι πρέπει να βλέπει κανείς τα πράγματα όσο ψυχρά γίνεται. Αν η κατάσταση είναι περίπου μια τραγική αδιέξοδος, όπως νομίζω ότι είναι η σημερινή κατάσταση, οφείλει κανείς να το λέει χωρίς να φοβάται ότι θα αποθαρρύνει τους ανθρώπους. Αντιθέτως πιστεύω ότι το να τους κάνεις να δουν, σε ποιά αδιέξοδο βρίσκονται, *ίσως τους βοηθήσει να ξεκουνηθούν και να κάνουν κάτι άλλο*.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ
ΣΤΙΣ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΕΣ
ΠΕΡΙΟΧΕΣ:

Με λένε
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
με λένε
ΣΟΦΙΑ
με λένε
ΜΑΡΙΑ...

Αριστερά, σχηματικός χάρτης της Αλβανίας. Δεξιά, οι περιοχές που συγκεντρώνουν το συγκροτημένο τμήμα της ελληνικής μειονότητας.

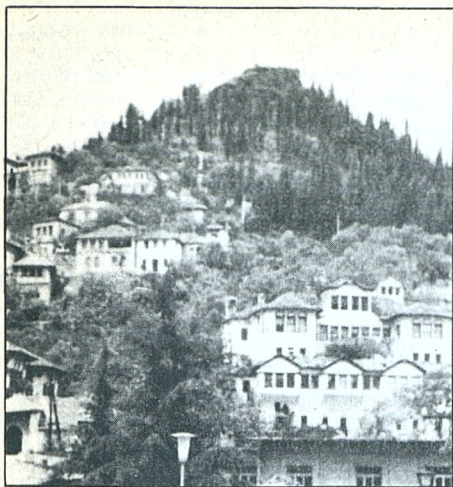
Σε 300.000 εκτίμησε τον αριθμό των ελληνικής εθνικότητας κατοίκων στην Αλβανία, ο υπουργός των Εξωτερικών κ. Κάρλος Παπούλιας, κατά τη συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου της 28ης Αυγούστου, οπότε και αποφασίστηκε η άρση της «εμπόλεμης κατάστασης» με τη γειτονική μας χώρα. Το σημείο αυτό της υπουργικής εισήγησης – το οποίο μεταφέρεται πιστά, σύμφωνα με τις ακριβείς πληροφορίες του ΑΝΤΙ – δημιουργεί ένα σημαντικό χρέος ευθύνης για τις ελληνικές κυβερνήσεις. Ο λόγος είναι ότι τα επίσημα στοιχεία της αλβανικής κυβέρνησης εκτιμούν πως οι Έλληνες μειονοτικοί μόλις φθάνουν τους 50.000.

Από την άλλη, η «Κεντρική Επιτροπή Βορειοηπειρωτικού Αγώνος» εκτιμά τα στοιχεία αυτά διαφορετικά: ισχυρίζεται ότι οι ελληνικής εθνικότητας κάτοικοι της Αλβανίας είναι 450.000 ψυχές και διατυπώνει μια σειρά συλλογισμούς για να στηρίξει την άποψή της.

Η προσωπική μου εκτίμηση μετά από επίσκεψη στη γειτονική χώρα, προσκεκλημένος από την Επιτροπή Πολιτιστικών Ανταλλαγών είναι ότι τα στοιχεία που δίνει η αλβανική κυβέρνηση είναι ανακριβή – χωρίς φυσικά να μπορώ να συμβάλλω και εγώ στην περιέργη αυτή υπολογιστική που συν τοις άλλοις μετατρέπει ένα πρόβλημα ανθρωπιστικό σε μαθηματική εξίσωση. Αλλά εκτός από το ότι μπορώ να ισχυριστώ ότι τα στοιχεία της αλβανικής κυβέρνησης είναι ψευδή στο αριθμητικό τους σκέλος, θα καταγράψω τις εμπειρίες μου και κάποια επίσημα γραπτά ντοκουμέντα που καταδείχνουν το πώς αντιλαμβάνονται οι φίλοι και γείτονές μας Αλβανοί την έννοια της προστασίας των μειονοτήτων αλλά και πώς την εξειδικεύουν για την περίπτωση της ελληνικής μειονότητας.

Το θέμα δεν θα εξαντληθεί με το σημερινό σημείωμα αλλά θα έχουμε τη δυνατότητα να το συζητήσουμε και άλλες φορές από τις στήλες αυτές. Όπως επίσης θα ασχοληθούμε εκτενώς και με άλλα προβλήματα που αφορούν τις σχέσεις των δύο χωρών αλλά και τις συνθήκες ζωής στη γειτονική χώρα, με βάση άμεσες και προσωπικές εντυπώσεις. Θέλω πάντως από την αρχή να δηλώσω ότι οι εντυπώσεις αυτές, ύστερα από μια επίσκεψη που διάρκεσε μια εβδομάδα, δεν ήταν στο σύνολό τους απορριπτικές. Ό,τι με ενδιέφερε, ήταν η γνωριμία του τόπου και των ανθρώπων και επιδιώξή μου είναι να μεταφέρω εδώ αντικειμενικά και χωρίς προκαταλήψεις όσα είδα και άκουσα.

Ας επανέλθουμε όμως στο αρχικό στοιχείο: Αν η ελληνική κυβέρνηση γνωρίζει ότι οι ομοεθνείς μας κάτοικοι και υπήκοοι της Αλβανίας είναι κατά 250.000 περισσότεροι από όσους ισχυρίζονται τα Τίρανα, τότε έχει ευθύνη να ενδιαφερθεί για τη μοίρα τους και τα δικαιώματά τους, όπως προκύπτουν από τα διεθνή νόμιμα και τις ανθρωπιστικές αρχές. Αλλά δεν πρόκειται μόνο για την υπεύθυνη κυβέρνηση της χώρας. Ευθύνη έχει και η προς τα δεξιά της παράταξη, που καλά θα κάνει να αφήσει στην άκρη τις υποκριτικές της κραυγές και να επωμιστεί τις δικές της ευθύνες για το πρόβλημα. Και κάτι άλλο όμως: Τα κόμματα της Αριστεράς και όλες οι προοδευτικές δυνάμεις οφείλουν να αντιμετωπίσουν το ζήτημα απροκατάληπτα και με ευθύτητα. Δεν είναι νοητό να υπερασπιζόμαστε τα δικαιώματα των εργαζομένων, των στρατευμένων, των νέων, των περιθωριακών ή άλλων κοινωνικών ομάδων – ή και ατόμων – και να αλληθωρίζουμε προς άλλες κατευθύνσεις όταν πρόκειται για την προάσπιση των δικαιωμάτων μεγάλων ομάδων πληθυσμού. Πολύ περισσότερο όταν αυτές οι πληθυσμιακές ομάδες έχουν συμβάλει σ' αυτό που αποκαλούμε εθνική συνείδηση. Αλλά στο τελευταίο αυτό σημείο, μιαν άλλη φορά.

Αποψη Αργυροκάστρου.

Το πρωί του Σαββάτου 8 Μαΐου, ένα φίλος είχε την καλοσύνη να με οδηγήσει με το αυτοκίνητό του από τα Γιάννενα ως το φυλάκιο των ελληνοαλβανικών συνόρων, όπου σύμφωνα με τις οδηγίες της εδώ αλβανικής πρεσβείας θα με παραλάμβανε ο εκπρόσωπος της Επιτροπής. Το ανοιξιάτικο αεράκι με δόθηκε να ξεχάσω τα σκάνδαλα της PROMET, τον κ. Πέτσο, τον Σταματελάτο και τα κλοπιμαία του και όσα εδήλωνε ο Μ. Χατζιδάκης για τη Νάνα Μούσχουρη στα πρωινά φύλλα. Σαν διάλειμμα παρακολούθουσα την ξενάγηση του Γιώργου στην Ηπειρωτική ύπαιθρο, τη μια ώρα της διαδρομής που χρειάστηκε να κάνουμε από τα Γιάννενα. Δεν σταύρωνα τις κουβέντες του, έτσι όπως έτρεχε αλλού το μυαλό μου, γεμάτος αναμονή και περιέργεια για όσα με περίμεναν στην «άγνωστη χώρα».

Μια εβδομάδα αργότερα, από το ίδιο σημείο, με παραλάμβανε ο Γιώργος, ξεκινούσαμε για τα Γιάννενα, κι εγώ δεν μπορούσα να κρατήσω τη φλυαρία μου αφηρούμενος τις εντυπώσεις μου. Πίσω μου άφηνα το φίλο Μενέλαο Νταλιάνη από την Πωγωνιανή που έπαιρνε το δρόμο επιστροφής προς τα Τίρανα μέσα στη μαύρη «Βόλβο» που οδηγούσε ο καλός μας οδηγός Αγκούμ.

Όταν πέρασα για πρώτη φορά τα σύνορα, φορτωμένος τις βαλίτσες, με περίμεναν στην «αντίπερα όχθη» οι τελωνειακοί και ο Μενέλαος με τον Αγκούμ. Ο τυπικός έλεγχος, πολύ διακριτικός και συνοπτικός, συνδυάστηκε με μια γερή δόση από κεράσματα με ρακί για τα καλωσορίσματα.

Είναι μεγάλος ο πειρασμός να μείνω στην καταγραφή όλων αυτών των στιγμών που οι τρεις μας, ο Μενέλαος, ο Αγκούμ κι εγώ, μοιραστήκαμε όλα αυτά τα εικοσιτετράωρα. Δεν ενδιαφέρουν, και άλλωστε συμβαίνουν στον καθένα που ταξιδεύει, ανάλογα περιστατικά. Χρωστώ όμως να κάνω αυτή τη σύντομη μνεία και να τους απευθύνω από δω ένα φιλικό «χαίρε» και να τους θεσπιάσω ότι ένα από τα πράγματα που επιθυμώ

είναι να ξαναβρεθώ μαζί τους, στη χώρα μας ή τη χώρα τους – αδιάφορο – να πιούμε πολλά ρακιά και να συνεχίσουμε τις ιστορίες, τις αφηγήσεις μας και, φυσικά, τους ομηρικούς καθγάδες μας. Γιατί, πρέπει να σας το ομολογήσω από τώρα ότι τις δυο τελευταίες μέρες τσακώθηκα πολύ με το φίλο μου το Μενέλαο και ότι στο τέλος χωρίσαμε σαν μαλωμένο ζευγάρι που μοίραζε τις πράματιες μιας πολύχρονης συγκομιδής.

Από τη θέση αυτή οφείλω επίσης να ευχαριστήσω όχι μόνο τον πρέσβη της Αλβανίας κ. Ξενοφώντα Νούση αλλά και το φίλο γραμματέα της πρεσβείας, τον αξιωματικό Γούρι, που φρόντισαν να υλοποιηθεί η επιθυμία μου να επισκεφτώ τη χώρα τους.

Όπως αφήσαμε την Κακαδιά, από τα δεξιά μας δρίσκονται σκαρφαλωμένα πάνω στο δουνό τα χωριά της Πωγωνιανής με μειονοτικά χωριουδάκια. Αριστερά, συνέχεια της Μουργκάνας – των Ακροκεραυνίων – στις πλαγιές, τα χωριά της Δρόπολης. Από την άλλη πλευρά του ορεινού αυτού όγκου, προς το Ιόνιο, δρίσκονται τα χωριά της περιοχής των Αγίων Σαράντα, – του Σαράντι, όπως «συγκοπτόμενα» λέγεται τώρα, μιας και οι άγιοι έχουν παραλειφθεί και από τα τοπωνύμια.

Τα χωριά διατηρούν το χαρακτήρα τους και τη θαυμάσια αρχιτεκτονική τους: γερά, πετρόχτιστα, σ' ένα τοπίο αδιάτακτο. Περνώντας το ένα μετά το άλλο, φτάνουμε επιτέλους στο αγλίσμα της περιοχής, στο Αργυροκάστρο, γενέτειρα του Ενδέρ Χότζα, διατηρητέα πόλη με αναστηλωμένα τα περισσότερα σπίτια της, στρωμένη με καλντερίμι ως απάνω στο μεσαιωνικό κάστρο. Καταλύσαμε στο ξενοδοχείο, αλλά είχαμε όλη την ημέρα μπροστά μας. Με δάση το Αργυροκάστρο επισκέφθηκα μειονοτικά χωριά, την Παιδαγωγική Ακαδημία Αργυροκάστρου, την εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα». Οι εντυπώσεις μου από τη ζωή της μειονότητας συμπληρώθηκαν τις δυο τελευταίες μέρες της επόμενης εβδομάδας, στην περιοχή των Αγίων Σαράντα.

Ελλάς, το μεγαλείον σου!

Επειδή μου αρέσουν οι διακηρύξεις και όχι μόνο τα φυσικά τοπία, θα ήθελα να σταθώ σε κάποιες σκέψεις. Το σημερινό επίπεδο των διακρατικών σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Αλβανία είναι πολύ κατώτερο του αναμενόμενου και του δυνατού. Αυτό είναι σε βάρος της αλληλοκατανόησης των δύο χωρών, σε βάρος των μειονοτικών και σε βάρος των συμφερόντων της Ελλάδας και της Αλβανίας. Δε γνωρίζω τι μέρος ευθύνης πέφτει στους Αλβανούς – και ούτε με ενδιαφέρει. Σ' αυτό που θέλω να αναφερθώ είναι οι ευθύνες της δικής μας χώρας και των λογής-λογής αρμοδίων και αναρμοδίων. Για τη διαχείριση των ελληνοαλβανικών υποθέσεων από σαράντα χρόνια τώρα, έγιναν αρκετές νύξεις στο προηγούμενο τεύχος και κανείς δεν συγκινήθηκε – ούτε άλλωστε ήταν αναμενόμενο. Αλλά ασχέτως όλων εκείνων που αναφέραμε θα πρέπει να επισημάνουμε τις ολιγωρίες της ελληνι-

κής εξωτερικής πολιτικής και στο επίπεδο των πολιτιστικών ανταλλαγών.

Ενώ έχει εγκριθεί η θέση του μορφωτικού ακολούθου στα Τίρανα και έχει επιλεγεί ο κατάλληλος υπάλληλος, η τοποθέτησή του καθυστερεί έναν χρόνο τώρα. Πρόκειται για τον κ. Χριστόπουλο που, όπως λέγεται, ο πρόεδρος της Βουλής κ. Γ. Αλευράς θέλει να τον κρατά στην Αθήνα.

Στο μεταξύ, το Υπουργείο Εξωτερικών με τα πενιχρά οικονομικά του μέσα αδυνατεί να ενισχύσει τις πολιτιστικές ανταλλαγές, αλλά το αρμόδιο Υπουργείο Πολιτισμού περί άλλα τυρβάζει. Ενώ οι καταγγελίες για καταχρήσεις και άλλες αμαρτωλές δραστηριότητες κυκλοφορούν πια στους δρόμους και στα καφενεία, δεν μπορούν να εξερευνηθούν οι ελάχιστοι πόροι ώστε να σταλούν ελληνικοί θίασοι ή έστω κάποιοι μεμονωμένοι καλλιτέχνες που είναι αγαπητοί στη γειτονική χώρα. Ακόμα έχουν να λένε στα Τίρανα και τις άλλες πόλεις για την εμφάνιση της Μαρινέλας αλλά και για άλλες, σποραδικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Είναι προφανές ότι το κόστος είναι μηδαμινό. Οι Αλβανοί – στο βαθμό που ήταν ειλικρινείς μαζί μου – μου εξέφρασαν την επιθυμία τους να οργανωθούν καλλιτεχνικές εκθέσεις, εκθέσεις φωτογραφιών, κινηματογραφικών προβολών και αθλητικές συναντήσεις. Όσο είμαι σε θέση να γνωρίζω το ΥΠΠΟ δεν ασχολήθηκε ποτέ σοβαρά με το θέμα αυτό.

Ενδεικτικά αναφέρω μερικά περιστατικά:

- Πληροφορήθηκα, πολύ πρόσφατα, ότι κόντεψε να ματαιωθεί μια αποστολή πανεπιστημιακών καθηγητών – που απέρριψε από τις συμβατικές μας υποχρεώσεις προς τη γειτονική χώρα – γιατί το Υπουργείο δεν είχε «δεκάρα, ούτε για το αεροπορικό εισιτήριο».

- Στη βιβλιοθήκη του Αρχαιολογικού Μουσείου των Τιράνων που διευθύνει ο καθηγητής της Προϊστορικής Αρχαιολογίας Muzafër Korkutli, τα ελληνικά επιστημονικά περιοδικά είναι ελάχιστα, αφού κανείς δε σκέφτηκε να στείλει κάποια αντίτυπα. Ίδια η κατάσταση και στο Μουσείο Μεσαιωνικής Τέχνης της Κορυτσάς που στεγάζει την πιο πλούσια, ίσως, συλλογή βυζαντινών εικόνων στα Βαλκάνια.

- Από μια άλλη πλευρά, η γνώση μας για την αλβανική λογοτεχνία σταματά στην ελλιπή πληροφόρηση για τον Ισμαήλ Κανταρέ. Ο ίδιος μου μίλησε με πολλή αγάπη για την Ελλάδα και μου υπενθύμισε ότι και εμείς θα πρέπει να φροντίσουμε ώστε να γίνει γνωστή η λογοτεχνική παραγωγή της πατρίδας του στη δική μας χώρα. Ο Ι. Κανταρέ, έχει επιμεληθεί μια ανθολογία της νεοελληνικής ποίησης, που είναι ίσως η πιο καλή – με ελάχιστες παρατηρήσεις – από όσες κυκλοφορούν σε ξένες γλώσσες. Η σοφία, η γνώση και η ευαισθησία του πρόσφεραν λαμπρή υπηρεσία στη χώρα μας.

Αλλά εμείς πόσο έχουμε προχωρήσει στον τομέα αυτόν; Δεν εννοώ θέβαια τα πολλά και δύσκολα πολιτιστικά. Αλλά τα λίγα και εύκολα. Ας πούμε τα αθλητικά:

- Όταν κάποιοι ασχολήθηκαν, δεν επέδειξαν την αρμόζουσα ευαισθησία: Με κάποια πίκρα ένας αλβανός φίλος μου παρατήρησε ότι επισκέφτηκε κάποτε

«ΔΑΣΚΑΛΕ!»

Τι χαρά νιώθει ένας δάσκαλος, όταν όλοι τον φωνάζουν με σέβας «δάσκαλε»! Η απλή, αλλά γνήσια έννοια αυτή λ'έφη εκφράζει σ'ένας για κείνον που ολοκλήρωσε τη ζωή του την αριστεία για έναν υψηλό σκοπό: τη διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς. Αυτό συμβαίνει και με το Δημήτρη Δούτη από το Βουλαράτι. Χρόνια και χρόνια τώρα που ο Δημήτρης (ο δάσκαλος ο Δημήτρης, όπως τον αποκαλούμε όλοι μας) ασκεί το όμορφο και τιμημένο επάγγελμα του δασκάλου. Γενιές ολόκληρες πέρασαν από τα «χέρια» του. Και αυτός, σαν καλός και συνετός γονιός τους, εμπνέει την αγάπη για τον γονιό, για την πατρίδα, την όμορφη μητρική μας γλώσσα.

Μια μέρα, ενώ βολτάραμε οι δυο μας στο κέντρο της πρωτεύουσας, ακούω πίσω μου κάποιον να φωνάζει «δάσκαλε Δημήτρη». Σάστισα για μια στιγμή. Κι εδώ στο κέντρο των Τυράνων!

Ο άγνωστος για μένα πλησίασε και σφιχταγκαλιάστηκε με πόνο.

— Πρώην μαθητής μου — μου λέει ο δάσκαλος. — Τώρα είναι καθηγητής.

— Τον είχαμε δάσκαλο και γονιό, — μου λέει ο «μαθητής» και τα μάτια του άστραφταν από αγάπη κι ευγνωμοσύνη. Συγκινήθηκα από αυτή την ευχάριστη συνάντηση και μόλις πήγα στο ξενοδοχείο, βιάστηκα να βγάλω το σημειωματάριο.

Για την ακούραστη και συνεκτική δουλειά του το Προεδρείο της Λαϊκής Βουλής απένειμε στο δάσκαλο το Δημήτρη το παράσημο «Ναΐμ Φράσερι» τρίτης τάξης. Όμως γι' αυτόν, το πολυτιμότερο παράσημο είναι εκείνο που του προσφέρουν καθημερινά οι μαθητές, οι συγχωριανοί και οι γνωστοί του: «Δάσκαλε».

την Κορυτσά, για να συμμετάσχει σε αγώνα μπάσκετ η αθλητική ομάδα μιας Μέσης Τεχνικής Σχολής από πόλη της Βόρειας Ελλάδας. Και συμπλήρωσε:

«Καλά, μας νίκησαν! Αλλά δεν μπορούσατε να στέλνατε κάποια πιο ονομαστή ή πιο επίσημη ομάδα για να αγωνιστεί με τους αθλητές μας;»

Το μόνο που βρήκα να δικαιολογηθώ ήταν ότι εγώ δεν ξέρω και πολλά από τα αθλητικά.

«Ελλάς το Μεγαλείον σου...».

Ίσως είναι καλύτερα να επανέλθουμε στις πλαγιές των Ακροκεραυνών και τις συναντήσεις με τους «μειονοτικούς» — για να χρησιμοποιήσω τον όρο που συνηθίζεται σ' εκείνους τους τόπους...

Μια ελληνική εφημερίδα

Ο Μενέλαος ανταποκρίθηκε στο αίτημά μου να επισκεφθώ τα γραφεία σύνταξης της ελληνόγλωσσας εφημερίδας «Λαϊκό Βήμα». Το φύλλο μου ήταν γνωστό από πολλά χρόνια και μου είχε κινήσει την περιέργεια — πέρα από το περιεχόμενό του — και για το γλωσσικό του ιδίωμα. Ένα σώμα αυτής της εφημερίδας θα ήταν σίγουρα πολύτιμο για όσους γλωσσολόγους μας ασχολούνται με τα προβλήματα διατήρησης και συνέχειας του γλωσσικού ιδιώματος σε ένα αποκομμένο από τον γλωσσικό κορμό τμήμα ελληνόφωνου πληθυσμού.

Στο νέο τμήμα του Αργυροκάστρου, στον κάμπο, είναι το μικρό κτίριο που στεγάζει τα γραφεία της εφημερίδας. Δίπλα στα γραφεία, οι τυπογραφικές εγκαταστάσεις.

Στα γραφεία του «Λαϊκού Βήματος» που, όπως αναγράφει στην προμετωπίδα, είναι «Όργανο του Δημοκρατικού Μετώπου επαρχίας Αργυροκάστρου για την Ελληνική μειονότητα», μας περίμενε ο γραμματέας της σύνταξης Θανάσης Σούτζος από την Καλογραντζή μαζί με τους συνεργάτες του. Καλωσορίσματα, και το ένα ρακί πάνω στο άλλο. Μου εξήγησαν τη λειτουργία της εφημερίδας και όλες τις λεπτομέρειες που ζήτησα να μάθω. Η ατμόσφαιρα ήταν θερμή, φιλική.

Σε κάποιο διάλειμμα της περιήγησής μου στα γραφεία, έφτασε και το πρώτο δοκίμιο με τυπωμένες τις εξωτερικές σελίδες. Τους παρακάλεσα να μου το χαρίσουν, υπογράφοντας κιόλας με αυτόγραφέ τους στις εσωτερικές λευκές, ατύπωτες ακόμα σελίδες. Μου χάρισαν και ένα άλμπουμ και αποχαιρετιστήκαμε με τη δική μου υπόσχεση να τους επισκεφτώ και πάλι.

Η εφημερίδα απασχολεί 7 συντάκτες, έχει αρχισυντάκτη, έναν διορθωτή, μια μεταφράστρια από τα αλβανικά (για τα εξωτερικά δελτία κυρίως ή για τα επίσημα ντοκουμέντα που καταχωρεί η εφημερίδα, έναν διαχειριστή - λογιστή και έναν οδηγό. Δύο λινοτύπες απασχολούνται αποκλειστικά για τη στοιχειοθεσία του φύλλου. Το «Λαϊκό Βήμα» κυκλοφορεί δύο φορές την εβδομάδα — κάθε Πέμπτη και Κυριακή — όπως εξάλλου όλες οι τοπικές και περιφερειακές εφημερίδες. Είναι η μόνη μειονοτική

εφημερίδα. (Για τη μικρή σλαβική μειονότητα του Νότου δεν εκδίδεται εφημερίδα). Είναι μια από τις παλαιότερες εφημερίδες της χώρας — η δεύτερη σε αρχαιότητα: διανύει ήδη το 43ο έτος από την έκδοσή της και το φύλλο της επομένης (Κυριακή 10 του Μάη) είχε αριθμό 4147.

Το «Λαϊκό Βήμα» τυπώνεται σε 3.000 φύλλα και κυκλοφορεί κυρίως μέσω συνδρομητών (κατά το 90%). Η διανομή του γίνεται αποκλειστικά στις μειονοτικές περιοχές και μέσω του ταχυδρομείου. Όταν αργότερα το αναζητήσα στα μειονοτικά χωριά το βρήκα σε κάποιο βιβλιοπωλείο.

Ο μισθός του συντάκτη είναι 235 λεκ, ενώ το ρεπορτάζ πληρώνεται με το κομμάτι: γύρω στα 25-30 λεκ. Πληρώνουν όμως μέχρι και 50 λεκ κάποιο διήγημα ή χρονογράφημα, κάτι για το οποίο η αμοιβή στην εθνική εφημερίδα «Ζέρι / Πόπουλιτ» θα ανεβεί στα 70 λεκ. Η τιμή του φύλλου είναι 0,30 λεκ. Είναι προφανές πως και με συνολική πώληση των φύλλων το «Λαϊκό Βήμα» δεν καλύπτει τους μισθούς του προσωπικού του και θα πρέπει να χρηματοδοτείται από το κράτος. (Αριθμός φύλλων 3.000X0,30=900 λεκ, που καλύπτουν μόλις το μισθό τριών συντακτών).

Ένα μικρό δείγμα του ύφους γραφής στο «Λαϊκό Βήμα» δίνεται στις σελίδες αυτές.

Με τους δασκάλους της ελληνικής

Πριν από το «Λαϊκό Βήμα», επισκεφθήκαμε το Ανώτατο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του Αργυροκάστρου, όπου εκπαιδεύονται και οι δάσκαλοι που θα διδάξουν στα ελληνικά σχολεία της μειονότητας. Το Ινστιτούτο είναι Μέση Παιδαγωγική Σχολή 4ετούς φοίτησης. Εδώ έρχονται όσα παιδιά προκρίθουν για την κάλυψη των αναγκών για τα 100 περίπου σχολεία της ελληνικής μειονότητας.

Όλα τα στοιχεία που δίνονται εδώ μεταφέρονται όπως ακριβώς μου τα μετέδωσαν στο Ινστιτούτο. Η επαρχία Αργυροκάστρου έχει περίπου 40 σχολεία και η επαρχία των Αγίων Σαράντα 58 ή 59. Το ελληνικό τμήμα του Ινστιτούτου άρχισε το 1955 και μέχρι σήμερα έχουν αποφοιτήσει πάνω από 300 δάσκαλοι. Φέτος η πρώτη τάξη είχε 27 μαθητές και η τέταρτη 17. Η Σχολή τιμά το όνομα του πρωτοδασκάλου της Αλβανίας Παντελή Σωτήρη που, Έλληνας αυτός, ίδρυσε στην Κορυτσά, το 1887, το πρώτο σχολείο εκμάθησης της αλβανικής γλώσσας. Στη χώρα αυτή, η μέρα του δασκάλου είναι η 7η Μαρτίου, μέρα αφιερωμένη στη μνήμη του Παντελή Σωτήρη. Στο Ινστιτούτο σπουδάζουν φέτος 420 μαθητές και είναι κατανεμημένοι στα ακόλουθα τμήματα με τον αντίστοιχο αριθμό σπουδαστών: αλβανικής (140), γαλλικής (100), γαλλικής (100) και ελληνικής γλώσσας (80). Το Αργυρόκαστρο είναι ο τόπος όπου αποκλειστικά σπουδάζουν όσα παιδιά θα γίνουν ελληνοδιδάσκαλοι. Έρχονται εδώ αφού συμπληρώσουν την υποχρεωτική οχτάχρονη φοίτηση και από την ηλικία των 14 έως 15 χρόνων μένουν ως τα 19, οπότε είναι έτοιμοι να διδάξουν στα σχολεία της μειονότητας. Βάση των σχολικών βοηθημάτων είναι η Γραμματική και το Συν-

τακτικό του Τριανταφυλλίδη και του Τζάρτζανου.

Επισκέφθηκα την τρίτη τάξη, που εκείνη την ώρα είχε 9 κορίτσια και 5 αγόρια. Μόλις μπήκαμε σηκώθηκαν όλα όρθια. Ήταν η ώρα του μαθήματος των αγγλικών, που διδάσκονται σαν δεύτερη γλώσσα. Φέτος, η πρώτη και η τρίτη τάξη διδάσκονται αγγλικά, και η δεύτερη και η τέταρτη γαλλικά. Δεν υπάρχει θέμα προτίμησης, αλλά προφανώς αυτό προκύπτει από λόγους εξοικονόμησης διδακτικού προσωπικού.

Παρακάλεσα να καθίσουν, και τότε ο δάσκαλος και ο Μενέλαος άρχισαν να τα δείχνουν ένα ένα, κι αυτά σηκώνονταν και έλεγαν φωναχτά όνομα, επίθετο, το χωριό της καταγωγής τους και τη δουλειά του πατέρα τους. Αισθάνθηκα αμήχανα και συγκινημένος, και μου 'ρθε στα ξαφνικά να τους δγάλω ένα λόγο, έτσι όπως όλα ήταν ιεραρχικά και όπως θυμόμουν ότι συνέβαινε στα σχολεία μας στα παλιά χρόνια, κάθε που έφτανε ο κύριος επιθεωρητής. Ευτυχώς γλίτωσαν. Ζήτησα να επισκεφτώ και μian άλλη τάξη. Μεταφερθήκαμε σε άλλη αίθουσα, μια τάξη με όργανα - την αίθουσα φυσικής. Τώρα είχαν το μάθημα μαρξισμού-λενινισμού. Δεν ήξερα τι να ρωτήσω. Μου ήρθε το πιο κουτό ερώτημα στο νου:

- Ποιος έχει τον πιο μικρό βαθμό στο μάθημα αυτό; ρώτησα.

Μερικά μάτια κινήθηκαν στο πρώτο θρανίο, όπου ένας ζωηρούλης γελούσε αμήχανα.

- Καλά, είπα, κατάλαβα. Και τι βαθμό έχεις;

- Εφτά, μου απάντησε. Με άριστα το δέκα δεν είναι και για θάνατο να παίρνεις εφτά στο μαρξισμό-λενινισμό. Εγώ, με τα χρόνια μου, είναι ζήτημα αν έπιανα τη δάση...

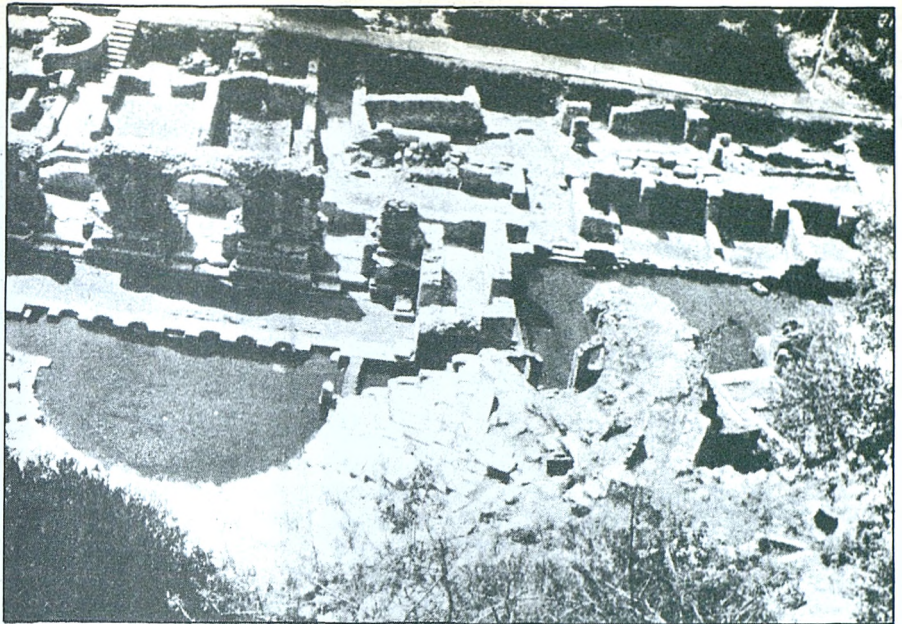
Στο τρίτο θρανίο καθόταν μια γλυκιά κοπελίτσα με σοβαρό ύφος και λεπτά χαρακτηριστικά. Ήμουν βέβαιος ότι ρωτώντας την θα διόρθωνα την γκάφα μου:

- Εσύ, τη ρώτησα, εσύ, τι βαθμό έχεις;

- Δέκα, μου απάντησε περήφανα. Της είπα ένα γεμάτο «μπράβο», που αποκαθιστούσε μάλλον εμένα παρά αποτελούσε έπαινο γι' αυτήν. Ο πατέρας είναι γεωπόνος και η ίδια θέλει να γίνει δασκάλα.

Τους ευχήθηκα καλή πρόοδο με όλη μου την καρδιά και με δυσθυμία εγκατέλειψα το σχολείο τους. Θα μπορούσα να μείνω μια μέρα ολόκληρη και να συζητώ μαζί τους. Ήθελα να μάθω γι' αυτά τα παιδιά. Πώς σκέφτονται, τι ξέρουν για την Ελλάδα. Τι ξέρουν από τη λογοτεχνία της, τη ιστορία, τη γεωγραφία της. Το τι διδάσκονται όμως το έμαθα αργότερα, όταν βρήκα κάποια από τα βιβλία που χρησιμοποιούνται στα σχολεία και κάποια γένση τους δίνεται σε άλλες σελίδες αυτού του τεύχους.

Με βάση τη συμφωνία για πολιτιστικές ανταλλαγές είχαν διδάξει πέρυσι στο Ινστιτούτο Έλληνες καθηγητές που τους είχε στείλει από την Αθήνα το Υπουρ-

Το θέατρο του Βουβρωτού.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Με τον τίτλο αυτό, στα «Εξωσχολικά Αναγνώσματα», σσ. 121-125, δημοσιεύεται διήγημα του Μόικομ Ζέκιο που αναφέρεται σε μια επίσκεψη γνωριμίας δύο αδελφάντων, του Μπάρνι και της Τεύτας σε αρχαιολογικούς τόπους και στο Μουσείο, όπου πληροφορήθηκαν για την αρχαία Ιλλυρία. Παρουσιάζει πολύ ενδιαφέρον για όσα υποβάλλει στο μαθητή.

Μεταφέρουμε τις τελευταίες παραγράφους και το καταληκτήριο σημείο με τις «Ερωτήσεις και καθήκοντα»

Όμως, σκέφτονταν τα παιδιά, κείνο τον καιρό (σ.σ. την εποχή των Ιλλυριών) δεν είχε ούτε παιδικούς κήπους, ούτε σχολεία. Ήταν σκοτεινοί καιροί και η ιλλυρίδα κοπέλα με το όνομα Λύντρα μπορεί να ήταν δούλα (μα στην καρδιά της ζούσε χωρίς άλλο ο μεγάλος πόθος για λευτεριά). Δεν είναι γνωστό τίποτε για τη ζωή της. Μπορεί, μαζί με τις άλλες ιλλυρίδες γυναίκες και κοπέλες, να πολέμησε με τους πατεράδες και τα αδέρφια στις μεγάλες ιλλυρικές εξεγέρσεις ενάντια στην Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

Ενώ σήμερα η Πατρίδα μας είναι λεύτερη, τα παιδιά μεγαλώνουν εντυχισμένα.

Ύστερα από μερικές μέρες η μάνα του Άρντι, σύντροφος της τάξης του Μπάρνι, τέκνησε κοπέλα. Πόσο χάρηκε ο Άρντι που έγινε με αδερφή. Ξέρετε πώς την ονόμασαν την αδερφή του Άρντι; Την ονόμασαν Λύντρα.

Μεγάλωνε, μεγάλωνε Λύντρα, αγνή και καθαρή πάντοτε!
Να το χαρείς το όμορφο ιλλυρικό όνομα!

Ερωτήσεις και καθήκοντα

★ Έχει αρχαιολογικά κέντρα στο χωριό ή στην πόλη σας; Ξέρετε τι ανακαλύψεις έγιναν σ' αυτά; Ιλλυρικά ονόματα ανακαλύφθηκαν;

★ Σημειώστε σ' ένα τετράδιο τα πιο σημαντικά αρχαιολογικά κέντρα που έχει η χώρα μας και προσπαθήστε να εικονογραφήσετε ένα απ' αυτά, όπως: το Βουθρωτό, το Δυρράχιο, την Απολωνία κ.ά.

★ Τι ονόματα βάζουμε σήμερα στα παιδιά που γεννιούνται; Προσπαθήστε ώστε τα αδέρφια ή οι αδερφές σας που μόλις γεννιούνται, να έχουν ιλλυρικά ονόματα, όπως αυτά που αναφέραμε σε τούτο το διήγημα¹.

1. Με τίτλο «Υποχρεωτική αλλαγή ακατάλληλων ονομάτων και επιθέτων» θεσπίστηκε ο νόμος 5354 στις 17/11/1975. Με άλλη απόφαση (αρ. 225 της 23/9/1975) έγινε μετονομασία χωριών και τοπωνυμίων σε περιοχές των Αγίων Σαραντά και της Κορυτσάς. Το κείμενο το «Εξωσχολικού Αναγνώσματος» αποσκοπεί στη δικαιολόγηση και ενθάρρυνση για την εφαρμογή του μέτρου.

γείο Παιδείας. Αυτοί θα ήταν αρμοδιότεροι να δώσουν μια εικόνα για το επίπεδο σπουδών.

Φεύγοντας, αντέγραφα δύο παιδικά ποιήματα που με στρογγυλά, ωραία γράμματα είχαν καθαρογραφεί και ήταν καρφωμένα σε μια πινακίδα, αναρτημένη στο χολ του Ινστιτούτου.

Τη «Μέλισσα» που είχε την υπογραφή Α. Λέκκας και το «Τραγούδι για το Κόμμα», με την υπογραφή Άλκης Παππάς. Τα μεταφέρω εδώ:

Μεταφέρω εδώ τους τελευταίους στίχους:

Τραγούδι για το Κόμμα

**Και ποιος δε φτιάχνει τώρα
τραγούδι για το κόμμα
«Να ζεις σαν τα δοννά μας!»
λεν' όλοι μ' ένα στόμα.**

Άλκης Παππάς

Η μέλισσα

**Πετά εδώθ' εκείθε
ακούραστη είναι αυτή
να γίνουμε όλοι τέτοιοι
πάντα εργατικοί.**

Α. Λέκκας

«Ν' αποφεύγουμε τους βαρβαρισμούς»

Την επομένη το πρωί είχα την ευκαιρία να επισκεφτώ τα Βρυσερά, ένα χωριό που χτίστηκε πριν λίγα χρόνια. Τα Βρυσερά είναι έδρα της Άνω Δρόπολης, έχει το ιατρείο της περιοχής και είναι συνεταιριστικό κέντρο.

Αν και ήταν Κυριακή και το σχολείο δρεθήκε κλειστό, ο δάσκαλος το άνοιξε για να το επισκεφθούμε. Άδειες αίθουσες, στολισμένες με εργόχειρα ή με επιγραφές. Διδακτικές κυρίως. Ιδού και μία που δίδασκε τα τρία γένη των επιθέτων:

ΤΟ ΕΠΙΘΕΤΟ: ΓΕΝΗ

ο κόκκινος τοίχος
η κόκκινη σημαία
το κόκκινο αστέρι

Ο δάσκαλος μάς οδήγησε στο εργαστήριο της ελληνικής γλώσσας. Στις πρώτες τάξεις τα μαθήματα διδάσκονται στη μητρική γλώσσα ενώ τα μαθήματα στις τελευταίες τάξεις του οχτάχρονου σχολείου διδάσκονται στα αλβανικά. Υπάρχει όμως και η παράλληλη διδασκαλία της ελληνικής στις τελευταίες τάξεις – σαν ξένης γλώσσας πια. Εδώ στο εργαστήριο δρήκα την πολύ ενδιαφέρουσα πινακίδα που καθοδηγεί τους μαθητές δειγματοληπτικά πώς «να αποφεύγουν τους βαρβαρισμούς». Αντιγράφω:

Ν' ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΙΣΜΟΥΣ

ελληνικά	και όχι	ελληνικά
συνεταιρισμός	και όχι	κοπερατίδα
κατάστημα	και όχι	μαγαζί
ταξιαρχία	και όχι	μπριγκάτα
άμιλλα	και όχι	γκάρα
τηλεόραση	και όχι	τελεβιζόρι
αγορά	και όχι	παζάρι
μιλώ	και όχι	κουβεντιάζω
δώρο	και όχι	πεςκέσι
εισιτήριο	και όχι	μπιλέτο
λεωφορείο	και όχι	αουτομπού- ζι ή σάτα
είδηση	και όχι	χαμπέρι
τρέχω	και όχι	αρεντεώ
ρίχνομαι	και όχι	ζάφτω
συγκεντρώθηκαν	και όχι	μαζεύτηκαν
ζυγαριά	και όχι	παλάντζα

Ο πίνακας αυτός παρουσιάζει πολύ ενδιαφέρον, γιατί φανερώνει την προσπάθεια των δασκάλων να «αποκαθάρουν» το γλωσσικό ιδίωμα από τα εμβόλιμα της αλβανικής ή της τουρκικής γλώσσας και να φέρουν την ελληνική, πίσω στις ρίζες της. Φαντάζομαι πως η ιδέα της αποβολής τύπων όπως «μαγαζί, παζάρι, κουβεντιάζω, πεςκέσι, χαμπέρι, μαζεύτηκαν, παλάντζα» που τους έχει ενσωματώσει και η, ομιλούμενη στην Ελλάδα, γλώσσα, θα ενθουσιάζει πολλούς περί τα γλωσσικά ασχολούμενους.

Η ελληνική γλώσσα όπως αποτυπώνεται στα διδακτικά βιβλία απέχει πολύ από τη ζωντανή ελληνική γλώσσα και είναι γεμάτη «αλβανοισμούς». Είναι αδιανόητο να διδάσκεται η γλώσσα αυτή σαν

Αποψη Αργυροκαστρου.

ελληνική. Ελάχιστα δείγματα αυτής της γλωσσικής στρέβλωσης αναφέρονται με παραδείγματα: αφορούν συντακτικούς και γραμματικούς τύπους αλλά και λεξιλογικές ερμηνείες.

Δίνονται επίσης κάποια δείγματα κειμένων και ασκήσεων που βοηθούν τον αναγνώστη να σχηματίσει μια εντύπωση για την ιδεολογία – κυρίως – που διοχετεύεται στα παιδιά της γειτονικής χώρας, είτε για μειονοτικά πρόκειται είτε για αλβανόφωνα.

Μια αναίρεση του προβλήματος, θα αποτελούσε η εισαγωγή στα σχολεία της μειονότητας των σχολικών βιβλίων που διδάσκονται στην Ελλάδα. Είναι ένα λογικό αίτημα, που οφείλει και ο κ. Παπούλιας να το προωθήσει, και ο κοπτόμενος για τα αρχαία κ. Τρίτσης, αλλά και η κ. Μερκούρη, όταν κάποτε αποφασίσει να ασχοληθεί και με τη γείτονα. Άλλωστε οι Αλβανοί έχουν απαιτήσει και έχουν πετύχει ώστε στα σχολεία του Κόσοβου – που αποτελεί τμήμα της Γιουγκοσλαβίας – να διδάσκονται βιβλία που τυπώνονται στα Τίρανα.

Θα κλείσω αυτό το σημείωμα με τις εντυπώσεις από ένα κεφαλοχώρι που επισκεφτήκαμε το απόγευμα της πρώτης ημέρας που έφτασα στην Αλβανία.

Μετά το φαγητό, ο Αγκούμης, όπως αποκαλούσαμε εξελληνισμένα πια τον Αγκούμ (αγκούμ σημαίνει στα αλβανικά

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Και μερικά παραδείγματα λεξιλογικής ερμηνείας όπως καταχωρούνται σε διδακτικό βιβλίο (εκδ. 1980):

«εργαστήριο: μέρος που γίνονται διάφορα πράγματα.

υπέδαφος: το κάτω μέρος του εδάφους.

Αχαιοί: ονομασία λαού στην αρχαιότητα (Έλληνες) που πήγαν να υποδουλώσουν τους Τρῶες.

αναίσθητος: χωρίς αισθήματα, νεκρός.

πλήχτρο: μηχανήμα του ασύρματου με το οποίο δίνονται τα σινιάλα.»

Η μελέτη των σχολικών εγχειριδίων για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης παρουσιάζει πολύ ενδιαφέρον όχι μόνο γιατί αποτυπώνει τις ιδεολογικές περιπέτειες του ΚΕΑ αλλά γιατί καταδεικνύει τις μεθόδους διδασκαλίας και τις πληροφορίες που δίνονται στους μαθητές. Τα διδακτικά βιβλία που χρησιμοποιούνται στα σχολεία της ελληνικής μειονότητας αποτελούν μεταφράσεις – όχι πάντοτε επιτυχείς – από τα αλβανικά πρωτότυπα. Αξίζει τον κόπο να εντυφώσει κανείς στα βιβλία Γεωγραφίας, Ιστορίας κ.λπ. αλλά τελικά αυτό είναι ευθύνη και έργο των αρμοδίων εκπαιδευτικών.

Εντελώς ενδεικτικά δίδονται εδώ μερικά γλωσσικά δείγματα:

• **πίνακας τιμής.** Κατά λέξη μετάφραση του αλβανικού tabelë çmimesh = τιμοκατάλογος.

• **σαν εσύ** (σαν εσένα, όπως εσύ). Κατά λέξη μεταφορά του αλβανικού si ti = σαν εσύ.

• **τα βιβλία τα κρατάει** (εννοεί τα χρησιμοποιεί) **με προσοχή.**

• **θα φύγουμε** (δηλ. θα πάμε) **στον κινηματογράφο.**

• **σαν ποντίκια στο δόκανο** (αντί της φράσης «σαν ποντίκια στη φάκα»).

• **συμπεριλαμβάνονται όλα τα σχολεία της επαρχίας σε χωριά ή σε πόλεις κι αν είναι αυτά.**

χαραυγή), μας οδήγησε στη Δερβίτσανη, έδρα συνεταιρισμού κι αυτή, με 2.000 κατοίκους σήμερα, όλους ελληνικής εθνικότητας. Σουρουπώνει όταν φτάσαμε και πρότεινα μια μικρή δόλα στα καλντερίμια της ωραίας, πετροχτιστής Δερβίτσανης. Ανηφορίσαμε. Κοντοσταθήκαμε σε μια δρύση, στα πιο ψηλά του χωριού.

Η παροχή του νερού στο χωριό είναι ένα από τα αγαθά που έφερε το σοσιαλιστικό κράτος μετά την εγκαθίδρυση του. Τα παλιά χρόνια υπήρχε μία και μοναδική δρύση για όλο το χωριό, στα χθαμαλά του, και ήταν το μεγάλο πρόβλημα για τους κατοίκους του.

Μια ηλικιωμένη γερόντισσα, μόλις μας είδε να περνούμε, έκλεισε την αυλόθυρα. Τη σκηνή αυτή την ξανάζησα αργότερα και στο Μπεράτι και στην Κορυτσά και στο Αργυρόκαστρο, όταν περπάτησα μόνος μου στα σοκάκια. Αφιλόξενοι μήπως όσοι κατοικούν στην αλβανική γη; Ασφαλώς όχι. Την εξήγηση τη δόξα κάπως αργότερα. Άλλωστε δεν ήταν δυνατόν να τα μάθω όλα μονομιάς και από την πρώτη μέρα που πάτησα το πόδι μου.

Ένα τσούρμο κοριτσάκια ξεφώνιζαν γύρω από τη δρύση. Ήταν η ώρα που τα παιδιά, όπου γης, πρέπει να εγκαταλείψουν τους δρόμους και τις αλάνες και να μαζευτούν στις μητρικές αγκαλιές.

— Πώς σε λένε εσένα και πώς εσένα, ρωτούσε συνέχεια ο Μενέλαος, με μια διάθεση που κινούνταν μεταξύ αδιακρισίας και οικειότητας. Το ίδιο βιολί, όπως και το πρωί στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

— Αλεξάνδρα η μία, Σοφία η άλλη, Μαρία η τρίτη, απαντούσαν.

Τώρα τελευταία, «μελετώντας» τις γραφές, κατανόησα την «αδιακρισία» του Μενέλαου. Παλιότερα, και σε μια προσπάθεια πλήρους αφομοίωσης του ελληνικού στοιχείου και αναγωγής του σε ρίζες ιλλυρικές, όταν επρόκειτο να δοθεί το όνομα σε ένα παιδί, οι γονείς έπρεπε να διαλέξουν από έναν κατάλογο που περιλάμβανε ιλλυρικά ονόματα και ποτέ ονόματα με καταβολές ελληνικές ή θρησκευτικές. Το μέτρο αυτό ακυρώθηκε αργότερα, και τώρα οι γονείς μπορούν να δίνουν και πάλι στα παιδιά τα ονόματα των παππούδων και των γιαγιάδων. Ίσως λοιπόν ο φίλος μου να ήθελε ν' ακούσω με τα αυτιά μου ότι τα ελληνάκια έχουν τα οικεία σε μένα ονόματα, και αν άκουσα πουθενά το αντίθετο να βεβαιωθώ ότι πρόκειται για αντισοσιαλιστική προπαγάνδα.

Ανύποπτος άρχισα να κατηφορίζω, με το δουητό «Αλεξάνδρα, Σοφία, Μαρία» να με ακολουθεί.

Μαζί ο πρόεδρος του χωριού και ο πρόεδρος του συνεταιρισμού, ο Μενέλαος.

Το «πολεοδομικό μου ένστικτο» και κυρίως το λίγο φως που απέμενε στον ορίζοντα με καθοδήγησαν να τραβήξω άλλο μονοπάτι από εκείνο που πήραν οι συνοδοί μου. Και τότε όλοι μαζί κατηφορίσαμε προς τα αριστερά.

— Τι είναι αυτό; ρωτάω.

— Αποθήκη, μου απαντούν.

ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΠΡΟ

Στο κεφάλαιο «Τεμάχια από την ξένη λογοτεχνία για παιδιά», σσ. 164-169, δημοσιεύεται το διήγημα του Τσέχοφ για τον μικρό Βάνια Τούκοφ που γράφει στον παππού του και αναλογίζεται τη φτώχεια και τη δυστυχία του στην τσαρική Ρωσία. Αντιγράφουμε από τις «Ερωτήσεις και καθήκοντα»:

★ Γιατί ο μικρός Βάνια αναγκάζονταν να δουλεύει στη Ρωσία εκείνου του καιρού; Σήμερα υπάρχουν μικρά παιδιά σαν το Βάνια που δουλεύουν; Πού ζούν αυτά;

★ Η βαριά δύσκολη ζωή που έκανε στον τσαγκάρη τον κούρασε και τον αδυνάτησε το Βάνια. Γιατί τον βασανίζουν το Βάνια και ποιος τον βασανίζει;

★ Και σήμερα στη ρεβιζιονιστική Σοβιετική Ένωση πολλά παιδιά τα περιμένει η ίδια τύχη του Βάνια. Ξέρετε γιατί;

★ Βρείτε κανένα άλλο τεμάχιο ή διήγημα που τα παιδιά υποφέρουν σαν ο Βάνια. Μιλήστε με τους γονείς σας και ρωτήστε τους πώς ήταν η ζωή των παιδιών σε μας πριν από την απελευθέρωση.

★ Μα σήμερα πώς ζούνε τα παιδιά στη χώρα μας; Ποιος φροντίζει γι' αυτά; Γιατί εμείς τα παιδιά πρέπει ν' αγαπούμε μ' όλη μας την καρδιά το Κόμμα και το θείο Ενδέρ;

— Κι όμως, είναι εκκλησία, παρατηρώ.

— Ναι, παλιά ήτανε εκκλησία...

Πιο κει, όπως σε κάθε τυπική διάταξη χωριού, μια μικρή πλατεία, ένας πανάρχαιος πλάτανος και κάνα δυο καφενεία — ή μάλλον κάτι που θα ήταν κάποτε καφενεία. Στο ένα απ' αυτά ήταν συγκεντρωμένοι μερικοί γέροντες.

— Εδώ συνηθίζουν να μαζεύονται οι γέροι, μου εξηγούν.

Προχωρήσαμε προς το νέο κέντρο του χωριού. Είναι ένα πλάτωμα που πιο πολύ μοιάζει με πάρκινγκ παρά με πλατεία. Έχει γυρισμένη τη ράχη του προς το παλιό κέντρο με κτίρια και, στη μια πλευρά αυτού του ανοικτού χώρου, δεσπόζει ένα σύγχρονο οικοδόμημα, που είναι ως φαίνεται έδρα του συνεταιρισμού, πολιτιστικό κέντρο, και γενικά στεγάζει όλες τις λειτουργίες ενός σύγχρονου σοσιαλιστικού χωριού. Ανεβήκαμε στο πρώτο πλάτωμα. Σε λίγο ήρθαν και άλλοι χωριανοί από αυτούς που έχουν ένα λόγο στα κοινοτικά: ο υπεύθυνος των πολιτιστικών εκδηλώσεων, ο ηλεκτροτεχνίτης που επιδιορθώνει τα πάντα και ένας-δυο άλλοι. Και τότε άρχισε μια μαραθώνια συζήτηση και τα απαντωτά κεράσματα με ρακί. Ξανά αυτή η ίδια ιστορία με το γλυκόπιτο ρακί και το νερό της Γλύνας. Αν δεν σκεφτόμασταν τον Αγκούμη, που δεν έπρεπε να πει πάνω από ένα ποτηράκι, και ότι την άλλη μέρα είχαμε μεγάλη και κοπιαστική διαδρομή, ίσως και να ξημερώναμε. Είναι αδύνατο να μεταφέρω τώρα όλη τη συζήτηση. Στο κάτω κάτω πίναμε το ρακί μας, μιλούσαμε τη γλώσσα μας, λέγαμε τα αστεία μας κι εγώ άκουγα τις ιστορίες τους για το χωριό. Πόσο δυστυχισμένη ήταν άλλοτε η ζωή και πόσο ευτυχισμένη είναι σήμερα. Προσπαθούσα να αντιληφθώ νοοτροπίες και αντιλήψεις.

Δύο μόνο σημεία θέλω να μεταφέρω εδώ. Κάποια στιγμή ο ένας απ' όλους, ξέσπασε:

— Και τι θέλει τελοσπάντων η Ελλάδα από μας; Είμαστε ευτυχισμένοι εδώ, το

σοσιαλιστικό κράτος μάς φροντίζει, έχει εξαφανιστεί ο αναλφαριθμητισμός, οι αρρώστιες και οι ελονοσίες, η καταπίεση και η εκμετάλλευση του αγά. Τι έκανε λοιπόν η Ελλάδα για μας;

Έμεινα αρκετά να σκέφτομαι τι πρέπει να απαντήσω, και στο τέλος δεν δρόκα να πω τίποτε πειστικό σ' αυτούς τους, κατασταλαγμένους κατά τα φαινόμενα, χωρικούς. Αλλά η συζήτηση προχώρησε. Προσπαθήσαμε να βρούμε τι κοινό έχουμε εκτός από τη γλώσσα. Κάθε τόσο ξεπηδούσαν στη συζήτησή μας η Ελλάδα, η Αλβανία, οι αρχαίοι Έλληνες και οι αρχαίοι Ιλλυριοί. Κάποια στιγμή μού ήρθε και μένα να ξεσπάσω:

— Μα θα μου πείτε τελοσπάντων τι είσαστε εσείς; Έλληνες ή μήπως Ιλλυριοί;

— Έλληνες! μου απάντησαν.

Έπρεπε να πάμε λοιπόν τρεις χιλιάδες χρόνια πίσω για να ανακαλύψουμε ότι κάπου είχαμε συναντηθεί.

Γελάσαμε όλοι — νομίζω όλοι εκτός από τον Μενέλαο. Ήπιαμε ακόμα μια καλή δόση ρακί και — αν θυμάμαι καλά — στο τέλος έκαμα μια πρόποση υπέρ της... ελληνο-ιλλυρικής φιλίας. Είχε νυχτώσει για τα καλά. Το χωριό, Σαββατόδραδο, είχε πάει να κοιμηθεί. Φεύγοντας έμαθα και ένα νέο που με έκαμε να νιώθω άβολα. Λόγω της επίσκεψής μου στο χωριό, είχε ματαιωθεί για κείνο το βράδυ η προγραμματισμένη κινηματογραφική προβολή. Οι χωριανοί είχαν στερηθεί, εξαιτίας μου, την αναψυχή τους.

Αποχωρίστηκα τη Δελτίτσανη και τους χωριανούς μ' ένα περιέργο σφίξιμο. Είχα μάθει όμως εκεί πέρα ότι οι Έλληνες είναι κι αυτοί ένας αρχαίος λαός όσο και οι Ιλλυριοί, πίνουν ρακί κατά κόρον και δύσκολα ξεγλιστρούν από την υπερβολή.

Τις επόμενες μέρες θα είχα να δω πολλά ακόμα. Και αργότερα με περίμενε η επίσκεψη της Χειμάρας και των Αγίων Σαράντα και μια πικρή γεύση. Θα προσπαθήσω να ανασυντάξω τις αναμνήσεις μου μian άλλη φορά.

Χ.Γ.Π.

ΕΠΙΣΤΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Από Έλλην, συνέλλην και παραπέρα φιλέλλην

Ο υπουργός κ. Τρίτσης κατέπληξε το πανελλήνιον και εντυπώσισε τα μάλα. Απέδειξε πως δεν είναι μόνο αρχιτέκτων. Επέδειξε και την ιδιότητα του ανθρωπολόγου και φωτογράφου. (Τι Αζντέκοι, τι Μαορί, τι Κουταμάρος!). Με λύπη θα πρέπει να διαπιστώσω πως ορισμένοι συνέλληνες τον κάρφωσαν σαν ψάρι —ως άλλοι Ποσειδώνες— επειδή θέλει ντε και καλά να μας ντύσει όλους με χλαμύδα και να χρησιμοποιήσει μάλιστα την αναμνηστική φωτογραφία στο επόμενο πασοκοανθρωπολογικό συνέδριο. Με λύπη θα πρέπει να επιβεβαίωσε την αγνωμοσύνη των νεοελλήνων, οι οποίοι αρνούνται να παραδεχτούν την πολιτιστική τους ανυπαρξία, αδυνατούν να αντλήσουν από τη μόνη δύναμη που τους έχει απομείνει: των προγόνων. Με λύπη θα πρέπει να αντιλήφθηκε πως ο «σκοταδισμός» των δημοτικιστών επιμένει στην ύπαρξη δύο γλωσσών, και με ακόμη μεγαλύτερη λύπη θα πρέπει να παραδέχθηκε πως ο αγώνας του για την επανεισαγωγή των αρχαίων ελληνικών θα δικαιωθεί μόνον όταν οι νεοέλληνες μείνουν εντελώς άλαλοι —ουδέν κακόν αμιγές καλού.

Θα θέλαμε, επομένως, να τον συμβουλευσουμε από αυτήν εδώ τη στήλη να επιχειρήσει τη μόνη αποτελεσματική μέθοδο: εισαγωγή των αρχαίων ελληνικών στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Παράλληλα θα άξιζε τον κόπο να επιχειρήσει ένα ακόμη «δημοκρατικό άνοιγμα» το οποίο θα καταστήσει την παιδεία υποχρεωτική για δώδεκα χρόνια, χωρίς ενδιάμεσες εξετάσεις, ολοκληρώνοντας το έργο του. Αν καταργηθούν μάλιστα και οι Πανελλήνιες εξετάσεις —το τελευταίο προπύργιο των νεοσυντηρητικών— τότε ο δρόμος θα είναι ανοιχτός. Τα πτυχία θα μπορούν να έρχονται κατευθείαν απ' το λατομείο —πεντελικό μάρμαρο γαρ— και ένας σταυρός αντί για υπογραφή θα είναι αρκετός. Και καθώς, όπως είναι γνωστό, «ουδείς προφήτης εν τη αυτού πατρίδι», ο κ. Τρίτσης μπορεί να ελπίζει πως θα εξοριστεί εις Φάουλ (άγνωστος τόπος και λαός, που κι αυτός πρέπει να μελετηθεί) και εκεί θα τιμάται ως ο μέγας φιλέλλην της φυλής. Ο ίδιος επίσης θα φροντίσει για την περαιτέρω διάδοση της αρχαιοελληνικής γλώσσας η οποία, ως γνωστόν, εκσυγχρονίζει ακόμη και τους βουκολικούς ποιητές, εφαρμόζοντας την εξίσωση:

Παιδεία ισον παιδιά, παιδιά!

Και μία δημόσια παράκληση: ας πάρει μαζί του ο κ. Τρίτσης την καθηγητή του ποιμαντικού τμήματος της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ κ. Στρούμφο, μήπως και εν τω μεταξύ μάθει και λίγα ελληνικούλια. Και μπορέσει, ούτως, να στήσει υπερηφάνως τη ραμφοκοκαλιά του!

Salve, Cum Deo!

Α.Φ.

«Ανοιχτά χαρτιά»;

Τη Δευτέρα 14 Σεπτεμβρίου, στην τηλεοπτική συζήτηση της ΕΡΤ 1 για τη γλωσσική αγωγή κτλ. άνοιξε τα χαρτιά του μεταξύ άλλων και ο κ. Κ. Γεωργουσόπουλος. Λίγες μέρες μετά, την Παρασκευή 18 Σεπτεμβρίου, από τη στήλη των *Νέων* «Ο τόνος του πνεύματος» ο κ. Κ. Γεωργουσόπουλος επιχειρήσε να ανακατώσει τα χαρτιά των άλλων.

Με τίτλο «Η ανακάλυψη» αναφέρεται σε μια ανακάλυψη «σχεδόν ισάξια με την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου από τον Κολόμβο». Και είναι η ανακάλυψη αυτή, όχι το ότι ζούμε σε αταξική κοινωνία («φοβούμαι μήπως οδηγούμαστε σε κάποια ταξική κοινωνία» δήλωσε ο υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων Α. Τρίτσης, και ξανά: «υπάρχει ο φόβος μήπως πράγματι γινόμαστε μια ταξική κοινωνία»), παρά πως «η αρχαία ελληνική γλώσσα και η νέα ελληνική γλώσσα είναι δύο ξεχωριστές γλώσσες, ξένες μεταξύ τους»: έτσι μεταφέρει ο κ. Γεωργουσόπουλος τις απόψεις του καθηγητή Εμμ. Κριαρά, για να επιδοθεί εν συνεχεία σε ειρωνείες και ευφυολογήματα («συγχωρέστε μου τον... ξενισμό» γράφει όταν χρησιμοποιεί λ.χ. τη φράση «έν μιθ νυκτί», και άλλα πολλά).

Είχαν όμως ακούσει οι ακροατές τον κ. Κριαρά να μιλά για την αναντίλεκτη σχέση της «μητέρας γλώσσας», της αρχαίας, με τη νεοελληνική, που δεν αναίρεται από την *εξίσωση αναντίλεκτη διαφορά τους στο συντακτικό και στο κλιτικό σύστημα* κτλ. (αυτό ήταν και το «επιχείρημα», που ο κ. Γεωργουσόπουλος, σαν να μην τ' άκουσε, προσπαθεί να το εικάσει: «το επιχείρημα θαρρώ πως θα 'ναι η διαφορά...» σημειώνει, δίχως ενδοιασμό κανέναν).

Είχαν ακόμη ακούσει οι ακροατές τον καθηγητή Δ. Ν. Μαρωνίτη να επανέρχεται και να τονίζει παραστατικότερα, δύο μάλιστα φορές, πως «οποιαδήποτε ενότητα της ελληνικής γλώσσας είναι ενότητα —αν πάρουμε τη μορφή κλασμάτων— παρονομαστή, με εξαιρετικά όμως διαφοροποιημένους αριθμητές».

Δύσκολο να πιστέψουμε πως παράκουσε ο κ. Γεωργουσόπουλος. Ακόμη δυσκολότερο να πιστέψουμε πως ο ανορθόδοξος μονοφυσισμός του βλέπει μία ουσία στο πολύπλοκο αυτό θέμα, που δεν επιδέχεται διαιρητικές υπεραπλουστεύσεις, και στην ανάλογη επιχειρηματολογία Κριαρά - Μαρωνίτη.

Αλλά και έτσι ακόμη, αν δηλαδή η «μετάφραση» του κ. Γεωργουσόπουλου μπορεί να διεκδικήσει οποιουδήποτε τύπου πιστότητα, ορίζοντας έτσι και τη ριζικά αντίθετη άποψη και στάση του, κάποια άλλη ουσία είναι, εξ αντικειμένου, μία: ο κ. Γεωργουσόπουλος, *σιωπώντας* ως προς το ακανθώδες θέμα κατά την τηλεοπτική *συζήτηση* στην οποία πήρε μέρος και προκρίνοντας τον ασφαλέστερο και ανέξοδο *μονόλογο*, στη θαλπωρή της στήλης του, υποτιμά εντέλει και παραπλανά το θεατή-ακροατή της τηλεόρασης ή τον αναγνώστη της εφημερίδας.

Ποιον απ' τους δυο, ας διαλέξει.

Γ.Η.Χ.

ΝΤΟΡΗ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

Την Κυριακή 13 Σεπτεμβρίου έφυγε η Ντόρη Παπαστράτου. Το πλούσιο κοινωνικό και πνευματικό έργο της, άλλοι θα το αποτιμήσουν. Έχουμε όμως χρέος αυτή την ώρα, για μια αναφορά στη δέσποινα που επέμενε πάντοτε να ζει και να εργάζεται διακριτικά και αθόρυβα.

Κύρια πνευματική ενασχόλησή της αποτέλεσε η σπουδή της λαϊκής θρησκευτικής εικονογραφίας. Ύστερα από δύο μικρά μελετήματα που είχαν δημοσιευτεί, το πρώτο στον «Ερανιστή» (τ. 14, 1977) με τίτλο «Οι αδελφοί Λειχούδες στην Πολωνία —μια άγνωστη μαρτυρία», και το δεύτερο στο «Αμητός, στη μνήμη Φώτη Αποστολόπουλου» (Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 1984) με τίτλο «Μια αγιορείτικη χαλκογραφία της Μονής Σουμελά», και μια εξαιρετική μονογραφία, με πλούσιο, αθησαύριστο υλικό για τον Χατζηκυριάκη, έναν άγνωστο πρωτοπόρο της ελληνικής θρησκευτικής χαρακτηριστικής («Ο Συναίτης Χατζηκυριάκης εκ χώρας Βουρλά — γράμματα, ξυλογραφίες 1688-1709») που εκδόθηκε από τον «Ερμή» το 1981 και τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών την επόμενη χρονιά, ήρθε το μεγάλο και επιβλητικό έργο της, οι «Χάρτινες Εικόνες, ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά, 1665-1899» (έκδοση Παπαστράτος ΑΒΕΣ), το οποίο αποκάλυψε μια εξαιρετικά σημαντική και εντελώς αγνοημένη περιοχή της νεοελληνικής εικαστικής παράδοσης και της λαϊκής θρησκευτικής ευαισθησίας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και στον 19ο αιώνα.

Το έργο της αυτό που προκάλεσε και προκαλεί αίσθηση για την αρτιότητά του, τη μεθοδική και επιστημονική πληρότητα αλλά και για τους νέους ορίζοντες που ανοίγει στις νεοελληνικές και βαλκανικές σπουδές, θεωρήθηκε ήδη κλασικό στο είδος του και απαραίτητη και αξεπέραστη πηγή για όποιον θέλει να ασχοληθεί με αυτά τα θέματα. Στις 638 σελίδες των «Χάρτινων Εικόνων» αποτυπώνεται ο μόχθος και η συστηματική μελέτη μιας εικοσαετίας.

Η έκδοση συνδυάστηκε με μια έκθεση —εφέτος την άνοιξη, στο «Μουσείο Μπενάκη»— των πρωτότυπων έργων της συλλογής της Ντόρης Παπαστράτου και στάθηκε σημαντικό πολιτιστικό γεγονός, ενώ πρόσφερε στην ίδια μεγάλη χαρά, ελάχιστη ανταπόδοση των προσπαθειών της σε περίοδο που η μακρά και βασανιστική αρρώστια την είχε ήδη καταβάλει.

Μακάρι τώρα να υπάρξει η φροντίδα ώστε η μοναδική στον κόσμο συλλογή της Ντόρης Παπαστράτου να αποτελέσει τον κορμό ενός εθνικού μουσείου θρησκευτικών χαρακτηρισμών, ανοιχτού στο κοινό και την έρευνα.

Τον τελευταίο καιρό, η Ντόρη, στο πείσμα της αρρώστιας της, ετοίμαζε με τη βοήθεια φίλων της μια συναγωγή βασισμένη στην προσωπική της συλλογή συναξαριών και φυλλαδίων με βίους αγίων, που θα αποτελούσε προσθήκη στην κλασική βιβλιογραφία των Ακολουθιών του Louis Petit, που θα πρέπει κι αυτή να δει το φως της δημοσιότητας.

Όλο αυτό το μοναδικό σε επιστημονική επάρκεια έργο πραγματοποιήθηκε παράλληλα με την καθημερινή επαγγελματική και κοινωνική της δραστηριότητα. Γιατί αυτό ήταν που αποτέλεσε από κάποια στιγμή και μετά το κύριο μέλημά της. Η φυσική ροπή της για πνευματική

ενασχόληση την ώθησε κάποτε να συνεχίσει τις πανεπιστημιακές σπουδές, επιλέγοντας τη μελέτη μάλλον παρά την αργόσχολη κοινωνικότητα.

Χαρακτήρας αθόρυβος και διακριτικός, σεμνός και βαθιά εσωστρεφής στην προσωπική της ζωή, σπάνια —στο βαθμό τουλάχιστον που την κατανόησα— κινήθηκε «προς τα έξω»: όταν εργάστηκε με την επίμονη έρευνα για τις λαϊκές χαλκογραφίες και όταν χρειάστηκε να στηρίξει με μαχητικότητα προς πάσα κατεύθυνση τον άντρα της σμήναρχο Τάκη Παπαπαναγιώτου, που έδινε τον πεισματικό και τίμιο αγώνα του στη δίκη των αεροπόρων τη δεκαετία του '50.

★ ★ ★

Αν όλα αυτά είναι λίγο πολύ γνωστά και μπορούν να αποτιμηθούν αντικειμενικά, εκεί που είναι δύσκολο να σταθείς με περιγραφές είναι η ανθρώπινη παρουσία και η προσωπικότητα της Ντόρης Παπαστράτου. Είχε τη στόφα εκείνων που όλοι παραπονιούνται ότι εκλείπει.

Όσο και να διαφωνούσες μαζί της —και ήταν ανυπόκριτη στο να εκθέτει τις απόψεις της— στο τέλος έβρισκε το σημείο που θα συναντιόσουν μαζί της: πάνω σε αρχές και στις κανονιστικές ρυθμίσεις. Και διέθετε πάντα κατανόηση και συγκατάβαση για τους άλλους —κάτι που όμως δεν επέτρεπε στον εαυτό της. Ποτέ δεν μιλούσε πικρά και μάθαινες απ' αυτήν πώς δεν χάνεται η ζωή από ένα λάθος ή μια κακοτυχία.

Η Ντόρη σε κέρδιζε και την αγαπούσες μόνον γιατί υπήρχε: όσοι τη συναντούσαν έμεναν πάντοτε φίλοι της πιστοί. Είχε μια δυνατή επιβολή γύρω της, που ασκούσαν από δρόμους μυστικούς, γιατί ήταν διακριτική και σε ήπιους τόνους.

Υπήρχαν πολλά που είχες να συζητήσεις μαζί της. Με τη συντροφιά της, η συζήτηση ήταν ανοιχτή και κυλούσε στο κλίμα της θερμής οικειότητας και της αδιαμεσολάβητης φιλίας. Πάντοτε έμεναν πολλά για να πεις μαζί της την επόμενη φορά. Αυτό το αίσθημα που ωθεί στην επόμενη φορά, να ξαναβρεις ένα οικείο και φιλικό πρόσωπο, είναι ό,τι στερήθηκαν όσοι είχαν την τύχη να συναντήσουν την Ντόρη.

Το έργο που δημιούργησε μένει εκεί και θα υπάρχει. Και οι φίλοι και οι δικοί της θα ξαναβρεθούν πολλές φορές. Αλλά η δική της ανθρώπινη παρουσία έχει χαθεί και θα κάνει κάθε συνάντηση λειψή και θα γεννά ένα βαθύ αίσθημα στέρξης.

Χ.Γ.Π.

Η αγωνία των πολιτικών νεολαιών μπροστά στα φεστιβάλ

Οι πολιτικές νεολαίες
μιλούν στο «Αντί»
για το θάνατο ενός θεσμού
της Λίλιαν Αργυράκη

Οι κατά μήνα Σεπτέμβριον επαναλαμβανόμενες ετησίως από το 1975 και εντεύθεν κομματικές φιέστες που αποκαλούνται «φεστιβάλ» αποτελούν, ίσως, τον καλύτερο δείκτη για να «μετρηθεί» η χρεοκοπία των πολιτικών νεολαιών στη συνείδηση της νεολαίας.

Και δεν χρειάζεται, για να διαπιστωθεί αυτή η χρεοκοπία, να γίνουν «γκάλοπ» —έγιναν και τέτοια— ή επακριβείς πολιτικές μετρήσεις. Φτάνει μια βόλτα. Εν μέσω «τσίκνας», σουβλακιών και πλαστικών σημαίων —και ενίοτε γιγαντιαίων αφισών του Λένιν ή του κ. Παπανδρέου— μελαγχολικοί οπαδοί και «στενές επαφές» περιφέρουν την πλῆξη και την ανία τους από περίπτερο σε περίπτερο, χειροκροτώντας κάποια «ατάκα» των σοβάρων ομιλητών που μιλούν μπροστά σε ασυγκίνητες, συνήθως, καρέκλες.

Όσο για τη νεολαία, αυτή αρνιέται πεισματικά να συλλάβει τα «μηνύματα» των φεστιβάλ και να κατανοήσει ότι όλα αυτά γίνονται γι' αυτήν και για το μέλλον της. Η μόνη της επαφή με τα φεστιβάλ περιορίζεται στον κουρασμένο «κνίτη», ή «ον-εδίτη», ή «ρηγά» που σαν μυγα μέσα στο γάλα προσπαθεί να βγάλει το πλάνο του των εισιτηρίων σε κάποια καφετέρια ή «παμπ».

Αλλά για να μην είμαστε άδικοι, πρέπει να ομολογήσουμε ότι έχουν σημειωθεί βήματα προς την κατεύθυνση του πλησιάζματος του συνόλου της νεολαίας. Πριν από λίγα χρόνια οι αριστερές οργανώσεις πολιτικής νεολαίας αγνοούσαν τις «παμπ», τα «μπαράκια», τις «ντίσκο» και τους «μηχανόβιους». Τα αγνοούσαν για τον απλούστατο λόγο ότι «δεν υπήρχαν», εφόσον μια παρόμοια συμπεριφορά της νεολαίας δεν χωρούσε στα κομματικά εγχειρίδια περί ταξικών αντιπαραθέσεων και δύο πολιτισμών, εκείνου της αστικής τάξης και του άλλου της εργατικής. Όσοι πήγαιναν σε «ντίσκο» δεν ήταν παρά «αστοι» και στην καλύτερη περίπτωση «οριστικά απωλεσθέντες» για τις προοδευτικές δυνάμεις μικροαστοί.

Κάπως έτσι χάθηκε από την καρδιά και την ουσία των πολιτικών νεολαιών και

ο έρωτας, η αγάπη, ο νέος που πιάνει από το χέρι την αγαπημένη του, «σαλτάροντας» από το παραμικρό και αγωνιάοντας για την επόμενη στιγμή. Και αντικαταστάθηκε από τον αγέροχο επαναστάτη, που θυσιάζει την προσωπική του ζωή για το καλό του κόμματος και της επανάστασης.

Και όσο χανόταν η τελευταία στο βάθος του ορίζοντα άλλο τόσο και ανάλογα χανόταν και η μαζική επιρροή των πολιτικών νεολαιών. Αλλά τόσο το χειρότερο για τη νεολαία. Αυτή φταίει που δεν θέλει να σωθεί.

Όλοι συμφωνούν ότι οι κομματικές νεολαίες έχουν αποκοπεί από τη νεολαία. Αλλά όλοι μαζί και ο καθένας χωρία εντοπίζουν το πρόβλημα στην «μορφή», στον «γιγαντισμό», στις πλαστικές σημαίες, στον λαϊκισμό! Μη θέλοντας να παραδεχτούν ότι αυτό που φταίει είναι το «περιεχόμενο», η ουσία του μηνύματος που μεταδίδουν, η αποτυχία της πολιτικής. Και προσπαθούν εφέτος να αποκαταστήσουν την χαμένη αλήθεισή τους με «βίντεο κλιπ» και «βλαχορόκ», με ένα αισθησιασμό του συρμού και μια αυτοκριτική «χαρακίρι». Είδαμε ακόμα και τον Τομ Κρουζ να διαφημίζει ένα από τα φεστιβάλ κάνοντας «λουπινγκ» με το F-18 του στους αιθέρες του πολιτικού μάρκετινγκ.

Αν η νεολαία δεν θέλει τις πολιτικές νεολαίες, τις έχει βαρεθεί, δεν την εκφράζουν, αυτές θα κάνουν αυτοκριτική και θα παραδεχθούν ότι έχει δίκιο. Αλλά δεν θα αναλογισθούν επάνω στην πολιτική τους και στην αξιοπιστία της. Θα υποταχθούν για μια ακόμα φορά στο αυθορμητο και θα βγάλουν τις πλαστικές σημαίες, θα πουλάνε «χάμπουργκερ» αντί για σουβλάκια, θα φτάσουν μέχρι του σημείου να απαγορεύσουν στον πολιτικό αρχηγό τους να μιλάει στο φεστιβάλ. Θα τον βάλουν, ακόμα, επάνω σε μια «γιαμάχα» —του μεγαλύτερου δυνατού κυβισμού— και θα τον περιφέρουν νεάζοντα και μαρσάροντας ως ατράνταχτη απόδειξη της ικανότητάς τους να πιάνουν τα μηνύματα των καιρών.

Όπως θα διαπιστώσει και ο αναγνώστης του «Αντί» στις συνεντεύξεις που ακολουθούν, όλες σχεδόν οι πολιτικές νεολαίες, εκτός της ΚΝΕ, συμφωνούν ότι ο θεσμός του Φεστιβάλ διέρχεται σοβαρή κρίση. Μια κρίση για την οποία ευθύνονται η «κομματικοποίησή» του, ο «γιγαντισμός», η «εμπορευματοποίηση» και άλλες πολλές και εγγενείς «αδυναμίες» όχι μόνο των Φεστιβάλ, αλλά κάθε σχεδόν εκδήλωσης των πολιτικών νεολαιών τα τελευταία χρόνια.

Ωστόσο, τα ίδια φαινόμενα παρατηρήθηκαν ή φαίνεται πως θα παρατηρηθούν και στα φετινά Φεστιβάλ. «Νυν υπέρ κόμματος και ψηφοφόρων ο αγών». Στα φεστιβάλ η συμμετοχή της νεολαίας αναμένεται ακόμα πιο ισχνή, όπως έδειξε το 13ο Φεστιβάλ της ΚΝΕ. Αλλά ας δώσουμε το λόγο στον Αντρέα Λυκουρέντζο της ΑΔΗΝ, τον Νότη Αναγιάνη των «Νέων της ΕΑΡ», τον Άρη Παπαδόπουλο της Ν. ΚΟΔΗΣΟ, τον Γιώργο Φλέσσα της ΟΝΝΕΔ και το Φωκίονα Δημακάκο της Ν. ΠΑΣΟΚ. Όσο κι αν προσπαθήσαμε δεν έγινε δυνατό να μιλήσουμε με τον υπεύθυνο ή κάποιον άλλο αξιωματούχο του Φεστιβάλ της ΚΝΕ. Η δικαιολογία που προδλήθηκε, ήταν η «έλλειψη χρόνου».

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι η έναρξη των φεστιβάλ, το '74, είχε μια ξεχωριστή σημασία και προσέφερε πολλές ευκαιρίες πολιτικής και πολιτιστικής ενασχόλησης της νεολαίας λόγω του ότι δεν είχε αναπτυχθεί το πολυκομματικό σύστημα, δεν είχε αναπτυχθεί η δραστηριότητα των κομμάτων στα σημερινά επίπεδα, δεν υπήρχαν τόσες πολιτιστικές δημιουργίες διότι η δικτατορία είχε επιβάλλει έναν πνευματικό σκοταδισμό.

Μέσα στο πέρασμα του χρόνου εμφανίζονται στοιχεία κόπωσης. Αυτά προκύπτουν από την αυτοεπανάληψη, τη σχηματοποίηση των προγραμμάτων και άρα την επαγγελματική επέμβαση στην όλη δημιουργία ώστε να είναι περιορισμένες οι δυνατότητες συμμετοχής των επισκεπτών, να είναι κωδικοποιημένα τα θέματα. Και συγχρόνως αντί να αποκομματικοποιούνται τα φεστιβάλ, ορίζουν στοιχεία τους όρια, απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο κομματικό κοινό και δυστυχώς καταλήγουν σ' αυτό, που και εμείς είμαστε αναγκασμένοι να καταλήξουμε, στην κορυφαία δηλαδή κεντρική εκδήλωση με τον αρχηγό του κάθε κόμματος. Η οποία δεν είναι τίποτα άλλο, παρά μια τυπική κομματική συγκέντρωση με τα γνωστά στοιχεία του φανατισμού, των πλαστικών σημαιών και όλα τα άλλα που στόχο τους έχουν το τι εικόνα θα δοθεί στον ελληνικό λαό, με τη μετάδοσή της από την τηλεόραση, για το ποιος είχε τη μεγαλύτερη αριθμητικά συγκέντρωση.

Αυτά έχουν αποτρέψει τους νέους από το να συμμετάσχουν. Τους νέους αυτούς που δεν είναι κομματικά ενταγμένοι αλλά θέλουν να πληροφορηθούν, που πιθανά θέλουν να μάθουν ποια είναι η άποψη της κάθε νεολαίας αλλά που αποστρέφονται την ένταξή τους σε ένα πανηγύρι που έχει κάποια κομματικά όρια.

Ενώ όλοι, πλην ίσως της ΚΝΕ, παραδέχονται ότι υπάρχει αυτή η κρίση του θεσμού, εξακολουθούμε να επιμένουμε να γίνονται αυτά τα φεστιβάλ. Διότι με ευθύνη και δική μας – και δε ξέρω ποιων άλλων φορέων του νεολαϊστικού κινήματος και της ΕΦΕΕ και της ΕΖΕΕ, τις οποίες επίσης έχει καταρρακώσει ο κομματισμός – ενώ θα 'πρεπε να δημιουργούμε καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, έχουμε περιοριστεί σε ένα συγκεκριμένο μήνα όπου προσπαθούμε να προβάλουμε τον πολιτικό λόγο, να προσελκύσουμε νέους ανθρώπους μέσα από ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής που τους δείχνουμε τότε.

«Νέοι της ΕΑΡ»

Όλα αυτά τα χρόνια, αν δούμε την πορεία των φεστιβάλ θα παρατηρήσουμε ορισμένα αρνητικά χαρακτηριστικά: όπως φεστιβάλ που γίνονται προβάλλοντας το πρόσωπο της οργάνωσης και μόνο, προβάλλοντας ένα κομματι-μόνολογο, με κάποι-

ους επισκέπτες, απλούς θεατές και χειροκροτητές των δρώμενων στη σκηνή.

Από άποψη ποσοτικής συμμετοχής του κόσμου εμείς είμαστε ευχαριστημένοι. Υπάρχει όμως ένα γενικότερο πρόβλημα, το ότι οι νεότερες γενιές έρχονται όλο και λιγότερο στα φεστιβάλ. Στα φεστιβάλ συμμετέχουν περισσότερο γενιές μεταπολιτευτικές και της δικτατορίας. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει να το συνδέσουμε μόνο με το φεστιβάλ και τα προβλήματα που μπορεί να έχει σαν μορφή διοργάνωσης αλλά με την «κακή σχέση» που έχουν οι νεότερες γενιές με την πολιτική. Σε μια έρευνα του ΕΚΚΕ φαίνεται ότι το 22% των νέων 20-24 ετών και το 17% των νέων 16-20 έχουν επισκεφτεί τα φεστιβάλ. Από κάποιες νεολαίες το γεγονός αυτό θεωρείται ενθαρρυντικότατο. Εμείς το αντιμετωπίζουμε σαν ένα πρόβλημα που όμως δεν έχει να κάνει με τη λειτουργία του φεστιβάλ και με το τι απευθύνει αυτό στις νέες γενιές αλλά με την άποψη που έχει η νέα γενιά για την πολιτική ζωή του τόπου.

Εμείς, αντίθετα από κάποιες άλλες νεολαίες, δε θέλουμε καν το φεστιβάλ να είναι η εικόνα της οργάνωσης.

Το φεστιβάλ είναι από μας για τη νεολαία μόνο με την έννοια ότι εμείς αναλαμβάνουμε την πρωτοβουλία της διοργάνωσής του. Τα φεστιβάλ της Αυγής έχουν κατακτήσει τη συμμετοχή ενός ευρύτερου ακροατηρίου, όχι μόνο κομματικού.

Πιστεύουμε ότι έχουμε βρει το μυστικό επικοινωνίας με τους νέους και είναι ακριβώς αυτή η αίσθηση που τους δίνεται ότι ο χώρος αυτός που γίνεται το φεστιβάλ είναι χώρος δικός τους, χώρος που μπορούν να συλλειτουργήσουν, να παρέμβουν. Παράλληλα ο γιορτινός χαρακτήρας και η τσίκνα, στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην επιχειρηματολογία για το ότι ο θεσμός των φεστιβάλ ξέφτισε, εμείς λέμε ότι πρώτον αυτός είναι ο πιο ανθεκτικός και αναντικατάστατος τρόπος επικοινωνίας με το λαό και δεύτερον ότι φεστιβάλ σημαίνει γιορτή, ένα μεγάλο ραντεβού νέων, όπου κυρίως εκεί θα γλεντήσουν, θα διασκεδάσουν, ένα δημιουργικό δηλαδή πάρτυ.

Φυσικά, υπάρχει και η ομιλία του γραμματέα του κόμματος εφ' όλης της ύλης, η οποία είναι ένα πολιτικό γεγονός. Με την έννοια αυτή την επιλέγουμε να μεταδοθεί από την τηλεόραση σαν δείγμα του φεστιβάλ μας. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα μπορούσαμε να επιλέξουμε, επίσης σαν δείγμα του φεστιβάλ μας, να μεταδοθεί κάποιο σημαντικό πολιτιστικό γεγονός του.

Ν. ΚΟΔΗΣΟ

Τα φεστιβάλ σαν θεσμοί, συνολικά, έχουν μια θετική παρουσία στην πολιτική σκηνή του τόπου. Ξεκίνησαν μετά τη μεταπολίτευση σε μια εποχή έντονων πολιτικών ανακατατάξεων με τη συμμετοχή της αντιδικτατορικής νεολαίας που εκφραζόταν

μέσα από αυτά. Προχωρώντας, ο θεσμός αρχίζει να αντιμετωπίζει προβλήματα. Αυτά δημιουργήθηκαν γιατί τα φεστιβάλ των πολιτικών νεολαίων χρησιμοποιήθηκαν σαν τόποι κομματικών επιδιώξεων. Είναι χαρακτηριστικές οι κομματικές συγκρίσεις που γίνονται κάθε χρόνο, για παράδειγμα πόσοι περισσότεροι πήγαν στην ομιλία του ενός κομματικού αρχηγού και πόσοι στου άλλου.

Συγχρόνως εμφανίζεται το πρόβλημα της μη ανανέωσης της αισθητικής τους. Υπάρχουν δηλαδή φεστιβάλ στα οποία κυριαρχεί ο γιγαντισμός, το λεγόμενο κιτς, σουθλάκι, τσίκνα κ.λπ. Αυτά είναι ακόμα κάποια σημαντικά στοιχεία που έδωξαν τον κόσμο από τα φεστιβάλ. Σε συνδυασμό με το ότι τώρα δε συμμετέχει η νέα γενιά, δηλαδή οι ηλικίες 16-20, ίδια όπως πριν λίγα χρόνια οι αντίστοιχες. Αυτό φυσικά οφείλεται στο γενικότερο κλίμα μη συμμετοχής των νέων στις πολιτικές οργάνώσεις, προτιμώντας κυρίως τις ατομικές λύσεις. Παράλληλα η εμπιστοσύνη της νέας γενιάς έχει χαθεί απέναντι στις πολιτικές νεολαίες. Η δραστηριότητα μιας νεολαίας είναι βέβαιο ότι δεν εξαντλείται στο φεστιβάλ. Το να δίνει λοιπόν τις φοβερές λύσεις μόνο στη διάρκεια τους είναι κάτι που δεν πείθει τον κόσμο και ιδιαίτερα τη νέα γενιά. Τα φεστιβάλ πρέπει να είναι το επιστέγασμα της προηγούμενης δουλειάς της κάθε νεολαίας.

Οι διαφορές μας με τα φεστιβάλ των υπολοίπων πολιτικών νεολαίων είναι στο ζήτημα του χαρακτήρα που δίνουμε εμείς στο φεστιβάλ. Αυτό για μας είναι πρώτα απ' όλα χώρος διαλόγου, επικοινωνίας και επαφής με τη νεολαία, είναι κυρίως χώρος όπου εμείς παίρνουμε από τη νεολαία χωρίς να προκατασκευάζουμε λύσεις γι' αυτήν.

Δυστυχώς κι εμείς δεν έχουμε κατορθώσει να αποφύγουμε, τουλάχιστον για φέτος, το φεστιβάλ να μην κλείσει με την ομιλία του αρχηγού του ΚΟΔΗΣΟ. Είναι όμως μια εκδοχή που αντιμετωπίζουμε για του χρόνου. Έτσι ώστε να αποφευχθεί όσο το δυνατόν περισσότερο ο κομματικός χαρακτήρας του φεστιβάλ.

ΟΝΝΕΑ

Τα φεστιβάλ είναι μια εκδήλωση της νεολαίας, που ξεκίνησε από την αριστερά τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια. Εμείς υιοθετήσαμε βεβαίως το θεσμό.

Από το '81 και μετά, ο θεσμός των φεστιβάλ άρχισε να φθίνει, να χάνει κάπου το νόημά του. Κι αυτό όχι από την πλευρά της αριθμητικής συμμετοχής. Ο κόσμος πήγαινε, άλλοτε λιγότερος άλλοτε περισσότερος. Αλλά άρχισε να αποτελεί ένα ξεπερασμένο τρόπο επικοινωνίας από τη στιγμή που άλλαξε και ο τρόπος που επικοινωνούσε η νέα γενιά. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι η πλειοψηφία της νέας γενιάς δεν επισκέπτεται τα φεστιβάλ όχι μόνο το δικό μας αλλά και των υπολοίπων πολιτικών νεολαίων. Τα δύο τρίτα της νεολαίας παραμένουν αδιάφορα ως προς το θεσμό

των φεστιβάλ σήμερα.

Η αναγκαιότητα υπαρξης τους είναι ότι έχουμε ανάγκη να επικοινωνήσουμε με τον κόσμο κι εμείς και οι υπόλοιπες πολιτικές νεολαίες. Γι' αυτό κι έχουμε κάνει την πρόταση για κοινό φεστιβάλ που θα είναι εκσυγχρονισμένο. Και όταν λέμε εκσυγχρονισμένο εννοούμε ότι το σημερινό πρέπει να περάσει στο επόμενο βήμα εξέλιξής του, που για μας είναι μόνο το ενιαίο φεστιβάλ. Διότι όλες οι άλλες προσπάθειες αποτελούν μόνο τρόπους αναπαλαίωσης του θεσμού, κάνοντας τα φεστιβάλ ένα είδος διατηρητέου για λόγους συναισθηματικούς ή για λόγους παράδοσης, προσπαθώντας να τα διατηρήσουμε, ενώ ήδη το πολιτικό μήνυμα περνάει με άλλους τρόπους ή έχει γίνει ήδη αντιληπτό. Πώς θα απευθύνεται στη νεολαία; Ένα στοιχείο που λείπει από την πολιτική ζωή μας συνολικά και όχι μόνο από τα φεστιβάλ είναι ο διάλογος και η αντιπαράθεση-σύγκριση απόψεων, θεωριών κ.λπ. Τα φεστιβάλ ξεκίνησαν σαν μια απόπειρα διάλογου της κάθε νεολαίας με τη νέα γενιά και εξελίχθηκαν σε ένα συνειδητό μονόλογο της κάθε νεολαίας προς τη νέα γενιά. Το να καλείς, όπως γίνεται τα τελευταία χρόνια, εκπροσώπους των άλλων νεολαιών να εκφράσουν την άποψή τους και να συζητάς μαζί τους, είναι ένα ενθαρρυντικό σημείο, μια πρόοδος που έδωσε κάτι στα φεστιβάλ. Το ζήτημα είναι όμως ότι ο κόσμος που συμμετέχει, δεν είναι εν ευρεία έννοια η νέα γενιά, αλλά κυρίως ο

κομματικός σου κόσμος: φίλος, προσκεϊμένος, μέλος, κ.λπ., ποσοστό που καλύπτει το 80% των συμμετεχόντων. Τη στιγμή που φιλοδοξείς να έχεις εμβέλεια σε όλη τη νέα γενιά, δεν μπορεί αυτή να αποτελεί μόνο το 20%. Αυτό νομίζω ότι δεν μπορεί να το ξεπεράσει καμιά νεολαία όπως λειτουργούν τα φεστιβάλ αυτή τη στιγμή. Είναι δεδομένο ότι ο άλλος δεν έρχεται για ν' ακούσει μονόλογο, θέλει διάλογο. Πράγμα που απουσιάζει απ' όλο το φάσμα της πολιτικής μας ζωής. Και το διάλογο αυτό μπορείς να τον αποκαταστήσεις μόνο με μια σοβαρή διαδικασία που θα έχει και πανηγυρικό χαρακτήρα, εναρκτήριο μιας νέας εποχής για τη νέα γενιά του τόπου, όπου οι νεολαίες που υποτίθεται ότι εκφράζουν τη νέα γενιά θα διοργάνωναν μια γιορτή της οποίας το πλαίσιο θα είναι ανοιχτό.

Ακούγονται από κάποιους πολλά για αποκομματικοποίηση των φεστιβάλ, την οποία εντοπίζουν κυρίως στην ομιλία του κομματικού αρχηγού - λες και άμα λείψει η ομιλία του πολιτικού αρχηγού θα χάσει την κομματική του υπόσταση το φεστιβάλ. Δεν πιστεύω ότι η απουσία του κομματικού αρχηγού θα εξαγνίσει τα φεστιβάλ από τον κομματισμό. Είναι δεδομένο ότι στο σημερινό καθεστώς της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας ο κόσμος εκφράζεται μέσα από τα κόμματα. Από τη στιγμή αυτή λοιπόν και μετά δε θάλπω για τι να κρυθόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας.

«Ρήγας Φεραίος»

Κύρια χαρακτηριστικά των φεστιβάλ που είχαμε μέχρι τώρα - ΚΝΕ Οδηγητή, Ν. ΠΑΣΟΚ, ΟΝΝΕΔ, και Αυγής-Θούριου - ήταν ο γιγαντισμός, η άποψη του σοσιαλιστικού ρεαλισμού που κυριαρχούσε στα φεστιβάλ της ΚΝΕ, ένας χυδαίος καταναλωτισμός και μια εμπορευματοποίηση που υπήρχε στα φεστιβάλ της ΟΝΝΕΔ, και ο λαϊκισμός που επικρατούσε στη γιορτή της Ν. ΠΑΣΟΚ.

Ας μη γελοιάσαστε. Υπάρχει όντως μια κρίση της νεολαίας σε σχέση με την πολιτική. Και γι' αυτό δεν ευθύνονται οι ίδιοι αλλά η πολιτική η οποία έχει απομακρυνθεί από τους νέους. Ευθύνονται τα κόμματα εκείνα τα οποία συνέδεσαν την πολιτική με προνόμια, με προσωπικό θόλεμα ή με την προσπάθεια για επιβολή κάποιων απόψεων. Αρκετές είναι βεβαίως και οι ευθύνες της αριστεράς, όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας της στα μαζικά κινήματα τα οποία δεν μπόρεσε να εμπλουτίσει με κάποιες ευαισθησίες των νέων ανθρώπων, οδηγώντας τους στο σημείο να μην αντιπροσωπεύονται ακόμα και στους χώρους που υποτίθεται ότι τους εκπροσωπούσαν.

Γι' αυτούς τους λόγους το βάρος το δικό μας φέτος θα πέσει στο θέμα του διαλόγου στην αριστερά καταρχήν. Ακόμα στο θέμα της επαφής μας με τους νέους που θα έρθουν στο φεστιβάλ όχι με την έννοια να τους στρατολογήσουμε, αλλά να μπορέσουμε να ξυπνήσουμε κάποιες ευαισθησίες τους, να τους θέσουμε κάποια προβλήματα χωρίς να έχουμε αυταπάτες ότι μπορούν να δοθούν ολοκληρωμένες λύσεις μέσα από μια διοργάνωση σαν το φεστιβάλ. Μεγάλο βάρος επίσης δίνουμε και στον τομέα της διασκέδασης, στον τομέα του γλεντιού, πράγματα που τα θεωρούμε απαραίτητα να υπάρχουν σ' ένα φεστιβάλ γιατί κι αυτά είναι στοιχεία που διευρύνουν την πολιτική. Γιατί πολιτική δεν είναι μόνο να προσπαθείς να δώσεις ένα πολιτικό μήνυμα στους νέους, αλλά περιλαμβάνει και κάποιες άλλες μορφές κοινωνικής επικοινωνίας και πολιτιστικής δημιουργίας.

Από το ξεκίνημα των φεστιβάλ μέχρι σήμερα υπάρχει διαφοροποίηση των θεμάτων μας, αλλιώς ο θεσμός του φεστιβάλ θα ήταν κάτι νεκρό. Δεν είναι δυνατόν από το '75 μέχρι σήμερα να λες τα ίδια πράγματα. Πολύ περισσότερο όταν διαπιστώνουμε ότι η νεολαία έχει αλλάξει από τότε. Τότε υπήρχε μια υπερπολιτικοποίηση, μια πιο έντονη ενασχόληση με τα κοινά, στοιχεία που σήμερα δεν υπάρχουν. Σήμερα στη νεολαία έχουν επικρατήσει συντηρητικά φαινόμενα και συντηρητικές στάσεις. Αυτό το πράγμα επηρεάζει και το περιεχόμενο του φεστιβάλ. Σήμερα δηλαδή μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση που υπάρχει στους νέους πρέπει να αναδειξείς κάποια στοιχεία όπως ο διάλογος, η συλλογικότητα και να δώσουμε κάποιες απαντήσεις σε προβλήματα που τους απασχολούν.

Ν. ΠΑΣΟΚ

Τα φεστιβάλ ξεκίνησαν σε κάποιους καιρούς δύσκολους για τη νεολαία και γιατί αυτή τότε δε χρησιμοποιούσε τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα για την προβολή των προβλημάτων της και γιατί αυτά καθαυτά τα προβλήματα της υπήρχαν έντονα. Αυτοί οι θεσμοί και καταξιώθηκαν στη νεολαία και στον κόσμο γενικότερα και πέτυχαν και προσέφεραν για την εποχή εκείνη. Ένας πολύ σημαντικός ρόλος που έπαιξαν μέχρι το '81 ήταν της αντιδεξιής συσπείρωσης των νέων ανθρώπων αλλά και του λαού γενικότερα, έτσι ώστε να έχουμε ακόμα κι αυτό το εκλογικό αποτέλεσμα. Από το '81 και μετά, αλλάζουν οι συνθήκες για την ελληνική πραγματικότητα. Η νεολαία βρίσκεται τα φεστιβάλ γερασμένα και πίσω από τις σημερινές διεκδικήσεις της. Τα φεστιβάλ και η δική μας γιορτή ειδικότερα σε καμιά περίπτωση όμως δεν εξάντλησαν τις δυνατότητες προσφοράς τους απέναντι στην ελληνική νεολαία συνολικά. Το μόνο που εξαντλήθηκε είναι η συγκεκριμένη μορφή παρουσιάσής τους. Δηλαδή η γλώσσα που χρησιμοποιείται, τα μέσα που παρουσιάζονται και οι στόχοι τους, από την άποψη της κάλυψης περισσότερου κόσμου. Είναι πλέον κοινή αλήθεια και κοινό μυστικό των πολιτικών νεολαιών σήμερα ότι τα φεστιβάλ είναι γερασμένα και χρειάζονται κάποια αλλαγή.

Αναρωτηθήκαμε τι μπορούν να προσφέρουν στον νέο άνθρωπο οι γιγαντιαίες κατασκευές, το πολύ πλαστικό, το πολύχρωμο πανί. Είδαμε ότι ο νέος άνθρωπος είτε ανανεώνει αυτά τα φθινοπωρινά ραντεβού με τις νεολαίες από συνήθεια ή σιγά-σιγά σταματάει, κι αυτό, ακριβώς γιατί δεν εκφράζεται μέσα από αυτά. Ακριβώς επειδή οι μορφές αυτές πιο πολύ τον πνίγουν πα-

ρά του δίνουν κάποιες διεξόδους. Με τους μέχρι τώρα τρόπους που διοργανώνονταν τα φεστιβάλ, προσέλκυαν περισσότερο τη γενιά της μεταπολίτευσης. Υπάρχει όμως μια μερίδα νέων ανθρώπων την οποία σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να την χαρίσουμε σε κάποιους άλλους, δεν μπορούμε σε καμιά περίπτωση να την αγνοήσουμε, και είναι αυτή που απουσιάζει σε μεγάλο βαθμό από τα φεστιβάλ γιατί δεν την άγγιζαν. Η δική μας λοιπόν φετινή προσπάθεια είναι να ανοιχτούμε στην πραγματικά νέα γενιά, όχι όμως τσουβαλιάζοντάς την για να μετρήσουμε ύστερα κάποιους ψήφους ή να διπλασιάσουμε τον όγκο της συγκέντρωσής μας αλλά γιατί και η δική μας προσπάθεια είναι να αναβαπτιστούμε μέσα απ' αυτούς, χωρίς ν' αλλάξουμε ούτε πόντο τις θέσεις μας.

Αυτά είναι και τα στοιχεία που μας διαφοροποιούν από τα υπόλοιπα φεστιβάλ των πολιτικών νεολαιών. Το φεστιβάλ μας θα ολοκληρωθεί και φέτος με την πολιτική ομιλία του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, ακριβώς επειδή η γιορτή νεολαίας είναι ένα κατεξοχήν θέμα που μπορεί ο πρωθυπουργός να απευθυνθεί στη νεολαία και το λαό γενικότερα. Αυτός είναι ένας παγιωμένος και καταξιωμένος θεσμός που πρέπει να συνεχιστεί, σαν ένας τρόπος που δίνει τη δυνατότητα στους νέους να ακούσουν κάποια πράγματα περισσότερα για εκείνα που τους αφορούν από επίσημα χείλη.

Το αδιέξοδο ενός πολυδύναμου οράματος

ή ζητούνται απλές λύσεις σε ένα πολλαπλό πρόβλημα

του Νίκου Λακόπουλου

Το 1982, ένα χρόνο μετά τη Μεγάλη Ιστορική Αλλαγή στην Ελλάδα, που βρίσκεται στη Βαλκανική Χερσόνησο, ένα εξερευνητικό σκάφος του νεότευκτου υφυπουργείου Νέας Γενιάς προσέκρουσε πάνω σε ένα βράχο κάπου στο νοτιοανατολικό Αιγαίο. Οι τολμηροί θαλασσοπόροι ανακάλυψαν το πρωί με δέος πως μπροστά τους βρισκόταν ένα νησί που δεν υπήρχε στο χάρτη.

Η Χάλκη, άνυδρο νησί, ξεχασμένο από όλους χωρίς συγκοινωνία και χωρίς νερό, με ελάχιστους κατοίκους ανέλαβε αμέσως μετά την υιοθέτηση της από το πολυδύναμο υφυπουργείο ένα δύσκολο έργο. Μέσα σε δύο χρόνια ονομάστηκε νησί ειρήνης και φιλίας των λαών, και ταυτόχρονα των νέων όλου του κόσμου. Έγινε το νησί που η ΟΥΝΕΣΚΟ ενέταξε στο πρόγραμμα «Ένθρωπος και Βιόσφαιρα», το νησί που αντιπρόσωποι του ΟΟΣΑ και του ΟΗΕ θα επισκέπτονταν κάθε χρόνο, ενώ το υφυπουργείο προσκαλεί εκεί τα τελευταία πέντε χρόνια εκπροσώπους των νέων απ' όλο τον κόσμο.

Ήταν η εποχή τότε που στην Ελλάδα ήταν πολύ δύσκολο να κυκλοφορήσεις χωρίς οράματα. Άγνωστο γιατί οι άνθρωποι του υφυπουργείου αναζητούσαν τόπους εξορίας, ξεχασμένα και άγονα μέρη για να εφαρμόσουν πειραματικά μια άλλη πολιτική που στην Χάλκη πήρε ταυτόχρονα τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης με βάση μια άποψη που θα «σέβεται το περιβάλλον» παράλληλα το «μικρό ξεχασμένο στο Αιγαίο νησί» επιλέχθηκε να γίνει το 1984 ένα «Διεθνές Πολυδύναμικο Κέντρο των Νέων». Παραλαμβάνοντας σε μια από τις συναντήσεις που έγιναν εκεί ένα μικρό δωράκι «για τον σύντροφο υφυπουργό» από μέλος μιας κοπερατίβας της Νότιας Γαλλίας, ο Κώστας Λαλιώτης συγκινημένος δεν δίστασε να αντιχαιρετήσει δηλώνοντας πως

«εμείς θα πάμε πολύ πιο πέρα από το Μάη του '68».

Σήμερα πέντε χρόνια μετά, είναι βέβαια, πως η Χάλκη όχι μονάχα πολυδύναμο και διεθνές και κέντρο και νησί των νέων όλου του κόσμου δεν έγινε, αλλά αντίθετα το μεγαλεπίβολο όραμα μοιάζει σαν «μικρό νησί ξεχασμένο στο Αιγαίο». Στα πέντε χρόνια ξοδεύτηκαν διακόσια εκατομμύρια, αναπλάστηκαν 11 σπίτια, έγινε ξενώνας, ενισχύθηκε ο αλιευτικός συνεταιρισμός, έγινε ένα κτίριο πολλαπλών χρήσεων, και τουριστικό γραφείο. Πολλοί κάτοικοι γύρισαν πίσω και έφτιαξαν τα σπίτια τους περιμένοντας τον τουρισμό, αλλά η ανάπτυξη κάπου έχει σκαλώσει. Τρεις φορές άνοιξαν και έκλεισαν μια τάφρο για την ύδρευση στο μικρό νησί, αλλά νερό ακόμα δεν υπάρχει!

Νησί των νέων όλου του κόσμου η Χάλκη δεν υπήρξε ποτέ. Η ταχτική συνάντησή που γίνεται ευκαιριακά με διαφορετικό κάθε φορά θέμα και με προσκεκλημένους της Γραμματείας Νέας Γενιάς λειτουργεί πάνω στη βάση της εκπροσώπησης των νέων, που ωστόσο κάθε χρόνο αλλάζει. Συρρέουν εκεί κάθε είδους «εκπρόσωποι», η ερώτηση που κυριαρχεί είναι «εσείς από ποιο φορέα είστε» και κανένας δεν μπορεί να απαντήσει πειστικά στο ερώτημα «τι ακριβώς είναι η διεθνής συνάντηση της Χάλκης». Αυτό το ερώτημα ουδέποτε απαντήθηκε και λύθηκε και το νησί αποτέλεσε ένα χώρο άσκησης πολιτικού πειραματισμού χωρίς στρατηγική, ένα χώρο όπου στοιβάχτηκαν αλληλοσυγκρουόμενες πολιτικές και ασυνταίριαστα οράματα.

Φανταστείτε τους εκπροσώπους των πιο ετερογενών ομάδων, από προσκόπους μέχρι χριστιανούς, να συζητάνε για οικολογικές πρωτοβουλίες των νέων σε μια συνάντηση όπου απουσιάζουν και οι νέοι και οι οικολόγοι με τη συμμετοχή εκπροσώπων υπουργείων, της ΚΕΑΔΕΑ του ΙΓΜΕ και την ΕΥΔΑΠ (που τελικά δεν έ-

στείλε αντιπρόσωπο) και του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών. Δεν είναι παράνοια;

Η νέα ηγεσία του υφυπουργείου φαίνεται να έχει την πρόθεση να μεταφέρει το πείραμα σε δυο άλλα ξεχασμένα νησιά τον Αη-Στράτη και τα Ψαρά. Περιορίσει φέτος τις ξένες αντιπροσωπείες και κάλεσε τις ελληνικές πολιτικές νεολαίες να αναλάβουν αυτές την διαχείριση της συνάντησης της Χάλκης με την χρηματοδότησή της. Οι κάτοικοι αισθάνονται εξαπατημένοι, ενώ κανένας από τους επισκέπτες δεν μπορεί να κατανοήσει το τι ακριβώς γίνεται εκεί. Πώς μπορεί ένα μικρό ξεχασμένο νησί με διακόσιους πενήντα κατοίκους να γίνει χώρος συνάντησης των νέων όλου του κόσμου και ταυτόχρονα χώρος συνάντησης εκπροσώπων διεθνών οργανισμών και ταυτόχρονα χώρος «ανάπλασης», με βάση μια εναλλακτική άποψη για την ανάπτυξη, και ταυτόχρονα τουριστικό μέρος, όπως θέλουν οι κάτοικοι; Πώς μπορεί να γίνει ένα διεθνές «φόρουμ» των νέων βασισμένο πάνω στην έννοια της εκπροσώπησης, σε μια εποχή που αυτή η έννοια αμφισβητείται, και πώς μπορεί να λειτουργήσει αυτή η συνάντηση νέων, όταν για να συμμετέχουν χρειάζονται πρόσκληση από συγκεκριμένο φορέα, που κάθε φορά αλλάζει γνώμη για το ποιοι θα συμμετέχουν; Πώς μπορεί το κράτος να οργανώσει κίνημα οικολογικών πρωτοβουλιών και πώς μπορεί η τοπική ανάπτυξη να σχεδιαστεί από ένα γραφείο στην Αθήνα;

Υποθέστε πως ο οργανωτής αλλάζει πολιτική, η κυβέρνηση πέφτει και οι νέοι διαχειριστές του πειράματος δεν θέλουν να συνεχίσουν το πείραμά τους. Τι αποτέλεσμα θα έχει η αλληπάλληλη άσκηση πειραματικών πολιτικών για πέντε συνεχή χρόνια χωρίς πρόγραμμα, χωρίς στόχους και χωρίς προορισμό;

Έστω πως το μικρό ξεχασμένο νησί γίνεται πολυδύναμο Διεθνές Κέντρο των Νέων. Θα είναι το νησί που θέλουν οι κάτοικοί του; Έστω πως η ανάπτυξη προχωρά, αλλά οι κάτοικοι θέλουν μια διαφορετική ανάπτυξη. Πώς το «μικρό ξεχασμένο στο Αιγαίο νησί» θα γίνει και «νησί ειρήνης και φιλίας» και «νησί των νέων» και «νησί της ανάπτυξης» με βάση μια άλλη άποψη για το περιβάλλον;

Κύριε Σεφερτζή, η σειρά σας να απαντήσετε. Ο χρόνος που έχετε στη διάθεσή σας είναι περιορισμένος.

Παιδότοπος παιδικός σταθμός νηπιαγωγείο

Ένας χώρος στην αποκλειστική διάθεση των παιδιών. Οι ανάγκες του παιδιού για επικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται με την αγάπη, τη ζεστασιά και με ξεχωριστή ευθύνη από ανθρώπους ειδικούς.

Ντίνα Καψάλη
Λεωφ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι
Τηλ. 68.28.047

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ: Αστυνομική Λογοτεχνία

ΤΟ
ΚΟΥΤΙ
ΤΗΣ
ΠΑΝΔΩΡΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ
Ελληνική και
ξένα λογοτεχνία
εκδόσεις τεχνών
φιλοσοφία
πολιτικά
ψυχολογία
παιδικά
κινηματογράφος
θεατρο
ξενόγλωσσα
τεχνές
γκραβούρες
λειτουργίες
μεταφράσεις
αφιέρωση

Πλάκα • Βύρωνος 9 — τηλ. 32.22.394

Με αφορμή ένα συνέδριο...

Της Φωτεινής Τομαή-Κωνσταντοπούλου
αρχαιολόγου

Μέσα στην πρώτη εβδομάδα του Σεπτεμβρίου οργανώθηκε στην Αθήνα το 6ο Διεθνές Συνέδριο για το Προϊστορικό Αιγαίο. Η μεγάλη συμμετοχή ξένων συνέδρων (165 επιστήμονες από Αμερική, Αυστραλία, Καναδά, Σοβιετική Ένωση, Δυτική και Ανατολική Ευρώπη, Τουρκία, Ισραήλ αλλά και από την Αφρικανική Ήπειρο) σε μια εποχή που η γνώση μας για το προϊστορικό Αιγαίο προχωράει ραγδαία δείχνει πως το ενδιαφέρον για τις ελληνικές σπουδές τονώνεται ξανά. Και είναι αυτό ιδιαίτερα ενθαρρυντικό ώστε αξίζει να προκαλέσει το έντονο και σταθερό ενδιαφέρον της Πολιτείας. Γιατί σε μια τεχνοκρατούμενη εποχή, όπως η δική μας, με έμφαση και ενθάρρυνση των θετικών επιστημών, οι ελληνικές σπουδές είχαν χάσει από χρόνια τη δημοτικότητά τους για πολλούς άλλους λόγους, μερικοί από τους οποίους θα μνημονευθούν παρακάτω, αλλά και το κυριότερο γιατί είχαν χάσει την επαφή τους με τις δυνάμεις της ανθρωπίνης προόδου. Έτσι, αντί οι σπουδές αυτές να αποτελούν, όπως όφειλαν, ένα μήνυμα ελπίδας για το μέλλον, συχνά αποτελούσαν μέσο αναψυχής μιας αργόσχολης μειονότητας που έδρισκε σε αυτές κάποιο υπαρκτικό καταφύγιο, ή γίνονταν κατά καιρούς αδέξιο εργαλείο μιας χοντροκομμένης και γι' αυτό αναποτελεσματικής προπαγάνδας ακόμα κι όταν αυτή χρησιμοποιούσε αλάθητα επιστημονικά στοιχεία και συμπεράσματα.

Στο forum αυτού του συνεδρίου δόθηκε η δυνατότητα σε πάρα πολλούς επιστήμονες να παρουσιάσουν νέα δεδομένα, τόσο σύνθεσης (ανασκαφές, νέα ευρήματα) όσο και ανάλυσης (θεωρητική ερμηνεία των δεδομένων) του χαρακτήρα και του ιδεολογικού περιεχομένου ενός πολύμορφου, πλην όμως ενιαίου και μοναδικού πολιτισμού, που απλώθηκε σε ολόκληρο το Αιγαίο από τις ανατολικές του ακτές έως τις δυτικότερες άκρες της μεσογειακής λεκάνης. Ήταν φυσικό μια τόσο μεγάλη συμμετοχή να μην αποκλείσει ούτε κάποιες διυερμηνεύσεις αλλά ούτε και κάποιες σαφούς σκοπιμότητας απόψεις, όπως αυτές των Τούρκων συνέδρων που υποστήριξαν, χωρίς όμως να κάνουν χρήση ανθρωπολογικών ή πολιτιστικών κριτηρίων, μεικτές ταφές μυκηναίων και ντόπιων (;) σε νεκροταφείο του 13ου π.Χ. αιώνα στις βορειοδυτικές ακτές της Μ. Ασίας ή την ακόμα πιο εξεζητημένη και αβάσιμη επιστημονικά άποψη ότι μυκηναϊκή επόικηση στις μικρασιατικές ακτές δεν υπήρξε, αλλά ότι οι Μυκηναίοι ζούσαν σε οργανωμένες κοινωνίες στα νησιά του Αιγαίου, απ' όπου περνούσαν στα απέναντι παράλια αναζητώντας ευφορότερα εδάφη. Εκεί έθαβαν επί τόπου όσους νεκρούς τύχαινε να δρουν το θάνατο στην ξένη γη! Με δυο λόγια οι Τούρκοι συνέδροι θέλησαν να μας πουν ότι νεκροταφεία βρέθηκαν, αλλά οικισμοί ούτε ένας. Καμία

φυσικά προσπάθεια ερμηνείας αυτού του τόσο παράδοξου κοινωνικού «φαινομένου», σε μια μάλιστα τόσο πρώιμη εποχή, δεν επιχειρήθηκε, ούτε κανείς τους μπόρεσε να δώσει την εξήγηση του πώς βρέθηκαν όλα αυτά τα πλούσια κτερίσματα μέσα στους τάφους, λες και οι «πλάνητες γεωργοί», κουβαλούσαν μαζί με τα εργαλεία τους, καλού-κακού, και όσα θα τους συνόδευαν στην άλλη τους ζωή. Η αλήθεια, όμως, βρίσκεται πολύ μακριά από την εικόνα που θέλησαν να μας παρουσιάσουν οι παραπάνω αρχαιολόγοι: μυκηναϊκές εγκαταστάσεις και φυσικά και νεκροπόλεις παρατηρούνται στη μικρασιατική ακτή από την πρώτη φάση της ύστερης εποχής του Χαλκού, ενώ ποτέ δεν έγινε νοητό μήτε στο σύγχρονο, μήτε στον προϊστορικό άνθρωπο, σε καμία φάση της ιστορίας του ανθρώπου πάνω στη γη, ανεξάρτητα από θρησκείες και δόγματα, η ταφή των νεκρών να γίνεται μακριά από τον οικείο τόπο. Αντίθετα μάλιστα, αν ο σύγχρονος άνθρωπος για λόγους υγιεινής και αισθητικής του περιβάλλοντος θάβει τους νεκρούς του αρκετά έξω από τις πόλεις, ο προϊστορικός άνθρωπος έθαβε τους δικούς του στην αρχή μέσα στα σπίτια (κάτω από τα δάπεδα, κοντά στις εστίες) και αργότερα (τελευταία φάση της νεολιθικής, πρώιμη του Χαλκού) σε μικρά νεκροταφεία όχι μακριά από τους οικισμούς όπου ζούσε. Άλλωστε η πρακτι-

κή που επικρατεί στην αρχαιολογική επιστήμη χρόνια τώρα, κοντά σε μια νεκρόπολη ν' αναζητείται και ο (κάποιος) οικισμός έχει να κάνει ακριβώς με αυτή τη διαπίστωση. Οι χρήσιμες συνέπειες αυτής της εμπειρίας δε θ' άφηναν αφώτιστους τους Τούρκους συναδέλφους, αν λίγο προσεκτικότερα και σίγουρα περισσότερο ανεπηρέαστα επιχειρούσαν μια δεύτερη περιήγηση των περιοχών στις οποίες αναφέρθηκαν.

Ο χαρακτήρας της καθόλου επιστημονικής αυτής σκοπιμότητας (αν και η έννοια της σκοπιμότητας αναιρεί τον όρο «επιστημονική») καταδείχτηκε και από την ονομασία με επίμονο τρόπο της περιοχής της Μ. Ασίας ως Anatolia και του μυκηναϊκού πολιτισμού ως Anatolian culture. Τους όρους αυτούς με περισσή επιστημονικοφάνεια επινόησαν οι γείτονές μας προκειμένου να αλλοιώσουν, για λόγους σύγχρονης πολιτικής σκοπιμότητας, τον ιστορικό χαρακτήρα ενός πέρα για πέρα ελληνικού πολιτισμού.

Το ιστορικό πλαίσιο

Γεγονός είναι πως κύριο συμπέρασμα των εργασιών του συνεδρίου αποτέλεσε, και αυτό τονίστηκε ιδιαίτερα στο κλείσιμο, η επιβεβαίωση του κοινά παραδεκτού ιστορικού πλαισίου όπως αυτό εξακριβώθηκε από τις μεγάλες ανασκαφές των Wace, Evans και Schliemann τον περασμένο αιώνα, ότι δηλαδή μετά το τέλος

της νεολιθικής εποχής και την Επανάσταση των μεγάλων Άστεων - Κρατών, που άρχισε πρώτα στη Μεσοποταμία, ο «νέος πολιτισμός» που τον χαρακτηρίζει η ταχεία μετάδοση ιδεών, εμπνεύσεων και καινούριων τεχνικών επιδόσεων (εισαγωγή της χρήσης μετάλλων, δελτίωση της γεωργικής οικονομίας), δεν μπορούσε παρά να έχει ναυτική κατεύθυνση αφού τα νησιά του Αιγαίου (των Κυκλάδων κατ' εξοχήν) και η Κρήτη έπαιξαν, εξαιτίας της γεωγραφικής και φυσικής τους θέσης, πρωταρχικό ρόλο στην εξέλιξή του.

Η απόλυτη επικράτηση της Κρήτης στη θάλασσα και η πρώτη εξάπλωση στο Αιγαίο από τον 17ο ήδη αιώνα π.Χ. είναι γεγονόσ που δε χωράει καμία αμφισβήτηση. Το εμπόριο, ελεγχόμενο από τα ανάκτορα, ήταν ουσιαστικά βασιλικό και οι έμποροι υπάλληλοι των βασιλέων. Η ανακτορική παραγωγή αποτέλεσε την κατηγορία των πιο εκλεκτών ειδών εμπορίου. Εκλεκτά κρασιά, αρωματισμένο λάδι μέσα σε ειδικά σκεύη (ψευδόστομοι αμφορείς), ξυλεία (κυπαρίσσια και κέδροι), υφάσματα, κεραμικά σκεύη και άλλα περίτεχνα αντικείμενα, έφταναν ως το Δέλτα του Νείλου και την Ουγκαρίτ, τις Μυκήνες, τις Κυκλάδες κι από εκεί στις ακτές της Μικράς Ασίας. Το τέλος της θαλασσοκρατορίας των Κρητών στο Αιγαίο και το πέρασμα του προβαδίσματος στα μεγάλα μυκηναϊκά κέντρα ήλθε με

τη μεγάλη καταστροφή των μινωικών ανακτόρων το 1400 π.Χ. Η ακμή που γνώρισε η μυκηναϊκή Ελλάδα τον 13ο αι. π.Χ. θεμελιώμενη στην επιτυχή προσαρμογή των κρητικών προτύπων εσωτερικής οργάνωσης και στη στρόφη προς τη θάλασσα βασίστηκε εξ ολοκλήρου στην έκταση και την πυκνότητα των επαφών της με τον γύρω κόσμο.

Το εμπόριο, ζωηρό και ακατάπαυστο, διασχίζει τη θάλασσα του Αιγαίου και κατακλύζει την Αίγυπτο, τη Χαναάν και τα μικρασιατικά παράλια με κάθε λογής κεραμικά σκεύη, πολύτιμα εγχειρίδια, υφαντά και αρωματικά λάδια. Όλα αυτά τα προϊόντα ανταλλάσσονται με κασίτερο από τη Μικρά Ασία και τον Καύκασο, χαλκό από τη Χαναάν και την Κύπρο, άλογα και υφάσματα από την Τρωάδα, ημιπολύτιμους λίθους, χρυσάφι, αλάστρο, φαγεντιανή αντικείμενα, αυγά στρουθοκαμήλου και γενικά είδη πολυτελείας από την Αίγυπτο, ελεφαντόδοντο και μυρρινάκια από τη Χαναάν και λιπαρή λίθο από τη Ν. Ιταλία. Πολύ συχνά οι μυκηναίοι ακολουθούσαν τα προϊόντα τους αναζητώντας εργασία εκεί όπου οι συνθήκες ήταν περισσότερο ευνοϊκές. Οι συνεχείς αυτές αλληλεπιδράσεις οδήγησαν έτσι στη διαμόρφωση ενός πολιτισμού με απολύτως ενιαίες εκδηλώσεις σε ολόκληρο το χώρο της ηπειρωτικής Ελλάδας, του Αιγαίου και της μεσογειακής λεκάνης. Ο κοινός αυτός πολιτισμός με κέντρο την Ελλάδα, αλλά βασικά αιγαιακός, περιελάμβανε εκτός από τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα, την Κύπρο και διάφορα σημεία της μικρασιατικής ακτής, επικράτησε δε να ονομάζεται Μυκηναϊκή Κοινή.

Θα ήταν σοβαρή παράλειψη στη σύντομη αυτή ιστορική αναφορά να παραλειφθεί ο ρόλος της Κύπρου, ενός μικρού νησιού όπου δυο κόσμοι, αυτοί της Ανατολής και του Αιγαίου, βρίσκονται σ' επαφή επί χιλιετίες. Η γεωγραφική της θέση την άφηνε ανοικτή στις επιδράσεις της Ανατολής. Και είναι για τούτο ακριβώς παράδοξο το πώς ενώ αφομοίωσε αυτές τις πολιτιστικές επιδράσεις κατόρθωσε να ξεπεράσει τους γεωγραφικούς νόμους και να βρει διέξοδο προς τη Δύση δημιουργώντας άρρηκτους δεσμούς με τον ελληνικό χώρο από την Ύστερη Χαλκοκρατία μέχρι σήμερα.

Κλείνοντας την απόδοση σε πολλές γενικές γραμμές τού τόσο πλούσιου περιεχομένου του συνεδρίου θα αξίζει να διατυπωθεί ένα πολύ ευρύτερο επιστημονικό συμπέρασμα που αναφέρεται στον παγκόσμιας σπουδαιότητας και τεράστιας ιστορικής σημα-

σίας χαρακτήρα των εξελίξεων που συνέβησαν στο χώρο του Αιγαίου στα τελευταία κυρίως στάδια της προϊστορίας του: δια του Αιγαίου η Ελλάδα αποδείχτηκε η νοτιοανατολική προφυλακή της Ευρώπης και μέσα απ' αυτήν μεταδόθηκε ο πολιτισμός στη «βαρβαρική» τότε ήπειρο. Βρισκόμαστε ήδη στην Πρώιμη Χαλκοκρατία, όταν αρχίζει να διαμορφώνεται σε κάποια προδρομική του μορφή το ελληνικό έθνος, πιθανότατα ακόμα και γλωσσικά ενοποιημένο. Η γόνιμη Ανατολή στέλνει πλούσια πολιτιστικά μηνύματα, όταν στην Ευρώπη οι κυνηγοί και συλλέκτες τροφής έχουν μόλις αρχίσει να μετατρέπονται σε νομάδες βοσκούς και συστηματικούς καλλιεργητές της γης. Είναι σε αυτήν την εποχή που ο λαμπρός αρχαιολόγος J. Caskey αναφέρει τα μιλώντας «Για ελληνιστική δύναμη της γης της Ελλάδας».

Συμπεράσματα

Με αφορμή το συνέδριο, δόθηκε η δυνατότητα σε πολλούς ξένους και έλληνες ειδικούς που ασχολούνται με το Αιγαίο και την ιστορία του να συναντηθούν, να μοιραστούν τις γνώσεις και τους προβληματισμούς τους και να διαπιστώσουν, οι πρώτοι με μια μόνιμη απορία και οι δεύτεροι με μια διάχυτη πεποίθηση, ότι το επίσημο κράτος παρά το άμεσο ενδιαφέρον του που υπαγορεύουν λόγοι εξωτερικής πολιτικής, που άπτονται των ζωτικότερων εθνικών μας θεμάτων, δεν έχει σημειώσει έως τώρα κανένα πρακτικό βήμα προς την κατεύθυνση προώθησης και ανάπτυξης των συγκεκριμένων σπουδών. Σε αντίθεση με αυτό που δε συμβαίνει σε τόσα άλλα μέρη της γης, όπου πανεπιστήμια, ινστιτούτα, ακόμα και βιβλιοθήκες ή ιδιωτικά ιδρύματα έχουν εντάξει στα προγράμματά τους σεμινάρια, εκθέσεις ή νομικα συνέδρια που αφορούν το Αιγαίο και τον ιστορικό του ρόλο, που από γεωγραφική και μόνο θέση διαδραμάτισε χρονικά.

Βέβαια, δεν θα ήταν σωστό να παραλειφθεί εδώ η αίσθηση ικανοποίησης που δημιούργησε σε όλους η είδηση της ίδρυσης Πανεπιστημίου του Αιγαίου στη χώρα μας. Ο πρόεδρος του και διοικητής της ΕΤΒΑ Κώστας Σοφούλης, που συνέδραμε και βοήθησε όσο κανείς στην πραγματοποίηση αυτού του συνεδρίου αναφέρθηκε στους σκοπούς και το έργο του Πανεπιστημίου κηρύσσοντας την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου στην αίθουσα τελετών της Παλαιάς Βουλής. Καίτοι αργά βρισκόμαστε όμως κάπου, ίσως σε μια καλή αρχή. Για να δικαιωθεί η αρχή αυτή πρέπει να έχει μια ακόμα καλύτερη συνέχεια,

πολύ γρήγορα χωρίς αναβολή κι εκείνη τη γνωστή μιζέρια που γεννά η νοστορπία της οικονομικής στένωσης. Όταν το Αιγαίο, η Κύπρος και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της εξωτερικής μας πολιτικής, όταν είναι γνωστός ο μεθοδικός τρόπος που εργάζονται διαθέτοντας εκατομμύρια δολάρια οι γείτονές μας διεισδύοντας με θαυμαστούς σχεδιασμούς στα μεγάλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ευρώπης και της Αμερικής ενθαρρύνοντας αυτές τις σπουδές, η μικρή Ελλάδα, ακόμα και φτωχή πρέπει να αντιδράσει. Και να αντιδράσει συγκεκριμένα. Με πανεπιστημιακά προγράμματα, ενθάρρυνση νέων επιστημόνων που με χίλιες ελλείψεις συνεχίζουν από κάποιο μεράκι την έρευνά τους, χρηματοδότηση ανασκαφών και φυσικά την οργάνωση συνεδρίων. Οι δυσκολίες και η οικονομική μιζέρια που βασάνισε όσους φιλόπρονους οργανωτές του συνεδρίου πάσχισαν τούτη τη φορά ως μην επαναληφθούν. Δεν αρκεί να υψώνουμε τη φωνή στα διεθνή fora εκτός της ημεδαπής. Και τούτο δω το forum διεθνές ήταν: 165 ξένοι σύνεδροι, οι περισσότεροι πρέσβεις των θεσμών μας, φιλέλληνες. Και όμως, πολλοί, όταν ζητήθηκε η συνδρομή τους, δήλωσαν ή αναρμοδιότητα ή έλλειψη χρημάτων. Κι ως είναι γνωστή η επιτήδεια προπαγανδιστική δραστηριότητα της Τουρκίας που μόνο για εκπαιδευτικά της προγράμματα στην Αμερική, και μάλιστα μόνο για τη Νέα Υόρκη, διέθεσε 500.000 δολάρια τα δυο τελευταία χρόνια. Πέρυσι, σε συνέλευσή του. (15.2.1986) ο Τούρκος υπουργός Προεδρίας ανακοίνωσε πως συγκεντρώθηκε από έσοδα εθνικού λαχείου Τουρκίας, ΠΡΟΠΟ και ιπποδρόμου, ποσό 5.249.017.343 λιρών για το ταμείο πολιτιστικής προβολής της Τουρκίας. Προβολή που τον σκολό και το περιεχόμενο της και ο πιο αφελής από μας μπορεί να φαντασθεί.

Κι ενώ εδώ στη μικρή Ελλάδα που το 1/5 του πληθυσμού της ζει στο Αιγαίο με μια συνεχή κατοίκηση απ' το 3.000 π.Χ., πασχίζουμε να οργανώσουμε ένα μόνο συνέδριο, ασ δούμε τι γίνεται σε μερικά μόνο απ' τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής.

Κάθε χρόνο τα πανεπιστήμια του Λονδίνου, του Καίμπριτζ, της Βόννης, του Φράιμπουργκ, της Ρώμης, της Ντιζόν, της Νέας Υόρκης, του Μπλούμινγκτον, της Φιλαδέλφειας, του Γουισκόνσιν και του Σινσίνατι, για να αναφερθούμε στα σημαντικότερα μόνο, οργανώνουν ειδικά προγράμ-

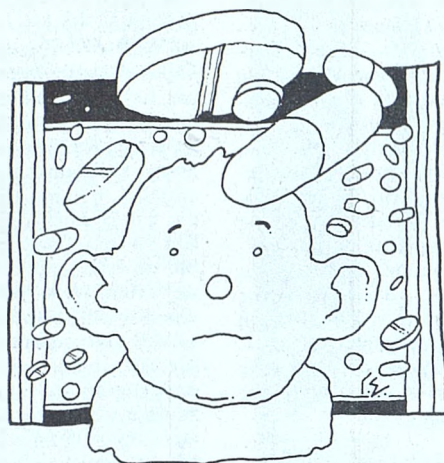
ματα σπουδών για τους φοιτητές τους γύρω από την προϊστορία και την αρχαιολογία του Αιγαίου με διαφορετικούς κάθε φορά κύκλους διαλέξεων (εμπόριο, τέχνη, κοινωνία κ.ά.) και επισκέπτες καθηγητές από ξένα πανεπιστήμια. Πέρα όμως από αυτό, στο διάστημα 1980-86 τα παραπάνω πανεπιστήμια οργάνωσαν πάνω από 15 επιστημονικές συναντήσεις είτε με μορφή διεθνών συνεδρίων είτε συμποσίων ή colloquia που μόνο για λόγους οικονομίας του χώρου δεν αναφέρονται εδώ. Θα σημειωθεί μόνο ότι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των ειδικών στρέφεται σε δυο σταθερά προγράμματα του New York Aegean Bronze Age Colloquium και του Temple University Aegean Symposium. Για τη διαρκή μάστιγα ενημέρωσης όλου εκείνου του επιστημονικού κόσμου που μελετά το Αιγαίο εκδίδεται από το πανεπιστήμιο του Γουισκόνσιν σταθερά, εδώ και 30 χρόνια, το περιοδικό NESTOR. Το περιοδικό ξεκίνησε αρχικά σαν ένας κατάλογος της κάθε χρόνο εκδιδόμενης νέας μυκηναϊκής βιβλιογραφίας. Σήμερα η ενημέρωση που παρέχει εκτείνεται σε ένα ευρύτερο, αλλά σχετικό, γεωγραφικό χώρο και περιλαμβάνει μελέτες αναφερόμενες στο χώρο της Μ. Ανατολής, της ΝΑ Ευρώπης και της Δ. Μεσογείου. Κλείνοντας τη σύντομη αναφορά στο έργο των ξένων πανεπιστημίων, αξίζει ν' αναφερθούμε στη δραστηριότητα και το ζήλο των εδώ εγκαταστημένων ξένων αρχαιολογικών σχολών που όλες τους διακριτώς οργανώνουν ετήσια σεμινάρια και διαλέξεις, δίνοντας την ευκαιρία στους Έλληνες αρχαιολόγους και ιστορικούς να διευρύνουν το πεδίο των γνώσεών τους και να μοιράζονται κοινούς προβληματισμούς.

Ας ελπίσουμε όμως ότι δε χάθηκε κάθε ελπίδα και ότι οι αρμόδιοι γρήγορα θα αποφασίσουν για το μέλλον των συγκεκριμένων σπουδών. Ήδη έγινε ένα θετικό βήμα που γέμισε ικανοποίηση και χαρά όλους τους συνέδρους: την τελευταία ημέρα εργασιών του συνεδρίου, το Υπουργείο Αιγαίου πρότεινε στο εξής μόνιμος τόπος σύγκλησης αυτών των συνεδρίων να είναι η Ελλάδα και μάλιστα κάθε φορά ένα διαφορετικό νησί του Αιγαίου. Φυσικά, η φιλοξενία των συνέδρων θα ανήκει στο ελληνικό κράτος. Γιατί αξίζει και αυτό να αναφερθεί. Σε τούτο το συνέδριο οι συμμετέχοντες πληρώσαν τα πάντα, ακόμα και τη συμμετοχή τους στη διήμερη εκδρομή που έγινε μετά το τέλος εργασιών του συνεδρίου, στη Λήμνο. Κι ως πήγαν οι άνθρωποι εκεί μόνο και μόνο για να διαπιστώσουν την από αιώνες αιώνων ελληνικότητά της...

Θεραπευτικές κοινότητες στην Ελλάδα

του Γιάννη Τσέγκου

Στο τεύχος 348 του ANTI δημοσιεύθηκε το άρθρο για τη Λέρο του Θ. Μεγαλοοικονόμου με τίτλο: «Πανερωπαϊκό Συνέδριο Αποασυλοποίησης και Επαγγελματικής Αποκατάστασης. Το στίγμα του «Ψυχιατρείου της Λέρου». Για την παρουσίαση του άρθρου και στα δύο θέματα του περιεχομένου του ο ψυχίατρος Γ.Κ. Τσέγκος διατυπώνει στο κείμενο που ακολουθεί —και απευθύνει προς το ANTI— τις δικές του απόψεις. Προφανώς τα όσα θίγονται και στα δύο άρθρα δεν εξαντλούν το τεράστιο πρόβλημα της ψυχιατρικής θεραπείας. Ο διάλογος που έχει ανοίξει —και από άλλες πλευρές— ας ελπίσουμε να έχει συνέχεια και να καταλήξει σε θετικές προτάσεις.

Στο εξώφυλλο του τεύχους το άρθρο σημειώνεται με τον τίτλο «Λέρος, Κολαστήριο για όλους». Αυτό το «όλους» θέλω να δηλώσω ότι μένουν τουλάχιστον δεν με αφορά. Ούτε σαν αναγνώστη σου, ούτε σαν πολίτη, ούτε σαν ψυχίατρο ούτε, τολμώ να ισχυριστώ, σαν ενδεχόμενο, χτύπα ξύλο, ψυχασθενή. Δεν βλέπω, δηλαδή, τον λόγο για καμία απολύτως ενοχή αλλά ούτε και ευθύνη για την ύπαρξη τόσο της Λέρου όσο και άλλων κολαστηρίων, ψυχιατρικών, σωφρονιστικών κλπ. Είναι καιρός, νομίζω, η δικαιοδική, ως πολιτών, ενασχόλησή μας με τα κοινά και κακώς έχοντα, να μην χρειάζεται την πρόταξη της ενοχής όταν εκφράζουμε την εξάντληση της ανοχής μας για τα κρατικά κατώματα. Συνεπώς οι ένοχοι, κρατούντες και κρατικοδίαιτοι, στη Λέρο και αλλού, ας κολασθούν παραδειγματικά, και σε χειρότερα κολαστήρια.

Είμαι πάντως και εγώ (σπευδών να κάνω τη «δήλωσή» μου ενώπιον των προσδοκωφρόνων ρετσίνοκολλητών) υπέρ της κατάρτησης. Και της Λέρου και πολλών άλλων ιδρυμάτων.

Στις «πίσω σελίδες» τώρα, και συγκεκριμένα στην 31, όπου το άρθρο του συνεργάτη του Αντί και συναδέλφου μου Θ. Μεγαλοοικονόμου: «Το στίγμα του "Ψυχιατρείου" της Λέρου», παρατηρώ ότι η λέξη «Ψυχιατρείο» μπαίνει σε εισαγωγικά! Υποδηλώνοντας έτσι ότι το Κρατικό Θεραπευτήριο της εν λόγω νήσου δεν δικαιούται του τίτλου του Ψυχιατρείου, ενώ άλλα σχετικά ιδρύματα μπορούν να τον αναφέρουν επαξίως. Συνεπώς για τον Θ. Μ. (ή μήπως τον αρμόδιο συντάκτη); το ψυχιατρείο δεν αποτελεί ακόμη κακόφημη έννοια. Αλλ' αυτό θυμίζει μερικές εφημερίδες που όταν αναφέρονται στον Γ. Παπαδόπουλο βάζουν και το «δικτάτορας» σε εισαγωγικά, ή το ωραίο εκείνο ο *τώρας* «Βασιλεύς»! Από το κείμενο του άρθρου τώρα, αποσπώ μόνο την φράση: «Το 1947 ξεκίνησε, πάλι στη Βρετανία, το κίνημα της Θεραπευτικής Κοινότητας μέσα στα ψυχιατρεία που στην Ελλάδα δεν έχει φτάσει ούτε ο απόηχος του», για να πω ότι ο συγγραφέας γενικεύει σχετικά με τον «απόηχο», κρίνοντας προφανώς από τις δικές του ακουστικές δυνατότητες, ό-

σον αφορά τουλάχιστον στο θέμα των Θεραπευτικών Κοινοτήτων. Γιατί το κίνημα των Θ. Κ. δεν ξεκίνησε ούτε το 1947 ούτε «μέσα στα ψυχιατρεία», αλλά σε δύο αγγλικά στρατιωτικά νοσοκομεία και στην διάρκεια του πολέμου. Στο ένα απ' αυτά (το Mill Hill, σχολείο που επιτάχθηκε) αρχίζει μία προσπάθεια από τον Maxwell Jones το 1941, ενώ στο άλλο, το Northfield, επιχειρείται στις αρχές του 1943 από τον Μ. Βιον, και εν συνεχεία από το γερμανοεβραίο φυγάδα και εμπνευστή της Ομαδικής Ανάλυσης, τον S.H. Foulkes, που διαδέχεται τον Βιον στο Northfield (Μάιος 1943) και κατορθώνει τελικά να πείσει τη «μάχιμη» διεύθυνση του νοσοκομείου να δεχτεί το μοντέλο μέχρι το τέλος του πολέμου. Το 1946 ο Tom Main δημοσιεύει το πασίγνωστο άρθρο του «The Hospital as a Therapeutic Institution» («Το Νοσοκομείο ως Θεραπευτικό Ίδρυμα»). Η όλη ιστορία και στο Mill Hill και στο Northfield είχε να κάνει με την προσπάθεια να βρεθεί μία λύση στη διάσταση απόψεων όσον αφορά την μεταχείριση των αρρώστων στρατιωτών ανάμεσα στους μάχιμους αξιωματικούς που διοικούσαν τα νοσοκομεία και στους εργαζόμενους εκεί θεραπευτές ψυχιάτρους, ή επιγραμματικότερα, ανάμεσα στις ανάγκες της υπηρεσίας εν καιρώ πολέμου και στις ανάγκες του ατόμου - φαντάρα. Η συνειδητοποίηση και από τις δύο «παρατάξεις» του ότι η διάσταση απόψεων είχε σαν αποτέλεσμα τη δυσλειτουργία μιας στρατιωτικής μονάδας σε καιρό πολέμου, τους ανάγκασε να καθίσουν σε στρογγυλό τραπέζι ανεξαρτήτως διαφορών βαθμών. Για τους ίδιους λόγους, προσκλήθηκαν στο «στρογγυλό τραπέζι» και οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, οι αρρώστοι, παρά το ότι στην πλειοψηφία τους ήταν απλοί οπλίτες. Τα αποτελέσματα της λειτουργίας της μεγάλης ομάδας, όπως ονομάστηκε αργότερα, φάνηκαν αμέσως τόσο στη θεραπεία (και επαναποστολή στο Μέτωπο) όσο και στην εύρυθμη λειτουργία του νοσοκομείου.

Από το 1947 και μετά, την χρονιά που επιβάλλεται η National Health Service (το αγγλικό πρότυπο του Ε.Σ.Υ.), επιχειρείται η εφαρμογή της Θεραπευτικής Κοινότητας σε

μερικά (ελάχιστα) ψυχιατρικά νοσοκομεία, στα οποία άρχισαν να εργάζονται, ως πολίτες πλέον, οι αρχικοί θεραπευτές και οι συνεργάτες τους. Από το 1947 και μέχρι σήμερα η Θεραπευτική Κοινότητα έχει μία πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία από την οποία πολύ συνοπτικά θα μπορούσε να αναφέρει κανείς τα εξής σημαντικά:

1. Στην Αγγλία η εφαρμογή της είναι ενδιαφέρουσα αλλά μόνο ποιοτικά. Η στάση της Ν.Η.Σ. είναι από μυκτηριστική έως ανοιχτά εχθρική και απορριπτική. Φαίνεται ότι οι δομές της πολιτικής ιεραρχίας αντιδρούν περισσότερο σε αμφισβητησιακά σχήματα απ' ό,τι εκείνες της στρατιωτικής ιεραρχίας.

2. Η εξάπλωση της ιδέας σε παγκόσμια κλίμακα δίνει τη δυνατότητα για νέα μοντέλα και παραλλαγές, πλουτίζει την πείρα και τη θεωρία αλλά δίνει τη δυνατότητα για ένα σωρό κακέκτυπα και καρικατούρες.

3. Στην περίοδο των 45 περίπου ετών ζωής της, η Θ.Κ. εφαρμόζεται και σ' άλλους τομείς εκτός του ψυχιατρικού με αξιοσημείωτη επιτυχία. Τέτοιοι είναι κυρίως η εκπαίδευση αλλά και η βιομηχανία.

4. Η επικρατούσα αντίληψη των ειδικών είναι ότι η Ν.Η.Σ. στην Αγγλία, όσο και τα άλλα αντίστοιχα εθνικοποιητικά συστήματα υγείας, κάθε άλλο παρά ευνόησαν την δημιουργία βιώσιμων και ανθρώπων Κοινοτήτων —και αυτό βέβαια είναι λογικό αφού η Θ. Κ., αποκρούοντας την απρόσωπη ιεραρχία, βρίσκεται σε ακόμα μειονεκτικότερη θέση όταν έχει να αντιπαραταχθεί σε ιεραρχίες πολύ πιο απόμακρες από εκείνες ενός τμήματος ή ενός νοσοκομείου.

Για την Ελλάδα τώρα όπου, κατά τον Θ. Μ., «δεν έφθασε ούτε ο απόηχος της Θ.Κ.». Αυτό δεν είναι αλήθεια και θα 'πρεπε ο Θ. Μ., προκειμένου να γράψει στο Αντί, να μην εμπιστευθεί μόνο τα όσα ο ίδιος γνωρίζει ή νομίζει ότι γνωρίζει. Αν ρωτούσε, και ήξερε ότι θα μπορούσε να το κάνει με στοιχειώδη καλοπιστία και ελάχιστο κόπο, οπότε και τον εαυτό του αλλά και το περιοδικό (δεν έχουμε άλλωστε και πολλά αξιόλογα έντυπα) θα είχε προφυλάξει... Αν ρωτούσε λοιπόν, θα μάθαινε τα εξής:

1. Η πρώτη Θ.Κ. στην Ελλάδα άρχισε να λειτουργεί το 1978 (Ιανουάριος) στην Μονάδα Ημέρησας Περιθάλψεως Αθηνών, που ήταν, τότε τουλάχιστον, στην δικαιοδοσία της Υπηρεσίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Αθηνών του Κ.Ψ.Υ., στην οποία ο υπογράφων είχε διορισθεί ως διευθυντής. Η πρώτη δοκιμασία της Θ.Κ. έγινε με σφοδρή σύγκρουση με την ιεραρχία του Κ.Ψ.Υ. και επικεντρώθηκε στην τότε επιστημονική Διευθύντρια του Κ.Ψ.Υ. κυρία Άννα Πιπινέλη - Ποταμιάνου. Από τη σύγκρουση εκείνη η Θ.Κ. της ΜΗΠΑ βγήκε «νικήτρια»: Το μοντέλο συνέχισε να λειτουργεί ενώ η κυρία Ποταμιάνου παραιτήθηκε και αποχώρησε από το Κ.Ψ.Υ. (Απρίλιος 1978). Ωστόσο η «νίκη» ήταν μάλλον ξεκαθάρισμα παλιότερων λογαριασμών του Δ.Σ. και όχι βέβαια χειρονομία καλής θελήσεως ή ανοχής της «αντιποταμιανικής» μεριδιάς προς τη νέα θεραπευτική πρόταση. Αυτό φάνηκε πολύ γρήγορα στις αλληπάλληλες συγκρούσεις που είχε ο γράφων με το μετέπειτα Δ.Σ. αλλά

και μ' όλη την ιεραρχικότατη δομή του Κ.Υ.Υ., με αποτέλεσμα, μετά από 22 μήνες να διακοπεί βίαια η εφαρμογή του μοντέλου, τον Οκτώβριο του 1979, με την απομάκρυνση του γράφοντος. Η απόφαση του Δ.Σ. αντιμετωπίστηκε από τα μέλη της Κοινότητας (θεραπευόμενους κυρίως αλλά και αρκετούς θεραπευτές) με τρόπο που επιβεβαίωσε την αποτελεσματικότητα του μοντέλου. Σχηματίστηκαν επιτροπές από θεραπευόμενους, από συγγενείς τους και άλλους ενδιαφερόμενους πολίτες, που με ψήφισμα και κινητοποιήσεις προσπάθησαν, μάταια βέβαια, να ανατρέψουν την απόφαση (βλ. δημοσιεύματα και άρθρα στον Τύπο της εποχής συμπεριλαμβανομένου και του Αντί) αλλά κυρίως δημιούργησαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα το θέμα **δικαιώματα των ψυχασθενών**. Γιατί οι διαμαρτυρίες δεν αφορούσαν το αίτημα να μην μετατεθεί ο συγκεκριμένος ψυχίατρος, αλλά σε τούτο: με ποιο δικαίωμα η διοίκηση απομακρύνει ένα θεραπευτή χωρίς να ρωτήσει, να πάρει την άδεια, των άμεσα ενδιαφερομένων, δηλαδή των θεραπευομένων. Απόδειξη του ότι η όλη κινητοποίηση ήταν γνήσια και όχι έργο του υποφαινόμενου (όπως ειπώθηκε δυστυχώς και από κύκλους του κλάδου) είναι και το γεγονός ότι οδήγησε στην ίδρυση της Κίνησης για τα Δικαιώματα των Ψυχασθενών, ενός συλλόγου που επέδειξε έκτοτε αξιόλογη δράση τόσο με κινητοποιήσεις και παρεμβάσεις σε επίπεδο γενικό αλλά και ατομικό όσο και με την έκδοση του σημαντικότερου περιοδικού «Η Ελευθερία είναι Θεραπευτική», που βγαίνει μέχρι σήμερα.

Οι θεραπευτές τώρα της μονάδας, και κυρίως εκείνοι που είχαν πάρει μέρος στο εγχείρημα προχώρησαν σχεδόν αστρα-

πιαία (σε διάστημα έξι εβδομάδων) στην ίδρυση του Ανοικτού Ψυχοθεραπευτικού Κέντρου, το οποίο άρχισε να λειτουργεί στις 6 Φεβρουαρίου 1980.

Η ιδρυτική μονάδα αποτελέστηκε από επαγγελματίες ειδικούς, από θεραπευόμενους και από ευαίσθητοποιημένους αλλά άσχετους επαγγελματίες, που όλοι (12 τον αριθμό) συνέβαλαν και οικονομικά με (40.000 δρχ. έκαστος) για την αντιμετώπιση των πρώτων αναγκών.

2. Με το Α.Ψ.Κ. αρχίζει το 1980 η δεύτερη απόπειρα δημιουργίας Θ.Κ. στην Ελλάδα αλλά αυτή τη φορά σε εξωκρατικό πλαίσιο και γι' αυτό με πολύ μεγαλύτερες φιλοδοξίες. Επιλέγεται το δυσκολότερο μοντέλο Θ.Κ., το λεγόμενο επαναδομητικό ή ψυχοθεραπευτικό, με σκοπό την αντιμετώπιση κυρίως των θεραπευτικών αναγκών των λεγόμενων ψυχωσικών. Παράλληλα με την καθημερινή θεραπευτική δουλειά γίνεται τιτάνεια πραγματικά προσπάθεια για την όσο το δυνατόν αρτιότερη εκπαίδευση και του προσωπικού και άλλων ενδιαφερομένων εντός του Α.Ψ.Κ. Ο συνεχής προβληματισμός οδήγησε στην δημιουργία ενός νέου θεραπευτικοκοινωνικού μοντέλου, του Ομαδικού Αναλυτικού, το οποίο παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1982 στην ετήσια συνάντηση της βρετανικής Association of Therapeutic Communities που γίνεται κάθε Σεπτέμβριο στο Windsor, καθώς και σε μία σειρά έκτοτε συνεδρίων και συμποσίων.

3. Στο Ψυχιατρικό τμήμα του Ναυτικού Νοσοκομείου Σαλαμίνης (Ν.Ν.Σ.) με πρωτοβουλία του Αλέκου Κοκκινίδη, ψυχιάτρου - πλωτάρχη του Π.Ν., εκπαιδευμένου στη Θ.Κ. του Α.Ψ.Κ. και απόφοιτου του Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης Αθηνών, δημιουργήθηκε από το 1984 και λειτουργεί έκτοτε επι-

τυχώς Θεραπευτική Κοινότητα όπου εφαρμόζονται και αρχές μιας άλλης σύγχρονης θεραπευτικής μεθόδου, της Βραχείας Ψυχοθεραπείας, και όπου αντιμετωπίζονται με κοινοτικό θεραπευτικό τρόπο τα οξύτερα και δυσκολότερα ψυχιατρικά περιστατικά.

4. Άλλη σοβαρή χρήση, στον θεραπευτικό χώρο, θεραπευτικής κοινότητας για την Ελλάδα είναι η γνωστή «Ιθάκη» (1983) για την θεραπεία των τοξικομανών, η οποία εφαρμόζει το ιεραρχικό μοντέλο (σε συνδυασμό με δημοκρατική περίοδο στο τέλος της θεραπείας). Το μοντέλο της «Ιθάκης» προέρχεται από την ολλανδική παραλλαγή του αμερικάνικου μοντέλου του Synanon ή Concept-based.

5. Στον εκπαιδευτικό χώρο το μοντέλο της Θεραπευτικής Κοινότητας υιοθετήθηκε και εφαρμόζεται στην εκπαίδευση ψυχολογικών ομάδων από το Ινστιτούτο Ομαδικής Ανάλυσης Αθηνών από το 1982.

6. Από πέρυσι (Οκτώβριος 1986), οι αρχές της Θ.Κ. έχουν αρχίσει να εφαρμόζονται και στην Εκπαίδευση Κοινωνικοδυναμικών - Κοινωνικοθεραπευτικών, που οργανώνεται από το Α.Ψ.Κ., είναι τριετούς διάρκειας και αποσκοπεί στο να δημιουργήσει στελέχη για την Κοινωνικοθεραπεία, την Θεραπευτική Κοινότητα, τις σχολικές κοινότητες, κλπ.

Τελειώνοντας θα ήθελα να πω ότι έξι εφαρμογές της Θεραπευτικής Κοινότητας, εκ των οποίων τέσσερις θεραπευτικές (ΚΨΥ, ΑΨΚ, Ν.Ν.Σ., Ιθάκη) και δύο εκπαιδευτικές (Ινστιτούτο Ομαδικής Ανάλυσης Αθηνών και Εκπαιδευτικό - Ερευνητικό Τμήμα του Α.Ψ.Κ.), και σε διάστημα μόλις 9 χρόνων, είναι νομίζω κάτι περισσότερο από «απόηχος».

σοσιαλιστική θεωρία και πραξη

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

- Συνέντευξη με την Κ.Μ. Γλυκομάν
- Η νέα Ευρωπαϊκή Αριστερά
Του Γιάννη Παπαδάτου
- Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση
και Αριστερά
Του Θόδωρου Πάγκαλου
- Ο νέος διεθνισμός
Του Πιέτρο-Ινγκράσ
- Η Αριστερά σήμερα
Του Ανδρέα Λεντκή
- Ευρωπαϊκή Αριστερά
Προοπτικές
Του Περικλή Νεάρχου
- Το μέλλον της
Ευρωπαϊκής Αριστεράς
Του Κώστα Πλούμη
- Η Σοσιαλδημοκρατία σήμερα
Του Δημήτρη Δαούλα
- Τα νέα κοινωνικά κινήματα
Του Γεώργιου Πανταγή
- Ευρώπη και Αριστερά
Του Χρήστου Οικονόμου

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 4ο ΤΕΥΧΟΣ 87
σε βιβλιοπωλεία και περσιπτερα**

Ανακαλύψτε και σεις την νέα αίσθηση γραφής.

*Συμμεταλειτουργεί τις απεριόριστες
δυνατότητες που σας προσφέρουν
οι τρείς τύποι*

ArtPen

*Καλλιγραφίας,
με ωριμένη χειραγώγηση
πένα, σε πεντε διαφορετικά
πλάτη.*

*Γραφικής, με ελαστική πένα
που δίνει τη δυνατότητα της
συνεχούς, ισοπαχούς γραμμής,
σε τρία διαφορετικά πλάτη.*

*Χωρογραφικής, με ειδική λείανση
πένας που της δίνει τη δυνατότητα
γραφής προς όλες τις κατευθύνσεις
σε δύο διαφορετικά πλάτη.*

*Σήμερα η εντυπωσιακή γραφή
γραφεται με*

ArtPen

και υπογράφεται από την

rotring

PRO-AD

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1948-1985
ΤΟ ΑΣΥΜΠΤΩΤΟ ΜΙΑΣ ΣΧΕΣΗΣ

ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ
Εκπαίδευση και ανάπτυξη
στην Ελλάδα 1948-1985
Το ασύμπτωτο μιας σχέσης
Εκδ. Θεμέλιο,
Αθήνα 1987, σελ. 616

«Κεντρική διαπίστωση είναι
ότι οι εκπαιδευτικοί
μηχανισμοί, το επίπεδο και η
διάρθρωση των δαπανών που
τους στηρίζαν, αλλά και οι
χρηματοδοτικές επιλογές
λειτούργησαν συνοδευτικά,
αναπαράγοντας τις
παραδοσιακές οικονομικές
δομές και κοινωνικές σχέσεις
παραγωγής σε όλη την
μεταπολεμική περίοδο ...»

«Εξαρτησιακές και
δογματικές είναι εκείνες οι
αντιλήψεις και οι νοοτροπίες
που δείχνουν σε μία μόνο
κατεύθυνση, αποκλείοντας
όλους τους άλλους
προσανατολισμούς...»

Εκπαίδευση στην Ελλάδα: 1948-1985

Η μελέτη αυτή αποτελεί συμπύκνωση εκτενέστερης που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ειδικού προγράμματος ερευνών της Διεύθυνσης Μελετών της Τράπεζας της Ελλάδος. Στην εργασία αυτή —διαχρονική και συγκριτική— το πρώτο μέρος αποβλέπει στην αποσαφήνιση εννοιών και μεθοδολογιών, το δεύτερο στην αποκατάσταση στατιστικών σειρών των εκπαιδευτικών δαπανών, το τρίτο στον εντοπισμό συγχύσεων, αλληλοεπικαλύψεων, αντιθέσεων των επαγγελματικών και εκπαιδευτικών ροών και δομών απασχόλησης, το τέταρτο στη χαρτογράφηση των διασυνδέσεων εκπαιδευτικών διαδικασιών και τομέων της ελληνικής οικονομίας, το πέμπτο στην αποκρυπτογράφηση των συστατικών στοιχείων της εκπαιδευτικής πολιτικής της ΕΟΚ και το έκτο περιλαμβάνει κριτική των υποδειγμάτων που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα και μια απόπειρα ερμηνείας των ενδογενών αιτιών εσωτερικευσης της εξαρτησιακής νοοτροπίας και πρακτικής στην εκπαιδευτική, ερευνητική και οικονομική πολιτική.

Στο επίκεντρο των προβληματισμών που αναπτύσσονται στη μελέτη βρίσκεται ο ρόλος του κράτους στη μεταπολεμική Ελλάδα στην κατανομή των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση και στον προορισμό της σύνθεσης των ειδικοτήτων και των εκπαιδευτικών προσανατολισμών. Αυτές οι κατευθύνσεις κρατικής παρέμβασης εξετάζονται ενιαία, αφού θεωρείται πως λειτουργεί αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στο επίπεδο και την έκταση των παραγόμενων υλικών αγαθών και των παρεχόμενων υπηρεσιών, και κατά προέκταση ανάμεσα στην παιδεία και τον πολιτισμό (υλικό και πνευματικό) ενός λαού.

Μία επαναδιατύπωση του εξαρτησιακού προβλήματος που προκύπτει από τη συνολική μελέτη αναζητεί κυρίως τα ενδογενή αίτια σε δύο κατευθύνσεις: η πρώτη εντοπίζεται στον τρόπο συγκρότησης των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα. Η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται από αδυναμία αυτόνομης ύπαρξης και αναπαραγωγής των πανεπιστημίων, ανυπαρξία αρθρωμένου συστήματος τεχνικής και επαγγελματικής

εκπαίδευσης και απουσία διαφόρων άλλων τύπων εκπαίδευσης. Επιπλέον το εκπαιδευτικό σύστημα προσδιορίζεται από την ανυπαρξία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παιδαγωγικής έρευνας σε όλους τους τομείς και τις βαθμίδες του. Η δεύτερη εντοπίζει την ενδογενή αδυναμία παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων και παροχής άρτιων υπηρεσιών, που επιτρέπει τη διείσδυση ξένων προϊόντων ιδιαίτερα υψηλής τεχνολογίας.

Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι στη φάση που βρισκόμαστε τώρα οι διαφάνειες και οι συγχύσεις σε συνδυασμό με την ισχνότατη υλικά βάση των εκπαιδευτικών και ερευνητικών διαδικασιών και την αποδιάρθρωση των σχέσεών τους με τον τεχνικό καταμερισμό εργασίας, είναι δυνατόν να μας οδηγήσουν βαθύτερα στο φαύλο κύκλο της υπανάπτυξης και της όλο και πιο δυσδιάκριτης εξάρτησης. Στο βιβλίο δεν προτείνονται λύσεις, «διέξοδοι» ή «συνταγές» για την υπέρβαση της κρίσης ή της υπανάπτυξης. Διατυπώνονται όμως τα προβλήματα και εξετάζονται σφαιρικά και σε βάθος ορισμένες πτυχές που κρίθηκαν καιρίες για τη σημερινή κατάληξη των πραγμάτων.

Η μελέτη δεν περιορίζεται μόνο σε μια καταγραφή και αξιολόγηση των στοιχείων, αλλά προχωρά σε κριτικές παρατηρήσεις, προεκτείνει αναζητήσεις, εντοπίζει ασάφειες και συγχύσεις. Δεν αγνοεί, ούτε υποτιμά το ρόλο της εκπαίδευσης στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, όπως επίσης και τις κρίσιμες πολιτιστικές λειτουργίες της. Προσεγγίζει τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις χωρίς να αντιμετωπίζει διαζεευτικά τους διάφορους τύπους και βαθμίδες της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αναδεικνύοντας ορισμένες προτεραιότητες στο σύνολο των βαθμίδων.

Το βιβλίο του Στέφανου Πεςμαζόγλου αποτελεί μια πολύτιμη και πρωτότυπη μελέτη καλύπτοντας τομείς ενός δύσκολου και ιδιόμορφου χώρου έρευνας για την εκπαίδευση και την ανάπτυξη, που είναι όμως κρίσιμος για την εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας. Το πλήθος μάλιστα των υποσημειώσεων, των πινάκων και των συγκριτικών στοιχείων, καθώς και η ενημέρωση στην ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία μαζί με τα ευρητήρια, το κάνουν να λειτουργεί και ως εγχειρίδιο αναφοράς, χρήσιμο για το σύνολο των εκπαιδευτικών, ως προς τις εκπαιδευτικές και ερευνητικές πτυχές της όποις ποιοτικά κρινόμενης αναπτυξιακής πολιτικής.

ΗΛΙΑΣ Δ. ΚΑΡΤΑΜΑΛΑΚΗΣ
Η γενιά των Ικάρων (1931-1940)
Αθήνα 1987

Ένα ενδιαφέρον χρονικό για την Πολεμική Αεροπορία την «ταραγμένη δεκαετία» 1931-1940. Ο συγγραφέας, που έχει ασχοληθεί συστηματικά με την ιστορία της Αεροπορίας, φέρνει στο φως πολλά νέα στοιχεία που συνδέονται με πλευρές μιας σημαντικής περιόδου της νεότερης ιστορίας μας. Προσδιορίζοντας ως στόχους της μελέτης την παρουσίαση της ζωής των Ικάρων μέσα

στη Σχολή Αεροπορίας, την αποκάλυψη των επιδράσεων των πολιτικών συγκρούσεων και της χρησιμοποίησής τους στις Ένοπλες Δυνάμεις εκείνη την περίοδο, την περιγραφή της ανασυγκρότησης της Αεροπορίας και τέλος την παρουσίαση της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα, ο συγγραφέας ξεπερνάει το επίπεδο της περιγραφής προχωρώντας σε κριτικές παρατηρήσεις και σχολιασμό των γεγονότων.

Ο τόμος είναι ένα σημαντικό βοήθημα για την ιστορία της Αε-

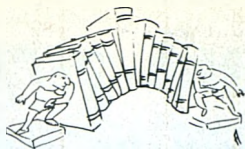
ροπορίας, αλλά και για όσους μελετούν αυτή την περίοδο της νεοελληνικής ιστορίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ-ΙΣΤΟΡΙΑ
ΦΡΑΪ ΜΠΕΤΤΟ

Ο Φιδέλ και η Θρησκεία
Συνομιλίες με τον Φράι Μπέττο
Μετάφραση: Δέσποινα Μάρκου
Εκδ. Γνώσεις, Αθήνα 1987

Ο Φράι Μπέττο, μοναχός του Τάγματος των Δομινικανών, πρώην μέλος της ηγεσίας της Καθολικής Νεολαίας της Βραζιλίας

και από το 1974 ηγέτης στην οργάνωση των Εκκλησιαστικών Κοινοτήτων Βάσης, συνομιλεί σ' αυτό το βιβλίο του με τον ηγέτη της κουβανέζικης επανάστασης Φιδέλ Κάστρο. Η συνέντευξη αυτή αποκαλύπτει τη δυνατότητα να υπάρξουν στενοί πολιτικοί δεσμοί ανάμεσα στους χριστιανούς και τους κομμουνιστές. Δύο αντίθετοι στις αρχές τους αναζητούν επιχειρήματα, χωρίς να υποχωρούν απ' αυτές, στις πρωτότυπες πηγές του χριστιανισμού και του μαρξισμού ενδιαφερόμενοι να συ-

σφιζούν και να βαθύνουν τις σχέσεις τους στην πολιτική πρακτική πάλη. Τονίζεται η δυνατότητα —και η επείγουσα ανάγκη— μιας ανθρώπινης και βαθιάς κατανόησης ανάμεσα σε όλους εκείνους που αγωνίζονται ειλικρινά υπέρ των λαών, οποιεσδήποτε κι αν είναι οι ιδέες τους γύρω από το Θεό και τη θρησκεία.

Στο βιβλίο αυτό ο αναγνώστης μπορεί να δει την πορεία διαμόρφωσης του ήθους του Φ. Κάστρου και την επιρροή που άσκησε επάνω του η παιδεία που πήρε στη διάρκεια της εκπαίδευσής του στα καλύτερα καθολικά κολλέγια της Κούβας, καθώς και τις σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικές δυνάμεις στις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Αλλά κυρίως πώς αναπτύσσεται αυτός ο διάλογος μεταξύ δυνάμεων της εκκλησίας και της Αριστεράς, καθώς ένα μέρος της Καθολικής Εκκλησίας και άλλων χριστιανικών ρευμάτων της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, θέτουν με ένα νέο τρόπο, που έχει όμως βαθιές ρίζες, το ζήτημα: ποιος είναι ο ρόλος και η αποστολή του πιστού μπροστά στα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα.

ΑΝΑΣ. Ι. ΤΑΧΟΣ

Δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος.

Εκδ. Σάκκουλα, Θεσ/νίκη 1987

Ένα επίκαιρο και χρήσιμο βιβλίο στη σειρά «Ειδικό Διοικητικό Δίκαιο», που επιμελούνται οι καθηγητές Β. Σκουρής και Αν. Τάχος του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η μελέτη, που είναι το μοναδικό συστηματικό έργο στην ελληνική γλώσσα, καλύπτει ένα σημαντικό κενό και προσφέρει ερεθίσματα για επιπλέον προσεγγίσεις στον τομέα των σχέσεων οικονομίας και οικολογίας που ακόμη δεν έχει αναπτυχθεί στη χώρα μας. Το βιβλίο περιέχει μια πλούσια βιβλιογραφία και είναι χωρισμένο σε δύο μέρη: στο πρώτο γίνεται αναφορά στο γενικό θέμα και εξετάζεται το πρόβλημα και οι τρόποι της προστασίας του περιβάλλοντος. Στο δεύτερο ο συγγραφέας ασχολείται με ειδικά θέματα εφαρμογής της προστασίας του περιβάλλοντος.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ Α.Ε.Ε.Γ.Α.

**Ασφαλίσεις και Ασφαλιστικές Επιχειρήσεις
Ελληνικής νομοθεσία**

Εκδ. Αγροτική Ασφαλιστική,
Αθήνα 1987

Στον τόμο αυτό περιλαμβάνεται όλη η ισχύουσα νομοθεσία μετά τις μεταβολές που έγιναν τα τελευταία χρόνια στη νομοθεσία για την ιδιωτική ασφάλιση. Είναι ένα βοήθημα απαραίτητο για όλους όσοι ασχολούνται με την ασφαλιστική αγορά. Καλύπτει όμως και τα ενδιαφέροντα όσων ασχολούνται με την ερμηνεία και την εφαρμογή του δικαίου της ιδιωτικής ασφάλισης αλλά και του ευρύτερου κύκλου των συναλλαγών που σχετίζονται με τις ασφαλίσεις.

**Ο Γιώργος Βέλτσος γράφει
για το βιβλίο
του Β. Καραποστόλη:
«Συμβίωση και επικοινωνία
στην Ελλάδα»
Εκδ. «Γνώση», 1987**

«ποιος από μας νιάστηκε
για το τι είναι η ζωή κι αυτό
που λέμε βιώματα»
Φ. Νίτσε

Θα μπορούσε η μελέτη αυτή του Β. Καραποστόλη για τη συμβίωση και την επικοινωνία στην Ελλάδα υπερβολικά να διαβαστεί και σαν το πρώτο βιβλίο της «Αναζήτησης» του Μ. Προυστ.

Αυτό το «για καιρό» με το οποίο αρχίζει και ο Καραποστόλης την «αφήγηση» του για τις προστριβές και τις συνομιλίες —ένα «longtemps» που σημειώνει την εμμονή στη διάρκεια— δεν είναι αραγε ένδειξη αυτού που ο συγγραφέας αναζητά με τη γραφή του: ένα *lento* που αποκτά βαρύτητα θεωρητική και που υποκρύπτει κάτω από το αργόσυρτο και το αναλυτικό της σκέψης, μια εμπράγματα απαίτηση για ευδαιμονία προσωπική.

Γιατί ποτέ άλλοτε επιθυμίες, αισθήματα, ανάγκες, φαντάσματα δεν παρουσιάζονται στην πιο αδρή τους μορφή παρά όταν μετωνυμούνται στη θεωρία.

Ο Προυστ —το ξέρουμε— επιλέγει την «τρίτη μορφή» —θεωρία και λογοτεχνία συγχρόνως— ο Καραποστόλης την «πρώτη». Ποια από τις δύο «μορφές» θα τον κερδίσει, σήμερα που η *λογοτεχνία* (η «δεύτερη μορφή») δεν είναι δυνατή παρά ως «σημείωση» (ούτε «μάθηση», ούτε «μίμηση» όπως παρατηρούσε ο Ρ. Μπαρτ) και που η κοινωνιολογική θεωρία μονάχα ως «φρασεολογία» και μικρή επιτόπια «αφήγηση» μπορεί να υπάρχει.

Ακολουθώντας λοιπόν την υπόδειξη του τεχνίτη της φράσης και της γραφής αυτό το μεγάλο δοκίμιο «γίνεται» σαν ένα φόρεμα. (Μ. Προυστ).

Υφανση πυκνή από τον «πολιτισμό» μιας αδιόρατης κλωστής, υπενθυμίζει εδώ στη χώρα των έτοιμων ενδυμάτων όπου η γραφή συντελείται με κερωμένο σπάγγο, ότι ένα κείμενο όπως άλλοωστε και το βαρύτιμο φόρεμα, απαιτεί εργασία, στριφώματα και σταυροβελονιές: μια υφαντική αράχνη.

Ο αναγνώστης δεν μπορεί παρά να παγιδευθεί. Ωστόσο καμιά υφολογική υπερβολή για όλα αυτά. Ο Καραποστόλης αφηγείται σε τρίτο ενικό και σε χρόνο μέλλοντα. Το πρόσωπο και ο χρόνος που επιλέγει κάνουν έτσι την παγίδευση του αναγνώστη οριστική: ενώ το κείμενο υποσχόταν *αναλυτική*, στο τέλος του, παράνομα εισάγει την *απόλαυση* όχι ως επιλο-

γή μορφής —γιατί όλο το κείμενο παραμένει δέσμιο ενός αναλυτικού λόγου— αλλά ως συνέπεια του θέματος που πραγματεύεται. Και ενώ η ανάγνωση του προμηνούσε προσοχή, οι ερεθισμοί και οι εκπλήξεις ήσαν τόσες ώστε να το διαβάσεις συχνά «σηκώνοντας το κεφάλι».

Στις διακρίσεις περίπου σελίδες από την Εισαγωγή έως τον Επίλογο ισχύει ότι σημειώνει ο Καραποστόλης για τις συζητήσεις: «η προσωπικότητα και ο εγωισμός της γνώμης έχουν αλωθεί» (σ. 194) και ο αναγνώστης «μαζί με την αδυναμία του να τα αποκαταστήσει νιώθει την αδυναμία να μην μπορεί πια ούτε καν να φλυαρήσει και να παραλογιστεί στο όνομά τους».

Επιχειρήματα γούστου για το βιβλίο αυτό δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν. Η προσχώρηση στο βιβλίο, «δεν χρειάζεται να δικαιολογηθεί». Το ίδιο το βιβλίο «δεν αποτελεί αντικείμενο διαπραγματεύσεως» και ό,τι μένει —«ή ξερή δήλωση προτίμησής του» ή αντίθετα η αμφισβήτησή του— παρουσιάζεται τελικά σαν «απόσταγμα προσωπικότητας» του αναγνώστη. Το βιβλίο αυτό υπερβολικά *έντιμο*, και όπως κάθε φιλόδοξο έργο *ανέντιμο*, στις δυσθεώρητες προθέσεις του, κατατάσσει και τον συγγραφέα του στον κύκλο των φίλων της Επιφάνειας και της Αυταπάτης «και μάλιστα δεν ζει ο άνθρωπος εκ του ότι διαρκώς απατάται». (Νίτσε) Μήπως δεν προχωρά ως εξαπατούμενος και εξαπατών συγχρόνως;

Ωστόσο ακόμη ο Καραποστόλης «αληθολογεί» και από επαγγελματικό υποχρέωση δεν αποφεύγει την κοινωνική κριτική. Και εδώ η προσωπική μου αντίρρηση για το βιβλίο του. Ενώ ο ίδιος εξαγγέλει την αδυναμία της κριτικής της επικοινωνιακής ύλης, ενώ προτείνει επιστροφή «σε ό,τι αφήνει βαθιά ίχνη κατά τις συναντήσεις» —υποθέτω πριν από κάθε κριτηριολογία— και ενώ καυτηριάζει την κριτική του γενικού και του δημοσίου ως περιττό κόπο στη σημερινή συγκυρία της ιδιώτευσής, δεν αναφέρεται —αραγε ως α-σήμαντη;— στην περιοχή της ενδουποκειμενικής ενόησης που προηγείται από την δι-υποκειμενική επικοινωνία. Δεν μιλά δηλαδή για τη σιωπηλή περιοχή που προϋποτίθεται πριν από κάθε ομιλιακό ενέργημα και που το γεννά, τόσο με τους άλεκτους υπαινιγμούς όσο και κυρίως με την κατ' εξοχήν εννοητική επικοινωνιακή λειτουργία με το εαυτό: την *ανάγνωση*. Ο Καραποστόλης αφήνει έξω από τις μορφές της επικοινωνίας, τη σημαντικότερη: την ανάγνωση του κειμένου. Αυτή την ιδιαίτερη τέχνη που προϋποθέτει «την ικανότητα του μικρόκοσμου» για τον

οποίο ωστόσο ο ίδιος μοχθεί. Φιλοδόξησε εντούτοις το *αδύνατο* που το περισώζει με την αναφορά του σε μια μελλοντική, εσόμενη «εκφραστική» (6.22): να κρίνει την δι-υποκειμενική επικοινωνία με στοιχεία βιωματικά, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα πως το αντικείμενο κάθε διαλόγου είναι εντέλει η «αναπαλλοτριωτή ετερότητα» (σ. 18) και πως τα ίδια τα «συμβόλαια της επικοινωνίας» είναι «άκυρα» εξ ορισμού.

Μήπως όμως αυτό συμβαίνει *γιατί έτερος είναι ο εαυτός*, ιδίως κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας; Και τότε κάθε κριτική για την κοινωνία και την επικοινωνία, μήπως δεν προϋποθέτει *αυτοκριτική*, γνώση δηλαδή της «φροντίδα για τον εαυτό» που περισσότερο από τη μορφή της ψυχολογίας ή της φαινομενολογίας της αντίληψης μπορεί να εμφανίζεται ως ιδιότυπη *Αισθητική* θεωρία μιας γενικευμένης *κειμενολογίας* όπου το υποκείμενο, που βιώνει και μιλά, εγγράφεται σ' ένα πεδίο δυνάμεων που είναι το ίδιο το κείμενο, ως ο σύνδεσμός του με τη δράση;

Το βιβλίο του Β. Καραποστόλη, τελευταίο μιας αδιέξοδης «Κριτικής κοινωνιολογίας» και πρώτο μιας επερχόμενης Αισθητικής Θεωρίας που θέτει τα κριτήρια της *μετά* το έργο, επιβάλλει στον σχολιαστή του να τον προσεγγίσει στη *φρασεολογική* και όχι στην *κριτική ή επιχειρηματολογική* του διάσταση. Αυτό που αποφασίζει να το διαβάσει οφείλει και να γράφει, όχι γι' αυτό αλλά για την γραφή την ίδια, ως *συμβίωση*. Πολύ περισσότερο όταν ο ίδιος ο συγγραφέας προτάσσει αυτή την δι-υποκειμενικότητα της συμβίωσης προ της δι-υποκειμενικότητας της συνεννόησης, και ως μην αναγνωρίζει ρητά το δραστικό κείμενο ως συμβιωτικό πεδίο και *οίκο* του ανθρώπου σήμερα.

Η συμβίωσή μας, από και με τα κείμενα αναγκάζουν τους «κοινωνιολογικούς σχολιασμούς» και τις «κοινωνιολογικές κρίσεις» να επιστρέφουν συνεχώς στον αφηρητικό φιλοσοφικό στοχασμό μιας φαινομενολογίας του *Lebenswelt* και του *Mitselns*.

Τους υποχρεώνει όμως και σε κάτι περισσότερο: να προστρέχουν στην ίδια την αισθητική κρίση που αναζητά αυτό που ουδέποτε έχει εντελώς προσδιοριστεί: τη διαπλοκή και τη σχέση μεταξύ των «τρόπων» της ικανότητας κάθε κρίσης: της διάνοιας, της φαντασίας και του Λόγου. Τότε και η δουλειά του Καραποστόλη γίνεται ακόμη χρήσιμη, όχι μόνο για το «δυσανάγνωστο παρόν» της νεο-ελληνικής μας επικοινωνίας αλλά και για το δυσανάγνωστο *προ-κείμενο* της νεο-ελληνικής ενδο-υποκειμενικής μας *ενόησης*.

Ποιοι τάχα, είμαστε —πού κείμεθα— όταν επικοινωνούμε και συμβιώνουμε στην Ελλάδα εγγεγραμμένοι σε απόσταση;

Φεστιβάλ ταινιών με «ειδικές ανάγκες»

του Ηλία Κανέλλη

Τα συμπεράσματα που θγαίνουν από το πρώτο «επίσημο» φεστιβάλ κινηματογραφικών ταινιών μικρού μήκους της Δράμας, έρχονται να επιβεβαιώσουν με το παραπάνω τα όσα, καθόλου κολακευτικά, σημειώναμε στο προηγούμενο τεύχος για την εκδήλωση. Επειδή σκοπός μας δεν είναι να μεμψιμοιρούμε για τις οργανωτικές ατέλειες, ούτε να εντυφούμε στα των παρασκηνίων που είχαν τη μίξερη τιμητική τους στη βορειοελλαδίτικη πόλη, θα προσπαθήσουμε να συνοψίσουμε τα συμπεράσματα που θγαίνουν από τη φεστιβαλική εμπειρία μας.

Κανείς δεν θα ήθελε να διαφωνήσει με την κεντρική ιδέα του φεστιβάλ: «Η μικρού μήκους ταινία αποτελεί μια αυτόνομη μορφή κινηματογραφικής έκφρασης». Πράγμα που προϋποθέτει την αναζήτηση από την πλευρά του δημιουργού των δομικών στοιχείων, πάνω στα οποία θα αρθρωθεί η αφήγηση. Η μυθοπλασία, οι χώροι που την ορίζουν, τα πρόσωπα- χαρακτήρες που την κινούν, το στίλ, αποκύημα του ταλέντου και της γνώσης της κινηματογραφικής γλώσσας, η στοιχειώδης τεχνική που χαρακτηρίζει την κινηματογράφιση είναι τα στοιχεία αυτά.

Εδώ προκύπτει το ουσιώδες ερώτημα, αν οι διάφορες επιτροπές πήραν υπόψη τους την ανάγκη που θεωρείται αυτονόητη για ένα φεστιβάλ, μιας στιχειώδους αφηγηματικής και τεχνικής επάρκειας για όσες ταινίες διαγωνισθούν για τα βραβεία του. Ή, προκειμένου το φεστιβάλ αυτό να θεσμισθεί – μια που πολλοί αμφισβητούν την σκοπιμότητά του – οι προκρίσεις και οι κρίσεις εν γένει εκχώρησαν τον οποιονδήποτε αυτοσεβασμό τους;

Θεωρούμε ότι ακριβώς αυτή η λογική κυριάρχησε. Γιατί ο χαρακτηρισμός του φεστιβάλ Δράμας είναι ένα σύμφυτο αμυχανίας, αφέλειας, σύγχυσης. Κινηματογραφικά πρωτόλεια συνυπάρχουν με αφελή συνθηματολογικά κατασκευάσματα και με αδιαφορία τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ. Η υποβάθμιση του κριτηρίου των επιτροπών ήταν τραγικά έκδηλη: προνόησε η ανάγκη να υπάρξουν όσο πιο πολλές ταινίες είναι δυνατόν. Υπήρξαν έτσι ταινίες, επιεικώς ανύπαρκτες, που διαγωνίζονταν, ενώ σε πολλές περιπτώσεις ταινίες που είχαν απορριφθεί πέρυσι στη Θεσσαλονίκη, επανήλθαν φέτος «δικαιωμένες».

Αισθητικές

Μέσα σ' αυτό το χάος το πιο ανώδυνο, που θα μπορούσε κανείς να κάνει είναι να πάψει να μιλάει για αισθητικές και αφηγηματικές δομές, συμπαρατασσόμενος με τον συνδικαλιστικό εκπρόσωπο της Εταιρείας Ελλήνων Σκηνοθετών (ΕΕΣ) Νίκο Αντωνάκο, που δεν φαίνεται να τον ενδιαφέρουν τέτοια «φιλά πράγματα»! Παρ' όλη, πάντως, την αγωνία των ημερών θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τις θεματικές αναφορές και τις αισθητικές, όσων συμμετείχαν στο φεστιβάλ.

Το κυρίαρχο μοτίβο είναι η μοναξιά και η έλλειψη επικοινωνίας του ανθρώπου των πόλεων. Η ιδεολογία του μικροαστισμού, η

υποταγή στη μοναξιά, στο χάος, στην αλλοτρίωση και την απελπισία, η τρομακτική έλλειψη αναφορών σε πνευματικά - πολιτιστικά παράγωγα, η μιζέρια, τέλος, του απομονωτισμού και η εκφραστική - αφηγηματική ανεπάρκεια που συμβαδίζει με την έλλειψη των μέσων παραγωγής οδηγούν νομοτελειακά σ' ένα κινηματογράφο τραγικά ανέμπνευστο. Οι σκηνοθέτες αυτής της τάξης, έχοντας σιωπηρά (ή και εν αγνοία τους) προσχωρήσει στους οπαδούς του Μπαζέν («Ο κινηματογράφος είναι ένα παράθυρο ανοιχτό στον κόσμο»), χωρίς να μπορούν να τεκμηριώσουν θεωρητικά τούτη την αποδοχή, παραμένουν θεατές ενός κόσμου, παγιωμένου, κλειστού συστήματος εμπειριών. Αρχούνται ηδονοβλεπτικά σε μια απελπιστικά κλειστή τοιχογραφία σχέσεων και καθημερινής ζωής.

Από την κωμωδία στο δράμα, όλες αυτές οι απόπειρες είναι. Στην καλύτερη περίπτωση, μικρές ανεκδοτολογικές αφηγήσεις με σαφή την άγνοια των ορίων τους. Διάρκειες, φωτισμοί, κινήσεις των ηθοποιών, συνδέσεις των πλάνων μεταξύ τους, όλα προδίδουν τον ήδη υποδαυμιμένο λόγο.

Στο περιθώριο της κυρίαρχης αυτής προβληματικής θρίσκουμε λιγοστές πια ταινίες «με μήνυμα». Τίποτα το ιδιαίτερο, επίσης. Αφελείς ευχολογίες για δικαιοσύνη ή για ειρήνη, ύφεση, αποπλινό. Αμήν, Παναγιά μου!

Επισημάνσεις

Μέσα σ' αυτό το πανηγύρι της συμβατικότητας και της μιζέριας προκύπτουν εύλογα ερωτήματα. Τα παραθέτουμε:

- Γιατί το κράτος διάστηκε θεαματικά να στηρίξει ένα θεσμό για τον οποίο τα πράγματα δείχνουν ότι δεν υπακούει σε καμιά αναγκαιότητα; Γιατί ξοδεύονται για φιέστες περισσότερα από 12 εκατ. δρχ, όταν για τη χρηματοδότηση της παραγωγής ταινιών μικρού μήκους το Ε.Κ.Κ. διαθέτει μόλις 3 έως 5 εκατομμύρια περισσότερα;

- Γιατί από το 1981 αναβάλλεται η κρατική δέσμευση για ίδρυση ανώτατης σχολής κινηματογράφου; Ποιοι λόγοι επέδωκαν την ανάγκη δηλώσεων - πομπολύγων περί δήθεν άμεσης ίδρυσης σχολής κινουμένων σχεδίων στη Δράμα; Γιατί στην Ελλάδα οι άνθρωποι του κινηματογράφου αποθεώνουν την ημιμάθεια και τον εμπειρισμό;

- Με ποιο δικαίωμα όλοι αυτοί οι κινηματογραφικοί φορείς ακυρώνουν ουσιαστικά την καλλιτεχνική δημιουργία, βάζοντας ανθρώπους που πασχίζουν να βρουν εκφραστικές διεξόδους, ανθρώπους που θα 'πρεπε να αντιμετωπίζουν με δέος το υλικό τους, να κυνηγούν τη δημοσιότητα, να αμφισβητούν με έπαρση την κρίση όσων έχουν αποδεχτεί να τους κρίνουν, να σφίγγουν τα χέρια διαφόρων καρεκλοκένταυρων (νομαρχών, βουλευτών, αποστράτων κλπ.) που δημόσια τους

συγχαίρουν στη διάρκεια της απονομής των βραβείων, θεατρικίστικα παρατεταμένα για το χατήρι των φωτορεπόρτερ και των κοσμικών στηλών των εφημερίδων;

Ερωτήματα που – αλίμονο – είναι καταδικασμένα να παρακάμπτονται, μια που προϋποθέτουν πραγματικό ενδιαφέρον για την εθνική μας κινηματογραφία. Αλλά τολμάμε να συζητάμε ακόμη για κάτι τέτοιο την εποχή των κενών λόγων της σόου-μπίζνες και της επιδίωξης της καριέρας;

Υ.Γ.: Το γεγονός ότι στο πλαίσιο του φεστιβάλ Δράμας ξεχώρισε το ντοκιμαντέρ «Σεμνών Θεών» του Φίλιππου Κουτσαφτή (μια ιδιαίτερα μεθοδική κινηματογράφηση της ανασκαφής που έγινε στη διασταύρωση των οδών Λένορμαν και Κωνσταντινουπόλεως που κατέληξε στο μπάζωμα και στην τσιμεντοποίηση του χώρου) ή η ταινία της Αγγελικής Αντωνίου «Περσεφόνη» (στη βάση του γνωστού μύθου η κινηματογράφηση αναφέρεται στον ετήσιο κύκλο της ζωής, στον φόβο της ζωής σ' αντίθεση με το φόβο του θανάτου), δεν ανατρέπει το σκεπτικό των επικρίσεών μας. Η αδυναμία των υπόλοιπων ταινιών επιβεβαιώνει με το παραπάνω την ανάγκη αναθεώρησης του θεσμικού πλαισίου για τον κινηματογράφο, την παραγωγή ταινιών και την κινηματογραφική εκπαίδευση. Θα επανέλθουμε.

28 ΧΡΟΝΙΑ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ο Μανώλης Μπαρμπουνάκης και οι συνεργάτες του
σας περιμένουν στα 4 μεγάλα βιβλιοπωλεία

1 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 4, ΤΗΛ. 228 682

2 ΕΓΝΑΤΙΑ 150, ΤΗΛ. 235 916

3 ΤΟ ΚΑΤΩ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 6, ΤΗΛ. 271 853

4 ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΝΤΗΛ 3, ΤΗΛ. 239 746
το μοναδικό παιδικό βιβλιοπωλείο

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ
COMPUTERS

ΒΙΒΛΙΑ
ΣΧΟΛΙΚΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΞΕΝΑ

Κ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ
ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Βιβλία, χιλιάδες βιβλία για σας και τα παιδιά σας από 30 δρχ.
Εγκυκλοπαίδειες, παιδικές και μεγάλες, με τις καλύτερες τιμές.

28 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ

διαλογος-διαλογος-διαλογος

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ, Η ΝΕΑ

● Στο τεύχος 35 της «Νέας Οικολογίας», διαβάσαμε με έκπληξη ένα υβριστικό σχόλιο για το ANTI, στο οποίο κατηγορείται το περιοδικό μας ούτε λίγο ούτε πολύ για «Αυριανισμό». Δημοσιεύεται επίσης μια επιστολή που ανυπόγραφη εστάλη από τον κ. Ηλία Ευθυμιόπουλο στα γραφεία μας, την γνησιότητα της οποίας εν τούτοις μας βεβαίωσε προφορικά και παρακάλεσε να μην δημοσιεύσουμε γιατί προορίζονταν απλώς «για ενημέρωσή μας». Δεν δημοσιεύτηκε εν τούτοις ένας δεύτερος σχολιασμός του ANTI για το ίδιο θέμα.

Σε σχέση επίσης, με όλα αυτά πήραμε και δημοσιεύουμε την ακόλουθη επιστολή ενός των εκ των φερομένων ως συντακτών της ανυπόγραφης επιστολής που είχαμε παρακληθεί να μην δημοσιεύσουμε. Ελπίζουμε να μην χρειαστεί να επανέλθουμε συνολικά.

Ακολουθεί η επιστολή του Σπ. Παπασπηλιόπουλου:

Αγαπητέ φίλε εκδότη,

Μερικές ανακρίβειες σ' ένα σχόλιο του «Αντί» για την αποχώρηση του Α. Λουλούδη από τη Γραμματεία Σύνταξης του περιοδικού «Νέα Οικολογία», και η ανεπαρκής, εν πολλοίς, αποκατάσταση των πραγμάτων από το «Αντί», βάσει μιας επιστολής όλων των μελών της Γραμματείας Σύνταξης, που δεν ήταν για δημοσίευση (παρόλο που ίσως θεωρήθηκε από μερικούς του «Αντί» η δημοσίευση της επιστολής του Α. Λουλούδη ότι αποκαθιστούσε τα πράγματα), έδωσαν αφορμή σ' ένα απαράδεκτο οξύτητες και με απαράδεκτους χαρακτηρισμούς για το «Αντί», σχόλιο του Ηλία Ευθυμιόπουλου, στο τεύχος Σεπτεμβρίου της «Νέας Οικολογίας». Επειδή οι δεσμοί μου και με τα δύο περιοδικά είναι μεγάλοι λυπούμαι ιδιαίτερα για τους χαρακτηρισμούς αυτούς, από έναν άνθρωπο που εκτιμώ, κατά τ' άλλα, ιδιαίτερα. Τι το απλούστερο να είχε ζητηθεί η δημοσίευση της επιστολής των μελών της Γραμματείας Σύνταξης της Ν.Ο. στο «Αντί», αφού τελικά αυτή δίνεται στη δημοσιότητα μετά το σχόλιο του Η.Ε.; Θα αποφεύγονταν, έτσι, μια «καταγγελία» του «Αντί» με όρους που κανένας δεν μπορεί ν' αποδεχτεί απ' όσους ξέρουν τις θέσεις και έχουν παρακολουθήσει την ιστορία του «Αντί».

Τελικά, τι ακριβώς έγινε με τον Α. Λουλούδη; Όταν εξελέγη στην Κ.Ε. της Ε.ΑΡ. έθεσε από ευθύνη το θέμα της συμμετοχής του στη Γραμματεία Σύνταξης της Ν.Ο., χωρίς βέβαια να πιστεύει αυτός ή όποιος άλλος ότι υπάρχει ασυμβαστό ή κίνδυνος για «καπέλωμα». Λόγω, όμως, τεταμένων σχέσεων και προηγουμένων αντιδικιών, ακόμα και μέσα από άρθρα του περιοδικού, του δηλώθηκε από τον Διευθυντή Σύντα-

ξης, ότι υπήρχε πρόβλημα «γιατί δεν θα είχε αρκετό χρόνο για ικανοποιητική συμμετοχή στη Γραμματεία Σύνταξης». Ο Α. Λουλούδης υπέβαλε αμέσως την παραίτησή του, και δεν την ανακάλεσε, παρά την επιθυμία της πλειοψηφίας των μελών της Γραμματείας Σύνταξης να παραμείνει.

Φιλικά δικός σου

Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος

Ι XENOGLOSSI

● Για το ίδιο θέμα και η ακόλουθη επιστολή:

Αγαπητό «Αντί»,

Είναι τόσο απελπιστικό αυτό το φαινόμενο που μου θύμισε ένα παλιό ανέκδοτο για το Χίτλερ.

Ζήτησε, λοιπόν που λέτε, ο κάποτε δικτάτορας της Γερμανίας, άδεια από το Διάβολο να ανεβεί μια μέρα από την Κόλαση όπου βρίσκεται και να επισκεφθεί τη Γη.

Η άδεια του δόθηκε αλλά προτού εξαντληθούν οι 24 ώρες της επέστρεψε στην Κόλαση σε κατάσταση αλλόφροντα. Έτρεμε και τραύλιζε, όπως μας τον παρουσιάζουν τα σοβιετικά φιλμ και κανείς δεν καταλάβαινε καλά καλά τι έλεγε.

Όταν επιτέλους κάπως ησύχασε, ο μέγας θεωρητικός της ανωτερότητας της πολεμικής γερμανικής ράτσας και της κατωτερότητας των Εβραίων εμπόρων - τοκογλυφών, διηγήθηκε:

«Είδα τους Γερμανούς να είναι έμποροι και τους Εβραίους να είναι πολεμιστές!»

Εκεί έχουμε καταστήσει κι εμείς. Όλοι οι γλωσσολόγοι έχουν τώρα συγκεντρωθεί στην Αριστερά και όλοι οι προοδευτικοί γλωσσολόγοι ακούγονται από τα Δεξιά.

Κάποτε ο Δημήτρης ο Γληνός υποστήριξε ότι θα έπρεπε να υιοθετήσουμε το λατινικό αλφάβητο και τώρα, όπως αποκάλυψε ο Σαββόπουλος σε συνέντευξή του στον Ταχυδρόμο, ο Καραμανλής είναι εκείνος που υποστηρίζει την εισαγωγή του λατινικού αλφαβήτου!

Όσον αφορά το Αντί, τίλλεται τριχάς της κεφαλής του που του απόμειναν και μας δημοσιεύει ένα πραγματικά περισπούδα στο άρθρο με τίτλο "Ι xenoglosses epigrafes sti Naxo", στο οποίο οι δύο νεοεισαγμένοι, κατά τα φαινόμενα, στο μαρξισμό συγγραφείς του, μας πληροφορούν ότι:

«Ο ιμπεριαλισμός των ξενόγλωσσων επιγραφών... (αποτελεί) κλασικό σύμπτωμα μιας χρονιάς εθνικής ασθένειας, που αναγνωρίζεται με την εξής συγγενική ονομασία: ξενολατρεία, δουλοπρέπεια, ραγιαδισμός, εθελόδουλα».

Ξενολάτρες, λοιπόν, και εθελόδουλοι ο Γληνός, ο Φιλήντας, ο Σιδέρης, ο Καρθαίος και όσοι ποτέ υποστήριξαν το λατινικό αλφάβητο.

Φοβάμαι ότι δεν έχουμε καταλάβει τίποτα απ' ότι γίνεται γύρω μας. Πρωτ' απ' όλα έχουμε τελειώς ξεχάσει τις διεθνιστικές ρίζες του αριστερού κινήματος ίσως γιατί ο διεθνισμός της αριστεράς κατάντησε ένα όπλο μιας από τις μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις (και δεν εννοώ εδώ, βέβαια, τον ιμπεριαλισμό των... ξενόγλωσσων επιγραφών).

Ξεχάσαμε ότι, προτού ο Στάλιν χαρακτηρίσει όλους τους αντιπάλους του «κοσμοπολίτες εχθρούς της πατρίδας» και ταυτίσει το αριστερό κίνημα με ένα στενόκαρδο μικροαστικό εθνικισμό, εδώ στην Ελλάδα ένας από τους καλύτερους συγγραφείς έπαιρνε το ψευδώνυμο Κοσμάς Πολίτης και ένας από τους πιο διακεκριμένους ποιητές έγραφε το στίχο «γιούχα και πάλι γιούχα στις πατρίδες».

Αυτή τη στιγμή, θέλουμε δε θέλουμε, ο κόσμος, η ανθρωπότητα όλη σχηματίζει όλο και μεγαλύτερες οικονομικές και πολιτιστικές ενότητες. Και λέω ότι αυτό γίνεται «θέλουμε δε θέλουμε» γιατί η τάση αυτή έχει τη ρίζα της στην αντικειμενική ανάγκη της ανάπτυξης κάθε χώρας. Εκτός αν ακολουθήσουμε κι εμείς το δρόμο της Αλβανίας ή της Λιβύης.

Ακόμη και προτού δέσουμε την τύχη μας με την Ευρώπη, ο Γληνός υποστήριξε ότι η καλύτερη λύση ήταν να πάρουμε το λατινικό αλφάβητο «γιατί πρώτα πρώτα μας εισάγει μορφικά στην οικογένεια των ευρωπαϊκών λαών».

Αυτό το απλό πράγμα που το καταλαβαίνει τόσο καλά ο λαοεπίσκοπος και μέρα με τη μέρα στήνει όλο και περισσότερες επιγραφές με λατινικούς χαρακτήρες — αυτό το τόσο απλό πράγμα δε θέλουν να το καταλάβουν ορισμένοι διανοούμενοι μας.

Και προπαντός δε θέλουν να καταλάβουν ότι την τελική απάντηση θα τη δώσει η ανάπτυξη της παγκόσμιας αγοράς και η πιο προοδευτική τεχνολογία — η τεχνολογία των κομπιούτερ, που θέλουμε δε θέλουμε γίνεται με εντολές γραμμένες σχεδόν αποκλειστικά με λατινικά γράμματα.

Πάω στοίχημα πως σε πενήντα, το πολύ, χρόνια η λατινική γραφή — που στο κάτω κάτω έχει καθαρά ελληνική καταγωγή — θα έχει επισημοποιηθεί και οι νεότεροι θα γελάνε για τους σημερινούς καυγάδες μας.

Ένας ξενολάτρης και εθελόδουλος

N.I. Κυριαζίδης

Σ.Σ. Ine ke afto mia aposi agapite file. Pou kseris, bori na echis ke dikio...

ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Ρ. ΜΟΥΖΙΛ

● Στις σελίδες αυτές δημοσιεύουμε τη συγκομιδή επιστολών που αναφέρονται στη συζήτηση για τις μεταφράσεις του Ρ. Μουζίλ. Δημοσιεύεται επίσης η επιστολή του κ. Γ. Κεντρωτή — μολονότι θεωρούμε ότι το ύψος της έχει υπερβεί τα όρια μιας διαμάχης για φιλολογικά θέματα. Και με την απάντησή του συνεργάτη μας Γ. Η. Χάρη κλείνουμε το θέμα.

Η γνώμη του περιοδικού είναι ότι η διαμάχη αυτή έδωσε ό,τι είχε να δώσει. Όταν κάποτε «εξετράπη των παισίων», κούρασε τους αναγνώστες. Κούραση που βέβαια μπορεί να κριθεί αδικαιολόγητη εν μέρει: οι αντιπαραθέσεις είναι σκόπιμο να γίνονται κάποτε. Και, βέβαια, κάποτε να κλείνουν. Ακολουθούν όλα τα γράμματα που έφτασαν ως την ώρα που έκλεισε η ύλη του τεύχους.

● Η πρώτη από την Έφη Κορομηλά.

Το ANTI αφιέρωσε έναν αρκετά σημαντικό αριθμό σελίδων στη διαμάχη μεταξύ των κκ. Κεντρωτή και Χάρη σχετικά με την μετάφραση του πρώτου, του βιβλίου «Οι τρεις γυναίκες» του Μουζίλ. Δεν ξέρω ποιές ήταν οι προθέσεις του κ. Χάρη όταν έδινε προς δημοσίευση την κριτική του — και δεν αμφιβάλω ότι ήταν, ίσως, άριστες. Το φάρμακο όμως που, ενδεδυμένο με «άσπογα» ελληνικά, χύνεται εκατέρωθεν, προξενεί

Τώρα -
ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
φθηνά ΠΟΛΥ φθηνά βιβλία
Έγκυκλοπαιδείες μισοτιμής
Ευκολίες πληρωμής

ΜΠΟΣΤΑΝΟΓΛΟΥ - ΓΙΑ ΤΟ ΦΘΗΝΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 92. ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΤΗΛ. 4112258

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

Σουλίου 9
3602.644

• ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
(Το Εκλογικό Πρόγραμμα των
Γερμανών Πράσινων για το 1987).

Τζον Α. Γουόκερ
• Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ
ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

• Η πολιτιστική τρομοκρατία
των
DEAD KENNEDYS

Ισπανικά πορτογαλικά

**Εταιρεία Ισπανικών Σπουδών
ΜΙΓΚΕΛ ΝΤΕ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ**

Καποδιστρίου 2, Τηλ. 3628880

Βασικός Κύκλος Γλώσσας

- Τμήμα προφορικής άσκησης
- Τμήμα μετάφρασης
- Σεμινάριο πρώτου τετραμήνου:

«Εισαγωγή στην ανάγνωση του Γκαρσία Μάρκες»
(στα ελληνικά)

ΔΙΠΛΩΜΑ ΙΣΠΑΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

**Διδάσκουν Ισπανοί καθηγητές
πτυχιούχοι ισπανικών πανεπιστημίων.**

Πληροφορίες-εγγραφές: Από 7 Σεπτεμβρίου -
πρωί 10.00-1.30 απόγευμα 6.00-9.00 καθημερινά

θλίψη και οργή. Νομίζω ότι η πνευματική παραγωγή στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες δεν επιτρέπει σε κανέναν απολύτως τέτοιαν έπαρση. Οι αντιθέσεις και αντιπαραθέσεις τότε μόνον έχουν νόημα, όταν συγχρόνως υπάρχει έργο. Το να επικαλείται κανείς τις τρεις ή δεκατρείς μεταφράσεις που έχει κάνει, τα άρθρα που έχει ή δεν έχει δημοσιεύσει και το πόσο έχει εντυπώσει στις γλώσσες (ελληνική και ξένες), είναι απογοητευτικό. Λεξικά, επίδειξη γνώσεων, σαρκασμός, ειρωνία, όλα αυτά γίνονται για το τίποτα, και πάντως δεν γίνονται για λόγους αρχών ή από αγάπη για τη λογοτεχνία.

Θεωρώ υπεύθυνους, τόσο τον κ. Κεντρωτή όσο και τον κ. Χάρη γι' αυτήν την θλιβερή εικόνα που δίνουν, καθώς και τη σύνταξη του περιοδικού που κρατά το θέμα στην επικαιρότητα, δημοσιεύοντας επιστολές, απαντήσεις, ανταπαντήσεις.

Ευχαριστώ
Έφη Κορομηλά

• Η δεύτερη από τον Ανδρέα Παππά:

Αγαπητό ANTI,

Παρακολουθώ με ενδιαφέρον τη διαμάχη για τη μετάφραση του Μούζιλ από τον κ. Γ. Κεντρωτή. Η έπαρση και η θρασύτητα της απάντησης του Γ.Κ. στο τελευταίο σου τεύχος με εξώθησαν να παρεμβώ και να καταθέσω την ταπεινή μου μαρτυρία, όχι βεβαίως ως γνώστης της γερμανικής ή ειδικός της λογοτεχνίας (δεν τυγχάνω τίποτα από τα δύο), αλλά ως εκδότης, επιμελητής και μεταφραστής 20 περίπου ως τώρα ελληνικών εκδόσεων με θέμα τις λεγόμενες εικαστικές τέχνες.

Αφορμή για την παρέμβαση μου αυτή αποτέλεσε η ελληνική έκδοση του βιβλίου του Καντίνσκι *Τέχνη και καλλιτέχνες* (ΝΕΦΕΛΗ, 1986), σε μετάφραση Γ. Κεντρωτή. Εκτός από τις άπειρες γενικές απολύτες που μέτρησα («θεβαιμένων σκοπών», «των αναφερθείσων τεχνών», «της μορφούμενης σπουδαιότητας», κ.ο.κ.) και εκτός από γλωσσικούς τύπους όπως «παρίστατο αναγκαία», «άγει σε συμπεράσματα», «να προσαγάγω αποδείξεις», «διο και το αυξανόμενο ενδιαφέρον», που ας πούμε ότι θα μπορούσαν ν' αποτελούν μεταφραστική «άποψη» (ο Θεός να την κάνει τέτοια), έχουμε και λέμε:

α) Το Generalbass ή basso continuo δεν είναι βέβαια «μουσικό όργανο!» (υποσ. 14, σελ. 290), αλλά «συνοδεία που παίζεται πάνω σ' ένα όργανο με πληκτροφόρο (συνήθως τσέμπαλο ή εκκλησιαστικό όργανο), σχεδόν πάντα μαζί με κάποιο βαθύχο μελωδικό όργανο» (Γ. Λεωτσάκος, «Γλωσσάρι», σε Ε. Βυλερμόζ, *Ιστορία της Μουσικής*).

β) «Η δεύτερη (και τελευταία) έκθεση ήταν γραφική...» (σελ. 155, υποσ. 80). Γραφικός μπορεί να είναι ο κ. Κεντρωτής, όχι ο-

μως μια έκθεση, που, προφανώς, δεν ήταν παρά έκθεση γραφικών τεχνών.

γ) «μαθήτριά ...της Μαιρή Γουίγκμαν» (σελ. 292, υποσ. 54). Πρόκειται φυσικά για την πασίγνωστη γερμανίδα χορεύτρια, δασκάλα και θεωρητικό του χορού Μαιρή Βίγκμαν (1886-1973), που, άγνωστο γιατί, ο κ. Γ.Κ. αποφασίζει να της δώσει αγγλική ή αμερικανική υπηκοότητα.

δ) αξίζει τέλος να παρατεθούν ορισμένες φράσεις της ελληνικής έκδοσης του βιβλίου, ώστε να βγάλουμε όλοι τα συμπεράσματά μας για το τι είδους ελληνικά και τι είδους Καντίνσκι καλούμαστε να διαβάσουμε παίρνοντας στα χέρια μας τη μετάφραση του Γ. Κεντρωτή: «ένα άλλο σύστημα περισσότερο πειραστικό» (σελ. 270), «η Τέχνη εν όλω και η Ζωγραφική κατ' ιδίαν» (σελ. 255), «Το σωστό πρακτικώς σκόπιμο απωλέσθη και δεν είναι δυνατόν να ευρεθεί, ο απόηχος της ερώτησης ψήλωσε πολύ» (σελ. 35), «τα πάντα εν προκειμένω εξαρτώνται από την εσωτερικὴν αναγκαιότητα, μόνη της η οποία δεν μπορεί να φτιάξει σωστά μια μορφή» (σελ. 38), «Η ίδρυση της ψυχικής - πνευματικής ζωής του 20ου αιώνα» (σελ. 51), «Φαινομενικά η Φύση καθοράται αποκλειστικά ως έξοδος» (σελ. 75), «Επάνω σ' αυτή τη βάση χτίστηκαν παντοίως ανώτατες σχολές» (σελ. 111), «Επειδή τα πάντα επιλαμβάνονται πάντων και είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους» (σελ. 122), «Επιμένω στον μάλα εξηρημένο χαρακτήρα της έκφρασης» (σελ. 129), «επί τη βάσει της υπ' αυτήν την έννοια παρεσχημένης εργασίας περνά στο Περιεχόμενο της αρχινισμένης Εποχής» (σελ. 123) (οι υπογραμμίσεις δικές μου, Α.Π.).

Κατά τ' άλλα, η «λογιότητα» του κ. Κεντρωτή εξαντλείται στο να μας παραθέτει υποσημειώσεις του τύπου: «Ντοστογιέφσκυ: Ρώσος συγγραφέας, κατά πολλούς ο μέγιστος μυθιστοριογράφος του 19ου αιώνα», «Bach J.S.: Γερμανός συνθέτης για πολλούς ο μέγιστος μουσικός όλων των εποχών», «Goethe, J.W. von: Γερμανός ρομαντικός συγγραφέας. Θεωρείται ως ένας από τους μεγαλύτερους συγγραφείς όλων των Εποχών».

Ποιος άραγε θα μας γλιτώσει από τη μεταφραστική λαίλαπα που ενέσκηψε στον εκδοτικό χώρο με την εμφάνιση του, εκτός όλων των άλλων και θρασύτατου, κ. Γ. Κεντρωτή;

Ανδρέας Παππάς
Μεταφραστής - Υπεύθυνος των
ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΥΠΟΔΟΜΗ

• Πήραμε επίσης και την ακόλουθη επιστολή από το φιλόλογο Ν. Ξένιο:

Δεν έχω διαβάσει τις «Τρεις Γυναίκες» του Ρομπ Μούζιλ και τώρα πια ΦΟΒΑΜΑΙ να τις διαβάσω, μια και ο μέσος αναγνώστης «κομπλεξάρεται» τόσο από τους διαπληκτισμούς των ειδημόνων επί του μεταφραστικού θέματος, που φαντάζεται τον ε-

αυτό του έρμαιο της δικής του ημίμαθειας και της δικής του πολυμαθείας! «κομπλεξάρεται», μάλιστα! Και αν ο κ. Κεντρωτής ή ο κ. Γ. Η. Χάρης ενίστανται, *αδιαφορώ* πλήρως. Το δικό μου λεξικό είναι η καθομιλουμένη γλώσσα, κι όχι η γλώσσα του Δημητράκου ή του Παπατσώνη! Το γεγονός δε ότι δεν διάβασα τις «ΤΡΕΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ» του Μουζιλ καθιστά τη γλώσσα μου αντικειμενικότερη, σ' ό,τι αφορά το σημείο σύγκρουσής τους: ο μ. κ. Χάρης παραθέτει τα (υφολογικά, όπως τα προσδιορίζει) παραπτώματα της μετάφρασης Κεντρωτή, ενώ ο μεταφραστής επιστρατεύει τα άπταιστα γερμανικά του για να υπερασπιστεί των τρωτών ελληνικών του! Ευθύς εξαρχής διαβλέπω ένα μεταφραστικό (ψευτο-κουλουριάρικο!) σωβινισμό στην αντιμετώπιση Κεντρωτή, και μίαν υπερβολική αυταρέσκεια στην Β' επίθεση του κ. Χάρη. Εν ολίγοις, το πράγμα βαίνει εις αδιέξοδο. και αν αυτή είναι συνθήκη Sine qua non ανάμεσα στους γλωσσασμύνητορές μας, ΛΙΓΟ ΜΕ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ! Είναι ψευδοπρόβλημα το αντικείμενο της διαφωνίας τους! Σαφώς ο κ. Κεντρωτής το παραξηλώνει, με εξεζητημένες φράσεις και ιδιαιζόντως λεξιλάγνες αποδόσεις συγκεκριμένων χωρίων του έργου. Όμως αυτό δεν είναι αρκετός λόγος για να χαρακτηριστεί ως *μη-δόκιμη* η μετάφρασή του: οι αναγνώστες μάτια έχουν και θα δουν, κ. Χάρη, δεν χρειάζομαστε πνευματικούς οδηγούς!

Όταν λοιπόν ξεπεράσω το COMPLEX που μου 'χete δημιουργήσει με τις ψευδείς περιγραφές βιβλιογραφικές σας παραπομπές στην αρχαιότητα (και οι δύο σας) ή στη νεοελληνική λογοτεχνία, όταν κατανοήσετε κι εσείς πως ο επίδοξος αναγνώστης του Μουζιλ δεν οφείλει να είναι ένθερμος θιασώτης και του μελοδράματος και γνώστης τριακοσίων ξένων γλωσσών, τότε θα διαβάσω τη μετάφρασή της και μετάφραση 'Ι-σαρη, και θα κρίνω!

ΟΛΟ ΚΑΙ ΚΑΤΙ ΘΑ 'ΧΩ ΝΑ ΠΡΟΣΘΕΩΣΩ στο διασκεδαστικό (μη μου πείτε πως δεν το διασκεδάζετε!) διαπληκτισμό σας! Αναλογιστείτε όμως ΠΟΣΟΥΣ αναγνώστες περιλαμβάνει το εύρος της φιλόλογης προβληματικής σας, ΠΟΣΟΙ άνθρωποι χρησιμοποιούν τις «γαιδουρόπουτσες» και ΠΟΣΟΙ ΑΛΛΟΙ *σοκάρονται* (στ' αλήθεια!) από τη χρήση τέτοιων εκφράσεων! ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ, ΣΑΣ ΔΙΑΒΕΒΑΙΩ! Όπως ελάχιστοι σκέπτονται για την επαναφορά (ή μή) των αρχαίων ελληνικών ως γνωστικού αντικειμένου στη Μέση Εκπαίδευση, όπως ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ ενδιαφέρονται για την κατακρούση της γλώσσας μας στον Τύπο (συμπεριλαμβανομένης της ΤV.)

Καλά θα κάνετε να ασχοληθείτε με κάτι σοβαρότερο. Η γλώσσα είναι προσωπικό πόνημα καθενός, ουδείς γλωσσομαθέστερος του λαού, δεν χρειάζονται καθοδηγητές για να εξοβελιστεί το «κομπλάρω» της καθομιλουμένης τη στιγμή που «κομπλεξάρω»-«ρομαι» είναι η εξελιγμένη μορφή μιας αγγλικής *περίφρασης*! Τι άλλο να σας πώ; Πού να σας παραπέμψω;

Στην εκκοπή «Ομιλείτε ελληνικά»; Η στις εκπομπές λόγου γενικά; Στους υπότιτλους των ξένων τηλεοπτικών μεταδόσεων; Ή στην αίσχρη —κι ολόενα επιταχυνόμενη— γλώσσα των αθλητικών casters; Στο χάλι του εκπαιδευτικού μας συστήματος, που το ζω καθημερινά; Ή μήπως στις εξαγγελίες (ΑΥΘΑΙΡΕΤΕΣ ΠΑΝΤΑ!) του κλήρου, του λαλίστατου υπουργού Παιδείας, των εντύπων, της παραπληροφόρησης;

Πώς φιλοδοείτε να συγκινήσετε τα πλήθη των ανελλήνιστων ελλήνων με τις αφισμαχίες σας για τη χρήση των προθέσεων στη νεοελληνική; Αφού οι προθέσεις σχεδόν χρησιμοποιούνται *κατά βούληση*, διδασκόντων τε και διδασκομένων! Έχετε την εντύπωση πως απευθύνεστε σε θαμώνες ευρωπαϊκών σαλονιών της εποχής της φωτισμένης δεσποτείας; Το «ΑΝΤΙ» αυτο-αποκαλείται «πολιτικό» περιοδικό, και *βεβαίως* το γλωσσικό ζήτημα (και δη το μεταφραστικό) παραπέμπει σε πολιτικά κίνητρα, αντικατοπτρίζει πολιτικές θέσεις; Ε, λοιπόν, ΚΑΤΑΛΑΒΑΜΕ ΟΛΟΙ: ο κ. Κεντρωτής θιασώτης και ένθερμος υποστηρικτής μιας ελιτιστικής (δεξιάς, τελικά) στάσης πάνω στη γλώσσα, αντιπαραθέτει τα εξαρτημένα του επιχειρήματα για να αμυνθεί της εξεζητημένης του μετάφρασης έναντι μιας «λαϊκίστικης», όχι όμως ειλικρινούς διαμαρτυρίας από μεριάς του κ. Χάρη. ΠΟΙΟΥΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΑΥΤΑ; ΠΟΣΟΙ ΔΙΑΒΑΣΑΝ ΤΙΣ «Τρεις γυναίκες»;

Αλλά θα επανέλθω.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία

Ξένιος Νικόλας

Φιλολόγος

• Τέλος, δημοσιεύουμε *ασχολίαστη* την παρακάτω επιστολή, που από τεχνική αβελψία δεν μπόρεσε στο προηγούμενο τεύχος, μολοντί ο συνεργάτης μας Γ.Η. Χάρης αναφερόταν σ' αυτήν.

Κύριε διευθυντά,

με αφορμή δύο ολωσδιόλου εμετικά άρθρα (τ. 348 και 350) κάποιου κ. Γιάννη Χάρη κατά του κ. Γιώργου Κεντρωτή, μελετητή της Γερμανικής λογοτεχνίας και μεταφραστή δυο διδύμων του Ρόμπερτ Μούζιλ στα ελληνικά, θα θέλαμε να θέσουμε υπ' όψιν σας ορισμένες παρατηρήσεις μας και κάποια ερωτήματα:

1. Αφ' ης στιγμής αποφασίσατε να ασκήσετε κριτική στις μεταφρασμένες απ' τον κ. Κεντρωτή, «Τρεις Γυναίκες» (αν και κάπως αργά, καθώς το διδύμο κυκλοφόρησε το 1983), δεν νομίζετε πως η εργασία τούτη θα έπρεπε να είχε ανατεθεί σε κάποιον, σοβαρότερο του κ. Χάρη, γερμανομαθή; Δυστυχώς τα γερμανικά του καϊμένου του συνεργάτη σας είναι, είτε το θέλετε είτε όχι, για τα πανηγύρια. Δεν έχετε παρά να απευθυνθείτε σ' ένα γερμανομαθή της αρεσκείας σας για να επιβεβαιωθεί τον λόγους το αληθές. Ολίγον παραδόξο πάντως και, εν μέρει, τραγελαφικό το γεγονός πως το «ΑΝΤΙ» αναγκάζει (;) μόνιμο αν και ζημιόγανο κατά τη γνώμη μας, συνεργάτη του, να υποβληθεί σε εξασέλιδο χαράκιρι όπως συνέβη με τον δύσμοιρο κ. Χάρη.

2. Ο περί ου ο λόγος κ. Χάρης, πέραν του ότι αγνοεί τη γερμανική, σίγουρα δεν καταλαβαίνει και πολλά πράγματα από λογοτεχνία. Αλήθεια, δεν υπάρχει κάποιος να του πει πως η Τριανταφυλλίδειος γραμματική, η τόσο ταλαιπωρημένη από

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΒΙΑ - ΒΙΑΣΜΟΙ

Ανασκόπηση των κινητοποιήσεων ~ Στατιστική των ηθών ή στατιστική των διαστών; ~ Ένα αδικήμα εκσυγχρονίζεται ~ Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη βία κατά των γυναικών ~ Ένα κακούργημα αλλιώτικο από τ' άλλα ~ Γλώσσα λανθάνουσα: ~ Ηθικές αξίες γης ~ Η διαμάχη για την πορνογραφία στις ΗΠΑ ~ Συζήτηση με φεμινιστικές ομάδες για την αυτοδικία και τις ποινές σε περιπτώσεις βιασμού ~ Σεξουαλικός καταναγκασμός: η ακύρωση του γυναικείου λόγου ~

Τα στέφανα του γάμου: Ένα ανέκδοτο διήγημα της Αύρας Θεοδωροπούλου

- ~ Η ισότητα στη Δημόσια Διοίκηση: παλιές πρακτικές με νεότερο μανδύα
- ~ Οι ρέγγες, οι ιδέες τους και η συμπαράταξη
- ~ Η διακριτική γοητεία της συμπληρωματικότητας
- ~ Όταν η οικολογία μετατρέπεται σε νατουραλιστική φαλλοκρατία
- ~ Lynne Segal: Η αδεβαιότητα των αισθήσεων ή γιατί δεν αρκεί η κλειτορίδα

Και πολλά άλλα... στο δεύτερο τεύχος που κυκλοφορεί

rotring

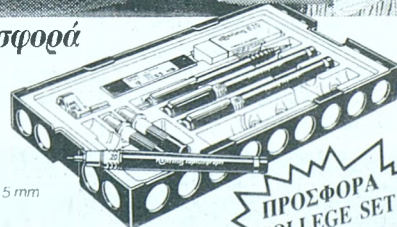

Η μοναδική προσφορά College set

Το σετ κολλέγιου της ROTRING περιλαμβάνει:

- 3 ραβδιντογράφους με παχύ γραμμών 0,2, 0,3, 0,5 mm
- 3 εφεδρικές αμμούλες
- ένα μηχανικό μολύβι "Ticky" 0,5 mm
- μία γομολαστική μολυβιά
- μύτες για μηχανικά μολυβία
- δαχτυλίδι για διαθήκη

Επιφωλεθείτε σήμερα κι ολας από την φανταστική προσφορά της ROTRING. Θα βρείτε το College Set, όπως και την πλήρη σειρά ειδών σχεδιάσεως ROTRING, στα ειδικά καταστήματα.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ
COLLEGE SET

rotring

τους ονίγονους και μονότονους υποστηρικτές, δεν αρκεί για να αποδοθεί στα ελληνικά ένα ποιητικό ύφος κι ένας πολυσήμαντος λόγος, όπως αυτοί του Μούζιλ; Τι να γίνει, συγγράφας των «Τριών Γυναικών» δεν είναι ο Konsalik. Και θεδαίως η ορθοπεδική και αστυνομική περί γλώσσας αντίληψη του κ. Χάρη μπορεί να υποπτεύεται τον κάθε διαφωνούντα ως Φαναριώτη ή γλωσσασμύντορα· σεξίς όμως δεν βρίσκετε πως όλα τούτα δεν τιμούν το περιοδικό σας και μονάχα γέλωτα προκαλούν;

3. Ολίγα τινά και για τις τόσες ύβρεις που υστερικά ξεστομίζει ο ορθογράφος σας: Δεν φρονείτε πως τέτοια αήθη δημοσιεύματα μονάχα σε «Αυριανούς» και «Ελεύθερους Τύπους» έχουν θέση; Μήπως, έτσι αρχίζοντας, βρεθούμε κάποια μέρα στη δυσάρεστη θέση να δούμε δημοσιευμένα στο «ΑΝΤΙ» τίποτε παζλ από φωτογραφίες διαμελισμένων πτωμάτων; Δεν θα 'ταν άσχημο να το μάθουμε από τώρα. Δυστυχώς σημεία τέτοια σ' ένα περιοδικό που φέρει το όνομα «ΑΝΤΙ» μονάχα θλίψουν προκαλούν. Αν η περίπτωση του κ. Χάρη είναι ανίατη, δεν έχει, πιστεύουμε, θέση στο περιοδικό σας. Εκτός, φυσικά, αν τον αγαπάτε τόσο πολύ, οπότε, γιατί δεν του δίνετε ένα βρεγμένο πανί για να καθαρίζει τα τζάμια των γραφείων σας αντί να βρωμίζει τις σελίδες σας;

Επιτρέψατέ μας να κλείσουμε την επιστολή μας μ' ένα ερώτημα, που νομίζουμε πως υπερβαίνει την, για την ώρα, λίγοπολύ γη, περίπτωση του κ. Χάρη.

Μήπως η Αριστερά, όσο λίγο πιο αριστερή αν είναι με την τόσο φτηνή και στεγνή παρουσία της στα πνευματικά ζητήματα, μήπως λοιπόν η Αριστερά θα πρέπει κάποτε να πάψει να χρεώνεται τον κάθε κομπλεξικό και νάνο, απ' όπου κι αν αυτός προέρχεται;

Ευχαριστούμε

Χρ. Βάθης-Μαρία Ντε Λα Λουγ

Υ.Γ. Λυπούμαστε αν σε κάποια σημεία αναγκαστήκαμε να είμαστε υπέρ, ίσως, του δέοντος και παρά τις αρχές μας, επιθετικοί. Μην το ξεχνάτε όμως. Δίνοντας σελίδες σας στον κ. Χάρη θέσατε αυτομάτως και ερήμην μας τους κανόνες του παι-

χνιδιού. Προς λύπην μας λοιπόν, και για μια μόνο φορά, υποχρεωνόμαστε να τους ακολουθήσουμε.

● Η απάντηση του Γιάννη Η. Χάρη:

Ο κ. Κεντρωτής θεώρησε πως επειδή απέφυγα επιμελώς να σχολιάσω τους αγοραίους χαρακτηρισμούς που μου απηύθυνε ως τώρα, είτε σαν Wosenberg είτε με το όνομά του, μπορεί να συνεχίσει. Και επανέρχεται, αντίθετα προς τις δηλώσεις του, με χαρακτηρισμούς αποκλειστικά και ύβρεις, πιστεύοντας, φαίνεται, πως όλο και κάτι θα ψαρέψει στα θολά νερά, όλο και κάποιος θα βρεθεί να μην έχει διαβάσει τα σχετικά κείμενα, δικά του και δικά μου.

Επειδή εκτός από τον κ. Κεντρωτή το καθετί έχει τα όριά του, και η παρατεινόμενη σιωπή ή ανοχή ως προς τον τόνο τον οποίο επιβάλλει κινδυνεύει, εκτός των άλλων, να μετατρέψει το περιοδικό σε ψυχαναλυτικό ντιβάνι, θα επανέλθω: όχι γιατί ενδιαφέρει το συγκεκριμένο άτομο καθαυτό, παρά γιατί ενδιαφέρει, ελπίζω, το γενικότερο φαινόμενο της πνευματικής αγυρτείας, όπως εκφράζεται μέσα από τα κείμενα του κ. Κ., αλλά και της κοινής αγυρτείας, όπως εκφράζεται από το ύφος και τις συνοδευτικές του χειρονομίες. Συνοψίζω: ψευδώνυμη υβριστική επιστολή, στην καλύτερη περίπτωση υπαγορευμένη εξ ολοκλήρου από τον ίδιο («Α. Wosenberg», τχ. 351)· ενορχήστρωση επιστολών συστατικών (Μ.-Λ. Roth, τχ. 351) και άλλων, πάλι υβριστικών (Χρ. Βάθης - Μ. Ντε Λα Λουγ, στο παρόν τεύχος)· πλαστογράφηση κειμένων δικών μου και δικών του (βλ. στην απάντησή μου, τχ. 355, σ. 52 σημείο ζ' και § 15)· γενικότερα, εμπρόθετα παραπλανητική χρήση ξένων κειμένων (ό.π., σ. 51 § 6 και σημ. 9, § 7 κ.α.)· ψεύτικες παραπομπές σε κείμενα δικά του (ό.π., σ. 53 § 22), ψεύτικες παραπομπές, για ανύπαρκτα χωρία, σε άγνωστά του λεξικά (ό.π., σ. 51 σημ. 14). (Χωρία οι ιδιωτικού τύπου χειρονομίες: απειλές και τραμπουκισμοί από τη μια, ειπατεία συμπαράστασης από την άλλη, με τη μορφή επιστολών, ακόμη και προς αγνώστους.)

Εδώ, «θρασύς, άθλιος και απατεώνας», τελειώνω οριστικά με τον κ. Κεντρωτή· έτσι κι αλλιώς, διαφορετικά πράγματα υπερασπίζεται πια ο καθένας μας.

Γιάννης Η. Χάρης

ΤΙ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ;

● Για το θέμα της καθαρίστριας στη Βουλή που δημιουργήθηκε με ερώτηση βουλευτών της Ν.Δ. γράφει ο αναγνώστης μας Ν. Σγούρος. Τη δημοσιεύουμε έστω και καθυστερημένα. «Τυπικά» το θέμα έληξε, ουσιαστικά όμως;

Αγαπητό Αντί, Πριν λίγο καιρό βουλευτές της Ν.Δ. έκαναν επερώτηση γιατί προσελήφθη σαν καθαρίστρια στη Βουλή μια πρώην πόρνη που είχε καταδικαστεί.

Εκτιμώ τις γνώσεις αυτών των κυριών για τα νομικά, ίσως όμως «οι πατέρες του έθνους» πρέπει οτιδήποτε να το εξετάζουν από κάθε πλευρά και πολύ περισσότερο από την κοινωνική. Μάλλον οι συγκεκριμένοι «πατέρες» στάθηκαν μόνο σε μια πτυχή του θέματος, ή έχουν βάλει στόχο να συναγωνίζονται ποιος θα κάνει τις περισσότερες ερωτήσεις άσχετα με το τι θα λένε αυτές.

Εγώ δεν υποστηρίζω το ΠΑΣΟΚ αλλά οφείλω να ομολογήσω ότι η πρόσληψη αυτή δεν ήταν μια ενέργεια που έπρεπε να αντιμετωπιστεί έτσι...

«Αίσχος Αργείου»

Όσον αφορά στη στάση ορισμένων από την κυβέρνηση που ήταν σωστή, πιστεύω ότι ειδικά γι' αυτή την περίπτωση θα συνεχίσει να είναι.

Νικήτας Σγούρος

πέτρος μαρτινιδίς
συνηγορία
της παραλογοτεχνίας
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΕΡΩΤΗΤΗΣ» - ΑΘΗΝΑ 1983

Χάουαρντ Φάστ

Ο Πολίτης Παινή

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Υπεύθυνος, σύμφωνα με το νόμο:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Σύμβουλος
Δημοσίων σχέσεων
και διαφημίσεων:
ΘΕΜΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
- Γραμματεία
Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΝΕΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Α.Ε.
Μπουμπουλίνας 16
Τηλ. 27.94.550

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 1.100 δρχ. - Ετήσια 2.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 7.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 14
ετήσια: δολ. 28
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 17
ετήσια: δολ. 34

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 100
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 200

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Το μεγάλο βιβλιοπωλείο
της Θεσσαλονίκης

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
GALLERY
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΙΑΝΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 7
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ. 277-004

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

μπροστά
στον
πόλεμο

Ύψιλον / βιβλ.

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

ή άρχαία
έλληνική δημοκρατία
καί ή σημασία της
για μās σήμερα

Ύψιλον / βιβλία

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

τό
έπαναστατικό
πρόβλημα
σήμερα

Ύψιλον / βιβλία

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

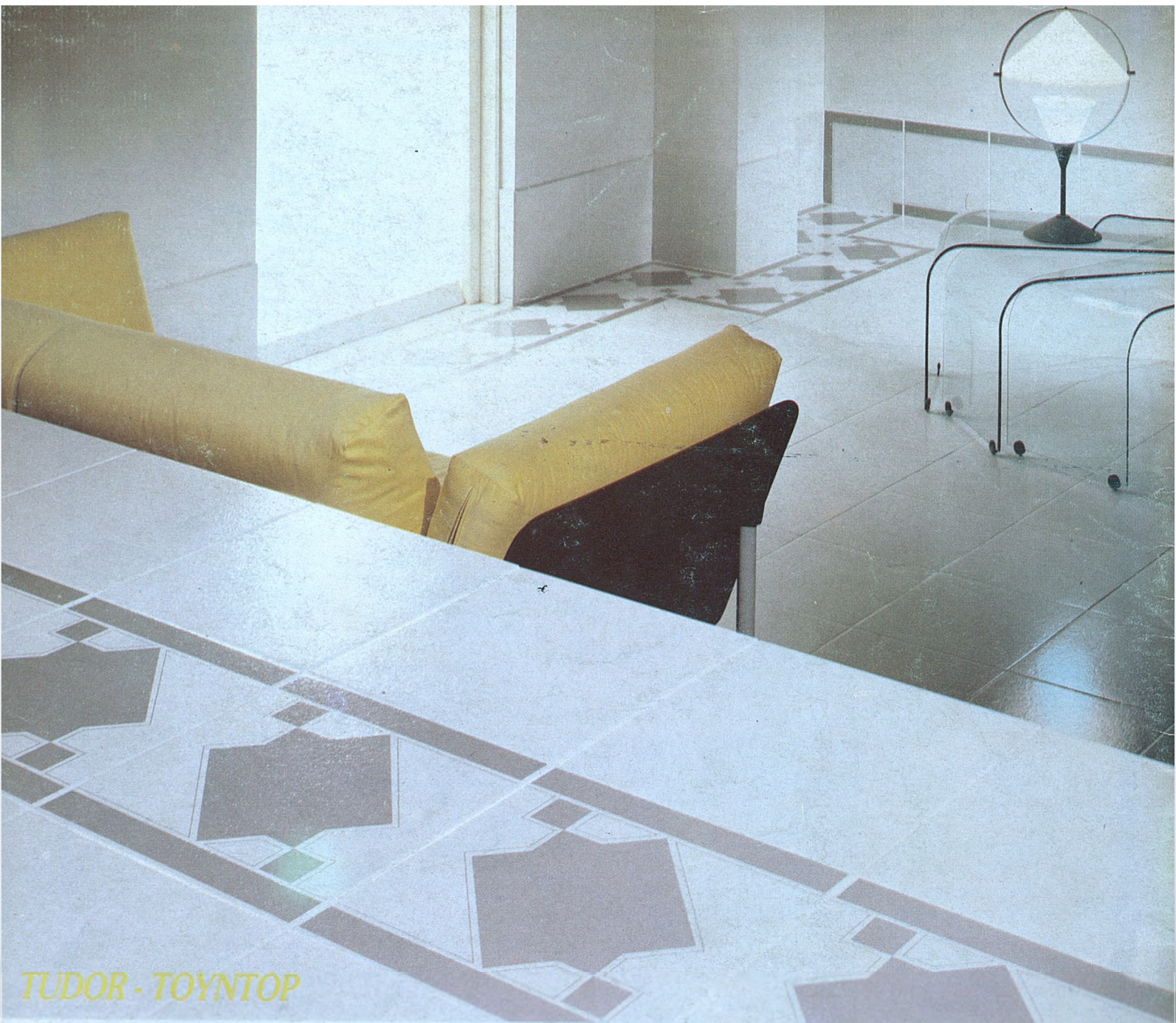
ή
γραφειοκρατική
κοινωνία

Ύψιλον / βιβλία

Κορνήλιος Καστοριάδης
Τό Έπαναστατικό Πρόβλημα Σήμερα
Κορνήλιος Καστοριάδης
ΈΗ Πείρα του Έργατικού Κινήματος
1. Πώς ν' Αγωνιστούμε
2. Προλεταριάτο καί Όργάνωση
Κορνήλιος Καστοριάδης
ΈΗ Γραφειοκρατική Κοινωνία
1. Οι Παραγωγικές Σχέσεις στη Ρωσία
2. ΈΗ Έπανάσταση κατά της Γραφειοκρατίας
Κορνήλιος Καστοριάδης
ΈΗ Γαλλική Κοινωνία
Κορνήλιος Καστοριάδης
ΈΗ Άρχαία Έλληνική Δημοκρατία
Κορνήλιος Καστοριάδης
Μπροστά στον Πόλεμο
Κορνήλιος Καστοριάδης
Τό Περιεχόμενο του Σοσιαλισμού
Κορνήλιος Καστοριάδης
Σύγχρονος Καπιταλισμός και Έπανάσταση
Κορνήλιος Καστοριάδης
Καιρός

Ύψιλον/βιβλία

Ζωοδόχου Πηγής 34
Αθήνα 106 81
τηλ. 3638257

TUDOR - ΤΟΥΝΤΟΡ

TUDOR, ένα πάτωμα με γραφικά σχήματα
φτιαγμένα από σχέδια που μας επιστρέφουν
στις απλές διακοσμήσεις,
εμπνευσμένα ταυτόχρονα
από τα παλιά αγγλικά σπίτια με τις
κρεμαστές στέγες
και τις λευκές,
στολισμένες με ξύλο,
προσόψεις.

Μια δημιουργία του

**LUCIANO
SOPRANI**

modern home

... χαρακτηρίζει τις επιλογές σας

Βουλιαγμένης 19 Άνω Γλυφάδα ΤΗΛ. 9622171 - 9622322